

**RİSK TOPLUMUNDA
BİLİŞİM SUÇLARI VE HUKUKUN ETKİNLİĞİ**

Ali Nazmi DANDİN

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Hüseyin KOÇAK

2. Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ERKOL

Eylül, 2019

Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

RİSK TOPLUMUNDA BİLİŞİM SUÇLARI VE
HUKUKUN ETKİNLİĞİ

Hazırlayan
Ali Nazmi DANDİN

Danışman: Prof. Dr. Hüseyin KOÇAK
2. Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ERKOL

AFYONKARAHİSAR 2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Risk Toplumunda Bilişim Suçları ve Hukukun Etkinliği” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

02/09/2019

Ali Nazmi DANDİN

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Hüseyin KOÇAK
: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ERKOL
Jüri Üyeleri : Doç. Dr. Reşat AÇIKGÖZ
: Dr. Öğr. Üyesi Bedir SALA
: Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Ayhan KOYUNCU

İmza

Sosyoloji Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Ali Nazmi DANDİN' in “Risk Toplumunda Bilişim Suçları ve Hukukun Etkinliği” başlıklı tezi, 02/09/2019 tarihinde saat 14:00’ de Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliği’ nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek () oy birliği – (1) oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Elbeyi PELİT
MÜDÜR

ÖZET

RİSK TOPLUMUNDA BİLİŞİM SUÇLARI VE HUKUKUN ETKİNLİĞİ

Ali Nazmi DANDİN

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Eylül 2019

Danışman: Prof. Dr. Hüseyin KOÇAK

2. Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ERKOL

1990’lı yıllarda bilişim teknolojilerinden özellikle bilgisayar ve internetin yaygın şekilde kullanılmaya başlanmasıyla yeni suç tipleri ve suç işleme yöntemleri ortaya çıkmıştır. “Bilişim suçları” şeklinde kavramsallaştırılan bu yeni suç tipleri, bizzat insan tarafından üretilen bilişim teknolojilerinin riskleri arasındadır.

Ulrich Beck, günümüz toplumunu “risk toplumu kuramı” ile açıklamaktadır. Beck, eskiden doğadan ya da doğaüstü güçlerden kaynaklanan risklerin artık bizzat insan tarafından imal edildiğini ve hesaplanamayan risklerin küreselleşerek herkesi etkilediğini ifade etmektedir. Risk toplumunda yaşanan bireyselleşme ve dijitalleşme sürecinde, hukuk tarafından korunan haklar sanal âleme taşınmıştır. Bu nedenle cinsel dokunulmazlıktan şeref ve haysiyete, malvarlığı haklarından kişisel mahremiyete kadar haklar, sanal âlemde ihlal edilmektedir. Devletlerin ve şirketlerin internet ortamında saklanan sırları risk altındadır. Bilişim teknolojileri, propaganda ve iletişim aracı olarak terör örgütlerinin kullanımındadır.

Araştırma ile doküman analizi yöntemi kullanılarak risk toplumu bağlamında bilişim suçları incelenmiş ve modernizmin değerleri ekseninde oluşan pozitif hukukun etkinliği irdelenmiştir. Beck tarafından çevreye, ekonomiye ve güvenliğe ilişkin tehlikeler örnek verilerek risk toplumu açıklanmaktadır. Bu çalışmada ise risk toplumu, küresel bir tehdit olan bilişim suçları bağlamında ele alınmıştır. Özgün niteliği ve literatüre katkısı nedeniyle araştırmaya önem atfedilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Suç, bilişim, bilişim suçları, risk toplumu.

ABSTRACT

INFORMATICS CRIMES IN RISK SOCIETY AND THE EFFECTIVENESS OF LAW

Ali Nazmi DANDİN

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF SOCIOLOGY**

September 2019

Advisor: Prof. Dr. Hüseyin KOÇAK

2. Advisor: Assist. Dr. Mehmet ERKOL

In 1990s, with the widespread usage of information technologies especially computers and the internet, new categories and ways of committing crimes emerged. These new categories of crimes which were conceptualized as “informatics crimes” are among the risks of the technologies produced by human beings themselves.

Ulrich Beck analyzes today's society with “the risk society theory”. Beck states that the risks that were formerly caused by nature or supernatural forces are now manufactured by man himself. He expresses that through globalization uncalculated risks affect everyone. In the process of individualization and digitalization in the risk society, human rights protected by law have been transferred to the virtual world. Therefore, from the rights of sexual immunity to honor and dignity, property rights to personal privacy are violated in the virtual world. The secrets of states and companies stored on the internet are at risk. Information technologies are instrumentalized by terrorist organizations as a means of propaganda and communication.

In this study, through using document analysis method and research, informatics crimes were examined in the context of the risk society and the effectiveness of positive law formed on the axis of the values of modernism was examined. Beck describes the risk society by giving examples of the dangers of the environment, economy and security. In this study, the risk society is investigated in the context of crimes informatics as a global threat. This very study carries great significance due to its unique nature and contribution to the literature.

Key Words: Crime, informatics, informatics crimes, risk society.

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasında Ulrich Beck’in sosyal bilimlere kazandırdığı “risk toplumu kuramı” merkeze alınarak bilişim suçları incelenmiş, Türk hukukunda bilişim suçlarına yönelik hukuki düzenlemeler ve Yargıtay kararları örnekleri üzerinden hukukun etkinliğinin saptanmasına yönelik bir araştırma ortaya koyulmuştur.

Araştırma sürecinde onca yüküne rağmen hoşgörüyü ilgisinden bizi hiç mahrum etmeyen tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Hüseyin KOÇAK ve Sayın Dr. Mehmet ERKOL’a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca bir hukukçu olarak ülkenin zor günlerden geçtiği son yıllarda iş hayatı ve tez çalışması sırasındaki yükümü benimle birlikte çeken sevgili aileme de müteşekkirim.

Ali Nazmi DANDİN

AFYONKARAHİSAR, 2019

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	i
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
GİRİŞ	1
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU.....	3
2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	3
3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	5
4. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI.....	5

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE: SUÇ, BİLİŞİM VE BİLİŞİM SUÇLARI

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	7
1.1. SUÇ KAVRAMI.....	7
1.1.1. Disiplinler Arası Bir Kavram: Suç	7
1.1.2. Toplumsal Bir Olgı: Suç ve Sapma	9
1.2. BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİ	16
1.2.1. Bilgisayar	16
1.2.2. İnternet.....	18
1.2.3. Bilişim.....	19

1.3. BİLİŞİM SUÇLARI.....	22
1.3.1. Bilişim Suçu Kavramı.....	22
1.3.2. Türkiye’de Bilişim Suçları	26
2. KURAMSAL ÇERÇEVE: SOSYOLOJİK SUÇ KURAMLARI.....	27
2.1. YAPISAL-İŞLEVSELÇİ KURAMLAR	27
2.2. ETKİLEŞİMCİ KURAMLAR.....	31
2.3. ÇATIŞMACI KURAMLAR.....	35
2.4. FEMİNİST KRİMİNOLOJİ YAKLAŞIMI	36
2.5. POSTMODERN KRİMİNOLOJİ YAKLAŞIMI	38

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL ARKA PLAN: SUÇUN DEĞİŞEN DOĞASI

1. TARİHTE SUÇ OLGUSU	40
1.1. ANTİK ÇAĞ’DA SUÇ	40
1.2. ORTA ÇAĞ’DA SUÇ	41
1.3. AYDINLANMA ÇAĞI’NDA SUÇ.....	43
1.4. MODERN ÇAĞ’DA SUÇ	46
2. SUÇUN DEĞİŞEN DOĞASI	49
2.1. POSTMODERN ÇAĞ’DA TOPLUMSAL DEĞİŞME	49
2.2. POSTMODERN ÇAĞ’DA SUÇUN YENİ YÜZLERİ: BİLİŞİM SUÇLARI	55
2.3. BİLİŞİM SUÇLARININ İŞLENMESİNE NEDEN OLAN FAKTÖRLER .	62
2.3.1. Bilgi Yoğunluğu.....	62
2.3.2. Anonimlik	64
2.3.3. Elverişlilik	66
3. DEĞİŞEN DOĞASINDA SUÇUN TARAF VE YÖNTEMLERİ	71

3.1. BİLİŞİM SUÇLARININ TARAFLARI	71
3.1.1. Bilişim Suçlarının Mağdurları.....	71
3.1.2. Bilişim Suçlarının Faileri	74
3.2. BİLİŞİM SUÇLARININ YÖNTEMLERİ.....	77
3.2.1. Zararlı Yazılımlar	78
3.2.2. Çöpe Dalma, Tarama, Oltalama ve Salam Tekniği	81
3.2.3. Sistem Güvenliğinin Kırılıp İçeri Girilmesi.....	82
3.2.4. Diğer Yöntemler	84

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RİSK TOPLUMUNDA SUÇ: BİLİŞİM SUÇLARI

1. RİSK TOPLUMUNDA BİLİŞİM SUÇLARI.....	87
1.1. RİSK TOPLUMU	87
1.2. İMAL EDİLMİŞ RİSK: BİLİŞİM SUÇLARI	92
1.3. KÜRELLEŞME VE BİLİŞİM SUÇLARI.....	95
2. RİSK TOPLUMUNDA HUKUKUN ETKİNLİĞİ.....	101
2.1. HUKUKUN ETKİNLİĞİ	101
2.2. RİSK TOPLUMUNDA HUKUK	102
3. RİSK TOPLUMUNDA HUKUKUN ETKİNLİĞİNİN SAPTANMASI: KURAL VE YARGILAMA	109
3.1. HUKUKUN RİSKİ BELİRLEYEMEMESİ ÖRNEĞİ.....	109
3.2. HUKUKUN KÜRESEL RİSKİ KONTOL EDEMEMESİ ÖRNEĞİ	111
3.3. HUKUKUN KAVRAM KRİZİ: SUÇUN İŞLENDİĞİ YER.....	113
3.4. HUKUKUN RİSKİ CEZALANDIRMA EĞİLİMİ.....	119
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	124
KAYNAKÇA	134

GİRİŞ

Günümüz insanı elinde, zihninde ya da bir başka yerde saklayamadığı her türlü veriyi artık milimetrik aletler içerisine sığdırıp muhafaza etmektedir. Her türlü veri yoğun, sağlam, hızlı, ucuz ve etkin bir şekilde depolanabilir, iletilebilir ve işlenebilir hâldedir. Bilişim teknolojilerinde yaşanan ve çok hızlı meydana gelen gelişmeler hayatın her alanında etkili olmuş ve yeni yaşam şekilleri ortaya koymuştur. Özellikle bilgisayar ve internetin yaygın şekilde kullanımı ile en başta bireysel ve toplumsal hayatta meydana gelen farklılaşmalar, teknolojik ilerlemenin toplumsal değişme sürecindeki tetikleyici etkilerini gözler önüne sermektedir.

Toplumsal değişme, zaman ve mekâna göre dinamik bir yapı arz eden suça da etki etmiştir. Bireysel ve toplumsal hayatta sağladığı konfor bir yana, bilişim teknolojileri tarihsel süreçte suçun doğasını değiştirmiştir. Yaşanan bu değişim ve dönüşüm süreci yeni suç tipleri doğurmuş, klasik suçların işlenmesinde yeni yöntemler ortaya koymuştur. “*Bilişim suçları*” şeklinde kavramsallaştırılan bu yeni suç tipleri, yapısı itibariyle hiç olmadığı kadar karmaşık, belirsiz, öngörülemez nitelikleriyle zaman ve mekâna bağlı olmadan küresel ölçekte işlenmektedir. Üstelik yarattığı risklerle tehdit ettiği insanın bizzat kendisi tarafından imal edilmiş durumdadır.

Postmodern Çağ’da toplumu “*risk toplumu*” kavramıyla açıklayan Alman sosyolog Ulrich Beck, “*Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru*” (2011) adlı eserinde günümüz risklerinin eskiden olduğu gibi yalnızca doğa ya da doğaüstü olaylardan kaynaklanmadığını, hesapsızca hareket eden bilim tarafından bizzat üretildiğini ve ortaya çıkan risklerin hesaplanamadığı ölçüde demokratik ve eşitlikçi bir yapı arz ederek küresel boyutuyla sınıf farkı gözetmeksizin herkesi etkilediğini ifade etmektedir. Gerçekten ekolojik sorunlar, toksik gıdalar, nükleer tehdidi gibi bilişim teknolojilerinin hukuk alanında ürettiği bilişim suçları riski de bu tespiti desteklemektedir.

Risk toplumunda yaşanan bireyselleşme ve dijitalleşme süreçleri bireyin cinsel dokunulmazlığından şeref ve haysiyetine, malvarlığı haklarından kişisel mahremiyetine kadar birçok alandaki haklarını sanal âleme taşımıştır. Korunan hukuki değere artık bilgisayar ve internet kullanılarak zarar verilmekte veya

tehlikeye uğramasına neden olunmaktadır. Devletler ve şirketlerin internet ortamında depo edilen sırları risk altındadır. Bilişim teknolojileri, propaganda ve iletişim aracı olarak terör örgütlerinin kullanımındadır. Siber savaşlarla ülkeler arasındaki mücadele dahi bilişim alanında yaşanmaktadır.

Hukuk, risk toplumunda boyutları küreselleşen bilişim suçlarıyla mücadele ederken modern toplumun belirlilik ve öngörülebilirlik iddiasında oluşturduğu ilke ve kurallarla yeteri kadar etkinlik sağlayamamaktadır. Anonim işlenme özelliği yüzünden bilişim suçları failleri ya da mağdurları çoğu zaman açığa çıkmamakta, soruşturma ya da yargılama konusu olan olaylar tüm çıplaklığıyla ortaya koyulamamaktadır. Bu süreçte Beck'in de ifade ettiği üzere, modern toplumun tahmin edilemeyen riskleri yılgınlık ve çaresizlik hissi uyandırmaktadır. Bunun yanında *“modernleşmenin modernleşmesi ve rasyonelleşmenin rasyonelleşmesi”* şeklinde risk toplumunda tezahür eden düşünümsel modernleşme sürecinde yeni çareler aranmaktadır. Riski cezalandırmak gibi modern ceza hukukunun temel değerlerine istisna oluşturan eğilimler, yeni hukuki kavramların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Hukuk, modern toplumun oluşturduğu kurallarında özgürlük ve güvenlik arasındaki ikilemler nedeniyle kendi çelişkilerini ve çatışmalarını yaratmaktadır. Bu çelişki ve çatışma, bilişim suçlarıyla ilgili yargılama süreçlerini de kuşatmıştır.

Risk toplumu bağlamında suçun değişen doğasında ortaya çıkan bilişim suçlarının konu edildiği bu araştırma toplam üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde *“suç”*, *“bilişim”* ve *“bilişim suçları”* kavramları açıklandıktan sonra sosyolojik suç kuramlarına yer verilmiştir.

İkinci bölümde ise, tarihi süreçte toplumsal değişmeye bağlı olarak suçun değişen doğası irdelenmiş, Postmodern Çağ'da ortaya çıkan bilişim suçları toplumsal gerçeklikle ilişkilendirilmiştir. Ayrıca bilişim suçlarının işlenmesine neden olan faktörler, suç işleme yöntemleri ve bu suçların tarafları ikinci bölümde yer almaktadır.

Üçüncü bölümde, bizzat insan tarafından imal edilmiş risklerden olan ve küreselleşen bilişim suçları, risk toplumu bağlamında açıklanmıştır. Son olarak risk toplumunda etkinliği sorgulanan hukukun, risklere karşı geliştirdiği reflekslerin

ortaya konulmasına çalışılmıştır. Hukukun etkinliği, Türk Ceza Kanunu ve Yargıtay kararları örnekleri üzerinde saptanmaya gayret edilerek çözüm önerilerine ulaşılmıştır.

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

“Risk Toplumunda Suçun Değişen Doğası: Bilişim Suçları” adlı bu araştırmaya isminin işaret ettiği şekilde, tarihi süreçte toplumsal değişme ile birlikte farklılaşan suçun risk toplumu bağlamında görünen yüzü olan bilişim suçları konu edilmiştir. Araştırmaya konuyla ilgili kavramlar kuramsal çerçevesi de içerecek şekilde dâhil edilmiş, tarihi süreçte toplumsal değişme ile birlikte suçun değişim ve dönüşüm süreci incelenmiş, risk toplumunda bilişim suçlarının hukukun etkinliğine etkisi ve hukukun düşünsel modernleşme sürecindeki refleksleri irdelenmiştir.

Araştırmanın konusu şu sorulara cevaplar aranarak çözümlenmiştir:

- Suç, bilişim ve bilişim suçları nedir?
 - Toplumsal değişme tarihi süreçte suçu nasıl etkilemiştir?
 - Bilişim suçları neden işlenmektedir? Yöntemleri nelerdir? Tarafları hangi özellikleri barındırmaktadır?
 - Risk toplumu ve ortaya koyduğu temel olgu ve olaylar nelerdir?
 - Risk toplumu ile bilişim suçları arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?
 - Risk toplumu ve bilişim suçları, hukukun etkinliğine nasıl tesir etmiştir?
- Hukukun risk toplumundaki eğilimleri nelerdir?

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Pozitif hukuk bilimi hukuken düzenlenmeye ihtiyaç duyan her konunun hukuk kurallarıyla düzenlendiği, yürürlükteki hukuk kurallarının her konu için uygulama alanı bulabileceği ve hukuk kuralları tarafından tanınan haklardan herkesin yararlandığı varsayımından hareketle hukuki kurallar, kavramlar ve içtihatların toplumsal gerçeklikle uyuşup uyuşmadığını araştırmamaktadır. Yine toplumsal gerçeklik üzerindeki hukuk kurallarının etkisi de pozitif hukuk biliminin araştırma alanında bulunmamaktadır (Topçuoğlu, 1960: 126). Pozitif hukuk biliminin yürürlükteki normlara koşulsuz iman eden bu bakış açısı, sosyal yapı dâhilinde gerçekleşen ve zaman içerisinde meydana gelen farklılaşmaların bir sonucu olan

toplumsal değişimi göz önünde bulundurmamaktadır. İlk olarak ellerini vücuduna ait bir parça olarak alet gibi kullanan insanın nesneleri kontrol etmeye başlamasıyla birlikte tekerlek, saban, savaş arabası, barut, buhar kazanı gibi icatlarla doğayı dönüştürme isteği çevresinde farklılaşmalar olmaktadır. Bilimsel ve teknolojik gelişmeler toplumsal değişimin kaynağı olmakla birlikte fiziki, biyolojik ve coğrafi etkenleri barındıran doğal koşullar, ekonomik hayat, nüfus artışı ve göçü barındıran demografik etkenler, din ve dünya görüşü ve sosyal hareketler gibi toplumsal değişimin diğer kaynaklarını da doğrudan etkilemektedir.

Bilişim teknolojilerinde yaşanan ve çok hızlı vuku bulan gelişmeler hayatın her alanında etkili olarak yeni yaşam şekilleri ortaya koymaktadır. Bilişim teknolojilerinden özellikle bilgisayar ve internetin yaygın şekilde kullanımı ile en başta bireysel ve toplumsal hayatta meydana gelen farklılaşmalar toplumsal değişmeyi hiç olmadığı kadar hızlandırmıştır. Akan zaman içerisinde toplumsal gerçeklik bir önceki günden artık daha fazla değişiklik göstermektedir. Bunun sonucu olarak hukuk da hiç olmadığı kadar toplumsal değişmenin gerisinde kalarak gevşek davranan bir takipçi şeklinde konumlanmaktadır.

Kuşkusuz, bilişim teknolojilerinin olumsuz etkilerinin en başında doğurduğu yeni suç tipleri ve klasik suçların işlenmesinde yarattığı kolaylıklar gelmektedir. Bilişim teknolojileri insanlığın daha önce hiç görmediği yeni suç işleme yöntemleri yaratmış ve bu yöntemlerle yeni suç tipleri ortaya koymasının yanı sıra, klasik suçların işlenmesinde yeni bir araç olarak karşımıza çıkmıştır. Bu suçların işleniş şekilleri, işlendikleri ortam ve işlenmelerinde kullanılan araçlar klasik suçlardan çok farklı kendine özgü bir karakter barındırmaktadır. Bu yeni karşılaşılan karakter de bilişim teknolojileri ile suç arasındaki bağlantının ayrıca incelenmesini, bilişim suçlarıyla mücadele ekseninde kullanılacak araçlar ve yöntemlerin belirlenmesini gerektirmektedir.

Yürürlükteki mevzuata iman eden ve toplumsal gerçeklik ya da toplumsal değişmeyle ilgilenmeyen pozitif hukuk bir yana, bugüne dek sosyoloji de bilişim suçlarının ne olduğu, bu tür suçların kapsamı, suçlularının kim olduğu ve toplumda nasıl algılandıkları gibi soruların cevaplarını aramaktadır. Bu araştırmada ise, bilişim teknolojilerindeki ilerlemenin meydana getirdiği toplumsal değişme açıklanmıştır.

Ardından suçun değişen doğasının Postmodern Çağ'da karşılığı olan bilişim suçlarının, teknolojinin yarattığı riskleri içerisinde barındıran bu yeni toplum ekseninde analizi amaçlanmıştır.

Beck'in risk toplumu yaklaşımı, günümüz toplumunun insan tarafından üretilen ve büyük sosyal problemlere işaret eden risklerine Modern Çağ ve Postmodern Çağ arasında karşılaştırma yaptığı analizinden hareketle çözüm nerileri getirme uğraşındadır. Araştırmada teknolojik ilerlemenin riskleri arasında bulunan bilişim suçları ele alınarak risk toplumu kuramı çerçevesinde sosyolojik bir bakış açısıyla bu suçların incelenmesi ve ülke ekseninde çözüm nerileri getirilmesi hedeflenmektedir.

Risk toplumunda hâkim belirsizliklerle beraber ortaya çıkan güvensizlik duygusu, nükleer ve kimyasal silah teknolojisine bağlı olarak toptan yok olma ihtimali, evre sorunları ve sağlığı bozmaya yönelen teknoloji ürünü gıdalar gibi sorunlar bulunmaktadır. Bunun yanında güncel risk bilişim suçlarının, risk toplumu kuramı kapsamında ele alınması ve bilişim suçları bağlamında hukukun etkinliğinin saptanması, ihtiyaı karşılaması ve özgünlüğü açısından önemli görülmektedir.

3. ARAşTIRMANIN YÖNTEMİ

Tez çalışmasında nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizinden faydalanılmıştır. Nitel araştırmalar; gözlem ve doküman analizi gibi yöntemlerle veri toplanan, algıların ve olayların doğal ortamında gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya koyulduğu süreçleri barındıran araştırmalar olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve şimşek, 2013: 19). Doküman analizi ise; olgularla ilgili olarak yayınlanmış kitap, dergi gibi birtakım yazılı materyalleri de analiz etmek için kullanılan nitel araştırma yöntemlerindendir (Karasar, 2008, 183).

4. ARAşTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI

Araştırma, modern toplumun hiç olmadığı kadar büyük bir hızla değişim ve dönüşüm süreci içerisinde olduğu son yıllarda, suçun değişen doğasında ortaya çıkan bilişim suçlarının analizi üzerinedir. Bu analiz yapılırken suç, bilişim ve bunlarla ilgili kavramlar sosyolojik yaklaşımlarla birlikte çalışmaya dâhil edilmiştir. Zaman ve mekâna göre dinamik ve göreceli bir yapı arz eden suçun değişen doğasının açıklanması adına, Modern Çağ'dan Postmodern Çağ'a geçiş evresinde yaşanan ve

devam edegelen toplumsal değişme, suçun tarihi süreçlerde geçirdiği dönüşüm de ele alınarak araştırma içerisinde değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmenin ana hatları, Alman sosyolog Ulrich Beck'in risk toplumu kuramını ortaya koyduğu “*Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru*” (2011) adlı eser tarafından çizilmektedir.

Maalesef doktrinde bilişim suçlarının tanımında dahi uzlaşılammaktadır. Araştırmacılar, bu suçların kavramsallaştırılmasından ziyade vücut bulan hâllerinin incelenmesini tercih etmektedir. Bunun yanında modern toplumdan risk toplumuna geçiş sürecinin hâlen devam edegelen bir süreç olması, teknolojik ilerleme ve onun tetiklediği toplumsal değişmeye bağlı olarak bilişim suçlarının çeşit ve yöntemlerinin artarak yapısının karmaşıklaşması, bilişim teknolojilerinin neredeyse tüm klasik suçlarda araç olarak kullanılmasının mümkün olması gibi hususlar araştırmanın sınırlarının belirlenmesinde zorluklar yaratmaktadır. Örneğin, dünyada ses getiren ve yeni yöntemlerle işlenen birçok bilişim suçuna ilişkin olaya dair yargı kararlarına ulaşılammaktadır. Bu nedenle, bilişim suçlarına ilişkin dünyadan birçok örneğe basına yansıdığı kadarıyla değinilmiştir. Ayrıca Yargıtay içtihatlarına konu olaylar irdelenerek Türk hukuku açısından oluşan çelişkiler hukukun etkinliği açısından irdelenmiştir. Bu itibarla bilişim suçları ekseninde hukukun etkinliğinin saptanması, ülke ekseninde tartışılarak araştırmanın kapsamı sınırlandırılmış durumdadır.

Ekolojik sorunlar, toksik gıdalar, küresel terör gibi meseleler birçok araştırmaya konu olmuşken bilişim suçları risk toplumu bağlamında kayda değer şekilde ele alınmamıştır. Bu kısıtlılıklara rağmen “*risk toplumu*” ile birlikte multidisipliner bir yaklaşım sergilenerek sosyoloji temelli “*suç*”, “*bilişim*”, “*bilişim suçları*”, “*suçun tarihi*”, “*postmodern toplum*”, “*sanayi sonrası toplum*”, “*ağ toplumu*”, “*enformasyon toplumu*”, “*küreselleşme*” ve “*hukuk ve hukukun etkinliği*” konuları ekseninde yapılan okumalar araştırmanın kapsamını belirlemiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE:

SUÇ, BİLİŞİM VE BİLİŞİM SUÇLARI

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. SUÇ KAVRAMI

1.1.1. Disiplinler Arası Bir Kavram: Suç

“*Suç*” kavramı, kanunlarda açıkça yasaklanan ve karşılığında ceza öngörülen fiil olarak tanımlanmaktadır (Dolu, 2011: 32). Bu evrensel olgu insanlık tarihi kadar eskiye dayandığından Antik Çağ’dan bu yana incelenmektedir.

Suçun önlenmesi ve suçluluğun azaltılması açısından insanlık bugüne dek neden suç işlendiği, kimlerin suçlu olarak kabul edileceği, suçun kapsamının ne olduğu, bireyleri suça iten nedenlerin ne olduğu gibi sorulara cevap aramaktadır. Bu cevaplar kriminolojinin yanı sıra felsefe, tarih, arkeoloji, psikoloji ve sosyoloji olmak üzere birçok disiplin içinde araştırılmıştır (Burkay, 2008: 3). En başta hukuk ve özelinde ceza hukukunun bir konusu gibi görünse de insanlık tarihi kadar eskiye dayanan suçun, insanlıkla birlikte varlığını devam ettirecek toplumsal yapıyı ilgilendiren sosyal bir olgu oluşu sadece hukuk alanında incelenerek çeşitlilik arz eden boyutlarının ortaya çıkarılmasını engellemektedir.

Birçok disiplin içinde yapılan araştırmalar, suç alanına yeni bir perspektif kazandırmakta ve suç biliminin yanında ceza hukukunun temellerine etki etmektedir. Farklı disiplinler içinde suçun sebep-sonuç ilişkisi içerisinde incelenmesi tanımına yeni boyutlar kazandırırken, işlenen fiilin haksızlık içeriğinin bir anlamda ölçülerek suçun karşılığı olan cezanın artırılmasına ya da indirilmesine sebep olabilmektedir. Özellikle suçlunun içerisinde bulunduğu sosyal çevresinden başlayarak psikolojik etkenler, ekonomik gerekçeler, kalıtsal rahatsızlıklar, aile yapısı, madde bağımlılığı gibi birçok nedenden başka, suçun işlenmesinin ardından bireyin toplum içinde etiketlenmesi sorunu, iş ve aile hayatında karşılaşacağı sorunlar, mağdur psikolojisi gibi meselelerin incelenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. İhtiyaç doğrultusunda suçun sebepleri ve sonuçları üzerinde farklı disiplinler tarafından

ortaya koyulan metodolojik yaklaşımlar değişik yorumlarla birçok farklı tanımının doğmasına neden olmaktadır (Yaman ve Acar, 2016: 16-17).

Hukuk ve onun bir dalı olan ceza hukuku, suç ve suçluyla ilgilenmektedir. Kanunla suç olarak tanımlanmış, toplum tarafından istenmeyen ve kamu düzenini bozan davranışların tarafları inceleme sahası içerisinde. Suçun fail ve mağduru bu disiplinin ana konularındandır. Buna rağmen ceza hukuku, suçun nedenleri ve suça iten sebepler ya da kimlerin suç mağduru olabileceği gibi konularla ilgilenmemektedir. Kanunlar tarafından suç sayılan ve bunlara bağlanan hukuki sonuçları incelemekle yetinmektedir (Sokullu Akıncı, 2018: 30). Özetle, ceza hukuku bir normlar bilgisidir (Dönmezer, 1994: 19).

Hukuk gibi suç ile ilgilenen kriminoloji, suçun sosyal bir olgu olarak bilimsel şekilde incelenmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Sanders, 1983: 6). Dolayısıyla suçlu; kişilik yapısı, psikolojik yapısı, eğitim düzeyi, genel kültürel ve ekonomik düzeyi gibi açılardan ele alınmaktadır. Bunun yanında suçun işlenmesine neden olan faktörler sosyal yaşam koşullarıyla birlikte incelenmektedir. Kriminoloji, suç olgusunu tüm yönleriyle konu edinerek suç oluşturan davranışların nedenlerini araştırmakta, suçu önlemeye yönelik olarak yapılacaklara ulaşmayı amaçlamakta ve ceza adaleti sistemi içerisinde suçla mücadele için uğraş veren örgütlere yol göstermektedir (Sokullu Akıncı, 2018: 37-41). Buradan hareketle suç biliminde teorik anlamda ve uygulama boyutunda yapılan çalışmalarda, suçu bilimsel araştırma konusu yaparak birçok disiplinden de faydalanan en önemli alanlardan birisinin kriminoloji olduğu söylenebilir.

Hukuk ve kriminoloji gibi psikoloji de suça ilişkin çalışmaların yapıldığı bir bilim dalıdır. Psikoloji, suçu zihinsel süreçler ve ruhsal veriler merkezinde daha çok bireysel bir kavram olarak ele almaktadır. Bu alanda suça ilişkin yapılan çalışmalar sebep-sonuç ilişkisi içerisinde suçlunun motivasyon süreçlerinin psikolojik analizine yönelmektedir. Psikoloji, suçluyu motive eden psikolojik süreçlerin bilinmemesi hâlinde suç ve suçlu davranışının açıklanamayacağı varsayımıyla hareket etmektedir (İçli, 2007: 73).

Suç bilimi alanına geniş kuramsal bilgi ve donanım kazandıran bir başka bilim de sosyoloji olmuştur. Sosyolojinin toplumu çalışma referansı olarak kabul

etmesi, toplum içerisindeki etkileşim, gelişim ve değişim gibi dinamik etkenleri sebep-sonuç ilişkisi içerisinde araştırma konusu yapması, kuramsal yaklaşımlarının ve yöntemlerinin toplum merkezli olması gibi nedenler sosyal bir problem olarak görülen suçu bu bilim dalının araştırma konusu yapmıştır. Toplumsal şartlara ilişkin yapılan araştırmalar sosyolojinin inceleme alanı içerisine suçu da çekmektedir. Özellikle sanayileşme ile birlikte şehirlerde artan nüfusla kalabalıklaşan yaşam alanları ve toplu yaşama alışkanlığı birçok sosyal problemi beraberinde getirmektedir (Yaman ve Acar, 2016: 19-20). Toplumda var olan cinsiyet eşitsizliği, yoksulluk ve toplumsal şiddet gibi sosyal problemlerin yanında giderek aratan suç da sosyoloji içerisinde sosyal bir olgu olarak kendisine yer bulmuştur.

Sosyolojinin suça ilişkin araştırmalarıyla birlikte kültürel değerler, toplumsal normlar ve değerler, gelenek ve görenekler ile dini anlayışlar bir bütün hâlinde değerlendirilerek genel anlamda sosyal ve kültürel çevrenin suçluluk üzerine etkileri konusunda fikirler ortaya atılmıştır. Suçun bireysel sebeplerinin üzerinde durulmasına bir tepki olarak sosyoloji, hukuksal araştırma ve sonuçlara ek toplumsal tespit ve sonuçlara ulaşmaktadır (Yaman ve Acar, 2016: 20).

1.1.2. Toplumsal Bir Olgu: Suç ve Sapma

Toplum içinde var olan bireyin davranışlarını şekillendirip yönlendiren birtakım kurallar bulunmaktadır. İnsan, doğumundan itibaren hayatı boyunca bu kuralları sosyalleşme sürecinde öğrenmektedir (İçli, 2004: 1). Bireyin toplum içerisinde davranışlarını nasıl şekillendireceği ve yönlendireceği noktasında nasıl davranacağını bilmesi ve diğer bireylerin nasıl davranacağını öngörebilmesi, düzenli biçimde toplum içinde yaşayabilmesi açısından zorunludur. Toplum içinde düzenli bir birliktelik için ortak değerler ve normlar bulunmaktadır. Toplumsal kurallar gibi normlar ve değerler de sosyalleşme sürecinde öğrenilmektedir (Browne, 2005: 192).

Soyut düşünce boyutunda olan toplumsal değerler güzel ile çirkin, iyi ile kötü, ahlaki ile gayri ahlaki ya da istenilen ile arzu edilmeyen şeyler arasında kriterler oluşturmaktadır (Bozkurt, 2004: 93). Bu soyut düşünce boyutunda kalan kriterlerin özel durumlarda uygulanmasıyla toplumsal normlar meydana gelmektedir. Örneğin; büyüklere saygı bir toplumsal değerken okulda, ulaşım araçlarında ya da

aile içerisinde bu değerlerin nasıl uygulanacağını belirleyen kurallar toplumsal normları doğurmaktadır (Kocacık, 2003: 105-106).

Normlar ikili bir ayrıma tabi tutularak incelenmektedir. “*Resmi normlar*” ve “*resmi olmayan normlar*” şeklinde tezahür eden bu ayrıma göre, normun ihlali hâlinde uygulanacak olan yaptırımın mahiyeti değişmektedir. Resmi normlar kanun, yönetmelik, tüzük, genelge, kurul kararı gibi resmi ve yazılı kuralları ifade etmektedir. Bu normların ihlali hâlinde uygulanacak yaptırımlar önceden belirlenmiştir. Gelenek, görenek, örf ve âdet gibi resmi olmayan normlar ise yazılı olmayan normlardır. Ödül ve cezalar bu tür normlar için açıkça belirtilmemekle birlikte resmi olmayan normların ihlali sonucu bireyler kınama, alay etme, dışlama, hakaret gibi yaptırımlarla karşılaşmaktadır (İçli, 2004: 105-106).

Toplumsal düzeni sağlamanın yanında bu düzenin sürdürülmesi ve korunması anlamında da gerekli olan normlar, toplumsal yaşamın temelini oluşturmaktadır. Kural koyma ve ölçütler belirleme insanı diğer canlılardan ayırmaktadır. Koyduğu kurallarla en başta kendini sınırlayan insan ortaya koyduğu değerler, simgeler, gelenek, görenek, hukuk, ahlak, din gibi normlarla birlikte kültürü oluşturup bir alt nesle devretmektedir. Emir ve yasakların olduğu yerde bunlara aykırı hareketin geliştirilmesi de doğaldır. Toplum ve doğa arasındaki çatışmanın bir sonucu olarak arzu, istek ve güdülerini doyumlamak isteyen insanın hareketleri toplumsal normlarla çatışabilmektedir (Yavuzer, 1996: 21).

Toplum içinde yer alan bireylerin de öznel düzeyde davranış normu sergiledikleri görülmektedir. Sergilenen öznel normların topluma ait kültür içerisinde ortaklaşa kabul edilen normlardan farklılık arz etmesi hâlinde ise sapma söz konusu olacaktır (Fichter, 1990: 173).

“*Sapma*” kavramı, bir topluluk ya da toplumda, önemli sayıda insan tarafından kabul edilen belirli bir normlar kümesine uyum göstermeme olarak tanımlanmaktadır (Giddens, 2008: 842). Sosyo-kültürel yapı tarafından belirlenen örf, âdet, gelenek, görenek ve hukuk kurallarına uygun olmayan davranışlar sapmış davranışlar olarak görülmektedir (İçli, 2004: 4).

Aynı anlamı taşıdıkları düşünülebilir ise de, sapma kavramının suç kavramını da içine alan daha geniş bir anlam taşıdığını kabul etmek gerekir. Her suçun sapma

içerisinde değerlendirilmesi genel olarak mümkünken, her sapmanın bir suç olduğunun söylemek mümkün değildir. Toplum tarafından önem atfedilen örf ve âdet kurallarına ya da ahlak kurallarına aykırı davranılması sapma olarak kabul edilebilecek fakat hukuken suç karşılığı herhangi bir yaptırım ile karşılanmayacaktır. Dolayısıyla toplumsal norm sınırlarının aşılması olarak kabul edilmesi gereken sapmanın, kanunlarda açıkça yasaklanıp karşılığında ceza takdir edilen suç kavramını genel itibariyle kapsadığı rahatlıkla söylenebilir (Dolu; 2011: 32).

“Her suç bir sapmadır fakat her sapma bir suç değildir.” önermesi genel olarak kabul edilmektedir. Ancak bu önerme de birçok yönden sorgulanabilir durumdadır (Arslan ve Çağlayandereli, 2016: 417). Marksist yaklaşıma göre, toplumdaki güç odakları arasındaki çatışma nazara alınmadan suçun tanımlanması mümkün değildir. Çünkü suç, güçlü toplum kesimlerince amaçlarına hizmet etmesi için oluşturulmuş bir davranıştır (Ünal, 2012: 327). Dolayısıyla bu yaklaşıma göre, her zaman kanunların halkın iradesini yansıttığını söylemek mümkün olmamaktadır. Örneğin, yapı ruhsatı almadan ya da ruhsata aykırı şekilde bina yapmak ülkemizde imar kirliliğine neden olma suçunu oluşturmaktadır. Ancak son dönemde *“imar barışı”* ya da *“imar affı”* diye bilinen düzenlemelerden milyonlarca insanın yararlanması, bu davranışın suç oluşturmaya rağmen toplum nazarında sapma olarak algılanmadığına işaret etmektedir.

Sapma ve suçun kapsamı açısından evlinin zinası örneği üzerinde durulabilir. Bugün için birçok toplumda olduğu gibi Türk toplumunda da evli bir kimsenin zinası ahlaka aykırı görülmektedir. Türk hukuku açısından aile olmanın gereklerine aykırı hareket olması dolayısıyla eşler için haklı bir boşanma nedeni olarak nazara alınmaktadır. Ancak bugünün Türkiye’si, zinayı bir boşanma nedeni olarak hukuka aykırı görmesine rağmen ceza kanunlarında suç olarak tanımlamamıştır. Zina, ahlak ve din gibi alanların kurallarına aykırılığından dolayı bir sapmadır ancak suç olarak değerlendirilmemektedir. Oysa zinanın taraflarında olduğu gibi cinsel davranışların konu olduğu, rızaya dayanmayan, hukuken itibar edilmesi mümkün olmayan rızaya dayanan ya da rızayla da olsa şikayet gibi belli şartlar altında cezalandırılabilir ayırt etme gücüne sahip yaşı küçüklere karşı işlenen eylemler suç olarak düzenlenmiştir. Cinsel saldırı, cinsel taciz, çocuğun cinsel istismarı, reşit olamayanla cinsel ilişki gibi

suçlar bu tip eylemleri cezalandırılabilir kılmaktadır. Bu tip eylemler, suç oluşturmalarının yanında sapma olarak da ele alınmaktadır.

Kültür tarafından belirlenen örf, âdet, gelenek, görenek ve hukuk kurallarına uymayan davranışlar sapkın olarak nitelendirilmektedir. Ancak toplumun davranış kurallarına ya da normlarına uymamak ile hukuk kurallarına uymamak arasında derecesi ve şekli bakımından yaratacağı toplumsal etki açısından farklılıklar bulunmaktadır. Keza kanunlara uyulmaması hâlinde bunun yaptırımını yine kanunlarla belirlenmişken gelenek, görenek, örf ve âdete uyulmamasının sapma olarak kabul edilmesinin yaptırımını göreceli özellik taşımaktadır (İçli, 2004:1).

Dinamik bir olgu olan suç olgusu da aslında sapma gibi göreceli bir kavramdır. Zaman ve mekâna göre bir eylemin suç olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceği değişiklik arz edebilmektedir. Toplum nazarında daha evvel suç sayılmayan bir eylem, daha sonra suç olarak kabul görebilmektedir. Yine daha evvel suç olarak görülen bir eylemin, sonraki bir zaman diliminde suç olarak görülmemesi de söz konusu olabilir (Dönmezer, 1994: 49). Suçun durağan bir olgu olmamasından kaynaklı, bugün suç olarak görülen bir davranışın gelecekte doğal karşılanacağı ve hatta gerekli olabileceği söylenebilir (Bal, 2008: 203). Suçun zaman ve mekâna göre değişiklik göstermesi toplumların yapısı ile ilişkilidir (Sarı ve Önkal, 2008:178). Bu sebeple sapma gibi suçun da kültürel alanda oluşturulduğu söylenebilir. Kültürel değişim süreçlerinde sapma değişime uğramaktadır (Haralombos ve Holborn, 1991: 322).

Türk hukuku açısından daha evvel verilen evlinin zinası örneği, suç ve sapmanın dinamik yapısı açısından bir başka yönüyle de ele alınabilir. Bu eylem İtalyan Zanardelli Ceza Kanunu'ndan esinlenilerek 1926 tarihli 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda kendisine suç olarak yer bulmuştur. Ancak 1996, 1998 ve 1999 yıllarında Anayasa Mahkemesi tarafından evliliğin zinası ile ilgili hükümler kısım kısım olmak üzere anayasaya aykırı bulunarak iptal edilmiş ve 2004 yılında kabul edilen 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda suç olarak zikredilmemiştir. Eşcinsel evliliğin de Hollanda, Belçika, İspanya, Danimarka, Avusturalya gibi birçok ülkede yasal olmasına rağmen ülkemiz de dâhil olmak üzere birçok ülkede tanınmaması, bunun yanında bazı Afrika, Asya ve Arap ülkelerinde cezalandırılması söz

konusudur. Ayrıca bu husus da mekân açısından suç ve sapmanın dinamik yapısına örnek oluşturmaktadır.

Hareket, tipiklik, hukuka aykırılık ve kusurluluk şeklindeki hukuki unsurlarından hareketle suç; tipe uygun, hukuka aykırı ve kusurlu olan davranış olarak tanımlanmaktadır (Önder, 1992: 4). Dolayısıyla hukuken bir davranışın suç olarak kabul edilebilmesi için belirli şartlar bulunmaktadır. Hukuken suçtan bahsedebilmek için öncelikle resmi olarak davranış suç olarak tanımlanmalı ve kanun koyucu tarafından düzenlenmelidir. Bunun yanında bir davranışın suç oluşturup oluşturmayacağı bir grup insan tarafından belirlenemeyeceğinden mutlaka resmi olarak organize olmuş bir toplumun var olması gerekmektedir. Davranışı suç olarak tanımlayacak ve karşılığında yaptırım öngörecektir resmi nitelikte otorite ve politik örgütün toplumda var olması zorunluluk arz etmektedir (Parillo, J. Stimson ve A. Stimson , 1995: 108).

Suç *“hukuka aykırı eylem”* kavramının bir türü olarak ele alan hukuk, belirleyici olarak kanun koyucunun niyetini göz önünde bulundurmaktadır. Hukuk normunu belirleyen otorite açısından maddi olayın istenmemesi önem arz etmektedir. Başlı başına suç olarak düzenlenen eylem toplumsal zararı değerlendirmenin dışında kalmaktadır. Hukuk için en basit ve sade şekliyle vuku bulan maddi olayın, hukuk normu içerisinde yeniden inşası ve devletin gerçekleştireceği yaptırım ya da zorlayıcı eylemin şartı olması durumu mühim görülmektedir (Kelsen, 2016: 29).

Kriminolojinin kurucularından olarak bilinen Lombrosso’nun başını çektiği biyolojik yaklaşım, hukuk biliminden farklı olarak suçu patolojik bir durum olarak nazara almaktadır. Lombrosso’ya göre suçlular biyolojik bakımdan anormal, doğuştan yozlaşmış kişilerdir. Suçlu profiline dair birtakım fiziksel özelliklerini sıralayan Lambrosso’nun bu yaklaşımı, yapılan araştırmalarda fiziksel suçlu tipinin varlığı ile ilgili olarak bir sonuca ulaşamadığından reddedilmiştir (Durmaz, 2006: 26-27).

Psikolojik yaklaşımla suç ise, kökeni insan ruhunun derinliklerinden kaynaklanan bir olayın dış dünyaya eylem şeklinde yansıtılması olarak görülmektedir (Ekrem, 1955: 1). Psikoloji, suç davranışını insanın yapısında var olan bir özellik olduğundan bahisle ele almaktadır (Marshall, 2005: 639).

Sosyoloji, psikolojiden farklı olarak suçun kişilik tiplerinden kaynaklanmasından ziyade toplumsal ortamlar ve sistemlerden kaynaklandığını varsayarak bu kavramı incelemektedir (Marshall, 2005: 639). Sosyolojik bakış açısıyla suç; kişisel alanı aşp kamusal alana giren ve yasak olan kural ya da kanunları çiğneyen, buna bağlı olarak meşru cezaların ya da yaptırımların uygulandığı ve kamusal bir otoritenin müdahalesini gerektiren fiiller olarak nitelendirilmektedir (Marshall, 2005: 702). Suçun sosyolojik tanımı, özellikle hukuki tanımı ile örtüşüyor görünmektedir. Fakat bu iki bilim dalı arasındaki suçun ele alınış yönünden farkı, sosyolojinin sapma ve özelinde suçun nedenleri arasındaki bağlantının sosyal faktörler açısından incelenmesinde yatmaktadır.

Sosyolojik bakış açısıyla sapma ve özelinde suçun nedenleri çok yönlü sosyal nedenlerle açıklanmaktadır. Genel itibariyle suça neden olan faktörler başarısız toplumsallaşma, bireyin çelişkili yerine getirilmesi imkânsız istekleri, sosyal kontrol mekanizmalarındaki zayıflık, normlardan sapanların haklı sebepler yaratmasındaki kolaylıklar, normlardaki belirsizlik, normlardan sapmanın gizli yapılmasındaki kolaylıklar, alt kültürün normlardan sapmayı meşrulaştırması ve sapkın bir gruba bağlı olma şeklindeki toplumsal meselelerle ele alınmaktadır (Kocacık, 2003:108).

Hukuk, suçu kanunların yasakladığı ve cezai yaptırım gerektiren eylemler üzerinden incelerken, sosyoloji de suçu toplumsal nedenlere bağlı olarak normlardan sapan bir davranış olarak ele almaktadır (Bal, 2008: 203). Toplumsal kurallara uymak ile sapkınlık arasında oluşan ikilemin sorgulanması açısından kural ya da normların kimler tarafından ortaya koyulduğu sorgulanmak zorundadır. Sosyolojik bir bakış açısıyla toplumsal kurum ve yapıların incelenmeksizin suç olgusunun açıklanması mümkün değildir (Giddens, 2008: 842-844).

Sosyal yapıya uymayan, örf ve âdete aykırı hukuk kurallarının bir ayağının eksik olduğunu kabul etmek gerekir. Bu tip hukuk kuralları bir süre için toplumda uygulanma şansı yakalasa da zamanla uygulanamaz hâle gelmektedir. Hukuken “*kadük olma*” şeklinde ifade edilen bu duruma Türk toplumu için iyi bir örnek olarak Şapka İktisâsı Hakkında Kanun gösterilebilir (Demir, 2016: 167). Hâlen yürürlükte bulunan kanunun 1. maddesinde “*Türkiye Büyük Millet Meclisi azaları ile idarei umumiye ve hususiye ve mahalliyeye ve bilûmum müessesata mensup memurin*

ve müstahdemin Türk milletinin iktisa etmiş olduğu şapkayı giymek mecburiyetindedir. Türkiye halkının da umumi serpuşu şapka olup buna münafi bir itiyadın devamını hükümet meneder.” denilmektedir. Bu hükme aykırı hareket edenlerin cezalandırılmasına yönelik olarak ceza kanunlarında yer alan norm uzun zaman yürürlükte kalmış ve nihayet 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 222. maddesinde yer alan “*Şapka ve Türk Harfleri*” başlıklı madde 02/03/2014 tarihli 6529 Sayılı Kanun’un 16. maddesi ile birlikte ilga edilmiştir.

Suç, hayatın değişmeyen şartları içinde aynı düzey ve devamlılıkla işlenmektedir. Toplumsal şartların doğurması nedeniyle suça vücut veren davranışlardan kaçınılması mümkün değildir. Bu nedenle önlemler alınarak toplumun suçtan korunması zorunludur. Ancak alınacak tedbirler sadece suç işleyenlerin cezalandırılması şeklinde tezahür etmemeli ve suçlunun özellikleri ile toplumsal savunmanın gerektirdiği güvenlik önlemleri de alınmalıdır. Örneğin, cinsel dokunulmazlığa karşı suçların karanlık sokaklarda işlendiğine dair bir tespit varsa bu suçu işleyenlerin cezalandırılmasının yanında suçlulukla mücadele adına sokakların ışıklandırılması gündeme gelmelidir (Soyaslan, 1998: 17).

Her toplumda var olması nedeniyle Antik Çağ’dan bu yana incelenen suç, toplumsal bir olgudur. Aristo’nun toplumsal problemlerden yoksulluk ile ilişkilendirdiği suç hakkındaki tespitleri, bugün dahi kısmen geçerliliğini korumaktadır. Ancak suça ilişkin biyolojik yaklaşımın iddia ettiği gibi suçlu bireyin fiziksel veya biyolojik özellikleri suça etki etmemektedir. Bireyin psikolojik durumu ise, suça tesir eder. Ancak patolojik herhangi bir problemi olmayan kimselerin de suç işlemesi karşısında psikolojik yaklaşım, toplumsal bir olgu olan suçu tam manasıyla açıklayamamaktadır.

Toplumsal değişimin bizzat suça etki etmesi, suçun toplumsal bir olgu olduğunu göstermektedir. Suçun kapsamı, işlenme yoğunluğu, mahiyeti ve yöntemleri toplumsal değişmeye paralel şekilde farklılaşmaktadır. Bu farklılaşma suçla mücadele yöntemlerine de etki ederek bu alanda değişiklikler yaratmaktadır. Bilişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerin kısa sürede toplumda derin etkileri olmuştur. Banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması, bilişim sistemine girme gibi bilişim suçlarının ortaya çıkması bunun en büyük kanıtıdır.

Genel itibariyle sosyolojinin incelediği değerler ekseninde toplumsal değişikliklerin önce kültürel olarak normları oluşturulması ve bu normların kanun koyucu tarafından önemsenmesi sonucu ihlalinin suç olarak düzenlenmesi, suçun hukuk alanına hapsolmasını engellemektedir. Suçun sadece bir normlar bilgisi olarak hukuk içerisinde ele alınması, sosyal yapı ile suç arasındaki uyumluluğun ya da uyumsuzluğun tespit edilmesini mümkün kılmamaktadır. Suçun nedenlerinin tespiti, suçun önlenmesi, suça karşı sosyal kontrol mekanizmalarının geliştirilmesi, toplum içinde var olan farklı grupların suçla ilgili eğilimleri ve hatta suç açısından hukukun etkinliğinin saptanması ancak sosyal bir olgu olarak suçu ele alan sosyolojik bir analizle birlikte mümkün olacaktır.

1.2. BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİ

1.2.1. Bilgisayar

Bilgisayar kelime anlamıyla İngilizcede yer alan “computer” kelimesine karşılık gelir. İngilizce “hesaplamak” anlamındaki “to compute” kelimesinden türetilmiştir. Ülkemizde kullanılmaya başlandığı 1960'lı yılların ardından ilk etapta “ordinatör”, “kompütür”, “elektronik beyin” gibi sözcüklerle adlandırılan bilgisayar, “insanlar tarafından hazırlanıp yüklenen programlar yardımıyla bilgileri belirli bir düzende saklamak, işleyerek yeni sonuçlar üretmek, üretilen bilgileri başka yerlere iletmek, başka yerlerdeki bilgilere ulaşmak gibi amaçlarla kullanılan makineler” ya da “dış ortamlardan aldığı verileri, üzerine yüklenen programlar aracılığıyla depolayan, işleyen, yeni sonuçlar üreten, ürettiği sonuçları kullanıcıya sunan, veri iletişimi sağlayan makine” olarak tanımlanabilir (Dülger, 2018: 58-61).

Bilgisayarı hesap makineleri ile programlanabilir aygıtlardan ayıran özellik, bilişim özelliğine sahip olmasıdır. Bu itibarla bilgisayar genel amaçlı kullanılabilir. Yeterince kavramsallaştırılmış ve iyi tanımlanmış her türlü problem üzerinde çalışabilmektedir. Genel amaçlı olması programlanabilir çamaşır makinesi, buzdolabı gibi aletlerden bilgisayarı ayırt etmektedir (Yazıcıoğlu, 1997: 26).

Bilgisayar, “donanım (hardware)” diye adlandırılan ve elle tutulup gözle görülen parçaların yanında, “yazılım (software)” diye adlandırılan ve veri işleme özelliğine sahip sayısal kodlardan ibaret soyut unsurların bir araya gelmesiyle oluşur (Akbulut, 2017: 11-12).

Donanımın içinde verilen bir programın direktiflerini sırasıyla gerçekleştirmeyi sağlayan ve bunu kontrol eden ana işlemci, ara ya da son sonuçları saklamaya ve gerektiğinde geri çağırmaı sağlayan salt okunur bellek (ROM), rast gele erişilebilen bellek (REM) ve çevre giriş-çıkış birimleri bulunmaktadır (Pazarcı, 1997: 36-37). Klavye, fare, tarayıcı, kamera, mikrofon gibi unsurlar donanımın içerisinde yer alan giriş birimleri arasında gösterilebilir. Verilerin işlenmesinin ardından bunları anlayabilecek ve saklayabilecek bir manyetik ortama, kâğıt üzerine ya da bir ekrana aktaran çıkış birimleri ise monitör, yazıcı, çizici ve hoparlör gibi unsurlardır. Veri üzerinde işlem yapılmasına yarayan işlem birimlerini de ana işlemci birimi CPU ya da diğer tabiriyle işlemci ifade eder. Yonga seti ve anakart da bu kapsamda değerlendirilmektedir. Sabit disk ve hafıza kartı gibi öğeler bilgisayarın depolama birimleri içerisinde. Ağ kabloları, modem, faks modem, kızılötesi gibi parçalar veri alışverişini sağlayan bilgisayarın iletişim birimlerindendir (Akbulut, 2017: 11-12).

Bilgisayarın soyut bileşeni olan yazılım ise, verileri işlemek ve bundan sonuç elde etmek amacıyla bir işi bilgisayara yaptırabilmek için oluşturulan, algoritma şeklinde bir düzen ve mantık silsilesi altında yazılan ve bilgisayara yapılması istenilen işlemlerden önce yüklenen bir dizi komuttur (Değirmenci, 2002: 14). Bilgisayarın işlem yapabilmesi açısından işlemin tanımı ve çözümü yollarının makine diline çevrilerek basit hâlde bilgisayarın belleğinde bir yazılımın içinde bulunması zorunludur (Topaloğlu, 1997: 23).

Açıklananlardan hareketle bilgisayarın fonksiyonları ya da donanımı göz önünde bulundurularak tanımlanması mümkündür. Ancak süratle gelişen bilişim teknolojisi her yönden sınırlı tanımları yarın için geçersiz kılabilir. Nitekim bugün göz retinası okuyarak ya da parmak izi tespiti yaparak aktif hâle gelen sistemler mevcuttur. Araba ve uçaklara da çok gelişmiş bilgisayarlar entegre edilmiş durumdadır. Bu sistemler bilgisayarın fonksiyonlarının bir veya birkaçını rahatlıkla yerine getirebilmektedir. Yine bilgisayarın donanımında yer alan birçok unsuru barındırmamakla birlikte işletim sistemine sahip günümüzün akıllı telefonları, fonksiyonel manada bilgisayardan farksızdır. Artık uçaklar, arabalar, evler, buzdolapları ve hatta oyuncaklar dahi içerisinde kendi bilgisayarlarını barındırmaktadır. Çok yakın gelecekte bilgisayarların sadece dokunarak ya da sesle

komut verilerek kullanılan, kıvrılıp katlanabilen, günümüze nazaran daha kompakt bir hâle bürüneceği konuşulmaktadır. Bu alanda yapılan çalışmalar açıkça bilgisayarın form değiştireceğine işaret etmektedir. Bilgisayarlar her geçen gün gelişip farklılaşırken yakın gelecekte insanlara dahi çip takılması ve hatta biyolojik nesneler üzerine kod yazılması gündemdedir. Hâl böyleyken veriyi dijital olarak işleyebilen, depolayabilen, üretebilen ve aktarabilen bir aygıt olan bilgisayarın sınırlayıcı şekilde tanımlanmasından kaçınılması zaruridir (Dülger, 2018: 61-67).

1.2.2. İnternet

“İnternet” kavramı, iki veya daha fazla sayıda bilgisayarın birbirleriyle bağlantısı anlamına gelen bilgisayar ağlarının (network) birbirlerine bağlanması sonucu oluşan ve bilgisayar ağları arasındaki bağlantıların gitgide büyüyerek geliştiği tüm dünyaya yayılan bilgisayar ağlarına dayalı bir iletişim sistemi olarak tanımlanmaktadır (İçel ve Ünver, 2009: 471). “Ağların ağı” olarak da isimlendirilen “internet” sözcüğü, İngilizce “uluslararası” anlamına gelen “international” ve “ağ”, “şebeke”, “iletişim ağı” ve “ağ örgüsü” anlamına gelen “network” kelimelerinin bir araya gelmesinden oluşmuştur (Yenidünya ve Değirmenci, 2003: 36).

Birden fazla haberleşme ağının birlikte meydana getirdiği metin, resim, müzik, grafik, yazılı metin gibi dosyalar ile bilgisayar yazılımlarının, kısaca insanlar tarafından oluşturulmuş her türlü bilginin veri hâlinde paylaşıldığı ve iletildiği bilişim sistemleri arasındaki ağ olarak da tanımlanması mümkün olan internet, sanıldığından aksine veri iletim ağlarının tümü değil, sadece bir türüdür. Sanal alanın yalnızca bir parçası olmasına rağmen, bugünün en yaygın ağ ve en geniş veri iletişim ağıdır (Dülger, 2018: 80).

Bir kişiye ait buluş ya da mal vasfı bulunmayan internet, sisteme giriş yapanların katkısıyla oluşmuş anonim bir ağıdır. İnternetin yöneticisi ya da sahibinden söz edilemez. Bu sebeple yasal başvuru, onay ya da izin gibi herhangi bir prosedüre tabi olmadan gereken nitelikteki bir bilişim sistemi ve bağlantı hattı ile internete girilebilir (Dülger, 2018: 83).

Herhangi bir konu hakkında araştırma yapma, e-posta gönderme, anlık mesajlaşma, birçok kişiyle aynı anda konuşma, bilgisayar üzerinden başka bir

yerdeki bilgisayarı kullanma gibi birçok olanak sağlayan internet, bu olanaklarıyla bugünün dünyasında ekonomiden siyasete, eğitimden bilime, sosyal yaşamdan iletişime, sağlıktan güvenliğe kadar tüm hayatımızı kuşatmıştır.

İnternetin ülkemize geliş sürecine bakılacak olursa, 1991 yılının sonlarında ODTÜ ve TÜBİTAK tarafından başlatılan bir projeyle küresel internete bağlanma çabasına girildiği görülmektedir. 12 Nisan 1993'te 64 kbps kapasiteli kiralık hat ile OTDÜ Bilgi İşlem Daire Başkanlığı salonunda bulunan yönlendiriciler kullanılarak Amerika Bileşik Devletleri'ndeki NSFNET'e¹ bağlanılmıştır. Bağlantıda küresel TCP/IP protokolü kullanılmıştır (<http://www.internetarsivi.metu.edu.tr/tarihce.php>, Erişim Tarihi: 11/05/2019). Bu bağlantı internete yapılan ilk bağlantı olmuştur. DPT tarafından organize edilen proje kapsamında oluşturulan bu 64 kbit/sn hızındaki hat, uzun yıllar ülkedeki tek çıkış olmuştur. Bugün için ülkemizde internet çıkışını Türk Telekom sağlamaktadır (Efendioğlu ve Sezgin, 2011: 342).

Ulusal ve uluslararası istatistiki veriler internet kullanımının ülkemizde ve tüm dünyaya yayılmış durumda olduğunu ortaya koymaktadır. 2018 yılı için Türkiye'deki internet kullanıcılarının sayısı 46 milyonu aşmıştır. Nüfusa oranlandığında ülkemizde, % 58 oranının üzerinde internet kullanımı gerçekleştiği görülmektedir. Bu oran Japonya, İngiltere ve Güney Kore'de % 90'ları; Almanya, Fransa ve İspanya'da % 80'leri aşmıştır. Sadece Çin'de 746 milyonun üstünde, Hindistan'da 391 milyonun üstünde, Amerika Bileşik Devletleri'nde ise 245 milyonun üstünde internet kullanıcısı bulunmaktadır. Bugün için görece teknolojik gelişmeleri takip edemeyen ya da vatandaşlarının bu teknolojilerin kullanmasının çok da mümkün olmadığı Nijerya ve Endonezya gibi ülkelerde bile 45 milyonun üzerinde internet kullanıcısı vardır (Öymen, 2018: 35).

1.2.3. Bilişim

Teknoloji alanındaki gelişmelerin hızlanarak ivme kat ettiği 1960'lı yıllardan sonra iki kutuplu bir dünya düzenine tanık olunmuştur. Bu dönemde kutupların önde gelen ülkeleri silah sanayi ve uzay teknolojileri alanında yarışmıştır. Bu yarışta alt yapı ve destek sağlamak amacıyla kullanılmak istenen bilgi ve iletişim teknolojileri alanında süratle gelişmeler yaşanmıştır. Telekomünikasyon ve bilgi işlem

¹ National Science Foundation Network (Ulusal Bilim Vakfı Ağı)

teknolojilerindeki hızlı ve etkin seyreden gelişmeler, anlık haberleşmeye ve verilerin anlık olarak iletilmesine olanak tanımıştır. Oluşturulan iletişim ağı sayesinde sesli, görüntülü ve yazılı verilerin her noktaya dijital olarak ulaşması mümkün olmuştur. Bugün bu iletişim ağı, daha ergonomik kablosuz teknolojinin kullanıldığı internet sistemi yapısıyla dünyanın dört bir yanına yayılmış durumdadır (Atasoy, 2007: 166).

Geçtiğimiz yüzyılın kuşkusuz en önemli buluşu olan bilgisayarlar, ilk etapta araştırma ve savunma amacıyla kullanılmıştır. 1980'li yıllara gelindiğinde mikro bilgisayarların geliştirilmesiyle birlikte maliyetlerin azalması bunu takip etmiş ve geniş kitlelerin kullanabileceği bir makine hâlini almıştır. Geniş kitlelere ulaşan bilgisayarlar, bir başka yenilik olan internet ile birbirine bağlanmıştır. Zaman ve mekân kaygısı taşımadan her bilgisayarın birbirine bağlanması tüm dünyaya yayılmış küresel bir iletişim ağı ortaya koymuştur.

Yaygın olarak kullanılmasından sonra bilgisayarlar eğitim, sağlık, adalet, güvenlik, ticaret, finans, iletişim, medya ve hatta spor gibi alanlara bile tamamen nüfuz etmiştir. Bu alanlarda kaçınılmaz şekilde bilgisayarlaşma başlamıştır. Her alanda yaşanan bilgisayarlaşma sadece bilgi ve üretim sürecini hızlandırmakla kalmamış, bilgi ve iletişim temeline dayanan her türlü ilişkide ve işlerin işleyiş biçimlerinde değişikliklere sebep olmuştur (Ada, 2007: 545).

Bilişim alanındaki gelişmelerle birlikte teknoloji işlenmiş yiyeceklerle içimizde, cep telefonlarıyla yanımızda, uydularla dünyamızın dışında, bir kalp piliyle de hayati bir organımızın tam ortasındadır. Ne düşündüğümüz gıda, barınak, ulaşım, iletişim sistemleri, bilgisayarlar gibi mallarda ve hatta sağlık, eğitim gibi alanlardaki ürünlerde tespit edilebilir hâle gelmiştir. Zihinler ve makineler arasındaki kaynaşma doğum, yaşam, öğrenme, çalışma, üretme, tüketme, hayal etme, kavga etme ve ölme biçimlerimizi bile değiştirmektedir (Küçükvardar, 2015: 107-108).

Bilişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte en başta sanayi toplumuna götüren mekanik teknoloji yerini bilgi teknolojilerine bırakmıştır. Toplumların ekonomileri ulusal düzeyden küresel düzeye taşınmış, sanayi toplumuyla gelen çekirdek aile kavramı dahi değişim göstererek birey merkezli yaşam biçimleri ortaya koymuştur. Siyasi olarak özellikle ulus devletlerin merkezîyetçi yapısından ödün verdikleri süreçler hâlen devam etmektedir.

Bilişim teknolojilerinde yaşanan devrim sanayi devriminin hüküm sürdüğü yalıtılmış bir mekân ve zamanda yaşayan sınırlı bir coğrafi bölgenin aksine, 1970’li yıllardan itibaren yaklaşık yirmi yıl içinde tüm dünyaya yayılmıştır (Castells, 2013a: 41-42). Dolayısıyla dünya, sanayi devriminden sonra yaşadığı süreçten çok daha hızla ve gitgide artan bir ivmeyle bilgi teknolojilerinin savurduğu alana doğru köklü değişimler yaşayarak yol almaktadır. Geçmiş nesillerden miras alınan değer, görüş ve davranışlar çoğu zaman belirli kalıplar içerisinde devam ederek değişime uğramadan korunmak istenmektedir. Ancak bu istek, bilişim teknolojilerindeki gelişmelere dayanamayarak geç de olsa kültür üzerinde bile etkiler yaratarak tüm yaşama yansımış durumdadır (Erkan, 2008: 94). Bilgisayarlar ile herkesi ve her şeyi birbirine bağlayabilen internet, toplumları derinden etkileyerek ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel açıdan yapısal değişiklere neden olmaktadır.

Bugün için bilgisayar ve interneti de kapsayan “*bilişim*” kavramı, belgeleme tekniğinin ayrı bir disiplin dalı olarak kabul edilmesinden sonra ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Bu kavram, ilk etapta bilginin saklanması ve erişilmesini amaçlayan çalışmalar için kullanılmıştır. Daha sonra bilgisayar, mikro form ve lazer tekniği gibi çağdaş bilgi saklama sistemlerinin oluşturulmasıyla birlikte bilginin yönetilmesi ve işlenmesinin hedef edinen bir bilim hâline gelmiştir. Artık bilişim, belgelemenin yerini alan ve hayatın her alanına giren bilgisayar ve ona bağlı sistemlere bilginin işlenmesi yerine kullanılmaktadır (Akbulut, 2017: 13).

Türkiye’de “*bilgisayar*” ve “*bilişim*” terimlerini ilk kez kullanan Köksal, bilişim kavramını “*insanoğlunun teknik, ekonomik ve toplumsal alanlardaki iletişimde kullandığı ve bilimin dayanağı olan bilginin, özellikle elektronik makineler aracılığıyla, düzenli ve ussal biçimde işlenmesi bilimi*” şeklinde tanımlamaktadır (1991: 28).

Batılı ülkelerde ve sonrasında tüm dünyada belgeleme tekniğinin gelişmesiyle birlikte bilişim ayrı bir disiplin olarak kabul edilmiştir. Buradan hareketle bilişim kavramı insanların teknik, ekonomik, mali, sosyal, kültürel, hukuksal veya toplumsal hayatın benzeri birçok alanda sahip oldukları verilerin saklanması, saklanan bu verilerin elektronik olarak işlenmesi, organize edilmesi, değerlendirilmesi ve yüksek hızlı veri, ses veya görüntü taşıyan iletişim araçları ile aktarılması anlamında

kullanılmaktadır (Erdağ, 2010: 277). Bu tanım, bir diğerine göre verilerin süratle aktarılması hususunu da bilişim kavramının içerisinde açıklamaktadır.

Bir başka tanıma göre bilişim; insanların teknik, ekonomik, siyasal ve toplumsal alanlardaki iletişimde kullandığı bilginin özellikle bilgisayar aracılığıyla düzenli ve akılcı biçimde işlenmesi, her türden düşünsel sürecin yapay olarak yeniden üretilmesi, bilginin bilgisayarlarda toplanması ve kullanıcıların erişimine açık bulundurulması bilimidir (Dülger, 2018: 70). Verilerin depo edilmesi, saklanması, işlenmesi ve yeniden değerlendirilmesi şeklindeki “*veri-işlem*” diye adlandırılan süreçleri tek başına gerçekleştirmeye muktedir bilgisayardan farklı olarak bilişim, veri-işlemin yanında verilerin aktarılması süreçlerini de kapsamaktadır. Bu itibarla bilişim bilgisayarı da içerisine alan daha geniş bir kavramdır (Yenidünya ve Değirmenci, 2003: 30-31).

Bilgisayarı da kapsar şekilde bilişim tanımının geniş tutulması ile birlikte bu alandaki ivmesi gitgide artan değişim ve gelişmelerin, tanımla beraber uzun süre karşılanması mümkün görünmektedir. Teknolojik ilerleme içerisinde bugün dahi bilgisayarların çözemediği problemleri çözebilen bilişim sistemleri tasarlanmaktadır. Ayrıca bilgisayarın birtakım işlevlerini yerine getirmekle birlikte bilgisayar tanımına uymayan akıllı cep telefonları, cep bilgisayarları, kişi ya da nesneleri elektronik olarak tanıyan güvenlik araçları, ev aletlerinin işlemcileri ya da araç bilgisayarları bulunmaktadır. Kuşkusuz, bu cihazlar bilgisayar vasfında olmamakla birlikte bilişim sistemleri içerisinde değerlendirilmektedir (Dülger, 2018: 69-70). Bu manada bilgisayarı da kapsayan bilişim, bilgiye erişilmesi süreçlerinde kullanılan her türlü aracın tasarlanması, geliştirilmesi ve üretilmesiyle ilgili konuları da içine almaktadır (Tavukçuoğlu, 2004: 55).

1.3. BİLİŞİM SUÇLARI

1.3.1. Bilişim Suçu Kavramı

1966 yılında “*Minneapolis Tribune*” adlı gazetede “*Bilgisayar uzmanı banka hesabında tahrifat yapmakla suçlanıyor*” başlıklı haber ile ilk kez tespit edilen bilişim suçunun işlendiği olay kamuoyuna yansımıştır (Aydın, 1992: 13). Küresel maliyeti trilyonlarca dolarla ifade edilen bilişim suçları, ilk işlendiği günden bu yana ulusal ya da uluslararası hukuki düzenlemelerde tarif edilmemiştir. Hukuki

düzenlemelerde herhangi bir tanım yapılmadan, bilişim suçu olarak nitelendirilen eylemlerin suç tipleri içinde değerlendirilmesi yoluna gidilmiştir.

Doktrinde bilişim suçu kavramının birçok tanımı yapılmış fakat bir tanım üzerinde birleşmek mümkün olmamıştır. Tarif edilmesi yerine, bu kavram altında yer alan suç tiplerinin neler olduğu önem kazanmıştır.

Dönmezer, bilişim suçlarını *“bilgisayarın kötüye kullanılması, bilgileri otomatik işleme tabi tutulmuş ve verilerin nakline ilişkin kanuna ve meslek ahlakına aykırı davranışlar”* olarak tarif etmektedir (1989: 504). Yazıcıoğlu ise, *“ceza kuralları uyarınca, bilgisayarın konusunu veya vasıtasını yahut simgesini oluşturduğu suç içeren filler”* olarak bilişim suçlarını tanımlamaktadır (1997: 142).

Ersoy, bilişim suçlarını *“bilişim araçları ile işlenen veya bilişim araçlarına karşı işlenen suçlar”* olarak ifade etmektedir (1994: 151). Karagülmez de benzer şekilde *“bilişim sistemine yönelik veya bilişim sisteminin kullanıldığı”* şeklinde bir tanım geliştirmiştir (2005: 40).

Bilişim suçlarına ilişkin genel ve kapsayıcı bir tanım yapılmasını güç bulan ve bu konudaki çekincelerini dile getiren Dülger, bilişim suçu kavramını *“verilere ve/veya bilişim sistemlerine veya sistemin/verilerin düzgün ve işlevsel işleyişine, güvenliğine ya da bütünlüğüne karşı işlenen suçlar”* şeklinde bilişim sistemlerinin klasik suçların işlenmesinde araç olarak kullanıldığı suçları dışlayarak dar anlamıyla tanımlamıştır (2018: 78). Akbulut da benzer şekilde bilişim suçlarını *“verilerle veya veri işlemle bağlantısı olan ve bilişim sistemleriyle veya bilişim sistemine karşı işlenen suçlar”* olarak tanımlamaktadır (2017: 70).

Bilgisayar verilerin saklanması, işlenmesi ve iletilmesi bakımından en yaygın kullanılan bilişim teknolojilerindendir. Doktrin ve uygulamada aynı anlamda kullanılıyor iseler de bilişim ve bilgisayar aynı manayı taşımamaktadır. Verilerin işlenmesi (veri-işlem) ve bu işlemin sonuçlarının iletilmesi (veri-iletişim) olarak tarif edilebilecek olan bilişim, bilgisayara oranla onu da kapsayan geniş bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilgisayar, matematiksel ve mantıksal işlem dizileriyle hazırlanmış programlar çerçevesinde verileri otomatik olarak işleme tabi tutan sistemler yerine kullanılan ortak bir ifadedir (Erdağ, 2010: 277-278). Yine Türk Ceza Kanunu’nun *“Bilişim Sistemine Girme”* başlıklı 243. maddesinin gerekçesinde

“bilgişim sistemi”, eksik şekilde bilgisayardan hareketle *“verileri toplayıp yerleştirdikten sonra bunları otomatik işlemlere tabi tutma olanağı veren manyetik sistemler”* şeklinde tanımlanmıştır. Dolayısıyla bilgişim suçlarını tarif ederken yalnızca bilgisayarı veya bilgişim sistemlerini suçta kullanılan bir araç olarak gören bir tanım geliştirmek ya da bilgişim suçlarını bilgisayar veya bilgişim sistemlerine karşı işlenen fiillere hapsedmek konuyu dar alanda ele almamıza yol açacaktır. GPS sistemleri, taşınabilir bellek, CD gibi bilgişim teknolojilerinin teknik manada bilgisayar veya bilgişim sistemi vasfı bulunmamaktadır. Ancak bu araçların bilgişim teknolojileri içinde yer alan ve en azından veri depolayan ya da ileten birer araç olduğı kabul edilmektedir. Bunun yanında bilgişim teknolojileri alanındaki süratli ve tahmin edilemeyen gelişmelerin varlığı karşısında, bilgişim suçu tanımının bilgisayar ya da bilgişim sistemleri ile kısıtlanması yerinde bir davranış olarak gözükmemektedir.

Bundan başka bilgişim teknolojilerinin sadece suçun işlenmesinde araç olarak kullanılması, eylemin bilgişim suçu olarak nitelendirilmesi için yeterli olmamaktadır. Örnek vermek gerekirse failin *“akıllı telefon”* diye anılan ve bir bilgişim sistemi olarak kabul gören cep telefonunu mağdura fırlatıp isabet ettirmesi ve yaralamasında, kasten yaralama suçu işlenmiş olacak fakat olayda bilgişim suçu söz konusu olmayacaktır. Bu nedenle bilgişim araçları kullanılarak bilgişim suçunun işlenebilmesinin bir şartı olarak, bilgişim aracının kendine özgü özelliklerinin fiilin icrası sırasında kullanılmasının zorunlu olduğunu kabul etmek gerekmektedir.

Bilişim teknolojilerine karşı işlenen tüm suçların bilgişim suçu olduğunun kabulü de yanlış bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğın, failin mağdura ait tablet bilgisayarı hırsızlık amacıyla girdiğı evden alarak daha sonra satması olayında hırsızlık suçu oluşmaktadır. Bu hâlde bilgişim suçunun işlendiğinden bahsetmek mümkün olmamakla birlikte suçun konusunu bilgisayar oluşturmakta ve eylem neticesi mağdur bilgisayarda kayıtlı verilere ulaşamamaktadır.

Açıklananlardan hareketle bilgişim suçlarının *“bilgişim teknolojilerinin kendine özgü (sui generis) veri saklama, veri işleme ve veri iletme özelliklerinden bir veya birkaçının kullanılması suretiyle yine bu özelliklerin işleyişine, güvenliğine ya da bütünlüğüne yönelen suçlar”* olarak tanımlanması uygun olacaktır. Ayrıca bu

tanımın bilişim teknolojilerinin kullanılması suretiyle işlenen klasik suçları dışladığı da hatırdan çıkarılmamalıdır.

Dünyada bilişim suçları yaygın olarak üç başlık altında sınıflandırılmaktadır. Bunlardan ilkinin *“bilgisayar verilerinin ve sistemlerinin gizlilik, bütünlük ve elde edilebilirliğine karşı suçlar”*, ikincisini *“kişisel ya da finansal kazanç veya zarar amaçlı bilgisayar bağlantılı suçlar”* ve sonuncusunu *“bilgisayar içerik bağlantılı suçlar”* oluşturmaktadır (Turan, 2017: 46).

Bilgisayar verilerinin ve sistemlerinin gizlilik, bütünlük ve elde edilebilirliğine karşı suçlar şunlardır:

- Bilgisayar sistemine yasal olmayan erişim
- Bilgisayar verilerinin kanun dışı erişimi, önlenmesi veya elde edilmesi
- Bilgisayar verilerinin ve sistemlerinin engellenmesi
- Bilgisayarı kötüye kullanan araçların üretilmesi, dağıtımı ve sahip olunması
- Gizlilik ya da veri koruma önlemlerinin ihlal edilmesi

Kişisel ya da finansal kazanç veya zarar amaçlı bilgisayar bağlantılı suçlar şunlardır:

- Bilgisayar bağlantılı dolandırıcılık ve sahtecilik
- Bilgisayar bağlantılı kişisel veri suçları
- Bilgisayar bağlantılı telif veya ticari marka suçları
- İstenmeyen e-posta (spam) gönderilmesi ya da gönderilmesinin yönetimi
- Bilgisayar bağlantılı kişilik haklarına zarar veren fiiller
- Bilgisayar bağlantılı çocuklara taciz ya da cinsel istismara yönelik fiiller

Bilgisayar içerik bağlantılı suçlar şunlardır:

- Bilgisayar bağlantılı nefret söylemi içeren fiiller
- Bilgisayar bağlantılı çocuk pornografisinin üretimi, dağıtımı ve bulundurulması
- Bilgisayar bağlantılı terörizm suçlarına destek fiilleri

1.3.2. Türkiye’de Bilişim Suçları

Türk Ceza Kanunu’nun “*Bilişim Alanında Suçlar*” bölümünde bilişim sistemine girme suçu, sistemi engelleme, bozma, verileri yok etme veya değiştirme suçu, banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması suçu ile yasak cihaz ve programların üretilmesi ve ticareti suçu düzenlenmiştir. Ayrıca yasama aynı kanunun 142/2-e maddesi kapsamında hırsızlık suçu açısından, 158/1-f maddesi kapsamında dolandırıcılık suçu açısından, 228/3 maddesi kapsamında ise kumar oynanması için yer ve imkân sağlama suçu açısından bilişim sistemlerinin araç olarak kullanılmasını, bu suçların basit hâline nazaran daha fazla cezayı gerektiren nitelikli hâl olarak düzenlemiştir.

Türk Ceza Kanunu’nda “*bilgisayar*” ifadesine yer verilmemekte, bunun yerine “*bilişim sistemi*” kavramı kullanılmaktadır. Bilişim sistemine girme suçunun düzenlendiği Türk Ceza Kanunu’nun 243. maddesi gerekçesinde de belirtildiği üzere bilişim sisteminden maksat, verileri toplayıp yerleştirdikten sonra bunları otomatik işlemlere tâbi tutma olanağını veren manyetik sistemlerdir.

1946 yılında ilk ilkel bilgisayarın üretiminden üç yıl kadar sonra, “*Popular Mechanics*” adlı dergide yayımlanan bir yazıda geleceğin bilgisayarlarının sadece 1.5 ton ağırlığında olacağını ve içerisinde sadece 1.000 tüpün bulunacağını müjdelenmesinin ardından, 2017 yılında 93 petabyte (katrilyon byte) gücündeki “*Sunway Tianhe-2*” adlı süper bilgisayar üretilmiştir. Bugün taşınabilir kompakt bilgisayarlar seri üretimle tüm dünyaya yayılmış durumdadır. Bilgisayarların robotlara eklenerek elde edilen buluşlar ve yapay zekâ teknolojisi, bilişim alanındaki gelişmeleri kestirmemizi zorlaştırmaktadır (Öymen, 2018: 32-33). Bu sebeple kanun koyucunun “*bilgisayar*” yerine onu ve verileri toplayıp üzerinde işlem yapabilen tüm makineleri ifade eden “*bilişim sistemi*” tabirini kullanmıştır. Daha evvel açıkladığımız üzere “*bilişim sistemi*” tabiri, gelişen bilişim teknolojilerini yakalayamayarak suç açısından kısıtlayıcı etki yaratsa da en azından “*bilgisayar*” tabirinin kullanılmasına nazaran daha uygun bir seçimdir.

Teknolojik gelişmelere paralel olarak bilişim suçları yalnız bilgisayarlar üzerinde değil, veri-iletişimi sağlayan bilgisayar gibi bilişim sistemi vasfındaki WAP uyumlu cep telefonları, WEB paneli bulunan elektronik ev aletleri veya bunları veri

iletişimi için birbirine bağlayan ağlar üzerinde de işlenebilir (Artuk ve Gökçen, 2017: 126). Bu husus da başlı başına kanun koyucunun “*bilişim sistemi*” tabirini kullanmasındaki isabete işaret etmektedir.

Türk Ceza Kanunu’nda yer alan bilişim alanındaki suçlar ve bilişim araçlarının nitelikli hâl olarak düzenlendiği suçlar dışında kalan klasik suçların da bilişim teknolojilerinin her türlü veri üzerinde depolama, işleme ve iletme şeklinde işlem yapabilmesi nazara alınarak işlenmesi mümkündür. Özellikle iletişim temelli intihara yönlendirme, cinsel taciz, tehdit, şantaj, haberleşmenin engellenmesi, hakaret, özel hayatın gizliliğini ihlal ve müstehcenlik gibi suçların çoğu zaman bilişim teknolojileri kullanılarak işlendiği gözlemlenmektedir.

Ülkemizde Türk Ceza Kanunu’ndan başka kanunlarda da düzenlenmiş bilişim suçları bulunmaktadır. Örneğin, ihtiyaç ve zorunluluklar tüm dünyada kabul gören e-imzanın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Güvenli, taklit edilemeyen, yeniden kullanılması mümkün olamayan, metni değiştirilemeyen, inkâr edilemeyen e-imza bu özellikleriyle hızla tüm dünyada yayılmıştır (Özler, 2007: 22). Elektronik İmza Kanunu kapsamında bilişim teknolojisi vasfındaki e-imza, suç tanımı yapılan hükümlerle korunmaktadır. Fikir ve sanat eserlerinin dijital ortama taşınmasıyla bu eserlerin korunmasına yönelik Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nda düzenleme alanı bulan bilişim suçları da bulunmaktadır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE: SOSYOLOJİK SUÇ KURAMLARI

2.1. YAPISAL-İŞLEVSELÇİ KURAMLAR

Yapısal-işlevselci sapma ve suç kuramları denince akla ilk gelen modern sosyolojinin kurucusu Durkheim, suçu müşterek vicdanı rahatsız eden hareketler olarak tanımlamaktadır. Tamahkâr olma ve cinsiyet, insanda tezahür eden dürtüler olmakla birlikte bireyi suça itmektedir. Ancak insan için doğal olan suç kamu sağlığının bir unsurudur (Soyaslan, 1998: 12).

Daha evvel olumsuz nitelikte patolojik bir olgu olarak değerlendirilen ve bu bakış açısıyla sosyolojik bir olay olarak görülen suç, her toplumda işlendiğinden dolayı normaldir. Suça iten duyguların her insanda var olmasından kaynaklı olarak aynı zamanda toplum için zorunludur. Bununla birlikte suç, toplum için yararlı görülmektedir. Toplumu durgunluktan kurtarması yararlı oluşunun en büyük

nedenidir. Örneğin, siyasi suçların işlenmesi o alanda toplumsal gelişmeye önayak olmaktadır (Dönmezer, 1994: 50). Her yerde ve her zaman ceza baskısını üzerine çekecek insanların bulunması toplumların geliştikçe suç oranlarında artışa neden olmaktadır (Durkheim, 1985: 90).

Durkheim'a göre, suçun normal olarak değerlendirilmesi suçtan arınmış bir toplumun mümkün olmamasından kaynaklanmaktadır. Suçun yararlı oluşu ise, toplumsal evrimdeki rolünden ileri gelir. Suçun işlenmesi toplumda zorunlu değişikliklere neden olmakla birlikte bazen de toplumdaki değişmeye katkıda bulunmaktadır. Örneğin, Socrates Atina'da var olan dönemin hukukuna göre suçlu bulunup mahkûm edilmiştir. Üstelik bu durum o dönem için adaletsiz bir uygulamayı da temsil etmemektedir. Buna rağmen özgür düşüncesiyle suçlanan Socrates, insanlığa ve bulunduğu topluma yarar sağlamıştır (Durkheim, 1994: 112-119).

Sosyoloji açısından özellikle Durkheim'ın suça kolektif bilincin güçlü ve belirli tutumlarını ihlal eden fiiller olarak yaklaşması önem arz etmektedir (Bal, 2008: 203). Kolektif vicdanın belirli özellikleri olması hâlinde suç ortaya çıkacaktır. Suçun ortaya çıkması kolektif vicdanın müşterek, kuvvetli ve belirli durumlarına karşı gelinmesi hâlinde söz konusu olmaktadır. Yoksa kolektif vicdanın her türlü ihlali suça vücut vermeyecektir. Herhangi bir davranış, toplumun tamamına verdiği rahatsızlık ve bu rahatsızlığın belirli bir güce ulaşması durumunda suçun yaptırımını olan ceza ile karşılaşılmaktadır (Çalık, 1996: 3).

Durkheim, suçun düzenleyici ve denetleyici olmak üzere iki önemli işlevinden bahsetmektedir. En başta sapma ve suç, toplumda aykırı fikirler yaratarak değişmelere neden olan yeniliklere kapı aralamaktadır. Bunun yanında suç, grup dayanışmasını tetikleyerek toplumsal normları netleştiren ve bu sayede de iyi ile kötü arasında denetim yapma olanağı sağlayan işlev görebilmektedir. Örneğin, uyuşturucu satıcılarının kol gezdiği bir mahalledeki bu sebeple işlenen bir cinayet mahalle sakinleri açısından o bölgede uyuşturucuyu temizlemeye yönelik bir bilinç oluşturacaktır (Giddens, 2008: 841).

Yapısal-işlevselci kuramın temsilcisi Durkheim, suçu “*anomi*” kavramıyla birlikte açıklamak yoluna gitmiştir. Anomi, genellikle hızlı sosyal değişim süreçlerinde ortaya çıkan ve etkin sosyal normların bulunmayışından kaynaklanan

endişe ve yılgınlık hissidir (Giddens ve Sutton, 2018). Bu durum toplumsal bütünleşmenin zayıfladığına, bütünleşmeyi sağlayan değer ve normların etkisini yitirdiğine işaret etmektedir. Anomi, sapma ve suçtaki artışın toplum tarafından hoş görülebilecek ya da idare edilebilecek seviyenin üzerine çıkması hâlinde yine toplum için durumun patolojik bir hâl almasına yol açmaktadır. Durkheim’a göre toplum için normal, yararlı ve işlevsel görülen suç ancak işleyişi bozduğu takdirde tehlikeli olarak addedilmektedir (Arslan ve Çağlayandereli, 2016: 423).

Bu bakış açısında vicdanın açıklanması ve müşterek vicdanı hangi hareketlerin rahatsız ettiği sorularının cevaplanması güçlük arz etmektedir (Soyaslan, 1998: 12). Ayrıca bireyin hiç nazara alınmaması ve toplumun maddi yapısı içinde oluşan eşitsizliklerin göz ardı edilmesi bu yaklaşımın başlıca eleştiri noktalarındandır (Arslan ve Çağlayandereli, 2016: 423).

Yapısal-işlevselci yaklaşım içerisinde değerlendirilen gerilim kuramının kurucusu Merton, Durkheim’ın anomi kavramını hareket noktası olarak belirlemiştir. Durkheim tarafından kavram bir intihar türünü tanımlamak amacıyla kullanılmışken Merton, anomi kavramını sapmanın incelenmesinde kullanmaktadır (Coenen-Huther, 2013: 190). Bu yaklaşıma göre, anomi kavramı kültürel norm ve amaçlar ile bireyleri bunlara uygun ve uyumlu davranmaya zorlayan toplumsal yapı arasındaki kopma hâli olarak tanımlanmıştır. Böylece Merton, Durkheim’ın örtülü anomi tanımını daha da belirginleştirmektedir (Bozkurt, 2018: 186).

Durkheim, anomi kavramı ile insanın isteklerinin toplum tarafından denetlenemediği durumlarda ortaya çıkan bir durumu olarak açıklamıştır. Merton, bunu kabul etmekle birlikte anominin sadece bu hâllerde ortaya çıkmayacağını, toplumsal hedeflerle bu hedeflere giden meşru yolların kesişmemesi hâlinde de anominin doğacağını savunmaktadır. Toplum tarafından dayatılan kültürel hedefler ve beklentilerle o alana yönelen toplum nazarındaki meşru yollar arasında uyum bulunmak zorundadır. Aksi hâlde toplumda suç ve sapma söz konusu olmaktadır (Dolu, 2010: 300).

Merton, kültürel hedeflerle ve beklentiler ile meşru yollar arasında uyumsuzluk baş gösterdiğinde insanların bir dizi davranış sergileyeceğini iddia etmektedir. Bu hâlde toplumun çoğunluğu meşru yolları seçerek uyumlu

davranmaktadır. Yenilikçi olarak adlandırılan ve genel itibariyle suçluların bulunduğu gruplar ise meşru yolları terk edeceklerdir. Şekilciler olarak adlandırılan grup da toplumun dayattığı zenginlik, para, sosyal statü gibi hedefleri terk etmektedir. Toplumdan kendini soyutlayan ve madde bağımlılığı bulunanların içerisinde bulunduğu gruplar, Merton'un tabiriyle geri çekilme yaşamakta ve ne toplumsal hedefleri, ne de bu hedeflere giden yolları kabul etmeyerek herkesi ve her şeyi protesto etmektedir. Son olarak toplum içindeki bir grup da geri çekilenler gibi sosyal düzeni reddetmekle birlikte toplumsal hedeflere giden yeni yol ve araçlar oluşturmak niyetiyle hareket edeceklerdir. Bu grup, daha çok politik düzeyde ayrılıkçı eylemlerle toplumsal olaylara neden olarak ve içerisinde bulundukları toplumu bütün kuralları itibariyle değiştirerek bir devrim süreci başlatmak istemektedir (Merton, 1938: 672-682).

1930 yılından sonra Amerikan toplumu açısından çalışmalarına yön veren Merton, hızla yüksek kazanç elde etmek isteyen alt tabaka işçi sınıfının suçlara yöneldiğini ortaya koymaktadır. “*Amerikan Rüyası*” olarak bilinen anlayışa göre, hayata başlangıç noktası ne olursa olsun ve hangi kökenden gelirlerse gelsinler kültürel değerlerle desteklendiği şekilde kişisel disiplin ve sıkı çalışmayla başarıya ulaşılmaktadır. Merton’a göre, bu rüya alt tabaka işçi sınıfı açısından ideoloji hâline gelmiş ve meşru yollardan başarıya ulaşamamak, toplum içerisinde bir sosyal gerilim yaratmıştır. Başarıya ulaşamayan ve bu yüzden kendini beceriksiz gören bireyler de suça yönelmektedir. Dolayısıyla sosyal eşitsizlikler sapma ve suça neden olmaktadır (Giddens ve Sutton, 2018: 326-328).

Merton'un gerilim kuramı, alt işçi sınıfındaki suça olan eğilim dışında beyaz yaka suçları gibi maddi başarıya ulaşmış kişilerce işlenen suçları açıklayamadığından ve sapma davranışının sürdürülmesinde alt kültürlerin değerlendirilmemesinden dolayı eleştirilmektedir. Yine alt işçi sınıfındaki herkesin suça yönelmemesi de bir başka eleştiri olarak yöneltilmektedir (Giddens ve Sutton: 2018: 328). Bundan başka kuramın sadece malvarlığına karşı suçlar açısından açıklayıcı olduğu ancak müstehcenlik, teşhircilik gibi suçları açıklayamadığı değerlendirilmektedir (Özkalp, 2018: 391).

2.2. ETKİLEŞİMCİ KURAMLAR

Etkileşimci kuramlar, yapısal-işlevselci kuramcılardan farklı sorular sorarak suç olgusuna yaklaşmaktadır. Çıkış noktaları bazı davranışlar ve grupların neden sapkın olarak tanımlandığı sorusudur (Downes, 1999: 240). Bu yaklaşım, toplumu bir bütün olarak açıklamanın yolunu toplumsal etkileşime odaklanmak olarak görmektedir. Toplumsal hayat birey ve grupların birbirleriyle olan ilişki ve etkileşimlerinden oluşmaktadır. Etkileşim süreçlerinde en önce dil olmak üzere sembollerin önemi büyüktür. Anlam bireyler arasındaki etkileşim süreçlerinde oluşmakta ve değişmektedir (Bozkurt, 2018: 41-44).

Etiketleme kuramı ve sosyal öğrenme kuramı, etkileşimci yaklaşımla değerlendirilen suç kuramları arasında en dikkat çekenleridir. Her iki kuram da bireyin niçin sapma ve suça yöneldiğini açıklamaksızın sapkın sayılmalarına yol açan sürecin kendisine odaklanmaktadır. Etiketleme kuramı, sosyal inşacı bir bakış açısıyla sapkın kimliği yaratan karar alma ve etkileşim sürecine yoğunlaşmaktadır. Sosyal öğrenme kuramı ise, sapma ve suçun etkileşim sürecinde öğrenildiği varsayımından hareketle öğrenme süreçlerini tüm ayrıntısıyla çözümlemektedir. Her iki bakış açısında da birey ve gruplar arasındaki etkileşim ortak noktayı oluşturmaktadır (Arslan ve Çağlayandereli, 2016: 427).

Etkileşimci yaklaşım içerisinde kendine yer bulan etiketleme kuramı, sapma ve suçu açıklayabilmek için “*Niçin belli davranışlar sapma ve suç olarak tanımlanmaktadır?*” sorusuna cevap aramaktadır (Kızmaz, 2005: 167). Suçun nasıl bir sosyal etkileşimin sonucu olduğunu göstermek temel gayeleri olmuştur. Etiketleme kuramına göre insanların öğretmenleri, polis, komşuları, ebeveynleri, arkadaşları ve kısaca çevresi tarafından etiketlenmeleri sonucu sapkın ya da suçlu olarak değerlendirilmeleri söz konusu olmaktadır. “*Aptal*”, “*zihinsel yönden dengesiz*”, “*yetişkin suçlu*”, “*çocuk suçlu*” gibi etiketler olumsuz olmakla birlikte bireylere zarar vermektedir (İçli, 2003: 519). Düşük gelir sınıflarından gençler ve azınlıklar gibi gruplar diğerlerine kıyasla daha fazla etiketlenmektedir (Becker, 1963: 13).

Etiketleme kuramının öncülerinden olan Becker’e göre, sapma insan davranışlarının bir özelliği olmamakla birlikte suç işleyen kişilere karşı kurallara ve

yaptırımlara sahip insanların uygulamalarından kaynaklanmaktadır. Sapkın olarak etiketlenme süreçlerinde bir kişinin elbisesinden konuşma tarzına, etnik kökeninden geldiği ülkeye kadar birçok faktör belirleyici olmaktadır. Sapkın davranışları düzeltmek amacıyla oluşturulan hapisane şeklindeki organizasyonlar, sapkınlaşmayı öğretilip hızlandıran birer sosyal araç konumundadır. Sosyal kontrol amacı, suçun önlenmesi açısından bir paradoks olarak karşımıza çıkmaktadır. Sapma ve suça ilişkin tanımlar, topluma güçlüler tarafından belirlenen kanunlar ve bunların polis, mahkeme ve ıslaha yönelik çalışan kurumlarca yorumlanmasıyla yerleştirilmektedir (Giddens ve Sutton, 2018: 338-339).

Etiketleme kuramının bir başka temsilcisi Lemert, etiketleme sürecinde sapmayı ikiye ayırmaktadır. Bazı toplumsal normların ihlalinin diğerlerine nazaran daha az tepki çektiğine vurgu yapmaktadır. Okuldan kaçmak, reşit olmadan alkol almak gibi az tepki çeken norm ihlallerini birincil sapma olarak isimlendirmektedir. Toplumun bu rolleri tanıyarak yaptırım uygulamaya başlaması durumunda da bu sapan davranışlar ikincil sapmaya dönüşmektedir. Örneğin, reşit olmayan bir gencin alkol alması arkadaş çevresinde alkolik olarak nitelendirilmesine neden olacak ve o birey gruptan uzaklaşıp aldığı alkol miktarını artırarak alkol kullanan bir gruba bütüneleşecektir. Bu durum da ikincil sapmanın gerçekleşmesine neden olmaktadır (Macdonis, 2012: 222-223). Sapmada davranışı gerçekleştiren bireyden ziyade diğerlerinin algısı önem arz ettiğinden, birincil sapma hâlinde ihlal edilen normlar toplumda sapkın davranış olarak görülmesine rağmen kişi kendi benlik algısını değiştirmeyecektir. Dolayısıyla birey kendini sapkın olarak etiketlemediğinden toplumla uyumlu şekilde yaşamaya devam edecektir. Oysa ikincil sapma hâlinde birey, sapkınlık iddiası ve etiketini benimsediğinden toplumsal kontrol mekanizmaları içerisinde sapma ve suça yönelecektir (Thomson ve Hickey, 1999: 201).

Suçluya karşı toplum tarafından gösterilen tepki nazara alındığında etiketleme kuramının genel itibarıyla iki ana akım üzerinde geliştiği görülmektedir. Ana akımda yer alan ayırıcı etiketleme kuramına göre, suç işleyen bireye toplum tarafından ceza ve adalet sistemi tarafından gösterilen tepki daha sonra suç işleme ihtimalini artırmaktadır. İşlenen suç dolayısıyla kişinin polis tarafından yakalanması, kelepçelenmesi, hâkim ve savcı karşısına çıkması, hapse girmesi ve sabıkalı olarak

kayıtlara geçmesi gibi hususlar hayatında telafisi imkânsız değişiklere yol açmaktadır. Yine ana akımda yer alan ve Braitwaite tarafından geliştirilen birleştirici etiketleme kuramına göre ise, suç karşılığı toplum tarafından ayıplama ve utandırma şeklinde tezahür eden tepki kişilerin yeniden topluma kazandırılmasında önem arz etmektedir. Birçok toplumda suç oranlarının düşük olmasındaki temel neden, suçluların yüksek cezalarla muhatap olması değildir. Aksine o toplum tarafından suça karşı hoşgörünün daha az olması, suç oranlarının düşmesine etki etmektedir (Dolu, 2014: 14-17).

Suçta ve cezada kanunilik ilkesi uyarınca suçların daha işlenmeden evvel kanunlarda tanımlanmış olması karşısında eylemin niteliği göz önünde bulundurulmadan sadece sosyal grupların vurduğu bir etiket olarak sapmanın değerlendirilmesi, etiketleme kuramının suçu açıklamada eksik kaldığından bahisle eleştirilmesine neden olmaktadır. Öte yandan düşük gelir sınıfından gençlerin ve azınlık grupların etiketlenmeye daha yatkın oldukları kabul edilmekte, o gruplar içinde suça iten nedenlerden çevre etkilerinin hiç nazara alınmaması da kuramın eksik yönü olarak görölmektedir (Sokullu Akıncı, 2018: 215). Ayrıca birtakım davranışların sadece gücü elinde bulunduranların sapma olarak tanımlamasının dışında evrensel şekilde süreklilik arz ederek yasaklanmış olması da etiketleme kuramının açmazları arasındadır. Keza cinayet, tecavüz ve hırsızlık gibi eylemler otoritenin bakışının önemi olmaksızın savaş zamanı dışında her toplum tarafından suç olarak kabul edilmiştir (Giddens ve Sutton, 2018: 334).

Etkileşimci yaklaşım içerisinde değerlendirilen sosyal öğrenme kuramları, suç davranışının sosyal çevreden öğrenildiğini ileri sürmektedir. Birey, etrafında suç işlendiğini görerek bu davranışları öğrenmektedir (İçli, 2004: 111). Daha çocukken birey, suç tanımlarını ailesinden öğrenmektedir. Örneğin, ailesi hırsızlığın yanlış olduğunu çocuğuna öğretmektedir. Ancak aynı çocuk para üstünü fazla veren kasiyere annesi tarafından paranın iade edilmediğini de görmektedir. Yine bir iş adamı vergi kaçırmayı haksız olarak nitelendirmiyorken adı hırsızlığı hukuka aykırı olarak benimsemektedir (Sokullu Akıncı, 2018: 208).

Sosyal öğrenme kuramları içerisinde Sutherland'ın ayırıcı birleşimler kuramı, öncü olarak değerlendirilmektedir (Ünal, 2012: 333-334). Bu kuram kriminoloji

literatüründe ilk öğrenme teorisi olmanın yanında daha sonra geliştirilen kuramların şekillenmesine de yardımcı olmuştur. Sutherland'den sonra geliştirilen sosyal öğrenme kuramları, ayırıcı birleşimler kuramının temel argümanları etrafında gelişmiştir (Dolu, 2014: 10).

Sutherland, ayırıcı birleşimler yaklaşımıyla birtakım önermelere ulaşmıştır. En başta suçlu davranış öğrenilmektedir. Bu öğrenme karşılıklı iletişim içinde mümkün olmaktadır. Suçlu davranışı öğrenme süreçleri, suç işleme tekniklerini ve ayrıca suça katkı veren saik, dürtü ve özel tutumları öğrenmeyi kapsamaktadır. Saik ve dürtülerin yönü olumlu ya da olumsuz şekilde yasal tanımlardan öğrenilmektedir. Bireyin kanunu çiğneme yönündeki tutum ve davranışları, kanunu çiğnememe eğilimine kıyasla ağır bastığı hâllerde suç işlenmesi söz konusu olacaktır. Başkalarıyla farklılaşan etkileşimlerin sıklığı, yoğunluğu, devam süresi ve şiddeti kişiden kişiye değişmektedir. Suçlu davranışı öğrenme ile diğer davranışların öğrenilmesi süreçlerinde fark bulunmamaktadır. Suç olarak tanımlanan davranışla birlikte tüm davranışlar, gereksinim ve değerlerin ifadesidir ve bu nedenle de sadece gereksinim ve değerlerle açıklanmaları mümkün görünmemektedir (Sutherland, 1947: 6-8).

Sutherland'in yaklaşımıyla birlikte öğrenme süreçleriyle ilgili yapılan tüm çalışmaları analiz eden Akers, sapma ve suçun öğrenilmesini etkileyen temel öge ve süreçleri ele alarak yeni bir kurama ulaşmıştır. Sosyal öğrenmeyi ayırıcı birleşimlerden başka tanımlamalar, ayırıcı pekiştirmeler ve taklit bileşenleri üzerinde inceleyen Akers yeni bir suç kuramıyla karşımıza çıkmaktadır (Arslan ve Çağlayandereli, 2016: 430). Ayırıcı pekiştirme kuramı olarak bilinen bu yaklaşıma göre, çevre faktörü suçluluğun pekiştireni olarak konumlanmaktadır. Sosyal davranışlar etkileşim süreçlerinde öğrenilmekle birlikte, insanlar sapkın davranışları ve bu davranışlara dair tanımları koşullanma aracılığıyla doğrudan ya da taklit yoluyla dolaylı şekilde öğrenmektedir. Öğrenilen davranışın pekiştirme yoluyla güçlendirilmesi veya ceza ile zayıflatılması ise mümkün görünmektedir (Williams III ve McShane, 2004: 221).

Sosyal öğrenme kuramlarının sapkın davranışların nasıl ortaya çıktığını açıklayamaması ve suçluluk oranının yüksek olduğu çevrelerde yaşamamasına

rağmen suça yönelmeyen bireylerin davranışlarını anlamlandıramaması eleştirilmektedir (Özkalp, 2018: 389).

2.3. ÇATIŞMACI KURAMLAR

Çatışma kuramcıları için toplumsal yaşamın doğal ögesi yok edilmesi asla mümkün olmayan çatışmadır (Schmallegger, 2006: 289). Dolayısıyla toplumu oluşturan sosyal sınıflar arasındaki eşitsizliklerin ortaya koyduğu dengesizlik, suçun temel sebebidir.

Toplum içinde suçun var olmasında kapitalist devletin etkili olduğunu söyleyen Marx'ın düşünceleri, çatışma kuramlarının temelini oluşturmaktadır. Marx'a göre, güç elde etmek isteyenler sistemin toplumsal kurumlarına hâkim olmak niyetindedir. Bu niyetle eğitim, bilim, din, bilim, ekonomi, hukuk ve hükûmet yoluyla toplumdaki bireylerin dünya görüşleri denetimi altına alınmaktadır (İçli, 2004: 134-138).

Marx'a göre, sapma ve suç sosyal çatışmanın bir ürünü olarak kapitalist toplum için kalıtsaldır. Ekonomik alt yapının değişmesi söz konusu olmadan engellenmesi mümkün olmayan suç, toplumun varoluşuna hizmet etmektedir. Suçun varlığı hâkimler, savcılar, avukatlar, polisler gibi belirli meslek gruplarını beslemektedir (Bal, 2013: 57).

Çatışma kuramcıların Engels ise, suça ilişkin daha kapsamlı açıklamalar yaparak toplumsal düzene uyumsuzluğun suça etki ettiğine işaret etmektedir. Dönemin İngiltere'sinde işçi sınıfının burjuva sınıfı ile arasındaki çelişki ve eşitsizliklerin, suç oranlarının artmasına neden olduğunu ileri sürmektedir. Engels'e göre, kapitalizmin sunduğu ekonomik ilişkiler suçun nedenidir. Suç, başlı başına işçi sınıfının burjuva sınıfına meydan okuması olarak değerlendirilmiştir. Sınıf mücadelesinin uygun şekilde icra edilmesi hâlinde suçluluk verimsiz ve başarısız görülmektedir (Demirbaş, 2005: 142-143).

Kapitalizm ile suç arasında kurulan ilişki 1970'li yıllarda Marksist kriminolojinin oluşmasını sağlamıştır. Pearce, Chamblis ve Quinney yaptıkları araştırmalarda toplumsal yapıdaki eşitsizlikleri derinlemesine çözümleyerek sınıfsal temellerini sorgulamaktadır. Yapılan araştırmalarla kapitalist toplumdaki kanunların

mülkiyet ilişkilerine göre düzenlendiği ve güçlülerin çıkarlarına göre şekil aldığı vurgulanmaktadır (Arslan ve Çağlayandereli, 2016: 426).

Marx'ın suç ve suçlunun kontrol altına alınması noktasında ceza hukukuna ilişkin tespitlerinin yeterince açık olmadığını ifade eden Quinney, suç ve sapma üzerine çatışmacı kuram çerçevesinde hareket ederek birtakım tespitlere ulaşmıştır. Quinney'e göre, toplumun tamamının çıkarlarını temsil etmeyen ve nüfusun sadece belirli bir bölümünün çıkarlarını koruyan hukuk, çoğu zaman toplum ürünü olarak karşımıza çıkmamaktadır. Dolayısıyla hukuk toplum yararından ziyade toplumun bir bölümünün çıkarlarına hizmet eden ve kamu politikasını belirleyen belli başlı insanlar tarafından oluşturulmaktadır (Quinney, 1972: 3).

Quinney, kapitalist toplumda suçun kontrolüne ilişkin düzeni eleştirmektedir. Hukuk, kapsamına rağmen sadece bir bölümü olan ceza hukuku eliyle devleti yöneten sınıflar tarafından yaşatılan toplumsal düzen içindeki ekonomik sistemin bozulmasını engellemek için hareket etmektedir. Ceza hukuku, devletin zor kullanmaya başvurmasını sağlayan bir enstrüman olarak kullanılmaktadır (Quinney, 1973: 87).

Çatışmacı kuramlar genel itibariyle suçu bireylerin refah düzeyi, emeğin sömürülmesi, sınıf çatışması, yoksulluk, iktisadi eşitsizlik gibi ekonomik problemlerle açıklamaktadır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı vuku bulduktan sonra ekonomik sorunların baş göstermesiyle birçok ülkede suç oranlarının artması ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Doğu Avrupa ülkelerinde artan suç oranları, çatışma kuramlarını destekler mahiyette görülmektedir (Kızmaz, 2013: 235). Ancak varsayımlarının test edilebilir ampirik verilere dayanmaması çatışma kuramlarının eleştiri noktalarından biridir (Moyer, 2001: 214-215).

2.4. FEMİNİST KRİMİNOLOJİ YAKLAŞIMI

Feminist kuramlar, kadınların toplum nazarında değersiz görülmelerinin ve ötekileştirilmelerinin temelinde erkek egemen kurumların var olduğu düşüncesiyle hareket etmektedir. Bu yaklaşımla kadınlar tarafından işlenen suçlar toplumsal cinsiyet rolleri ve güç ilişkileri ekseninde ele alınmaktadır. Kadın suçluluğu, toplumsal baskıya maruz kalan ikincil konumdaki kadının bu durumundan kurtulma çabası içinde ortaya çıkmaktadır. Kadın suçluluğunun temel nedeni toplumun

ataerkil yapısıdır. Feminist kuramlar, kadınlara karşı yapılan negatif ayrımcılığı ve bu yöndeki politikaları sorgulamaktadır (Darcan, 2014: 90-91).

Bu yaklaşım, geleneksel kuramları toplum içindeki cinsleri ve cinsiyet rollerindeki belirginliği anlamadıklarından bahisle eleştirmektedir. Suçun açıklanmasında yaş farkı, sınıf farkı ve ırk ayrılığı kadar erkek ve kadın arasındaki fiziksel kuvvet farkı da önemliyken geleneksel kuramlar tarafından göz ardı edilmektedir. Günümüz kadınlarının erkeklerle eşit haklara sahip olmak adına verdikleri mücadele, onları bizzat suça itmektedir. Hâlen erkekler kadınlara nazaran daha az suç işlemektedir. Ancak yapılan araştırmalar genel suçluluk içinde erkeklere göre kadın suçluluğunun oransal olarak daha hızla yükseldiğini göstermektedir (İçli, 2004: 139-141).

Feminist kuramlar, kadın suçlarını daha da belirginleştirmek amacıyla araştırmalara yoğunlaşmaktadır. Kadın çetelerinden kadın teröristlere kadar yoğunlaşan bu çalışmalar, şiddetin yalnızca erkek suçluluğunun bir özelliği olmadığını ortaya koymaktadır. Erkeklere nazaran düşük de olsa kadınlar şiddet suçlarına yönelmektedir (Giddens, 2008: 866).

Feminist kuramlar, başlı başına bir suç kuramı oluşturamamakla birlikte suç ve sapmaya ilişkin farklı bakış açıları sunmaktadır (Daly ve Chesney-Lind, 1988: 501). Bu yaklaşım ile suça ilişkin araştırmalarda kadınların hiç göz önünde bulundurulmaması sorgulanarak ataerkil toplumsal düzene eleştiriler yöneltilmektedir. Özellikle erkekler, kadınlara nazaran daha fazla suç işliyorken toplumsal cinsiyetin suç kuramları nazarında göz ardı edilmesi tenkit edilmiştir (William III ve McShane, 2004: 252-253).

Feminizmin suça ilişkin bütüncül bir kuram oluşturamamasına rağmen kadının suç süreçlerindeki yerinin özgün bir bakış açısıyla incelenmesi, suç sosyolojisi adına büyük katkılara vesile olmuştur. Beyaz yaka suçları, uyuşturucu madde kullanımı, toplumsal cinsiyete bağlı olarak ayrımcı cezalar verilmesi gibi konuların feminist bakış açısıyla incelenmesi kriminolojiye büyük katkılar sağlayacaktır (Schaefer, 2013: 179).

2.5. POSTMODERN KRİMİNOLOJİ YAKLAŞIMI

Modernizm akılcı, doğruluğu sınanabilir ve birikmiş olan toplumsal bilgiye ulaşabilmenin mümkün olduğu fikriyle hareket etmektedir. Modernizme göre, toplumsal olayların açıklanabilmesi ve anlamlandırılması mümkündür. Dolayısıyla birbirleriyle yarışan ve daha evvel değinilen kuramlar, mantık ışığında iddialarını sınavarak doğruluğunu kanıtlamaktadır. Modernistler, bilgi aracılığıyla ilerlemenin mümkün olduğu ve bilgi birikiminin özgürlük ve zenginlik yaratacağı inancındadır. Buradan hareketle suça ilişkin kontrol mekanizmalarının oluşturulması mümkün görülmektedir (Bilton vd, 2009: 385).

Kökleri Rönesans hareketine kadar giden süreçte modernizm bireyciliğin ön plana çıkması, kapitalist, bürokratik ve endüstriyel düzenin başlamasıyla açıklanmaktadır. “*Postmodern*” sözcüğü ise modern sonrası anlamında kullanılmaktadır. Berger’in deyiimiyle “*herkes için her şey anlamına gelerek*” anlamsızlaşmıştır. Postmodern Çağ’da modernizmin dayandığı ilke ve yaklaşımların ötesine geçilmiştir (Berger, 2004: 36). Geleneksel sosyoloji düşüncesine meydan okunarak kuram ve yazıların önceden duyulmayan ya da yeteri kadar değer verilmeyen şekillerinin mümkün olduğu ortaya çıkmıştır (Ritzer ve Stepnisky, 2014: 637).

Postmodernlik, genel itibariyle modern dönemi takip ettiği değerlendirilen tarihsel bir döneme işaret etmektedir. Postmodernizm ise, modern kültüre ait ürünlerden farklılaşan sanat, sinema, mimari gibi kültürel ürünlere yönelmektedir. Postmodern toplum kuramı da modern toplum kuramından farklı, büyük anlatı ve meta anlatı fikrini reddeden kuşkucu bir düşünce biçiminin ifadesidir (Ritzer ve Stepnisky, 2014: 638-639). Buna bağlı olarak postmodern kriminoloji bütünlükçü, kategorize edilmiş suç türlerini ve standartlaşmış yargılama süreçlerini modernist bularak eleştirmektedir. Alt sınıfa mensup bireylerin, modernizmin kendilerine sunmadığı imkânları elde etmek adına suça itilmelerinin yeni açıklamaları gerektirdiğini ileri sürmektedir (Bal, 2013: 31).

Postmodern yaklaşım bilimsel kanunları reddeden, parçalanmışlık, istikrarsızlık ve çeşitliliğin egemen olduğu bir dünya anlayışıyla birlikte muğlak bir üslupla hareket etmektedir (Bozkurt, 2018: 56-57). Dolayısıyla suç ve suçlulukla

ilgili bütünselliği ve zorunlu birliktelikleri reddeden postmodern yaklaşım, kuramlara karşı biçimde modernizme yönelik eleştirel bir bakışı yansıttığından doğal olarak bir suç kuramı oluşturmamaktadır.

Postmodern kriminoloji, en başta geleneksel modernist kriminolojiye meydan okumakta ve suça ilişkin ilerlemeci sosyal politikalara karşı çıkmaktadır. Suçun sosyolojik manada tespit edilen faktörleri yerine suça ilişkin heyecan, haz arayışı baştan çıkarıcılık gibi duygusal boyutlarıyla incelemektedir. Bu yaklaşım açısından suçlu veya suç mağduru olmak, bireyin kişisel durumu ya da sosyal yapı ve kültür ile ilişkilendirilmemektedir. Suç, toplum nazarında söylemler ile oluşturulan kimlikler tarafından yaratılmaktadır. Dolayısıyla suç, birey ve çevresiyle birlikte herkesin üretimine katkıda bulunduğu neticedir (Henry ve Milovanovic,1996: 9).

Postmodern kriminoloji nazarında dil ayrıca önemsenmektedir. Polis, uyuşturucu taciri, avukat gibi söylemsel özne pozisyonların suç süreçlerindeki işlevi nedeniyle gerçekliğin tam manasıyla ortaya çıkması mümkün gözükmemektedir. Örneğin, tecavüze uğramış bir kadın soruşturma sürecinde savcılara ifade vermek mecburiyetindedir. Savcılar ise, bu ifadeleri yargılamanın yapılacağı mahkemenin diline göre tekrar inşa etmektedir. Hukuk dilinin devreye girmesiyle birlikte yaşadıklarının asla tam olarak görünmediğini düşünen suç mağdurları, çoğu zaman suçlular cezalandırılrsa bile yargılama süreçlerinden tatmin olmamaktadır (Bilton vd. 2009: 406).

İçerisinde radikal bir şüphecilik ve nihilizm barındıran postmodern kriminoloji tarafından, suç ve kötülüğün söylemsel şekilde inşa edilmesi nedeniyle sonuçları yönünden gerçekliğinin bulunmadığının iddia edilmesi eleştirilmektedir. Eleştirilerin odak noktasında ise suçlular ve suç mağdurlarının yaşadıkları gerçeklik yatmaktadır. Örneğin, şehir merkezlerinde yoğunlaşan suçlar açısından mal kayıpları, yaralanmalar, ölümler, oluşan suç iklimi ve suç korkusu yadsınamaz bir gerçeklik ortaya koymaktadır (Bilton vd, 2009).

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL ARKA PLAN: SUÇUN DEĞİŞEN DOĞASI

1. TARİHTE SUÇ OLGUSU

1.1. ANTİK ÇAĞ'DA SUÇ

Toplumsal bir olgu olan suç, tarihin her döneminde söz konusu olmuş ve birtakım davranışlar suç olarak tanımlanmıştır. Kur'an, İncil ve Tevrat gibi kutsal metinler dahi ilk insanın iki erkek çocuğu Habil ile Kabil arasındaki ihtilafın cinayetle sonuçlanmasını hikayeleştirerek bugünlere ulaştırmıştır.

Antik Çağ filozoflarından Platon, suçu ruhun hastalığı olarak görmüştür. Platon'a göre tutku, haz arama alışkanlığı ve bilgisizlik suçun işlenmesine neden olmaktadır. Aristo ise suçun nedenlerinin toplumsal değişikliklerden kaynaklandığını savunmuş ve özellikle yoksulluğun suça neden olduğunu vurgulamıştır (Yavuzer, 2001: 26).

Toffler, “*Birinci Dalga*” diye tabir ettiği tarımsal devrimin gerisinde kalmış, küçük kabileler hâlinde yaşayan, yiyecek toplayarak, avlanarak ya da balık tutarak yaşamını idame ettiren insanları uygarların dışında yer alan ilkeller olarak açıklamaktadır (Toffler, 2018: 29). Yapılan çalışmalar ilkel toplumlarda dahi suç ve karşılığı olan cezanın var olduğunu göstermektedir. İlkel çağlarda suçlar genel olarak vatana ihanet, cadılık, kutsala saygısızlık ve diğer dini suçlar, ensest veya diğer cinsel suçlar, zehirleme ve bağlı suçlar ile av kurallarının ihlali şeklinde sınıflandırılmaktadır (Oppenheimer, 2016: 274-275).

Antik Çağ'da hukuk tarihi genel itibariyle Nil Vadisi, Mezopotamya, Doğu Asya ve Akdeniz Havzası'nda cereyan etmiş ve araştırmacılar tarafından bu yönüyle incelenmeye değer görülmüştür. Yapılan araştırmalar Antik Çağ'da adam öldürme, hırsızlık, iftira, yalancı şahitlik, casusluk, zina, tecavüz, insan kaçırma gibi eylemlerin suç sayılarak cezalandırıldığını göstermektedir. Bunun yanında askerlikten kaçma, devlete isyan, kaleyi düşmana teslim, elçilik vazifesinde kusur, görev esnasında memura hakaret, kalpazanlık, fuhuş, kundakçılık, büyücülük gibi fiillerin de suç sayıldığı toplumlar bulunmaktadır. Genel itibariyle cezalandırma

yetkisi devlette bulunmakla birlikte o toplumun dini değerlerine saldırılması da suç olarak karşılık bulmaktadır. Antik Çağ'ın Mısır'ında totem hayvanının öldürülmesi idam ile cezalandırılırken, Hititler ilahlarına ait arazide öküz otlatanları hayvanıyla birlikte ölüm cezasına çarptırmaktadır. Cezaların ise medeniyet ve coğrafyaya göre değişmekle birlikte idam, uzuv kesme, sürgün, angarya, kısırlaştırma, değnek, diyet, teşhir gibi yöntemlerle tezahür ettiği görülmektedir (Ekinci, 2017: 32-134).

Suçun dinamik ve göreceli yapısı Antik Çağ toplumlarında da karşımıza çıkmaktadır. Dönemin birçok devleti açısından zina ve hırsızlık suç olarak tanımlanmıştır. Sparta hukuku ise zinayı ve mahirane işlenen hırsızlığı cezalandırmamaktadır. Bununla birlikte hilotların² malını çalmak bir kahramanlık olarak görülmektedir. Sparta'da dönemin toplumlarından farklı olarak altın veya gümüş kullanmak, şişmanlık ve evlenmemek ise suç olarak değerlendirilmektedir (Ekinci, 2017: 142-143).

Antik Çağ'ın hukuk anlayışına göre ihlal edilen norm, yol açtığı zararın ötesinde, normu ortaya koyan egemenin hakkına zarar vermektedir. Kuralın ihlali ya da bireye verilen zararın önemi bulunmamaktadır. Normla yasaklanan bir iş yapılırsa mutlaka telafi edilmesi gereken bir suç olarak algılanmaktadır. Bunun nedeni ise üst konumdakinin hukukunun çiğnenmesidir. Suç, egemenin karakteri ve yüceliğine hakaret olarak görülmektedir (Foucault, 1992: 58).

1.2. ORTAÇAĞ'DA SUÇ

Ortaçağ'da suç, genel olarak “*günah*” kavramı içerisinde değerlendirilmiştir. Dinin kurallarından sapılması olarak kabul edilen suçun engellenmesi manevi doygunluğa ulaşmakla irtibatlandırılmaktadır (Dolu, 2014: 4). Ortaçağ'ın sona ermesiyle birlikte siyasi bir güç olarak halkın ortaya çıkmasının ardından daha evvel doğal ve kutsal görülen kurallar sorgulanmaya başlanmıştır (Şenel, 1968: 109).

Modern ulus devletlerin ortaya çıkmasından evvel dünyanın çeşitli bölgelerinde sosyal sistemler feodalizm şeklinde gelişmiştir. Ortaçağ Avrupa'sında güçlü merkezi otoriteye sahip devlet sisteminin olmayışı en başta vergi toplama, yasama, askeri birlikleri oluşturma, huzur ve adaleti sağlama gibi yönlerden eksikliklerle birlikte otorite anlamında büyük bir boşluk doğurmaktadır. Feodal

² “*Hilot*” kavramı, savaş sonrası derlenip getirilen ve askerlere hizmet eden köleleri ifade etmektedir.

sistem içinde suç ve ceza tanımlarının en önemli özelliği devlet yerine yerel derebeylerinin yönettiği küçük insan topluluklarında vuku bulmasıdır. Ceza adalet sisteminin, hâkimler ve güvenlik güçlerinin elinde olmayıp krallar, dini liderler, lortlar ve kasaba meclislerinin idaresinde güç kazanan zenginlerin elinde olması Ortaçağ'ın Avrupa'sını acımasız ve şiddet dolu toplumlara dönüştürmüştür (Roth, 2017: 128-132).

Ortaçağ'da Avrupa, cezalandırma süreçlerinde dehşet dolu sahnelere tanıklık etmiştir. Suçlu, herkesin önünde itirafa davet edilmektedir. Kazıklar, darağaçları, idam direkleri meydan ve yol kenarlarına kurulmaktadır. İşkence edilerek öldürülen mahkûmların cesetleri günlerce suç işledikleri mahallerde bırakılmaktadır. Korku salan cezaların infazına tanık olmak hak olarak görülmekte ve bu hakkın kullandırılmaması cezanın tüm katılığı ile uygulanıp uygulanmadığının sorgulanmasına neden olmaktadır. Kurbanın son bakışlarının saklanması tepki ile karşılanmaktadır. Mahkûmlara uygulanan işkencelere seyirciler de katılmaktadır. Örneğin, dine küfredenlerin kazığa bağlı olarak teşhir edileceklerine ve yüzlerine çamur ya da diğer pisliklerin atılabileceğine yönelik fermanlar bulunmaktadır (Foucault, 1992: 71-72).

Ortaçağ'da adam öldürme, hırsızlık gibi suçların yanında vatan hainliği suçlarının tanımı dönemin siyasal sistemine göre şekil almıştır. Dönemin Avrupa'sında kraliçe, kral veya bunların en büyük oğlunun canına kast edilmesi, kralın yakınlarının kirletilmesi, krala savaş ilan edilmesi, kralın mühür veya parasının taklit edilmesi, görevi başındaki memur ya da hâkimlerin katledilmesi gibi eylemler vatan hainliği suçu içerisinde nazara alınmıştır. Siyasal bir erk olarak kilisenin belirlediği suçlar ise laik mahkemelerde ele alınmayan cinsellik ve ahlakla ilişkili zina, aldatma, çok eşlilik ya da ensest gibi suçlar olmuştur (Roth, 2017: 140-141).

Ortaçağ'da fiyat sabitleme, tekelleştirme, hileli ticaret, menkul kıymet dolandırıcılığı veya yanıltıcı reklam yapma gibi suçlar bulunmamakla birlikte karmaşık bankacılık ve devlet hazinesi sistemleri gelişmediğinden suçların daha yerel düzeyde işlendiği gözlemlenmektedir. Yerel düzeydeki malları tartarken dürüst

olmamak, yalan sebeplerle dilencilik, sahte para üretmek gibi eylemler cezalandırılmaktadır (Roth, 2017: 136-138).

Ortaçağ suç yargılaması açısından önemli olan suçun gerçekliğini ortaya koymak, faili belirlemek ve yaptırımı uygulamaktır. İhlalin belirlenmesi, sorumlunun tespiti ve normun bilinmesi yeterli görülmektedir. Modern ceza hukukunda olduğu gibi suçun bir hayal kurma, psikolojik tepki, çılgınlık anı ya da ahlaki çöküntünün ürünü olup olmadığı önemli değildir. Suça ilişkin nedensel süreç mühim görülmemektedir. Bireye yönelik değerlendirme, teşhis, öngörü ve kurallar etrafında toplanan bir ceza yargılaması söz konusu değildir. Bireyin ıslahı da Ortaçağ hukukunun sorunları arasında bulunmamaktadır (Foucault, 1992: 22-23).

1.3. AYDINLANMA ÇAĞI'NDA SUÇ

Aydınlanma Çağı'nda aklın taassup, dogma ve zorbalığa karşı üstün tutulması suç kavramına olan bakışı da değiştirmiştir. Bu dönemde suç, ilahi bir olgu olarak kabul görmemekte ve maddi dünyaya ilişkin hukuki bir kavram ve kurum olarak fikir dünyasında ele alınmaktadır. Suçun karşılığı olan cezanın verilmesi hakkının meşruluğu da toplum sözleşmesine, adaletin sağlanmasına ve toplumsal yarara bağlanmıştır (Hafizoğulları ve Özen, 2010: 126-127).

Devlet yönetiminde keyfilikğin önlenmesi açısından zorunlu görülen ve Aydınlanma Çağı'nda, Montesquieu tarafından ortaya atılan kuvvetler ayrılığı ilkesinin bir sonucu olarak “suç ve cezada kanunilik ilkesi” ortaya çıkmıştır. Suç ve cezada kanunilik ilkesi, özgürlüklere yönelik devlet tarafından yapılan sınırlamaların ancak kanunla gerçekleştirilebileceğine işaret etmektedir (Alacakaptan, 1958: 4). Bu ilke aracılığıyla en başta suç ilahi bir olgu olmaktan çıkarılmış ve dünyaya ait hukuki bir olgu hâlini almıştır. Suç ile birlikte ihlal edilen kutsal kitapların hükümleri olmaktan ziyade parlamentoların bir ürünü olan kanun hükümleri olmuştur (Küçüktaşdemir, 2014: 78).

Kanun ihlallerinin tanımlanması, toplumsal hoşgörünün sınırları, fiilen kabul edilen davranışlar ve kanunların izin verdiği eylemler Aydınlanma Çağı'ndan bu yana birkaç yüzyıl içerisinde değişiklik göstermiştir. Ortaçağ'da suç, dini otorite ve güncel ekonomik yaşam tarzına bağlı olarak tanımlandığından bu süreçte birçok eylem suç olmaktan çıkarılmıştır. Örneğin; dine hakaret olarak algılanan birçok

eylem suç olmaktan çıkarılmış, kaçakçılık ve ev içerisinde işlenen hırsızlık suçlarının cezaları hafifletilmiştir (Foucault, 1992: 20).

İlkel toplumlarda sadece hareket ve ona bağlı olarak gelişen netice arasındaki maddi nedensellik bağı cezalandırma için yeterli görülmektedir. Bu durum iradi olmasa da bir insan hareketinin ortaya çıkardığı neticenin cezalandırılabilceği anlamına gelmektedir. Antik Yunan ve Roma’da iradi olmayan hareketlerin cezai sorumluluk doğurmaması, akıl hastaları ve çocukların cezai sorumluluklarının bulunmaması gibi kuralların uygulandığı gözlemlenmiştir. Ancak Aydınlanma Çağı’nda akıl ve irade ile birlikte bireyin benliği ön plana çıkarılarak seçim yapma yeteneği suçun bir unsuru olarak kabul edilmiştir. Bu da en başta kusurun kast ve taksir gibi ayrımlarla derecelendirilmesini ve suçun faile yüklenebilir nedensellik bağı içerisinde ele alınmasını sağlamıştır (Küçüktaşdemir, 2014: 80).

Ortaçağ Avrupa’sında organların kesilmesi ve kızgın demirle dağlamaktan kemik kırma çarkında öldürülmeye kadar uzanan suç karşılığı olan cezalar uygulanmaktadır. Herkesin gözü önünde infaz edilen idam cezaları ve bedensel cezalar Avrupa dışında da günlük hayatın birer parçasıdır. Ortaçağ’da vahşice herkese teşhir edilerek uygulanan bedensel cezalar Aydınlanma Çağı’nın eleştirel bakış açısı nazarında modern hapishanelerin doğuşuna zemin hazırlamıştır (Roth, 2017: 173-174).

Aydınlanma Çağı, geleneksel ceza adaleti açısından rezalet olarak addedilen bir dönemin birçok alanda ıslah edildiği bir zaman dilimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni bir kanun ve suç teorisiyle birlikte cezalandırma hakkı siyasal ve ahlaki açıdan yeniden meşrulaştırılmıştır. Ceza hukukunda eski kararnameler iptal edilerek örf hukuku rafa kaldırılmıştır. Devletler modern hukuk sistemlerini yavaş yavaş devreye sokmaktadır (Foucault, 1992: 8).

Cezaların gevşetildiği 18. yüzyılın son döneminde Avrupa’da adli sicillerde yapılan araştırmalar suçların şiddetinin azaldığını göstermektedir. Kanlı suçlarda ve genel olarak fiziki saldırılarda önemli ölçüde azalma kaydedilmiştir. Cinayet ve yaralama gibi suçlar azalma eğilimi göstermiş ve hırsızlık, dolandırıcılık gibi suçlar yoğunluklarını artırmıştır. Yoksul sınıfların sıkça işledikleri fırsata dayalı sululuğun yerini, kabiliyet gerektiren ve beceri gösterilen suçlar almıştır. 17. yüzyılın suçluları

genel olarak yaz aylarında bitkinlik ve iyi beslenememeye bağılı olarak anlık öfkeleriyle suç işlerken, 18. yüzyıl suçluları hesaplı hareket ederek kurnazca suç işlemektedir. Ortaya çıkan bu marjinal suçluluk ile birlikte yerelde silahla örgütlenen yağmacılar, kolluk görevlilerine ateş açan kaçakçı çeteleri ve serserilik yapan asker kaçakları çözölme eğilimi göstermektedir. Suçların bu şekilde evrimine devletlerin merkezileşip güçlenerek belli suç tiplerine karşı mücadelede etkinlik göstermesi tesir etmiştir (Foucault, 1992: 92-93).

Zenginliğin belli sınıflar açısından artması ve şehirlerde nüfus artışının yaşanmasıyla birlikte kanunsuzluk, diğler haklardan malvarlığı haklarına doğru yönelme eğilimi göstermiştir. Hırsızlık, kaçakçılık gibi suçlar silah kullanılan suçların yeri almaya başlamıştır. Aydınlanma Çağı'nda yaşanan değişim sürecinde, suçluların hedefi genellikle köylüler, çiftçiler ve zanaatkârlar olmaktadır (Foucault, 1992: 103).

18. yüzyılın son üç çeyreğinde yaşamını sürdüren İtalyan düşünür Beccaria, Aydınlanma Çağı'nın önemli isimlerinden olmakla birlikte çağdaş ceza hukuku açısından kurucu olarak addedilmektedir. Beccaria *“Suçlar ve Cezalar Hakkında”* (2018) adlı eserinde cezaların kökenini, ceza verme hakkını, cezaların amacını, ceza adaletini, delillendirme ve yargılama süreçlerini tartışarak suçları tasnif etme yoluna gitmiştir.

Beccaria, matbaanın bulunuşunun ardından yaygınlaşan felsefî düşüncenin saçtığı ışık sayesinde hükümdar ile vatandaşları ve diğler uluslar arasındaki gerçek ilişkilerin öğrenildiğini, uluslar arasında akılcı ve örtülü bir sanayi savaşının baş gösterdiğini, önyargıların o dönem için dağılıp parçalanmasına rağmen cezaların barbarlığına ve ceza yargılaması süreçlerinin aykırılıklarına yeterince karşı çıkılmadığını ifade etmektedir (2018: 23). Montesquieu tarafından ortaya atılan suçta ve cezada kanunilik ilkesi, suçlar ve cezalar arasındaki orantılılık gibi ilkeleri kabul eden Beccaria'nın ölüm cezasının hukuksal temeli olmadığını ifade eden ilk düşünür olması dikkat çekicidir. Ayrıca Beccaria Ortaçağ'ın işkence, darağacı, engizisyon gibi uygulamalarına ağır eleştiriler yöneltmiştir.

Beccaria, kimi suçların doğrudan doğruya toplumu ya da onu temsil eden kişileri yıktığını ya da yıkmaya yöneldiğini, kimi suçların da vatandaşların yaşamına,

onuruna, mallarına ya da bu değerlere özgü esenlikleri ihlal ettiğini ifade etmektedir. Bu suçlar dışında kalan eylemleri ise “ötekiler” şeklinde ifade eden Beccaria, kamunun esenliği için kanunun yapmayı ya da yapmamayı emrettiği kurallara aykırılığı bu suçlar içerisinde görmektedir. Beccaria suçları; devletin kişiliğine karşı suçlar, kişilerin güvenliklerine karşı suçlar ve örnek olarak ticaret yollarında çıkarılan kavgalar ile meraklı sıradan kalabalığın kışkırtılarak bağnaz konuşmaların verildiği kamu düzenini ve vatandaşların dirliğini bozan suçlar şeklinde sınıflandırmaktadır (2018: 56-65).

1.4. MODERN ÇAĞ’DA SUÇ

Modern toplumda kanuna bağlı olarak çalışan siyasi otoritenin devreye girmesiyle birlikte cezalandırma yöntemleri, kanunlar ve hukukun belirlediği biçimiyle uygulanmaktadır. Bu dönemde yazılı kültürün hâkimiyeti seküler anlayışın kabul görmeye başlaması, eski toplumsal değer ve inançların suçu tanımlamasını engellemiştir. Cezalandırma süreçlerinin bürokrasinin egemenliğine girmesi, sosyal kontrolün sağlanması açısından eski kültürü devre dışı bırakmıştır. Bireyin bürokratik otorite tarafından sarılıp sarmalanarak suçun nitelik ve nicelik yönünden değişimine yol açtığı bir süreç tanınmaktadır (Alkın, 2017: 43).

Modern Çağ’ın ceza hukuku, soğukkanlı bir araştırmayla birlikte cezanın içinde var olup tam manasıyla yok edilemeyen şiddet ile arasına mesafe koymaktadır. Yaptırım gerektiren suç ile kamusal iktidar tarafından dayatılan ceza arasındaki benzetim sık sık vurgulanmaktadır. Maddi gerçek ile ceza arasında meşru bir tutarlılık aranmaktadır. Bu tutarlılığın bulunmaması en başta iktidarı lekelemektedir (Foucault, 1992: 69-70).

Modernite ile gelen bürokratik egemenlik suçların da evrilmesine yol açmış ve suç oluşturan eylemler nitelikli dolandırıcılık, kamu malı üzerinde kanuna aykırı tasarrufta bulunma ve bürokratik sorumlulukların yerine getirilmemesi şeklindeki fiillerde yoğunlaşmıştır. Bu dönemdeki sarsıcı toplumsal değişmeye paralel olarak yazılı kültür ile birlikte gitgide artan ceza hukukuna ilişkin düzenlemeler, suç açısından belirsizlik ortamı yaratmaktadır. Cinayet, yaralama, tecavüz gibi suçların dışında kalan alanda bürokratik aygıt tarafından süreklilik arz eden yenileme

alışmaları bu belirsizlik ortamını beslemektedir. Suçun failleri de belirsizliklerden yararlanarak kanunu bir araç olarak kullanabilmektedir (Alkın, 2017: 43).

Modernleşme sürecinde insanın doğadan kopmasıyla birlikte kapitalizmin işleyişine uygun temel toplumsal değişme yaşanmıştır (Özcan, 2008: 13). Modern devletin ilk şekli olan mutlakiyetçi monarşi, kapitalizmin geliştiği süreçte ortaya çıkan sermaye birikiminin korunmasını temel görev edinmiştir (Şaylan, 2003: 41). Burjuvazi 17. yüzyıla kadar desteklediği monarşilerin karşısına dikilmiş ve ekonominin karşısında duran devletin tekrar inşa edilmesi söz konusu olmuştur. İngiltere’de evrimci bir mücadeleyle, Fransa’da ise devrimle özölen monarşiler iktidarın yetkilerinin sınırlandırıldığı ve dokunulmaz hakların güvence altına alındığı anayasal devlet modelini doğurmuştur (Şenel, 1996: 284-286). Çok kısa sürede insanlığın iki dünya savaşını yaşaması hukuk üzerinde de etkiler doğurmaktadır. 21. yüzyılda Avrupa sömürgeciliği ve emperyalizminin kısmi çöküşüyle birlikte sömürge topraklarda oluşan yeni devletler suçla mücadele edebilmek adına hukuk sistemlerini şekillendirmiştir. Örneğin, İngiltere örfi ceza kanunlarıyla ortak hukuk geleneklerini birleştiren bir davranışın sömürdüğü coğrafyalarda o topraklara özgü hukukun gelişmesine izin vermiştir (Roth, 2017: 368). Osmanlı İmparatorluğu gibi merkezi devletlerin dağılmasıyla oluşan devletler nezdinde yeni hukuk sistemleri artarak farklılaşmıştır. Kısa zamanda hukuk sistemlerinde yaşanan köklü değişiklikler hukuk için belirsizlik ortamını artırmaktadır.

Toplumsal değişmenin çok hızlı seyrettiği sanayi toplumunda yoğun şekilde yaşanan kanunlaştırma süreci, yeni kanunlara karşı halk kanunsuzluğunu doğurmuştur. Bu kanunsuzluk, siyasi rejimlere karşı yürütölen kavgalar ve ekonomik bunalımın etkisiyle sanayileşme hareketine karşı direnişle şekillenmiştir. Suç siyasal boyutuyla vergiye, askere almaya, mallara el konulmasına, adil olmayan fiyatlara karşı çıkma olarak yeni formlara bürünmüştür. 19. yüzyılda işçi hareketleri grevler ve kanuna aykırı birliklerin oluşmasıyla yeni suçların düzenlenmesini gerektirmektedir. Yeni kanunların getirdiği emek sömürüsüne karşı işçilerin kanun tanımazlığı makine tahribi, işe gitmeme, işi bırakma, serserilik, hammaddelere ve yapılan işin nitelik ve niceliği üzerinde sahtekârlık gibi yeni suçlar doğurmaktadır (Foucault, 1992: 346-348).

Sanayi hamleleri zenginliklerin tamamen yeni nicelik temelli ölçeklere göre makinelerle yatırma eğilimini güçlendirmiştir. Artık hırsızlık suçu çoğu zaman memur, gözcü, ustabaşı ya da işçilerin ortaklığıyla bu yerlerde işlenmektedir. Bu hırsızlık malları, oluşan kriminal ekonominin çarklarından olan hurda demir, paçavra ya da eski elbise satar görünümlü dükkânlarda satılmaktadır. Bir yandan da sahte para üreten kalpazanlar artmaktadır (Foucault, 1992: 105-106).

Avrupa açısından Hristiyanlık, yoksullara ve dilencilere merhamet gösterilmesini gerektirecek inançlara sahipken, modern toplumda bu kesimler toplum için tehdit olarak görülmeye başlanmıştır. Yaptırım tekeli eline geçiren modern devlet, geleneksel kontrol mekanizmalarına nazaran daha etkin çalışan gözetim ve denetim mekanizmaları kurarak toplumsal kontrolü sağlamıştır. Aylaklar ve yoksullar suç ile damgalanmaktadır (Bauman, 2003: 55). Güvenlik ve öngörülebilirliğin temin edilmesi anlayışı modern hukuk yaklaşımını kuşatmıştır.

20. yüzyılın ortalarına gelindiğinde en tehlikeli suçların sokakta icra edildiğine yönelik inanç kırılmaya başlanmıştır. Vergi sahtekârlığı, kanuna aykırı satışlar, hisse senedi ve gayrimenkul sahtekârlıkları, zimmete para geçirme, tehlikeli ürünlerin üretilmesi, banka hortumlanması, sigorta dolandırıcılığı gibi suçların yarattığı zararların diğer suçları katlayan boyutları fark edilmeye başlanmıştır. Sanayi devrimi ile birlikte şekillenen ve taşımacılık, finansal hizmetler gibi üretime yardımcı hizmetlerde yoğunlaşan ekonomi suçları da bu alana kaydırmaktadır. Yüksek statüdeki kişilerin mesleklerini icra ederken işledikleri, şiddet içermeyen ve kolluk tarafından silahlı müdahale gerektirmeyen bu suçlar “*beyaz yaka suçları*” olarak kavramsallaştırılmıştır (Macionis, 2017: 226).

Ekonomik sistem kişilerin işlediği beyaz yaka suçlarından başka, şirketlerin de suç oluşturan faaliyetlerine zemin sağlamaktadır. Sanayileşme süreci ve şirketlerin iktidar üzerinde söz sahibi olmaları çevreyi kirleten, iş güvenliği önlemlerinin alınmaması sebebiyle işçilerin hayatını tehlikeye atan ya da yok eden, haksız rekabet ve gerçek dışı reklam gibi adli olmayan ticari uygulamalara sebebiyet veren faaliyetlere girişmelerine neden olmaktadır. “*Şirket suçları*” denilen bu tip eylemler, şirket ya da şirket adına hareket eden kişilerce işlenmektedir (Macionis, 2017: 227).

2. SUÇUN DEĞİŞEN DOĞASI

2.1. POSTMODERN ÇAĞ'DA TOPLUMSAL DEĞİŞME

Batı'da sanayileşmenin en üst düzeyde gelişmesinin ardından refahın artması, istihdam oranlarının yükselmesi, birçok bilimsel buluşun ortaya çıkması, üretimin artarak çeşitlenmesi ve büyük sermaye birikimi her alanda hissedilir değişimlerin yaşanmasına olanak sağlamıştır. Bilim ve tekniğin yaşamı hâkimiyetine aldığı çerçevede doğanın yeni imkânları her mecrada araştırılmıştır. Bilimsel çalışmalar ekonomik ve toplumsal bir sıçrama yaratarak yeni imkân ve ihtiyaçların şekillenmesine neden olmuştur. Böylece uzay alanında çalışılmış, tıp ve mikro cerrahide yeni adımlar atılmıştır. Düşüncenin bu yönde geliştiği süreçte her alanda büyük, hızlı, verimli, yoğun ve yüksek kaliteli işler yapılmıştır. Örneğin uzaya füzeler yollanmış, ağır sanayi her alanda yaygınlaşmış ve en önemlisi daha sonra ağlarla birbirine bağlanan bilgisayarlar icat edilmiştir (Çelik, 2004: 129-130).

1960'lı yıllardan itibaren öncelikle Amerika Bileşik Devletleri ve Japonya gibi üst düzeyde gelişmiş ülkelerde yapısal anlamda farklılıklar barındıran köklü değişikliklerin ardından, sosyal bilimciler oluşan Postmodern Çağ'da toplumu tanımlamak için kavramlar ortaya atmışlardır. Başkaca isimlendirmeler bulunmakla birlikte bu toplumsal yapıyı Bell "*sanayi sonrası toplum*", Masuda "*enformasyon toplumu*" ve Castells "*ağ toplumu*" olarak adlandırmıştır (Dolgun, 2015: 121).

Üçüncü dalga kavramıyla yeni toplumu açıklayan ünlü fütürist Toffler ise, on bin yıl önce tarımın başlamasıyla insanlık için birinci dalganın ortaya çıktığını ve sanayi devrimiyle birlikte ikinci dalganın yaşandığını ifade etmektedir. Toffler; günümüz insanının uzay çağı, bilişim çağı, elektronik çağ gibi adlarla karşımıza çıkan tüm zamanların en derin sosyal çalkantılarının ve yaratıcı yeniden yapılanmaların yaşandığı, farkına varmadan etkileyici ve yepyeni bir uygarlığın temelden yaratıldığı bir sürecin içinde olduğunu vurgulamaktadır. Bu sürece üçüncü dalga adını veren Toffler aile, ekonomi ve güç ilişkilerinde sanayi karşıtı teknolojik yönü ağır basan değişimler yaşanacağını ortaya koymaktadır. Yeni yaşam tarzlarının oluştuğu üçüncü dalga yenilenebilir enerji kaynaklarına, eski sanayi toplumunun fabrika üretimini etkisiz hâle getiren üretim süreçlerine, "*elektronik ev*"

denilebilecek yeni bir kuruma ve okuldan diğer kurumlara kadar tepeden tırnağa değişmiş yapılara dayanmaktadır (Toffler, 2018: 15-17).

Döneme verilen isimlerdeki çokluğun kavram kargaşası ya da zenginlik yarattığı söylenebilir. İsim bolluğunun bir nedeni olarak insan, kültür, ekonomi ve büyük ölçüde teknolojinin ortaya koyduğu bu yeni toplumu ifade eden kavramın hâlen keşfedilmemiş olması gösterilmektedir. Ortaya çıkan yeni toplum düzeni, birçok farklı meslek grubu tarafından ayrı ayrı keşfedilmektedir. Her kâşif farklı bakış açısıyla bu yeni olguyu yorumlamakta ve bakış açısı nazarında isimlendirmektedir. Meslek grupları bunu gerçekleştirirken çoğu zaman mesleki eğitimlerinden, yaşantılarından, beklentilerinden ve toplumsal geçmişlerinden etkilenmektedir. Buradan hareketle döneme verilen ismin, onu verenin kimliğinin yansıttığı söylenebilir (Çelik, 2004: 127-128). Ayrıca her keşif ve dolayısıyla döneme verilen isimlerdeki çokluk, 1960'lı yıllardan sonra başlayan bilişim teknolojilerindeki gelişmelerin birçok alana nasıl tesir ettiğine de işaret etmektedir.

Sanayi toplumuna geçiş sürecinde temel enerji kaynağı olan buhar enerjisiyle çalışan makineler 1960'lı yıllardan sonra yerini, artık toplumun temelini oluşturan ve bilgisayar da kapsayan bilişim teknolojilerine bırakmıştır. Bu dönem için ortaya atılan kavramlar toplumsal ilişkilerin temelini oluşturan bilginin belirleyici konumunu vurgulamak açısından tarihsel bir süreci tanımlamak adına kullanılmıştır (Timisi, 2003: 89).

Sanayi devrimi öncesi toplumlarda yerel hizmetler önem arz ederken sanayi toplumlarında taşımacılık, finansal hizmetler gibi üretime yardımcı hizmetler önem kazanmıştır. Sanayi sonrası toplumda ise bilimsel araştırma ve geliştirme, sistem analizi, bilgisayar, sosyal hizmetler, sağlık, eğitim gibi insanı merkeze alan hizmet alanlarına yoğunlaşılacaktır (Bell, 1989: 95). Bell, Amerika Bileşim Devletleri'nde işgücünün yarısından fazlasının hizmet sektöründe çalıştığını gözlemlemiştir. Yine o dönem itibarıyla gayri safi milli hasılanın yarısından fazlası hizmet sektöründe yoğunlaşmaktadır. Bu yoğunluğu yaşayan tek ülke de o dönem için Amerika Bileşik Devletleri olmuştur (Bell, 1973: 15). Dolayısıyla Postmodern Çağ ilk olarak mal üretiminden hizmet sektörüne doğru yoğunlaşan bir ekonomi doğurmaktadır.

Amerikan toplumunda 1950’li yıllarda beyaz yakalı işçi sayısının mavi yakalı işçi sayısını aştığından hareketle Bell, çalışma hayatında yapılan iş türü açısından teknik işlerde ehil bir sınıfın üstünlüğü ele geçirdiğinden bahsetmektedir (Bell, 1973: 17). Sanayi devrimi, toplumlarda yarı vasıflı işçilerden oluşan bir sınıf doğurmuştur. Hizmet sektöründeki gelişme ile birlikte bu sınıfa eğitim, idare ve büro işlerinin artışıyla beyaz yakalı işçiler eklenmiştir. Sanayi devrimi sonrası dönemde ise bilim adamları, teknisyenler, mühendisler, öğretmenler ve tıp personeli gibi teknik ve profesyonel çalışan sayısında büyük bir artış olmuştur. Sanayi devrimi sonrası var olan tarım, sanayi ve hizmet sektörünün yanına bir sınıf daha eklenmiştir. Bilgi ve bilgi teknolojilerindeki gelişmeler neticesi ortaya çıkan ve “bilgi işçileri” olarak adlandırılan bu sınıfın üretim araçlarını yakın gelecekte ellerinde bulundurabilecekleri tartışılmaktadır (Drucker, 1993: 18).

Günümüzde başarının eskiden olduğu gibi temel olarak stratejik kaynak olan toprak, iş gücü ya da sermayenin varlığına bağlı olmadığı ifade edilmektedir. Yeni toplumda bilgi stratejik kaynak hâline gelmiştir. Artık teorik bilginin piyasa şartlarında ürünlere ve hizmetlere dönüştürülmesinin yanında çağa uygun eğitimin, araştırma ve geliştirmeye yapılan yatırımın toplumları başarıya ulaştıracağı görülmektedir (Sadler, 1988: 40).

Postmodern Çağ’da toplumun dinamosu teorik bilgidir. Bilgi, ileri teknolojiye bağlı olarak bilimsel yöntem ve süreçlerle bilgi-işletim sistemleri tarafından ortaya koyulduğundan tüm keyfilik ve yargılardan uzaktır (Erkan, 1998: 96). Ekonomik açıdan sanayi toplumundaki maddi ürünlerin yerine bilişim teknolojileri sayesinde devamlı ve artarak üretilebilen, iletişim ağlarıyla da kolayca taşınan, bölünen ve paylaşılabilen bilgi üretimi gelmiştir (Özçağlayan, 1998: 27).

Yeni dönemde bilgiyi merkeze almayan toplumların çağın gerisinde kalacağı yadsınamaz bir gerçektir. 1970’li yıllarda şekillenen bilgi teknolojilerindeki devrimi kaçıran Sovyetler Birliği’nin dağılmasıyla dünya bu gerçeği test etmiştir. 1991 ile 1993 yılları arasında Batı ile bilgi teknolojileri arasında bir uçurum barındıran Sovyetler Birliği, bu geç tarihte çabalamasına rağmen mikron altı çipleri dahi tasarlayabilecek kapasitede değildir. Sovyetler Birliği’nin dünyadaki bilim ve teknik alanındaki devrimle bütünleşememe nedenleri arasında askeri silah teknolojisinin

merkeze alınıp bilgi merkezinde diğer alanların boş bırakılması bulunmaktadır (Castells, 2013b: 38-39). Aslında bu yaşananlar da ortaya çıkan yeni toplumda bilginin her alanda stratejik kaynak olduğunu göstermektedir.

Bell'e göre, Postmodern Çağ'da gereksinim duyulan yeniliklerin sağlanması ve politik kararların alınması açısından kuramsal bilgi kilit noktadadır. Toplumsal kontrol, bilgi etrafında değişim ve yeniliklerin yönlendirilmesi için örgütlenmiştir. Bu örgütlenme siyasal olarak yönetilecek olan yeni yapılar ve toplumsal ilişkiler doğuracaktır (Bell, 1973: 14-20). Bell'in tespitlerini doğrular şekilde bugün en başta devletlerin idaresinde bilişim sistemleri kullanılmaktadır. Böylece internet kanalıyla idare edilen devletler yasama, yürütme veya yargı organları içerisinde her türlü bilgiyi terminal durumundaki kurum ya da kuruluşlara iletmektedir. Klasik devlet yönetiminden farklı olarak verilen talimatlar bürokratik engellere takılmadan yerine getirilmektedir (Akman, 2003: 325-326).

Bell'in "*sanayi sonrası toplum*" kavramı yerine "*enformasyon toplumu*" kavramını kullanan Masuda, gelişmelerin iktidarların aşılmasına ve sınıfsız bir toplumun oluşacağına işaret ettiğini vurgulamaktadır (Geray, 2003: 120-121). Masuda'ya göre, kullanılmasına rağmen tükenmeyen ve işlenip yayıldıkça azalmak yerine artan enformasyon toplumsal eşitsizlikleri ortadan kaldıracaktır (Masuda, 2009).

Bilgisayar vasıtasıyla insanların toplumsal, siyasi, ekonomik ve bunun gibi alanlarda etkileşimi geçmelerini sağlayan internet bilginin serbest dolaşımına imkân vermiştir. Bu imkân da başlı başına bireylere eşit iletişim hakkı tanımıştır. Eşit iletişim, toplumlarda büyük bürokratik örgütler dışında küçük gruplar ve bireylerin tüm dünyaya seslerini duyurmasını sağlamıştır (Bozkurt, 2012: 30). Bu durum Masuda'nın fikirleri doğrultusunda antidemokratik yönetimleri ve çoğunlukçu demokrasileri daha katılımcı ve çoğulcu demokrasi talebiyle baskılamaktadır.

Hükûmetler tarafından düzenlenmesi, telekomünikasyon şirketlerinin sahibi olması, arama motorlarına hükmedilmesi ve şirketler tarafından manipüle edilmesi gibi sebeplerle internetin demokratik olmadığı yönündeki eleştirilere rağmen çevrimiçiyyken herkesin dil, din, ırk, cinsiyet, yaş, gibi ayrımlara tabi olmadan sadece bir kullanıcı olduğu hatırdan çıkarılmamalıdır. Fikirlerin kâğıda basılı olduğu ve

matbaanın bilgiyi dağıtan bir araç olduğu dönemde bilgi herkese açık ancak ulaşması maliyetli bir kavramdır. Dolayısıyla sadece bu maliyeti karşılayabilenlerin pratikte konuşma hakları vardır. Oysa bugün internet kullanıcısı herhangi bir maliyetle karşılaşmadan konuşma hürriyetine sahiptir (Poe, 2014: 362-363). Bu imkânlarla artık birey, elektronikleşme ile birlikte bürokrasinin azaldığı hükûmetlerden kendini ilgilendiren kararlarda ortak olmayı görünür şekilde talep edebilecektir (Çelik, 2004: 163). Bu talepler, devlet ile vatandaş arasındaki şeffaf ve süratle geçilebilen bir köprü mahiyetindeki internet ile yerine getirilmektedir. İletişim teknolojilerinin doğurduğu sosyal ağlar birbirinden habersiz kitleleri bir araya getirerek beraber uyum içerisinde hareket etmelerini sağlamıştır. Bu hareket kabiliyeti sosyalleşme, kendi gibi düşünenlere ulaşma ve her türlü tartışma imkânı sağlamanın yanında afet ve savaş gibi kriz anlarında faydalı olabilmektedir (Bahar, 2018: 15-16).

Masuda'nın öngörülerini doğrular tespitlerin yanında bilişim sistemlerine kaydedilen bireylerin istatistiki ve sayısal verilere indirgenmeleri, bir yandan da totaliter bir nitelik arz etmektedir. İktidarlar ileri teknoloji ürünü olan akıllı makineleri pozisyonlarını kaybetmemek adına, tüm dünya vatandaşlarının demokratik haklarını hiçe sayarak gündelik yaşama eklemlenmektedir. Artık bilim, denetleme yönünde de bir misyon üstlenerek güvenlik kaygısı ya da görüntüsü altında iktidarların gücüne hizmet edebilmektedir. Özellikle internet, kamusal alanın elektronik ortamda yeniden inşasıyla birlikte demokrasi vaat ederken yeterli donanım ve eğitim alt yapısına sahip olmayan kitleleri feda ederek bilgi aristokrasisine yol açmaktadır. Bu dijital tiranlık da iktidarların demokrasi içindeki çok seslilik ve farklılaşmaları denetleme ve gözetlemesine imkân vermektedir (Dolgun, 2015: 186-192). Devletler, bilişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte birçok imkân eline geçen organize suç işleyenlerin artmasına karşı tepki koyarak güvenlik amaçlı demokratik özgürlükleri kısıtlayan önlemler alabilmektedir (Castells, 2013b: 273). Tarihin her döneminde yönettikleri toplumu, bilgiyi tek elde toplayıp gerektiğinde şiddete başvurarak sınırlandırma ve iktidarlarını güçlendirme amacındaki diktatörlere gözetim toplumuna yol açan dijital bir fırsat doğmuştur. Masuda'nın enformasyon toplumunda parlamenter demokrasiden katılımcı demokrasiye doğru iktidarların özgürlükler lehine aşılacağı varsayımı bu yönüyle de sorgulanmak zorundadır.

1980’li yılların ardından bilişim teknolojilerinin yaygın olarak kullanılmaya başlamasıyla mesafe kavramı eskisine nazaran anlamını yitirmiştir. Castells, bu durumun ağ toplumu denilen yeni bir toplumsal örgütlenmeye yol açtığını ifade etmektedir (Dilmen, 2007: 10). Ağ toplumunda zaman birkaç rastgele ana sıkışmış ve ifadeler anlık ya da tahmin edilebilir bir sraya tabi olmadan dış dünyaya yansımaktadır. Topluma hâkim olan değerler ve çıkarlar bilgisayar ağlarının ve elektronik medyanın zamansız mekânlarında geçmiş ya da geleceğe atf yapılmadan inşa edilmektedir. Günümüzün bu sanallık davranışları siyaseti, hayalleri ve korkuları zaman ve uzamı aşan küresel akışlar içinde biçimlendirmektedir (Castells, 2013b: 503-504).

Castells, Postmodern Çağ’da zenginliğin üretiminin, iktidarın icrasının ve kültürel kodların yaratılmasının toplumlar ve bireylerin teknolojik kapasitesine bağımlı hâle geldiğini vurgulamaktadır (Castells, 2013b: 487). Bell’e göre de toplumsal değişimin kuşkusuz temel simgesi ve analitik motoru bilişim teknolojileri olmak durumundadır. Masuda’nın enformasyon şebekelerinin, veri bankalarının ve enformasyon hizmeti veren kurumların sanayi toplumunda fabrikaya karşılık gelen yere konumlanacağı fikri de bu görüşleri desteklemektedir (Kumar, 1999: 21-26).

Kalkınmada bilişim teknolojilerinin konumu açısından Güney Kore iyi bir örnek oluşturmaktadır. Son yıllarda kalkınma yolunda sistematik bir ilerleme kaydeden Güney Kore yüksek teknoloji kullanarak tekstil, petrokimya, gemi üretimi, otomobil üretimi gibi alanların yanında kişisel bilgisayar ve mikro elektronik alanlarına devlet teşvikiyle yatırımlar yapmıştır. Çip tasarlayıp üretme noktasında kısa zamanda Avrupa’nın ilerisine geçen Güney Kore, yabancı yatırımcıları ülkeye çekerken seçici davranmış ve özellikle teknoloji transferine katkıda bulunabilecek şirketleri tercih etmiştir. Bilgiyi merkeze alarak bilim ve teknolojiye önem verilmesi 1960’tan itibaren Güney Kore kalkınmasını bugünkü seviyesine taşımıştır (Castells, 2013b: 347-349). 1963 yılında kişi başına yıllık ortalama 100 doların altında gelir düşen ülke, 2018 yılı itibarıyla 573 milyar dolarlık ticaret hacmiyle dünya sıralamasında altıncı sıraya kadar ilerlemiştir (Öymen, 2018: 229). Dolayısıyla bilgi ve bilişim teknolojileri Postmodern Çağ’da toplumun tam merkezindedir.

2.2. POSTMODERN ÇAĞ'DA SUÇUN YENİ YÜZLERİ: BİLİŞİM SUÇLARI

Vergi borcunu ülkemizdeki e-devlet gibi internet uygulamaları üzerinden kontrol edebilen, elektrik faturasını ödemek için banka şubesine gitmek zorunda kalmayan, mutfak ihtiyacına kadar market alışverişini internet ortamında görebilen, satın alması muhtemel otomobilleri yakıt tüketiminden yapacağı son sürate kadar bizzat kullanıcılarından “Youtube”, “Şikayetvar”, “Donanımhaber” gibi mecralardan öğrenebilen, sinema ya da maç biletini internetten satın alıp bir kare kodlu fotoğrafla muhafaza edebilen ve hatta bu sayılanları internete kablosuz şekilde bağlı cep telefonlarına entegre edilmiş kompakt bilgisayarlarla yerine getirebilen insan büyük bir konfor altındadır.

Bilgiye kolaylıkla ve büyük bir hızla erişme imkânının yanında güvenlik ve ucuzluk, internetle birbirine bağlanan bilgisayarları devletten ticarete, bankacılıktan eğitime kadar birçok alanla bütünleştirmiştir. Bilişim teknolojileriyle birlikte yaşanan gelişmeler nükleer tıp, genetik bilimi, mikro cerrahi gibi alanlarda üst düzey ilerlemelere neden olarak sağlık alanında bile yaşam kalitesine olumlu katkıda bulunmuştur. Kuşkusuz, gelişmeler öncelikle özelde bireyin ve genelde toplumun olacak şekilde refah seviyesini yükseltmiştir. Refahın artmasının bir sonucu olarak sosyal ve kültürel gereksinimlerinin karşılanması gündeme gelmiştir.

Günümüzde devletlerin vatandaşlarına, şirketlerin de müşterilerine mal ve hizmetleri sunarken bilişim teknolojilerinden yararlanması artık bir seçenekten çok zorunluluk arz etmektedir. Neredeyse her alanda yer alan bilişim teknolojilerinin o alanlardaki iş süreçlerini otomatik hâle getirmesi, mal veya hizmetin sunumunda öncelikle hız kazandırmakta ve süreçlerin etkinliğini artırmaktadır. Böylece mal ve hizmetin maliyeti azalmakla birlikte ölçeği büyümekte ve en önemlisi bizzat insanın katılımından kaynaklanan riskler önemli ölçüde azaltılmaktadır. Devlet ya da şirket tarafından arşivlenen bilgiye de süratle erişim sağlanmaktadır (Turan, 2017: 32).

Bilişim teknolojilerinde meydana gelen ilerleme gitgide ivme kazanarak artmaktadır. Bu gelişmeler en başta geleneksel iletişim sistemlerini etkileyerek bu alanın elektronik ortama taşınmasını sağlamaktadır. Devlet de dâhil olmak üzere kurumsal organizasyonlar açısından, bilgi sistemlerini elektronik ortamlara taşımak zorunlu hâle gelmiştir. Günümüzde neredeyse internete dayalı e-posta ve Whatsapp

gibi anlık haberleşme imkânı tanıyan iletişim sistemleri, sabit telefon ile yapılan iletişimin yerine geçmiş durumdadır. Bugün şirket ve hatta devlet kurumlarında dahi kurum içi haberleşmede anlık mesajlaşma programlarının yaygın şekilde kullanıldığı rahatlıkla gözlemlenmektedir.

Türkiye’de de birçok ülkede olduğu gibi devlet en başta “*e-devlet*” uygulamasıyla elektronikleşmiş ve örneğin, “*e-nabız*” hastalara görmüş oldukları tedaviye ilişkin anlık bilgi alma imkânı veren uygulamalarla sağlık alanında, “*UYAP*”³ gibi kâğıda bağımlılığı azaltan ve yargılama faaliyetine bürokrasiyi azaltarak hız kazandıran uygulamalarla adalet alanında, “*FATİH Projesi*”⁴ gibi bilişim sistemlerini eğitim faaliyetiyle bütünleştiren uygulamalarla eğitim alanında dijitalleşmeye gitmiştir. Bugün bir futbol maçında bile adil bir yönetim için “*VAR*”⁵ devreye girmiş ve bilişim sistemleri üzerinden pozisyonlar her türlü analiz ve ölçümün de yapılmasına olanak tanıyan cihazlarla takdir edilmeye başlanmıştır. Alışveriş ve bankacılık işlemleri bireylerin bir tık uzağındadır. Siyasetçilerin bile sosyal medya fenomenlerinin Youtube kanallarında, tıpkı bir televizyon programı gibi çekilen tanıtıcı videolarda yer aldıkları görülmektedir.

Bilgisayar ve interneti de içinde barındıran bilişim teknolojilerindeki gelişmeler, bu teknolojilerin toplum nazarında yaygın olarak kullanılmaya başlamasıyla beraber ekonomik, sosyal, kültürel ve hukuksal hayatta çok köklü ve radikal değişikliklere neden olmuştur. Hızla devam edegelen bu değişim süreci toplumları hâlen derinden etkilemekle birlikte toplumsal değer ve normları da etkileyip değiştirdiğinden bunlara bağlı olarak gelişen suç kavramı açısından ayrıca incelenmeye muhtaçtır. Keza bilişim teknolojileri suçun işlenmesinde araç olarak kullanılmasının yanında yeni suçlar doğurarak birçok alanda olduğu gibi mevcut hukuku da aşabilen yenilikler ortaya koymaktadır.

Toplumsal değişim ile birlikte suç için de bir farklılaşma süreci başlamıştır. Suçun göreceli ve dinamik yapısı göz önünde bulundurulduğunda toplum açısından bulunulan döneme, farklılaşan toplumsal değer ve toplumsal normlara göre sürekli bir değişim içerisinde bulunduğu kabul edilmektedir. Daha evvel de değinildiği üzere

³ Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi

⁴ Fırsatları Artırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi

⁵ Video Hakem Uygulaması

Durkheim'a göre iyi ve kötü arasında bir denetim mekanizması öngören suç, devrim gösteren ve topluma göre şekillenen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Suç en başta bir hak ihlali olduğuna göre kişilerin cinsel dokunulmazlığı, hürriyeti, şeref ve haysiyeti, malvarlığı gibi haklarının bulunduğu mecralar değiştikçe ya da toplumsal değerler veya toplumsal işleyişe hizmet eden mekanizmalar teknolojik gelişmelerle birlikte farklılaştıkça yeni suçlar ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında teknolojik gelişmelerin etkisiyle meydana gelen toplumsal değişim, yeni suç işleme yöntemleri ortaya koyarak suçun konusunu yeni icatları kapsar şekilde genişletmektedir. Örneğin, icat edilmesiyle birlikte yeni ortaya çıkan bir malvarlığı hakkı olarak para hırsızlık suçunun konuları arasında yer almış ve parada sahtecilik gibi yeni bir suçun doğumuna yol açmıştır. Cinayetler teknolojik gelişmelere göre insanların bulup işledikleri madenlerden yapılan baltalarla, kılıçlarla ya da tabancalarla işlenmiştir.

Bilişim teknolojileriyle günlük yaşama getirilen kolaylıklar ve konfor birey, devlet ve şirketleri internete taşıyarak dijitalleştirmiştir. Bu dijitalleşmeyle haberleşme, kişisel mahremiyet, ticari sırlar, devlet sırları gibi kavramlardan kaynaklanan haklar taşındıkları bilişim alanında ihlal edilmektedir. Artık iletişime dayalı hakaret, tehdit, intihara yönlendirme, cinsel taciz gibi suçlar için bilişim teknolojileri bir araç vazifesi görmektedir.

Bilgisayarlarla veri aktarma ağı, teleteks, uydu, televizyon, film gibi iletişim teknolojilerinin bütünleşmesi ve bu bütünleşmeye internetin de katılması bu teknolojileri küreselleştirmiştir (Avcıoğlu, 2011: 21-22). İlk önce ticari alanda yaygın şekilde kullanılan internet, artık günlük yaşamın bir parçası hâline gelmiş ve dünyanın dört bir yanında insanı birbirine bağlamıştır. Bu bağlantıyla birlikte iletişimindeki mekân ve zaman sınırı ortadan kalmış, bilginin çeşitli mecralarda aktarabilmesi olanağı doğmuştur. İnternet sayesinde özgür bir ortamda alışveriş dahi yapan bireyin küreselleşme süreci hiç olmadığı kadar hızlanmıştır (Sucu, 2016: 53). Devrim niteliğindeki bilişim teknolojilerindeki ilerleme, modern toplum sonrası ortaya çıkan Postmodern Çağ'daki toplumu elektronik köy hâline gelen dünya içerisinde yeni bir düzende yaşatmaktadır (Köksal, 2003: 256).

Bilişim teknolojilerinin bilgiyi ölçerek hızla taşıması ve iletmesi ekonomik süreci de etkilemiştir. Artık müşteriler fikirleriyle üretime katılarak aracısız şekilde mal ya da hizmet satanlarla buluşabilmektedir. Bu imkânı veren e-ticaret, yarattığı yeni ekonomide sürekli yenilik ve yaratıcılığı amaç edinmektedir. Yeni ürün bir öncekini kenara atmaktadır. Ekonominin ulusal ve uluslararası boyutları küresel bir alana evrilmiştir (Özgüler, 2003: 89). Ekonominin bu yeni boyutu araştırmacılar tarafından da önemsenmektedir. Örneğin, Drucker Postmodern Çağ'da yeni bir toplum ortaya koyan devrimin etkisinin onu besleyen bilgi, bilgisayar ya da yapay zekâdan kaynaklanmadığını iddia etmektedir. Drucker'e göre, bilgi devriminin ekonomik, sosyal ve politik yapıları derinden etkilemesinin en büyük sebebi e-ticaret olarak gözükmemektedir. E-ticaret ile ekonomilerin, piyasaların, sanayi yapılarının, malların, hizmetlerin, mal ve hizmet akışlarının, tüketici davranışlarının, mesleklerin ve emek piyasalarının derinlemesine bir değişim içinde olduğu kabul edilmektedir. Ancak bilgi devriminin etkileri toplumsal alanda daha büyük ses getirmektedir (Drucker, 2017: 66).

Bilgi akışının zaman ve mekânla sınırlanmaması, hızlanması ve kolaylaşması özellikle ekonomik faaliyetlerin küresel boyut kazanmasının yanında, küreselleşen ekonomi ile birlikte toplumların yaşamlarına yön vererek küresel bir kültür oluşturmuştur. Bilgi toplumunda küreselleşme, ekonomik yapıya yön vermekle yetinmeyerek zincirleme şekilde sosyal ve politik yapıya dahi etki etmiştir. Daha evvel toplumda gözlenen işçi hareketleri yerini sivil hareketlere bırakmıştır. Küreselleşmeyle birlikte müşterek katılım ve sosyal yarar belirleyici hâle gelmiştir. Politik sistem dahi parlamenter demokrasiden katılımcı demokrasiye doğru evirilmektedir. Girişimci, yaratıcı ve üretici kabiliyetlerini geliştiren birey, istekleri doğrultusunda hareket ederek bireyciliği ön plana çıkarmıştır (Özçağlayan, 1998: 28).

Bilişim teknolojileri sayesinde hızlanan küreselleşme süreci, olumlu etkilerinin yanında suçun boyutlarında genişlemeye neden olmaktadır. En başta nerede oldukları fark etmeksizin mesafe kavramının önemini yitirdiği küresel köy içinde suçlular, rahatça mağdurlarla bir araya gelmektedir. Üstelik bu buluşmada tarafların nerede bulunduklarının önemi olmadığı gibi, rızalarının var olup olmadığı da mühim görülmemektedir. Şehir pazarlarının yankesicileri e-ticaret tarafından

oluşturulan sanal pazarlarda, kahvehanelerde propaganda yapan ayrılıkçı teröristler sosyal medyadadır.

Bilişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte her türlü bilgiye rahatlıkla ulaşılabilceğini söylemek de mümkün gözükmemektedir. Dil, şekil, grafik gibi biçimlerle kodlanan ve açık edilen bilgiye ulaşmak mümkün olacakken, belli bir uzmanlık gerektiren ve know-how faaliyeti sonucu zihinlerde oluşan maddi değere sahip analitik bilgiye ulaşmak mümkün değildir. Bilişim alanında yaratılan eser ve fikirlerin hukuki düzenlemelerle korunması da buna işaret etmektedir (Göker, 2001: 13-14). Bilgi ve iletişim teknolojilerine sahip olan toplumlarla olmayan toplumlar arasında bilgi eşitsizliği oluşmuş ve bireyin özel hayatı, mahremiyete saygısı olmayan bir saldırı riski altına girmiştir (Küçükvardar, 2015: 137-138). Bilişim teknolojilerine ulaşabilenlerle bu teknolojilere ulaşamayanlar arasındaki fark “*dijital uçurum*” kavramı ile ifade edilmektedir (Rice ve Katz, 2003: 600).

Postmodern Çağ’da teknolojik ilerleme zenginlik, bilgi ve iktidar biriktirenleri birbirine bağlamıştır. Son derece eşitlikten uzak bu bağlantı, geniş kesimleri etkisiz bırakan sosyal dışlanma süreci başlatmıştır. Sosyal dışlanma süreci, dışlanan kesimlerin katılımının sürekli arttığı bir yeraltı dünyası oluşturmaktadır. Uyuşturucu trafiğini de sağlayan yeraltı dünyası, küresel nitelikte kriminal bir ekonomi ortaya çıkarmaktadır (Castells, 2013b: 97). Bu küresel kriminal ekonomi içerisinde bir iletişim aracı ve para aklama mekanizması olarak bilişim teknolojileri sıkça kullanılmaktadır (Birdişi, 2017: 249). Küresel kriminal ekonomi içerisinde bulunan uyuşturucu kaçakçılığı, silah ticareti, nükleer madde kaçakçılığı, göçmen kaçakçılığı, kadın ve çocuk kaçakçılığı, organ kaçakçılığı gibi faaliyetler daha 1990’lı yıllarda Amerika Bileşik Devletleri’nin federal bütçesi boyutlarına ulaşmış durumdadır. Yüksek getirinin çekiciliği, suç örgütlerinin hükûmetlerle bile ortaklaşa çalışmasına yol açmakta, bir araya gelmesi mümkün görünmeyen yerel, ulusal ve etnik düzeyde farklı grupları bir araya getirmektedir (Castells, 2013b: 224-239).

Teknolojinin refah düzeyinin yükseltmesinin yanında zaman ve mekândan bağımsız olarak coğrafi sınırların bulunmadığı bir toplum yaratması kültür üzerinde etkili olmuştur. Ayrıca, kredi kartı gibi teknolojik ürünlerle banka kredisi işlemlerine benzer mahiyette ancak herhangi bir prosedüre tabi olmadan gelecekte kazanılacağı

düşünülen paranın harcanabilmesi de bireysel tüketimin hızla artmasına neden olarak kültürü etkilemiş ve sömürü içeren tüketim toplumunu doğurmuştur (Coşkun, 2011: 31). Bauman'a göre mal, hizmet ve imajlar arzu uyandırmak ve tüketicileri ayartmak için çığırından çıkmışçasına hareket etmektedir. Cezbetme ve ayartma üzerine ayarlanmış günümüz endüstrisi tüketim toplumuna vücut vermektedir (Bauman, 1999: 91-92). Kuşkusuz bu endüstrinin arzu uyandıran ve tüketicileri ayartan ürün tanıtım yolları bilişim teknolojileriyle gerçekleştirilmektedir. Bir alışveriş sitesinde, sosyal medyada ya da akıllı cep telefonlarında kullanılan bir uygulamanın verdiği reklamlarda bireye sunulan mal, hizmet ve imajlar kültürel hedefler oluşturmaktadır. Merton'un tespitleri ışığında kültürel hedefler ve beklentiler arasındaki uyuşmama hâlinde ortaya çıkan ve suç doğuran toplumsal gerilim, tüketim toplumunun küresel bilişim teknolojileriyle pompaladığı kültürel hedefler ve dijital uçurum içerisinde günden güne büyüyerek yol kat etmektedir.

Tarımsal faaliyetin insan ilişkilerini belirlediği üç asır evvel tarlalarda çalışan insanları gören birinin, oraların boşalacağını düşünerek insanların fabrikalara ve gökdelen iş merkezlerine doluşacağını kestirmesi gerçekten çok güçtür. Bugün ise teknolojiadaki gelişmelerin çok yakın zamanda insanların doluştuğu fabrika ve gökdelen iş merkezlerinin ancak bir depo olarak kullanılacağı ya da eve dönüştürüleceği konuşulmaktadır (Toffler, 2018: 247). Tüm bankacılık işlemlerinin internet ortamında yapılabilmesi, internetten alışveriş imkânı, reklamcılıktan avukatlığa kadar birçok işin evde bilgisayar başında icrasının mümkün olması, bilgisayarın eğlenceli birçok oyunu kullanıcılarına sunmuş olması gibi nedenler kitleleri evlerine hapsederek ev merkezli bir toplum inşa etmektedir. Bir ailenin dışarı çıkarak sinema salonunda film izlemesi yerine internet üzerinden bir filmin evde izlenmesi çok daha ucuzdur. Örneğe de konu olan bilişim teknolojilerindeki ucuzluk, ev merkezli toplumu ayrıca büyütüp beslemektedir (Kumar, 2013: 188-189).

Ev merkezli toplum ile birlikte bilişim teknolojileri, bir çeşit yeni kölelik ortaya çıkarmıştır. Adeta insan kendi ürettiği makinelerin kölesi hâline gelerek, yeni icat edilen makinelerin insanı yeniden icat ettiği bir süreci yaşamaktadır. Teknoloji, yeni ürünleri sunduğu olanakların yanında insanın kendisini ifade ettiği bir araca dönüşmüştür. Satın alınan bir cep telefonu artık sadece bir iletişim aracı olarak

kullanılmamakla birlikte bir statü aracına evirilmiştir. Teknoloji tasarlanırken insanın hükmedeceği düşünülmüştür ancak insanın kendi icatları altında ezildiği görülmektedir (Küçükvardar, 2015: 95).

Hiç tanınmayan biriyle tanışma imkânından tutun da oyun oynamaya kadar birçok olanağın yanında günlük problemlerden bir kaçış yolu olarak görülen internet, sanal bir bağımlılık yaratmaktadır. Gününün büyük bir bölümünü internette gezinerek geçiren insan, neredeyse gittiği her farklı mekânda kablosuz ağlar ve cep telefonları sayesinde internetten hiç kopmamaktadır. Başka isimlerle var olabilme imkânıyla gelen internet dünyasındaki anonimlik, özgüven eksikliği yaşayan insanları da kendisine katarak sanal bağımlılığın boyutlarını genişletmektedir. Uyku, yemek, okul, iş gibi ihtiyaç ve uğraşlarından bile bağımlılığı sebebiyle geri kalabilen insan, kendisinde zaman kavramını ortadan kaldırarak bulunduğu toplumdan soyutlanarak yalnızlaşmaktadır. Bunların yanında hareketsizliği sebebiyle birçok sağlık sorunuyla karşılaşması bile yalnızlaşmayı azaltmamaktadır (Küçükvardar, 2015: 95-98).

Kişisel alanların genişlemesi, insanları gerçek dünyadan soyutlayarak toplumsal iletişimi zayıflatmıştır (Küçükvardar, 2015: 137-138). Yüz yüze iletişimin azalmasıyla birlikte birey duygusal ilişkiler, bilimsel tartışma, dedikodu, düşmanlık gibi birçok konunun bulunduğu sanal cemaatlerde ailevi ilişkileri de dâhil olmak üzere gerçek hayattaki ilişkilerini yoksullaştırarak hapsolmaktadır (Bozkurt, 2012: 85-92).

Günümüzde insanlar sanal bağımlılıklarıyla birlikte evlerine dolmuşken bile suçtan korunamamaktadır. Bir internet bağlantısıyla dünyanın her yerinden insanla karşı karşıya gelebilen birey suçlularla da aynı mecradadır. İnternet bağlantısı olmasa bile e-devlet ve bilgisayar bankacılığı gibi bilişim sistemlerine birkaç numara ile entegre olan insan, bilişim suçlarının mağduru olma riski altındadır. Suçun öğrenildiğini varsayan sosyal öğrenme yaklaşımına göre de öğrenme mahalleri olan aile, okul, mahalle gibi çevreler sanal alana taşınmıştır. Dolayısıyla birey suç örgütleriyle, bilişim korsanlarıyla, dolandırıcılarla aynı sanal mahallede yaşamaktadır.

Günümüzde devletlerce, savaşlar dahi bilişim alanına taşınmıştır. Saldırının kaynağının tespit edilememesi, gerçekleşme hızı, yoğun bilgi barındıran ya da saldırılması hâlinde büyük zararlara yol açabilen bilgi ve iletişim sistemlerinde etki doğurması, düşük maliyeti gibi sebepler siber savaşların tercih edilmesini sağlamaktadır. Siber savaşlar, küresel çapta politikayı dahi belirleyebilmekte ve genel olarak kinetik bir çatışmanın ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Yakın gelecekte siber savaşların, gerçek savaşların tetikleyicisi olacağı konuşulmaktadır (Akyeşilmen, 2017: 177).

Açıklamalar toplumsal değişimin suçu de değiştirip dönüştürdüğünü göstermektedir. Modern Çağ'dan Postmodern Çağ'a suçlar evrim geçirmiştir. Bilişim suçları, bu evrimin en büyük örneğidir. Postmodern Çağ'da suçun yeni yüzleri, bilişim suçları şeklinde tezahür etmektedir.

2.3. BİLİŞİM SUÇLARININ İŞLENMESİNE NEDEN OLAN FAKTÖRLER

2.3.1. Bilgi Yoğunluğu

Bilişim teknolojilerinin birçok alanda yaygın kullanımı ile başlayan “*dijitalleştirme*”, çeşitli ortamlardaki materyallerin dijital ortamda görüntülenecek bir şekle taşınması olarak tarif edilmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte basılı kaynak, fotoğraf, slayt, üç boyutlu nesneler gibi fiziksel ya da analog materyallerin dijitalleşmesi söz konusu olmuştur. Tarama, yakalama, işleme, depolama ve erişim evrelerinden geçen fiziksel ya da analog materyaller, artık daha kompakt ve hızlı ulaşılabilir şekilde depo edilmektedir (Çakmak, 2017: 17).

Belge yönetimi süreçlerinde dijitalleştirme, devletler ve uluslararası organizasyonlar için öncelikli bir hâl almıştır. Belgelere elektronik ortamda rahatlıkla erişilebilmesi kağıda olan bağımlılığı ortadan kaldıran bir süreç olarak görülmektedir (Thurston, 2012: 33). Bunun yanında dijitalleştirmenin sağladığı kolaylıklar ve maliyetinin düşüklüğü başlı başına bir bilgi yoğunluğu yaratmaktadır. Dijitalleştirme ekonomi, finans, medya gibi geniş mecralara yayıldıkça, bilgi yoğunluğu da önüne gelen her şeyi kendine katan bir çığ gibi büyümektedir.

Bilişim teknolojilerinin ortaya çıkması ile birlikte oluşan sosyal medya gibi dijital ortamlardaki güvenlik, bilişim sistemlerinin yapıtaşı olan bilgi temel alınarak

yapılmaktadır. Dijital ortamların güvenli olduğundan bahsedebilmek için en başta bilginin gizliliği sağlanmalı ve bütünlük arz eden bilgi erişilebilir olmalıdır (Hekim ve Başbüyük, 2013: 137).

“Gizlilik” kavramından maksat bilgiye yalnızca ilgili kişilerce erişilebilmesidir. “Erişim” ise yazılı bir belgenin okunması, bilişim sistemlerinde saklanan verinin görüntülenmesi ve çıktısını almak gibi fiziki ortama alınması, hatta bazen bazı bilgilerin varlığından ilgili kişilerin haberdar haberdar olması gibi anlamları ifade etmektedir. Bilişim sistemleri aracılığıyla depolanan bilginin değiştirilmemiş, kısmen de olsa silinmemiş ve yok edilmemiş olması da “bilginin bütünlüğünü” kavramı ile açıklanmaktadır. Son olarak “erişilebilirlik” ise, saklanan bilginin gereken hâllerde yetkili kişilerce ulaşılabilir olmasının gerekliliğini anlatmaktadır (Hekim ve Başbüyük, 2013: 137).

Saldırıların genel itibarıyla bilişim sistemlerinde muhafaza edilen bilginin mahremiyetine, bütünlüğünün bozulmasına, erişilebilirliğinin engellenmesine ya da yok edilmesine yönelik olması karşısında güvenlik önlemlerinin gizlilik, bütünlük, erişilebilirlik ve kurtarılabirlik üzerine yoğunlaşması gerekmektedir. Ancak bilişim güvenliğinin artırılması hâlinde, ters orantılı şekilde bu teknolojilerin kullanılabilirliği azaldığından, güvenlik-kullanılabilirlik dengesi hassas şekilde gözetilmelidir (Akarslan, 2015: 86-87).

Bilgi yoğunluğu birçok kolaylık ve imkân sağlarken bir yandan da bilişim sistemlerinin zayıf yanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Büyük miktarda bilginin toplanıp depolanması ve bilgi-işlem sırasında yapılan yanlışlar, bu bilgilere erişmek ve bu hatalardan istifade etmek isteyenler için bulunulmaz bir fırsat sunmaktadır (Alaca, 2008: 38-40). Bilgi yoğunluğu, olası saldırılara karşı riske edilen bilgi miktarı ve bilginin niteliği sebebiyle mağdurlar açısından büyük bir tehlike oluşturmaktadır.

Bilgi yoğunluğunun taşıdığı riskler açısından bilişim teknolojilerinin enstrümanlarıyla yapılan saldırılar, kimyasal veya biyolojik silahların yaratmış olduğu yıkıcı etkiyi aynı oranda gerçekleştirmiyor gibi görünse de en başta askeri savunma sistemlerinin, kişisel bilgilerin ve birçok hizmet sektörünün büyük oranda internet ve bilişim sistemlerine taşınmış olması başlı başına bir kırılganlık

yaratmıştır. Ağlar üzerinden hukuka aykırı şekilde erişilebilen bilgiler rahatlıkla ifşa edilebileceği gibi kopyalanması ya da değiştirilmesi de mümkündür. Bu saldırılarla temelde devletler ya da kurumların işlevlerini yerine getirmesi engellenmek istenmekle bazen de sadece algı yaratmak amaçlanmaktadır. Saldırıları önem arz eden elçilikler, güç şebekeleri, hastane sistemleri, ulaşım sistemleri veya savunma sistemleri gibi kritik alanlara yönelerek bu kurumların çalışamaz hâle gelmesini sağlayabilmektedir (Borchgrave, Cilluffo, Cardash ve Ledgerwood, 2000: 9-10).

2.3.2. Anonimlik

Bilişim suçlarının anonim işlenebilme özelliğinden kaynaklı failerin belirlenmesinin yanında, yakalanmasındaki güçlük ve işlenen suçlar açısından çoğu zaman mağdurun belli olmaması ya da açığa çıkmaması nedeniyle siyah sayıların⁶ çok olması bilişim suçlarıyla olan mücadeleyi zayıflatmaktadır (Değirmenci, 2002: 50).

Gerçek dünyada kişinin kim olduğu herkes tarafından bilinmektedir. Zaten insan kim olduğuna da karar verememektedir. Oysa internet ortamında bu tip kurallar geçerli değildir. Kim olduğuna internet kullanıcısı karar verebilmektedir. Rahatlıkla bir ad seçerek sahte bir profil yaratma imkânına sahiptir. Kaç tane sahte profile sahip olacağı da kendi tercihidir. Birden fazla sahte profile internet ortamında dolaşabilmekte, sahte olarak yarattığı profilleri de değiştirebilmektedir (Poe, 2014: 364). Yine kişi herhangi bir profil yaratma ihtiyacı duymadan da internet ortamında var olma imkânına sahiptir.

İnternet kamusal ve toplumsal bir alanın içinde özel bir alan yaratmaktadır. Çelişkili görünse de kullanıcı sanki maskeli balodaymışçasına gizlenerek herkese açık alanda dolaşmaktadır. Çevrimiçi olmasına rağmen internet kullanıcısının kimliğinin bilinmemesi, yaptığı işler bakımından kendisine anonimlik sağlamaktadır. Anonimlik sayesinde takma ismiyle ikinci bir hayat elde eden kullanıcı, başkalarının hakkında ne düşündüğünü önemsemeden hareket edebilmekte ve benliği ile internetteki eylemleri ayrılmaktadır (Poe, 2014: 365-366).

⁶ “Siyah sayılar”; suçluluğun karanlık ya da bilinmeyen alanı olarak bilinen alanın tersi, genel olarak resmen bilinmeyen, yani resmi olarak bilgi sahibi olunmamış ve kaydedilmemiş suçları ifade etmek üzere kullanılan bir kavramdır. Suç istatistiklerinin göstermediği çoğu bilinmeyen fakat gerçekte var olan suçluluğa ait rakamları tanımlamaktadır.

Hesap verilebilirliğin ortadan kalkması, başka bir deyişle ortalığın boş bulunması ile normalde yapılamayacak ve muhtemelen yapılmaması gereken eylemler icra edilebilmektedir (Poe, 2014: 365-366). Teknolojik gelişmeler istediği kişi olabilme şansını tanımanın yanında internet kullanıcılarının izlerini kaybettirmesine de olanak sağlamaktadır. Bugün için bilişim dünyasında ortaya çıkan ücretli veya ücretsiz uygulamaların kullanımı sırasında bilgisayar ve akıllı cep telefonlarına dair bilgilerin gizlenmesi, hatta kullanıcı konumunun bulunulan yerin dışında bir mahall olarak gösterilmesi bile mümkündür. İnternet ortamında yapılan işlemlerin hangi bilişim aracıyla nereden yapıldığının tespitini engelleyen uygulamaların herhangi bir denetim mekanizmasına tabi olmadan piyasaya sürülmesi, bilişim suçlarının anonim olma özelliğini ön plana çıkartarak ayrıca güçlendirmektedir (Bahar, 2018: 27). Dolayısıyla anonimlik bilişim suçunun faili yönünden başlı başına bir moral, motivasyon ve korkusuzluk sağlayarak suç doğuran bir etki yaratmaktadır.

Bilişim teknolojilerinin sağladığı anonimlik bugün için bazı sosyolojik kavramların ortaya çıkmasına dahi neden olmuştur. İnternet ve özelinde sosyal medya platformlarının bireylere sağladığı sözde özgürlük ortamı, kamuoyunda “*klavye delikanlılığı*” olarak nitelendirilen yazma unsuru ile birlikte sanki bireylere hakaret etme özgürlüğü tanımaktadır. Bilişim dünyasındaki denetimsizlik, bir “*nickname*” denilen takma ad ile klavye arkasından deşifre edilme korkusu yaşamadan başkalarına sözel şiddette bulunma imkânı sağlamıştır (Bahar, 2018: 22).

Bilişim suçlarının mağduru bazen bir kişi, bazen bir kurum, bazen de toplumun tamamı olabilir (Akarslan, 2012: 37). Mağdurun çoğu zaman belli olmaması, suçun sisteme karşı işlenmesi algısını doğurmaktadır. Örneğin, malvarlığı haklarına yönelen suçlarda fail kimin malını aldığını bilmemekte, mağdur sistem olarak gözükmektedir. Bu durum da failin tespitinde sorunlarla karşılaşılmasına neden olmaktadır (Alaca, 2008: 38-40).

Bilişim alanındaki buluşların, günden güne bilişim suçlarının anonim işlenme özelliğini güçlendirdiği gözlemlenmektedir. Örneğin, geçmiş yıllarda merkezi otorite tarafından denetim altında tutulan para bile bugün için internete endeksli hâle getirilerek “*Bitcoin*” ve “*Litecoin*” gibi formlarla bu denetimden uzaklaştırılmıştır.

Sanal dolaşımdaki bu tip para birimleri, mal ve hizmet alımlarında kullanılmakta ve bir yatırım aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Anonim özellik taşıması nedeniyle sanal para birimleri ile yapılan her türlü alışverişte alıcının kimliği açıklanmadan mal ya da hizmetin temin edilmesi söz konusudur. Sanal para kullanıcıları, sanal cüzdanlarında kimlikleri açığa çıkmadan bu varlıklarını muhafaza etmektedir. Herhangi bir merkez bankasına tabi olmadıklarından yine herhangi bir ülkenin ekonomisinden ya da piyasalardaki dalgalanmalardan etkilenmesi söz konusu değildir. Bunun yanında sanal para hesabının merkezi otorite tarafından dondurulması, kapatılması ya da sorgulanması da mümkün olmaz. Ancak transferlerinde kimlik bilgilerinin gizli tutulması ve paranın sanal olarak dolaşımda olması beraberinde her türlü yasa dışı para transferine olanak tanımaktadır (Bülbül ve Bingöl, 2018: 154-160).

2.3.3. Elverişlilik

Bilişim sistemleri kapasite bakımından çok fazla bilgiyi formatlayarak saklayabilir. Bilgiyi saklamanın maliyeti çok düşük olmasına karşın bilgiye erişim çok hızlı şekilde gerçekleşmektedir. İçeriğindeki veriler üzerinde hiçbir iz, silinti ve kazıntı bırakmadan değişiklik yapabilme imkânı bulunmaktadır. Bilişim sistemlerinde yoğun şekilde bilginin depo edilebilmesi, yeniden derlenebilmesi ve elektronik ortamda iletilebilmesi gibi nitelikler suç yaratıcı faktörler olarak ortaya çıkmaktadır (Alaca, 2008: 39). Saklama, iletme ve işleyebilme noktasında elde edilen hız saldırılara karşı her zaman avantaj sağlamamakta, hatta bilişim suçları mağdurlarını savunmasız konuma düşürebilmektedir.

Bilişim alanındaki tehdit ve saldırıların önceden kestirilmesinde imkân ve ölçütlerin az olması, bilişim suçlarını klasik suçlardan ayırmaktadır. Bilişim suçları genellikle internet ağı üzerinden işlendiğinden çok hızlı cereyan etmektedir. Farklılıklardan birisi de suçun işlenmesinin ardından ortaya çıkan zarar açısından ortaya çıkmaktadır (Gürkaynak ve İren, 2011: 265). Buradan hareketle bilişim teknolojilerini kullanma fırsatı yakalayan suçluların, kısa sürede çok büyük maddi veya manevi zararlara neden olması ya da büyük kazanımlar elde etmelerinin imkân dâhilinde olduğu kolaylıkla söylenebilir. Bilişim sistemlerinin avantajı olarak

görünen hızlı işlem yapma kabiliyeti, bilişim suçu faillerinin elinde etkin ve verimli bir enstrümana dönüşmüştür.

Özellikle bankacılık işlemleri açısından miktarı önem arz etmeden paranın dakikalar içinde bir hesaptan diğerine internet bankacılığı kullanılarak transferi mümkündür. Bu hızla banka müşterisinin hesabından rızası dışında para transferi yapıldığı hâllerde failin, mağdur daha adli birimlere ya da bankanın müşteri hizmetleri birimine ulaşmadan transferin yapıldığı hesaptan parayı çekme olanağı bulunmaktadır.

Bilişim suçları işlenirken elektronik ortamda yapılan saldırı açısından ucuz bilişim araçları bile etkili olmaktadır. Buna rağmen saldırıya maruz kalan taraf açısından yüksek maliyetli zararlar ortaya çıkabilir (Gürkaynak ve İren, 2011: 265). Yakın zamanda Almanya'nın en büyük otomobil üreticisi Volkswagen ile Porsche, Airbus, Ericsson, Leica, Toshiba, UniCredit, Hugo Boss, NH Hotel Grubu gibi dünyaca ünlü şirketlerin verilerinin depolandığı bilişim şirketi "*Citycomp*" siber saldırıya uğramıştır. Alman şirket Citycomp, bilişim korsanlarının siber saldırı sonucu bütün verileri ele geçirdiğini doğrulamıştır. Saldırıyı gerçekleştirenler verileri geri alabilmesi için şirketten şantajla yüklü miktarda para talep etmişlerdir. Talepleri karşılanmazsa bütün müşteri verilerinin açıklanacağını duyuran bilişim korsanları, Citycomp'un müşterilerine ait birçok dosyayı kopyalamışlardır (<https://www.citycomp.de/English/enterprise/stellungnahme.html>, Erişim Tarihi: 23/07/2019). Bilişim korsanlarının birçok ülkenin gayrisafi milli hasılasını aşan yıllık cirolarla çalışan şirketlerin bilgilerine, maliyeti düşük bir bilgisayar ve internet bağlantısı ile ulaşmaları mümkün olmuştur.

Bilişim teknolojileri özellikle organize suçların ve terör faaliyetlerinin icrası noktasında faillere etkin araçlar sunmaktadır. Anlık iletişim imkânı veren Facebook, Twitter, Instagram gibi sosyal medya platformları ya da akıllı telefonlarla kullanılması mümkün olan Whatsapp, Telegram, Viber, Tango gibi uygulamaların suç örgütlerinin haberleşmesine sağladığı katkı ortadadır. Yine bu tip platform ya da uygulamalar örgütlere propagandalarını yapma imkânı vermekte, başka örgüt ve kitlelere ulaşma olanağı tanımaktadır.

Tüm dünyada birçok kanlı eyleme imza atan DAESH adlı silahlı terör örgütünün yakın zamanda aynı anda 5000 kişiye anlık ileti gönderme imkânı tanıyan Telegram adlı uygulamayı örgüt içi mesajlaşmada kullandığı basına yansımıştır (<https://www.sabah.com.tr/gundem/2016/09/14/feto-ve-daesin-ortak-silahi-telegram>, Erişim Tarihi: 11/05/2019). El-Kaide adlı silahlı terör örgütünün de stenografik yöntemle porno filmlerin içerisine yerleştirdiği eylem planı gibi bilgileri mensuplarına e-posta yoluyla gönderdiği iddia edilmektedir (<https://www.sabah.com.tr/dunya/2012/05/03/el-kaidedern-carpici-porno-yontemi>, Erişim Tarihi: 22/03/2016). Daha sonra istikrar kazanan Yargıtay Ceza Genel Kurulu kararında⁷ da belirtildiği üzere FETÖ tarafından, kullanılması için indirilmesi yeterli olmayıp özel bir kurulum gerektiren ve güçlü bir kriptolama yoluyla internet bağlantısı üzerinden iletişim sağlayan “Bylock” adlı iletişim programı, örgüt içi gizli haberleşme amacıyla kullanılmıştır.

Bilişim sistemleri verilen komuta göre hareket etmekle birlikte aldığı talimatları sorgulayamamaktadır. Tasarlayanların insan olması faktörü mantık dışı ve genel olarak dolandırıcılığa yönelik komutların bilişim sistemleri tarafından sorgulanmasını engellemektedir (Yücel, 1992: 505). Örneğin, daha evvel bankanın hesap açtırmış olması sebebiyle kredi kartı verdiği Giresun’un uzak bir köyünde fındıktan başka geliri olmayan ve bu köyden dışarı çıkmamış birinin, dolandırıcılar tarafından kredi kartı bilgilerinin ele geçirildikten sonra, bir alışveriş sitesinden Giresun’un arazi şartlarına uygun olmayan elektrikli bisiklet satın alıp Antalya iline istemesi olayında durum böyledir. Bu durumda bilişim sistemi, kredi kartı sahibinin böylesine mantık dışı bir alışveriş yapmasının mümkün olmadığını kestiremeyecek ve gelen komutu sorgulamadan uygulayacaktır. Dolayısıyla bilişim sistemlerinin mantık dışı komutlara karşı hissiz olmasının işlenmesinde elverişlilik yaratarak suç doğuran bir etki ortaya koyduğu açıktır.

Bilişim teknolojileri suç örgütlerine küresel ağlar kurma imkânı vererek, suç örgütlerini dönüştürmüş ve güçlendirmiştir. Ağların son derece hareketli ve esnek olması, suçluların ulusal kanunlardan ve güvenlik güçlerinin uluslararası düzeyde yaptıkları işbirliğinden kaçmalarına imkân tanımıştır (Castells, 2013b: 271). Özellikle internetin tüm dünyada yaygınlaşmasıyla beraber, bireyler ve şirketlerle

⁷ Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 2017/370 karar sayılı ilamı

birlikte devletlerin zorunlu şekilde etkileşim hâlinde olmaları, bilişim alanındaki güvenlik zafiyetini uluslararası bir zemine taşımıştır (Daban, 2016: 90). Bu durum, bilişim suçu faillerine sınır tanımayan bir özgürlük ortamı sağlamaktadır. İnternetin başındaki fail suçun mağduru, suçun konusu ve suç sonucu edinilmesi muhtemel menfaatin nerede olduğunun önemi olmadan eylemlerini icra edebilmektedir. Ülke dışında işlenen bilişim suçlarında uluslararası işbirliği, failin tespiti ve yakalanması açısından büyük öneme haizdir. Bugün için ülkemizde Facebook ve Twitter gibi mecralarda işlenip basit görülen hakaret gibi suçların işlenmesi sırasında faillerin kullandıkları IP adreslerinin tespiti mümkün olmamaktadır. Amerika Bileşik Devletleri menşei bu şirketler böylesine olaylarda IP bilgisini paylaşmamaktadır.

Bilişim suçlarının işlenmeye başladığı ilk yıllarda genel olarak faillerinin ekonomik çıkar elde etme amacı gütmeyen bilişim sistemi ya da verilerin güvenliğine yönelik saldırılar gerçekleştirdikleri gözlenmiştir. Zamanla bu durum değişmiş ve bilişim suçu failleri eylemlerini icra ederken maddi menfaat temin etmeyi daha fazla amaçlamıştır. Daha 1960 ve 1970’li yıllarda bile telefon hatlarının ücretsiz kullanılması ya da haksız olarak başkalarına kullandırılarak gelir elde edilmesi gibi eylemler söz konusu olmuştur (Dülger, 2018:126). Günümüzde suçlular için bilişim suçları bir gelir kapısı, zenginleşme aracıdır. Bilişim suçları neticesi yüksek kazançların elde edilmesi suçlular için bir cazibe oluşturmaktadır. Ülkemizde Yargıtay kararlarına göre, Türk Ceza Kanunu’nun “*Bilişim Alanında Suçlar*” bölümündeki 245. maddede düzenlenen banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması suçuna ilişkin olarak en fazla ihlalin bu norm için yaşanması yapılan tespiti kuvvetlendirmektedir (Turan, 2017: 178).

1990’lı yıllara kadar insan ilişkileri ve kurumsal ilişkiler hukuki manada geleneksel belgeye bağlı işlemleri esas alan normlarla düzenlenmekteyken, toplumsal hayatta yaygın olarak belgeye dayanan hukuki ilişkilerin yerini elektronik ortamlara bıraktıkları görülmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişip yaygınlaşması ve özellikle internet kullanımı imkânının artmasıyla yasama faaliyetlerinin kurumsal ihtiyaç ve zorunluluklar doğrultusunda yapılması gereklilik arz etmiştir. Kanun koyucunun bilişim teknolojilerindeki gelişmelerin tesir ettiği alanlardaki değişime ayak uydurması zorunludur. Bu zorunluluğa riayet edilmemesi bilişim teknolojileri ile irtibatlı her türlü hukuki ilişki açısından sorun doğurmaktadır (Turan, 2017: 29).

Ekonomi, finans, ticaret, bankacılık, iletişim, sağlık, eğitim gibi neredeyse tüm yaşam alanlarına nüfuz eden bilişim teknolojileri süratle gelişerek etkilediği alanlarda köklü değişikliklere neden olmaktadır. Bu değişikliklerin en başta geleneksel alanlarda olduğu gibi yasal zemin kazanması, bu kapsamda bilişim hukuku normlarının geliştirilmesi ve bu gelişmeye ekonomiden eğitime kadar tüm yaşam alanlarının ayak uydurması gerekmektedir.

Hukukun evrensel ilkelerinden olan suç ve cezada kanunilik ilkesine göre bir fiilin cezalandırılması, mutlak surette o fiilin kanun ile hüküm altına alınmasını zorunlu kılmaktadır. Yeni suç türlerinin doğmasıyla birlikte ceza hâkimi, hukuk hâkimi gibi bir serbestiye sahip değildir. Ceza hâkimi, önüne yasada tarif edilmeyen hukuksuz bir eylem geldiğinde suçta ve cezada kanunilik ilkesinin bir neticesi olarak hukuk hâkimi gibi norm yaratma yoluna başvuramamaktadır. Bu durumda ceza hâkimi tarafından eylemin cezalandırılması mümkün değildir (Yarsuvat, 2011: 1). Dolayısıyla kanun koyucunun bilişim alanındaki gelişmelerin nüfuz ettiği alanlardaki değişime ayak uydurma mecburiyeti, en başta ceza hukuku anlamında daha da pekişmektedir. Sadece dijital ortamların yaygınlaşması ve dijital eserlerin gündeme gelmesi bile bu alanda yeni hak ihlali yöntemleri ortaya koymakta ve hukuki uyumsuzluklar oluşturmaktadır. Bu durum yasama faaliyetlerindeki değişim ve çeşitliliği artırsa da, her zaman için hukuki düzenlemelerin bilişim teknolojilerindeki gelişmeyi yakaladığı gözlenmemekte ve suçlular açısından takip edilmelerini engelleyen yasal ortamlar bulunmaktadır.

Bilişim teknolojilerindeki gelişmeler bir yandan merkezi otoritenin elektronik ortamda kayıt tutmasına ve özellikle eğitim, sağlık, adalet, güvenlik, finans gibi alanlarda her türlü denetimi etkin şekilde yapmasına olanak tanırken, bir yandan da anonim özelliğinden kaynaklı kayıt dışılığı artırmaktadır. Bugün için örneğin, sosyal medya platformlarından yapılan satışlar yasal olarak belli bir meblağın üstüne gelir elde edilmesi hâlinde vergiye tabidir. Fakat bu satışların nasıl tespit edileceğine ilişkin devletin elindeki mekanizmaların ne derece etkin olduğu tartışmalıdır.

Bilişim teknolojileri alanındaki gelişmelere paralel olarak günden güne yeni suç işleme araçları ve yöntemleri ile karşı karşıya kalınmaktadır. Yeni ortaya çıkan suç işleme yöntemlerine karşı önlemlerin alınması ile her geçen gün daha gelişmiş ve

farklı bir suç işleme yöntemi ortaya çıkmaktadır. Teknolojide hızla seyreden gelişmeler suçun işleniş yöntemlerinin, araçlarının ve çeşitlerinin devamlı olarak gelişmesine ve değişimine neden olmaktadır (Tekeli, 2011: 184). Özellikle internet; uyuşturucu ticareti, insan kaçakçılığı ve terör gibi organize suç faaliyetleri açısından iletişim aracı olma, bilgi kaynağı sağlama, eleman kazanma, propaganda yapma ve finansal servis aracı olma gibi nitelikleriyle kolaylıklar sağlamaktadır. Kolluk güçlerinin tespitlerine karşı önlem olarak e-posta, anlık mesajlaşma, internet telefonu gibi internet üzerinden iletişim sağlayan araçların anonimlik sağladığının fark edilmesi, bu teknolojileri organize suç örgütlerinin kullanımına açarak onlara büyük kolaylıklar sağlamaktadır (Tekeli, 2011: 184).

İnternet üzerinden yapılan işlemlerin çok fazla olması, cazipliği ve erişim kolaylığı suçluları bilişim suçlarına yöneltmiştir. Her türlü bilgiye çabuk ve ucuz şekilde ulaşma imkânı, bilgisayar ağlarının hızla gelişmesi, internet servisinde yapılan yenilikler ve bulunan teknikler bu suçların işlenmesinde artış yaratmaktadır. Maalesef bilişim alanındaki güvenliğe dair teknolojik gelişmeler, bilişim suçlarının işlenmesindeki tekniklerin gelişimine ayak uyduramamaktadır (Alaca, 2008: 72).

Bilişim teknolojilerinde yaşanan hızlı ilerleme nedeniyle yeni ortaya çıkan hak ihlalleri hakkında herhangi bir hukuki düzenleme bulunmaması, var ise normun uygulanıp uygulanmadığı noktasında denetiminin yapılmaması ve özellikle yeni doğan suç işleme yöntemlerine karşı bilişim sistemlerinde yazılım güvenliğinin sağlanamaması gelişmelerin suç doğuran etkisini artırmaktadır. Bilişim teknolojilerinin suçta kullanılması, suçlular açısından elverişli ve etkin bir suç işleme ortamı yaratmaktadır. Suçun hızla işlenmesi, maliyet gerektirmemesi, bilişim sistemlerinin mantık dışı komutlara karşı hissizliği, mekândan bağımsız hareket etme imkânı ve yüksek kazanç ihtimali faillerin bilişim suçlarına yönelmesini sağlamaktadır.

3. DEĞİŞEN DOĞASINDA SUÇUN TARAF VE YÖNTEMLERİ

3.1. BİLİŞİM SUÇLARININ TARAFLARI

3.1.1. Bilişim Suçlarının Mağdurları

Bilişim alanındaki sorumluluğa dair konular birçok yönden kamu ve özel güvenlik alanlarındaki konulara benzemektedir. Devletin bu alanda standartları

sağlama ve yapılan düzenlemeleri uygulama görevi bulunmaktadır. Bunun yanında bilişim teknolojilerini sağlayan endüstrinin de güvenlik önlemlerini almakta sorumlu olduğu şüphe götürmeyecektir.

Devlet ve bilişim teknolojilerini üreten şirketler dışında bilişim güvenliği sorumluluk zincirinin duracağını söylemek mümkün gözükmemektedir. Bireyler de bilişim alanında güvenliklerine dair önlemlerini almak durumundadır. Emniyet kemeri örneğinde olduğu gibi, devletler bu alanda vatandaşlarına bir zorunluluk yaratmış ve otomobil üreticileri seyahatlerde emniyet kemeri takma zorunluluğu doğrultusunda araçlar üretmekle kalmayarak başkaca güvenlik önlemleriyle ürünlerini donatmışlardır. Buna rağmen emniyet kemeri takmak hâlen bireylerin sorumluluğundadır (Singer ve Friedman, 2018: 327).

Bilişim suçlarının failleri açısından daha fazla koruma altında olan büyük şirketler ve sistemlerle uğraşmak yerine bireysel kullanıcıların hedef alınması daha kolay görünmektedir. Bir bilişim sisteminin etkisiz hâle getirilmesi o teknolojiye hâkim olmayı zorunlu kılar. Dolayısıyla bu zorunluluk suçluları daha kolay olana yönlendirmekte ve daha çok kullanıcılara yönelik tuzaklar hazırlatmaktadır (Tekeli, 2011: 84).

Bilişim suçlarıyla mücadele eden kolluk görevlilerinin suç ve suçluyu takip ederken geleneksel yöntemlerden vazgeçip bilimsel delil toplanmaya yatkın olmaması, bu alanda uluslararası işbirliğinin etkin ve hızlı işlememesi, bilişim suçlarının kendine özgü yapısından kaynaklanan zorluklardan dolayı faillerin belirlenmesi ve yakalanmasının güç olması bu zincir içindeki en zayıf halka konumunda bulunan kişi ve kurumları çeşitli önlemler almaya mecbur etmektedir (Dülger, 2018: 585). Buna rağmen kullanıcıların hâlen umursamaz oldukları rahatlıkla söylenebilir. Yapılan araştırmalar bugün için bile, örneğin İngiltere’de en çok “şifre” anlamına gelen İngilizce “password” sözcüğünü ve “123456” rakam dizisini ya da buna benzer tahmini kolay harf veya rakam dizilerini hesapları için şifre olarak seçtiklerini göstermektedir. Milyonlarca kullanıcı hâlen “123456”, “123456789”, “1111111” ve “qwerty” şeklindeki klavye üzerinde sıralı bulunan rakam ve harf dizilerini hesaplarının şifreleri olarak tercih etmektedir. İngiltere’de bulunan National Cyber Security Center (Ulusal Siber Güvenlik Merkezi) tarafından

yapılan araştırmalar sıralı harf ya da rakam dizileri yerine tahmini kolay kendilerine ait isimlerin, taraftarı oldukları futbol takımlarının ya da favori müzik gruplarının kullanıcılar tarafından şifre olarak belirlendiğini de ortaya koymuştur (<https://www.ncsc.gov.uk/news/most-hacked-passwords-revealed-as-uk-cyber-survey-exposes-gaps-in-online-security>, Erişim Tarihi: 23/07/2019).

Bilgi paylaşımının çok olduğu sosyal medya platformları, internet forumları, internet günlükleri, veri paylaşım siteleri, kişisel sayfalar, bilgi paylaşım ve arkadaşlık siteleri, haber paylaşım siteleri gibi internete ait alanlar, istihbarat örgütlerinden kredi kartı dolandırıcılarına kadar bilişim alanında ihlaller gerçekleştirmek isteyen herkese veri sağlamaktadır. Özellikle Facebook, Twitter, Youtube, Google+, Flickr, My-Life, MySpace, Raptr, weRead ve LinkedIn gibi internet siteleri üzerinden kişinin adı, fotoğrafları, çalıştığı yer, mezun olduğu okul, siyasi görüşü gibi birçok bilgiye ulaşılması mümkündür. Hatta bulunulan yerden o anki ruh hâline kadar edinilebilecek bilgiler çeşitlilik göstermektedir. Instagram'da paylaşılan fotoğraftan bir detayın atlanması sonucu kurumsal bir sırrın ifşa olması bile söz konusu olabilir ( ifci, 2017: 331).

Aslında internet kullanıcıları en azından sosyal ağlarda ve internet alışverişlerinde basit güvenlik önlemleriyle saldırılardan yüksek oranda korunabilmektedir. Kullanılan hesaplara güçlü ve algoritmik bir parola belirlenmesi, hesapların bir yerine birkaç adımda doğrulanması, kredi kartı bilgileri gibi mahrem bilgilerin özel mesajla dahi olsa kimseyle paylaşılmaması, gönderilen linklere tıklanırken dikkatli davranılması, uçak bileti ve pasaport fotoğrafı gibi görüntülerin örneğin bilet üzerindeki kontrol numarasıyla bile iptalinin gerçekleştirilebileceği göz önünde bulundurularak paylaşılmaması, nerede olduğunu ya da olmadığını belli edecek şekilde anlık yer bildiriminde bulunulmaması, internet üzerinden yapılan ödemelerde sanal kredi kartı ve “3D Güvenlik (3D Security)” gibi güvenli yöntemlerin kullanılması gibi bunlara benzer nitelikte basit yöntemlerle etkin bir koruma sağlanabilir (Altınkaynak, 2018: 267-268).

Özellikle para transferleri ya da harcamaların çok uzak mesafelerde, çok kısa s relerde ve çok büyük miktarlarda yapabilmesi göz önünde bulundurulduğunda,

komutların insan yerine bilişim sistemlerinden geldiğinde hata yapılmayacağına olan inanç kullanıcılar için ayrıca tehlike arz etmektedir. (Yücel, 1992: 505).

Bilişim teknolojilerinin sadece bireyleri savunmasız bıraktığını söylemek mümkün değildir. Bu teknolojiler, ilk etapta bireyi ve şirketleri tüm dünyaya açmış gibi görünse de devletleri katı sınırlarının ardında sert güç unsurlarıyla kendilerini savunacakları durumdan çıkarmıştır. Artık devletler teknolojik gelişmelerle uyumlu şekilde yeniliklere ayak uydurmak durumunda kalmaktadır. Kişi, şirket ve devletlerin birbirini kaçınılmaz şekilde etkilemeleri aralarında en başta bir rekabet yaratarak düşman da olabilmelerinin yolunu açmıştır. Rekabet ve düşmanlığın doğurduğu bu alan, bilişim alanının tam ortasına konumlanmıştır (Tarhan, 2018: 44-45). Vahşi rekabetin hâkim olduğu ticari hayatta dünyanın en büyük birkaç sayılı şirketinden tutun da Amerika Bileşik Devletleri ve Çin gibi süper güç denebilecek ülkelerin dahi artık bilişim araçlarıyla yapılacak saldırıların hedefinde olduğu kabul edilmelidir. Bugünün dünyasında iki ülke arasındaki anlaşmazlığın doğurduğu çatışma hemen bilişim alanına kaymakta, siber saldırılar ülkelerin bilişim sistemlerine yönelebilmektedir. Aynı şekilde büyük şirketler de ticari sırları ele geçirmek, itibar kaybı yaşatmak, ekonomik zarara uğratmak gibi amaçlarla siber saldırılara maruz kalmaktadır.

3.1.2. Bilişim Suçlarının Failleri

Bilişim suçlarının failleriyle ilgili olarak yapılan araştırmalar bu kişilerin çoğunlukla genç, iyi eğitilmiş, teknik beceriye sahip ve agresif kişilikte insanlar olduklarını göstermiştir. Özellikle bilişim sistemlerinin ya da bilişim sistemlerinde muhafaza edilen verilerin peşine düşen faillerin ileri düzeyde bilgisayar kullanıcısı olmaları zaruridir. Bilişim sistemlerini aşmanın bir gereği olarak bu fiilleri işleyenlerin, bilgisayar alanında geniş bir bilgiye sahip olmaları gerekmektedir. Bu kişilerin diğer insanlara nazaran meraklı, detaylara önem veren, tutkuyla çalışarak zor konularda mesafe kat eden, güçlü sezgilere sahip, çözüm odaklı çalışan kimseler olduğu söylenebilir (Karagülmez, 2014: 68).

Genel olarak kişileri klasik suçlar yönünden bu fiilleri işlemeye iten nedenler, bilişim suçlarına yönelmelerine sebep olan nedenlerle kesişmektedir. Ekonomik nedenlerde olduğu gibi, muhtaç ya da para kazanma hırsı taşıyan kişilerin hem mala

karşı suçlara, hem de maddi menfaat temin etmesine yarayan bir bilişim suçuna meyletmesi akla gelebilir.

Diğer suçlardan farklı olarak bilişim suçlarının failleri çevresindeki işten çıkarılma gibi sebeplerle duyduğu hoşnutsuzluk, intikam alma isteği, kendini kanıtlama isteği, bilişim sistemini aşabilme isteği gibi duygularla hareket ederek suça yönelebilmektedir. Bir kısmı, kendilerini toplum içerisinde işlevsel bir yerde görmektedir. Olmadıkları takdirde bilişim güvenliği ve bilişim teknolojilerinde ilerlemenin sağlanamayacağını düşünebilir. Bazıları kendilerini haksızlıkla savaşıyor ve bilişim sistemlerini inşa edenlerin özensizliklerini oraya koyan kahramanlar olarak addetmektedir (Alaca, 2008: 48-50).

Sırf sistemin açığını göstermek, sistemi aşarak başarıya duygusunun hazzını yaşamak gibi amaçlarla bilişim korsanları tarafından şirketlerin ve kamu kurumlarının bilişim sistemlerine saldırılarda bulunduğu gözlemlenmektedir. Bu saldırılar neticesi çoğu zaman kullanıcısı tarafından verilere ulaşılamamakta, bu veriler zarar görmekte veya kaybolmakta ya da bilişim sistemi çalışamaz hâle getirilmektedir. Çoğu zaman bu şekilde gerçekleşen olaylarda yapılan eylemler kamuoyunda çocukça ve zararsızmış gibi görülmektedir. Verdikleri zararın boyutları önemsenmeden işlenen suçların faillerine karşı sempati duyulmaktadır (Değirmenci, 2002: 71).

Haksız ekonomik çıkar elde etme amacıyla bilişim suçlarına yönelenlerin genellikle orta ya da üst sosyo-ekonomik gruplardan geldikleri görülmektedir. Faillerin yaptıkları meslek ya da ilgi alanları çerçevesinde bilişim suçlarını işledikleri gözlenmiştir. Hatta bu tip suçlara karışanlar eylemlerinden ötürü suçluluk hissine dahi kapılmamakta, herhangi bir kişiye yönelik olarak doğrudan bir zarar verilmesi söz konusu olmadığından rahatsızlık duymamaktadır. Buna rağmen bilişim suçlarının faili, yaptığıının sonucu olarak yüksek miktarlarda gelir elde ederek yaşam standartlarını yüksek tutmakta ve işini çok iyi yaptığı yönündeki mesleki hazla hayatına devam etmektedir (Dülger, 2018: 135).

Toplum nazarında saygın ve statü sahibi olan kişilerin mesleklerini icra ederken işledikleri suçları ifade eden beyaz yaka suçları, bilişim suçlarına benzer şekilde işletme sahipleri ve kamu yetkililerinin farkında olmadığı suçlar olarak kabul

edilmektedir (Payne, 2011: 2). Şiddet kullanılmadan ekonomik menfaat temin edilmesi, çoğu kez aldatma şeklinde tezahür eden eylemin mesleki pozisyon kullanılarak icra edilmesi, eylemin icrası sırasında mesleki yeteneklerin ve fırsatların kullanılması gibi hususlar bilişim suçları ile beyaz yaka suçlarının failleri yönünden ortak özelliklerindendir (Bozkurt, 2009: 103). Genellikle çok yüksek miktarda ekonomik menfaat temin etme amacıyla işlenen bilişim suçlarında organize şekilde hareket edilmektedir. Suçun faili belli bir ekonomik düzeyin üstünde ya da böyle bir kişiden yardım alan kişilerdendir. Zaten bu tip suçların işlenmesi en başta teknik altyapı ve teknolojik altyapı gerektirir. Yine suçun işlenebilmesi, finansmanının sağlanmasına bağlıdır (Karagülmez, 2014: 60). Haksız ekonomik çıkar sağlamak amacıyla bilişim suçlarına yönelenler, aralarındaki anonimlikten ve suçun işleniş biçiminden kaynaklanan benzerlik sebebiyle beyaz yaka suçluluğu kavramı içerisinde de değerlendirilmiştir.

Bilişim teknolojilerinden özellikle mikro bilgisayarların icadının ardından, toplumun neredeyse her kesimi açısından maliyetlerin makul düzeylere çekilmesi üzerine bilgisayarların yaygınlaştığı ve bu bilgisayarları birbirine bağlayan internetin kabloya dahi ihtiyaç duymadan hayatın olağanları arasında yer aldığı açıktır. Olağanlık, bu teknolojilerin kullanımı noktasında 2000’li yılların başına kadar olan süreçteki gibi bir uzmanlığın gerekliliğini ortadan kaldırmaktadır. Bugün için gizemli, derin ve sınırsız erişim sağlanabilen internetin “*deep web (derin internet)*”⁸ diye adlandırılan dünyasında, ölüm yayan hapların satışından tutun da bomba yapımına kadar birçok karanlık iş için bilgi sunulmaktadır. İnternetin bu yüzü adeta seri katillerin, sapıkların, uyuşturucu satıcılarının, teröristlerin buluşma mekânıdır. Doğal olarak burada bilişim suçlarının işlenme yöntemleri rahatlıkla basit internet kullanıcıları tarafından bile öğrenilebilir durumdadır.

Bir yandan bilişim suçları, faillerinin özellikleri açısından beyaz yaka suçları arasında değerlendiriliyor olmasına rağmen bir yandan da bilişim teknolojilerinde gelinen aşama, bu teknolojilerin yaygın kullanımı ve bilişim suçlarına vücut veren saldırı yöntemlerinin en azından internet ortamında kolaylıkla öğrenilebileceği gibi sebepler karşısında failleri açısından da beyaz yaka suçlarından farklılaşmaktadır

⁸ Kullanıcıların açık hizmet veren arama motorları aracılığıyla ulaşamadığı internet sitelerinin yer aldığı sanal alan

(Akbulut, 2017: 120). Bu tespiti paralel olarak örneğin, Türkiye’de en fazla işlenen bilişim suçlarından olan banka veya kredi kartının kötüye kullanılması suçunun icrası açısından suçun faillerinin bir şekilde kart bilgilerini edinildikten sonra basit düzeyde internet bilgisiyle hareket ettikleri gözlemlenmektedir. Telefonda edinilen banka veya kredi kartı bilgilerinin ardından genellikle internet bankacılığı ya da alışveriş siteleri kullanılarak failer para transferleri ve harcamalar yapmaktadır. Bunun yanında bırakın internet ortamını, bugün için devlet kütüphanelerinde dahi hacking eylemlerini kolay anlaşılır kılan ve kitapçık denebilecek kaynaklara ulaşmak mümkündür. Dolayısıyla amatör bir bilişim korsanı olmak için sadece istemek ve az da olsa emek vermek yeterlidir.

3.2. BİLİŞİM SUÇLARININ YÖNTEMLERİ

Bilişim suçlarının işlenmesi sırasında bilgisayar, internet ve yazılımların kullanılması, bu suçların anlaşılabilmesi bakımından yöntemlerinin neler olduğunun incelenmesini zorunlu kılmıştır. Bilişim suçlarının kapsamının belirlenmesi bakımından suçun işlenmesinde kullanılan yöntemlerin ortaya konması gerekmektedir.

Bilişim teknolojilerinin ortaya çıkmasıyla oluşan dijital ortamların saldırılara açık olması ve saldırılar yönünden hassasiyet arz etmesinin nedenlerinden birisi bilişim sistemlerinin karmaşık yapısıdır. Kaza ihtimali ve kötü niyetli kullanıcıların bulunması da bu nedenler arasında sayılabilir. Dijital ortamlarda meydana gelen hukuka aykırı durumlar genellikle dijital ağ mimarisinden ya da bizzat ağın kendisinden kaynaklanmaktadır. Dijital ortamlarda yok etmek, zarar vermek, yoksun bırakmak, geciktirmek, kandırmak, bozmak, şeklini değiştirmek, seviyesini düşürmek, hizmet dışı bırakmak, açığa çıkarmak, bağlantıyı kesmek ve kimliğini gizlemek suretiyle hukuka aykırı fiiller icra edilebilmektedir (Goodman, Hassebroek ve Klein, 2003: 1-2).

Bilişim sistemlerindeki depolanan veriye yönelik bilişim suçlarıyla muhafaza edilen bilgiye her türlü haksız erişim, bilginin bozulması, değiştirilmesi, nakledilmesi ya da yok edilmesi hedeflenmektedir. Bazen de bilişim suçlarının işlenmesinde hedef bilişim sistemleri olmaksızın, bilişim sistemlerinin araç olarak kullanılması söz konusudur.

Doğal olarak teknolojideki gelişmeler sebebiyle bilişim suçlarındaki yöntemlerde herhangi bir sınırlamaya gitmek mümkün değildir. Her geçen gün yeni bir bilişim suçu işleme yöntemi karşımıza çıkması mümkün görünmektedir. Buradan hareketle, herhangi bir sınırlamaya gidilmesinin mümkün olmadığı kaydıyla birlikte bilişim suçlarının işlenmesindeki çokça başvurulan yöntemlere değinilmiştir.

3.2.1. Zararlı Yazılımlar

Zararlı yazılımların başında bilişim virüsleri bulunmaktadır. Bilişim virüsleri, bilişim sistemlerinin belleğine yerleşen, çalıştırılan programa kendini ekleyebilen, bu programın yapısını değiştiren ve kendi kendine çoğalıp başka programlara bulaşan zararlı yazılımlardır. Günümüzde bilgisayarların en büyük düşmanları arasında gösterilmektedir (Turhan, 2006: 53). Diğer zararlı yazılımlara nazaran bilişim virüslerinin yaratılması daha kolaydır. Buna rağmen bulaştıkları programlarda tespit edilmesi zor olan virüsler kendi kendine kopyalanıp çoğalarak başkaca programlara eklenmekte, bilişim sisteminin tamamen kirlenmesine neden olmaktadır. İlk kez bilişim sistemindeki programa bulaşan virüsler, bulaştıkları dosyayı işaretleyerek tüm programlara bulaştıklarında bilişim sisteminin işlevleri ve kullanıcılara ait verilerle oynamaya başlamaktadır. Böylece bilişim sisteminin tamamına ya da depolanan verilere zarar vermektedir (Aydın, 1992: 53-54). Örneğin, 1999 yılında bir haber grubunda tespit edilen “*Melissa Virüsü*” adlı bilişim virüsü, “*important mail from [isim]*” şeklindeki e-posta konusuyla birçok kullanıcıyı kandırmayı başarmıştır. Bu virüs, bilgisayara bulaşmasıyla birlikte yavaş yavaş dosyalara zarar vermeye başlamaktadır. Kullanıcının internete bağlanmasıyla da haberi olmadan e-posta listesindeki arkadaşlarına gönderilerek hızla yayılmış ve büyük kayıplara neden olmuştur (Efendioğlu ve Sezgin, 2011: 367).

Bir başka zararlı yazılım olan solucanlar, virüsler gibi yayılmak için ayrıca bir dosyaya ihtiyaç duymadan yayılabilen zararlı yazılımlardandır. Genellikle ağlarda hareket eden solucanın aktif olabilmesi için bir e-postanın açılması dahi yeterli olabilir. Genellikle internet paylaşım araçları üzerinden yayılan solucanlar dosya uzantılarını (mp3, .gif, .jpg) değiştirmekte ve bu ortamlarda aranan dosya adları şeklinde çoğalmaktadır. Yine solucanlarının bilişim sistemine bulaşmadan evvel zararlı yazılımlardan koruyan programları kapatmaları da söz konusu olabilir (Uslu,

2007: 32-33). Solucanlar bilişim sistemine girmesinin ardından virüsler gibi hareketsiz kalarak kullanıcısının komutunu beklememektedir. Bilgisayara girdiğinde bulaşmasına elverişli internet alanlarını arayan bir programı başlatmaktadır. Ayrıca bir komuta ihtiyaç duymadan internet üzerinden gezinerek kendini eklemesi mümkün yeni kurban bilgisayarlar aramaktadır. Solucanlar gerek çalışırken, gerekse yayılırken herhangi bir harekete ihtiyaç duymamaktadır. Bu yönüyle virüslerden daha tehlikelidir (Akarslan, 2015: 93). Genellikle solucanlar, girdikleri ağ içerisinde gizlice dolaşarak başka kullanıcılar hakkında bilgi toplamak ve bilişim sistemine zarar vermek amacıyla kullanılır (Akbulut, 2017: 80). “*Nimda Virüsü*” solucanlara örnek olarak verilebilir. 2001 yılında yazılan bu solucanın, sadece bir günde 2 milyondan fazla sunucu ve kişisel bilgisayara bulaştığı tahmin edilmektedir. İnternete giriş sağlayan bir yazılıma bağlı dosyanın çalışması sonucu bulaştığı ve daha çok kişisel bilgisayarlara nazaran sunucuları hedeflediği tespit edilmiştir. Bu solucan bilgisayardaki birçok uygulama yazılımını etkileyebildiği gibi, ağ paylaşım işlemlerine ve hatta yazıcı ayarlarına dahi tesir etmiştir. Genellikle “*yetersiz bellek*” gibi hatalara neden olarak zaman zaman bilgisayarın kilitlenmesine neden olmuştur. Solucan yayıldığı yıllarda büyük zararlara yol açmış ve hatta Güney Kore İletişim Bakanı ve Amerika Bileşik Devletleri Adalet Bakanı konu ile ilgili açıklamalarda bulunmak zorunda kalmıştır. Solucanla mücadele etmek adına FBI ve birçok bilgisayar şirketi uzman ekipler kurarak çalışmıştır (Efendioğlu ve Sezgin, 2011: 368-369).

Zararlı yazılımlardan Truva atı, Yunan mitolojisinde Troyalılara hediye görüntüsü altında verilen ancak Troya kontrolündeki kenti ele geçirebilmek adına Yunan askerlerini taşıyan çok büyük boyuttaki tahta ata verilen isimdir. Bilişim suçlarının işleme yöntemlerinden biri olan Truva atı yöntemi de adını buradan almıştır. Burada bilgisayara yüklenen ve düzenli çalışan bir programın yanında Truva atı programı da işlemektedir. Görünürde çalışan program, Truva atı programını gizlediğinden kullanıcı durumu fark edememektedir (Değirmenci, 2002: 79). Genellikle internetten indirilen müzik, video gibi dosya ve programların indirilmesiyle birlikte bilgisayarlara yüklenen Truva atı, kullanıcıdan habersiz olarak arka planda işlem yaparak programlar internete bağlıyken dışarıya veri aktarımı yapmaktadır (Çakır ve Kılıç, 2014: 28). Virüslerden farklı olarak kendilerini

kopyalayıp çoğalarak bilgisayar sistemine yayılma olanakları yoktur (Akbulut, 2017: 79). Truva atları virüs ve solucanlardan farklı olarak kendi başlarına işlem yapamazlar. Yunan askerlerinin planlarının işleyebilmesi için Troyalıların atı içeri alması gerektiği gibi, zararlılığı da kullanıcısının hareketine bağlıdır. Mutlaka kurbanın Truva atı programını çalıştırması gerekmektedir (Bülbül ve Bingöl, 2018: 58).

Truva atına çok benzeyen bukalemun yazılımlar ise, bir başka program gibi davranabilirler. Bukalemunlar programlanırken bir başka yazılımın her hareketini taklit edecek şekilde oluşturulmaktadır. Bilgisayar ağlarında giriş iletilerini taklit edecek şekilde programlanan bukalemun yazılım, başka kullanıcılara ait isim ve şifreleri gizli bir dosyaya kaydetmektedir. Kaydın ardından da sistemin kapatılacağına yönelik uyarı verir. Sonuç olarak bukalemun yazılımı programlayan kişiler isim ve şifreleri öğrenerek bilişim sistemleri ve hesaplara sızabilmektedir (Akbulut, 2017: 81).

Gizli kapılar, yazılımcı tarafından bilinçli şekilde gizli olarak yazılımın içine yerleştirilmektedir. Bir çeşit virüs yazılım olan gizli kapılarla yazılımcı tarafından sistem koruyucularını aşarak sisteme sızılması sağlanmaktadır (Kurt, 2005: 67). Sistemin çalışmasını sağlayan yazılımcı tarafından geliştirilen ve yazılımın test edilmesi sırasında kullanılan gizli kapılar, unutulduklarında sistemin açığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunu fark eden kişilerin bu yapıları kullanarak sisteme yetkisiz şekilde erişebilmeleri mümkündür. Sisteme erişildikten sonra tek komutla çökmesi sağlanabilir (Akbulut, 2017: 87).

Mantık bombaları olarak adlandırılan zararlı yazılımlar, bilişim sistemine giriş yaptıktan sonra istenen şartlar oluşuncaya kadar uykuda kalıp, yararlı bir program gibi davranmaktadır. Şartlar oluştuğunda ise harekete geçerek bilişim sistemi için yıkıcı etki yapmaktadır (Sürer, 2014: 44). Mantık bombaları bağımsız programların içerisinde barınabildikleri gibi virüs ya da ağ solucanlarının birer parçası da olabilirler (Bülbül ve Bingöl, 2018: 38). Mantık bombalarına örnek olarak kısaca “CIH” olarak bilinen “Çernobil Virüsü” verilebilir. Zaman ayarlı olarak programlanan virüs, 26 Nisan ve 26 Haziran tarihlerinde aktifleşmektedir. Aktifleşmesiyle birlikte sistemin kullanılmasını engelleyen virüs, Çernobil’deki

reaktör faciasına dikkat çekmek amacıyla programlanmıştır. Programlanmasında iki Türk yazılımcının bulunmasıyla dikkat çeken ve bilgisayarın donanımına zarar veren ilk virüs olarak tespit edilen Çernobil Virüsü, 1998 yılı itibariyle tüm dünyada yaklaşık 10 milyar dolar kadar zarara neden olmuştur (Efendioğlu ve Sezgin, 2011: 367).

Son olarak zararlı yazılımlardan olan tuş kaydediciler, genel olarak internet üzerinden banka kartı ile alışveriş, internet bankacılığına giriş ya da e-posta hesabı gibi hesaplara giriş yaparken kullanılan ve klavye üzerinde tuşlanan bilgileri öğrenmeye yarayan yazılımlardır (Hamzaçebi, Çetiner ve Zeydan, 2011: 529). Bu tür yazılımlar kullanıcının kendi bilgisayarında olabileceği gibi çoğunlukla kişinin kendi bilgisayarı dışında kullandığı bilgisayarlarda daha sık bulunmaktadır. Bu sebeple internet kafe gibi kamuya açık, çok kişinin bilgisayar kullandığı yerlerde özellikle dikkat edilmesi gerekmektedir. Tuş kaydediciler sayesinde saldırgan, klavye ve farenin hareketlerini kaydederek kullanıcının kredi kartı numarası, e-posta hesabı şifresi gibi mahrem bilgilerine ulaşmaktadır (Efendioğlu ve Sezgin, 2011: 376).

3.2.2. Çöpe Dalma, Tarama, Oltalama ve Salam Tekniği

Bilgisayara kaydedilen verilerin tamamen silinmesi bilinenin aksine verinin silinmesi komutunun ardından çöpe atılması ile birlikte gerçekleşmemektedir. Bu şekilde çöpe atılan veriler kaydedildiği manyetik bant üzerinde izler bırakmaktadır. Verilerin tamamen silinmesi de kaydedildiği manyetik bandın üzerine yeni verilerin kaydedilmesi ile mümkündür. “*Atık toplama*” şeklinde de adlandırılan çöpe dalma yönteminde genel olarak kullanıcı tarafından silindiği değerlendirilen fakat bilgisayarda bulunduğu manyetik bantta izler şeklinde var olan verilere yönelik hareket edilmektedir. Yine bilgisayarın çıktı birimlerince üretilen ve daha sonra çöpe atılan kâğıt, mürekkep şeridi malzemelerin üzerinde kalan bilgilerin toplanmasıyla da bu yöntem icra edilebilir (Dülger, 2018: 119).

Tarama ise, değeri her seferinde sıralı bir diziyi takip ederek değişen verilerin hızlıca bilişim sistemlerine girilmek suretiyle sistemin olumlu cevap verdiği durumların raporlanması için yapılmaktadır. Her seferinde bir numara artırılarak devam eden işlem belirli aralıkta bulunan bilişim sistemlerini tespit etmiş olur. Bu yolla internete bağlı IP adresi ya da IP adresleri üzerinde açık olan portların tespiti

mümkündür. Böylelikle tespit edilen IP adresi üzerinden farklı programlarla veri alışverişinin sağlanması amaçlanmaktadır. Ayrıca internetten dahi edinilmesi mümkün şifre taraması yapan programlar ile birlikte sözlüklerden seçilmiş kelimelerden, sadece rakamlardan veya sadece sayılardan oluşan basit şifreler rahatlıkla çözülebilir durumdadır (Dülger, 2018: 120).

Yemleme de denilen oltalama, İngilizce “*password (şifre)*” ve “*fishing (balık avlamak)*” kelimelerinin birleşmesiyle elde edilen “*phishing*” kelimesinin Türkçe karşılığı olarak kullanılmaktadır. Oltalama yönteminde kişinin şifre ve kredi kartına dair bilgileri edinilmeye çalışılmaktadır. Genellikle şifre avcıları banka ya da bir resmi kurumdan gönderilmiş gibi bir e-posta hazırlayarak kullanıcıyı ileti içindeki bir link ile şifre ya da istenilen bilgilerini tuşlayacakları bir internet sayfasına yönlendirir. Böylece herhangi bir banka veya resmi kurumun şifre ya da kredi kartı bilgileri gibi mahrem bilgileri e-posta ile talep etmeyeceğini es geçen kullanıcı genellikle piyango, ödül, kredi kartı puanı, kredi kartı aidat iadesi gibi kazanımlar elde edeceği zannıyla bu tip bilgileri oltalama saldırısı yapanlara vermektedir (Şentürk, 2014: 455).

Bilişim suçlarının işleme yöntemlerinden bir diğeri olan salam tekniği, genellikle bankacılık sektöründe kendine uygulama alanı bulmaktadır. Hesaplarda virgülden sonra yazılmış son birkaç rakama karşılık gelen ve banka tarafından fark edilmeyeceği anlaşılan paraların, bir başka hesapta toplanması söz konusudur. Böylelikle hesap sahipleri açısından çok küçük ve değersiz görülen bu paralar, milyonlarca işlem ile birlikte biriktikleri hesapta büyük meblağlara ulaşmaktadır (Yazıcıoğlu, 1997: 155).

3.2.3. Sistem Güvenliğinin Kırılıp İçeri Girilmesi

Hacker”, kelime anlamıyla bilişim sistemleri ve bilişim alanındaki benzer araçlara ilgi duyan teknoloji insanıdır. “*Hacking*” faaliyeti ise, bilinenin dışında bir yöntemle zekice bir sonuca varılması girişimidir (Coleman, 2010). Yaygın kullanımına bakıldığında “*hacking*” kelimesinden bilişim sistemine izinsiz girilmesi, “*hacker*” kelimesinden de bu faaliyeti icra eden kişi anlaşılmaktadır. “*Cracker*” ise lisanslı bir yazılımı kıran ve lisanssız olarak kullanılmasını sağlayan kişileri ifade eder. Buna rağmen hackerların, hacking faaliyetinin yanında crackerların faaliyet

alanındaki “*cracking*” eylemini de icra ettiği düşüncesi doğru olmamasına rağmen yaygındır (Yılmaz, 2005: 15).

Hackerlar sadece bir bilişim sisteminin güvenlik duvarını aşarak içerisindeki verilere ulaşmayı hedeflerken, crackerlar bilişim sistemine girip içerisindeki verileri yok etmeyi, değiştirmeyi, şifreleri kırıp hukuka aykırı yarar sağlamayı hedeflemektedir. Bugün her iki kavram için de “*hacker*” ifadesi kullanılmaktadır. Bu terim dilimize uygun olarak tercih edildiği şekliyle “*bilişim korsanı*” biçiminde de ifade edilmektedir (Dülger, 2018: 106).

Bilişim korsanlarına göre bilgi özgürdür. Üretim ve yayılması sürecinde kısıtlama kabul edilemez. Dolayısıyla bilişim sistemlerine, donanıma ve bilgisayara erişimin kısıtlanması mümkün değildir (Keleş ve Sal, 2013: 13). Bugün için internet Amerika’daki “*Vahşi Batı*” konumundaysa, bilişim korsanları da birer kovboydur (Tapscott, 1998: 182). Bu düşünce ile birlikte bilişim korsanları, bilişim teknolojileri alanında son derece yetenekli, yazılım dillerini bilen, son derece yaratıcı, zeki kişilerdir. Yapacakları saldırıları misyon edinerek bu işten zevk alan insanlardır (Bülbül ve Bingöl, 2018: 15).

Bir bilişim sisteminin işletim yazılımı yazılırken genellikle sistemi korumak amacıyla arka kapılar bırakılmaktadır. Bilişim korsanları bu arka kapıları bulup buralardan sızarak yetkisiz erişim sağlayabilmektedir. Bilişim korsanları şifre kırmak, ağı gözetlemek, oturum çalmak, DoS saldırıları⁹ yapmak gibi birçok yöntem kullanarak bilişim sistemlerine sızıp sistemi çökertmektedir (Avşar ve Öngören, 2010: 51).

Bilişim korsanları, genellikle bilişim sistemlerine yetkisiz şekilde erişirken en başta sistem hakkında bilgi toplarlar. Bilgisayarın fare, klavye, kulaklık gibi

⁹ DoS saldırıları bilişim sistemlerini çalışamaz hâle getirmek amacıyla yapılmaktadır. Saldırgan hizmeti aksatmak ya da engellemek amacıyla düzenli şekilde arka arkaya hedef sisteme saldırılar gerçekleştirir. Saldırı neticesi çok önemli sunucuların hizmet dışı kalması söz konusu olabilir. Saldırı iki aşamada gerçekleşmektedir. İlk önce saldırı yapacak olan sistemlerin hazırlanması ya da ele geçirilmesi gerekmektedir. Bu sistemlere gereken programlar yüklendikten sonra ikinci aşamada hedef sisteme saldırılar başlatılır. Benzer şekilde DDoS saldırıları ise, birden çok sistemi hedef alacak ve sistemin kaynakları ya da bant genişliği saldırıya uğratmak amacıyla yapılmaktadır. Hedefler genellikle bir internet ya da uygulama sunucusudur. Bu saldırılar çeşitlilik gösteren yöntemler kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Saldırı merkezindeki bilgisayarların gizlenmesine imkân verir şekilde, “*zombi*” diye tabir edilen başka yerlerdeki birçok bilgisayar saldırı sırasında aynı anda kullanılır. Böylece çok sayıda IP adresinden gelen saldırının güvenlik duvarı tarafından algılanması engellenmektedir.

donanımsal parçalarının takıldığı noktaları ifade eden portları ve işletim sistemi gibi bilgileri inceledikten sonra sistemi tarayarak ağ haritasını oluştururlar. Üçüncü aşamada zararlı yazılımlar kullanılarak bilişim sistemine yetkisiz şekilde erişilmesi mümkün olur ve bilişim korsanına verilere erişmenin yanında silmek ya da kopyalamak imkânı doğar. En son bilişim korsanı, eriştiği sisteme daha sonra yine erişebilmek ya da izini kaybettirebilmek adına sistemin kayıtlarında değişiklik yapabilir (Bilek, 2012: 36).

Bilişim korsanları “*beyaz şapkalı*”, “*gri şapkalı*” ve “*siyah şapkalı*” olarak üç grupta sınıflandırılmaktadır. Beyaz şapkalı bilişim korsanları, bilişim suçları işleyen suçluların kullandıkları teknik ve yöntemleri bilen, kullanılan araçların ve yazılımları tanıyan, kısacası bilgisayar dünyasının kötü adamları ile aynı bilgi ve beceriye sahip, iyi niyetli güvenlik uzmanlarıdır. Yeteneklerini savunma amaçlı kullanmakta ve çalıştığı kurum ve kuruluşların saldırıya uğramasını engellemeye çalışmaktadır. Beyaz şapkalı bilişim korsanları, saldırganların kullandıkları teknik ve yöntemler üzerinde çalışarak bunları açığa çıkarmak ve önlem almak için uğraş vermektedir (<https://www.intell4.com/beyaz-sapkali-hacker-nedir-haber-182297>, Erişim Tarihi: 27/04/2019).

Gri şapkalı bilişim korsanları, sistemlere sızmak için hukuka aykırı yöntem ve araçları kullanmaktan çekinmemekle birlikte, bulmuş oldukları açıkları raporlayan veya açığı kapatmak için harekete geçen bilgisayar uzmanlarıdır. Gri şapkalı bilişim korsanlarınca yapılan faaliyetler haksızlık içeriği yok gibi görünse de sistem üzerinde var olan açıkları kollayıp en azından yetkisiz giriş yaptıklarından, hukuk içerisinde hareket ettiklerinden bahsedilmesi mümkün görünmemektedir (<https://wmaraci.com/nedir/gri-sapka>, Erişim Tarihi: 12/05/2019).

Siyah şapkalı bilişim korsanları her türlü yazılımı, internet sitesini veya bilgisayarı güvenlik açığından faydalanarak kırmak amacıyla hareket etmektedir. Bilişim sistemlerini kullanılamaz hâle getirebilirler. Çoğu zaman sistemdeki verileri değiştirdikleri ya da gizli bilgileri çaldıkları bilinmektedir (Çifci, 2017: 265).

3.2.4. Diğer Yöntemler

Genellikle tanıtım ve pazarlama amaçlı gönderilen ve istenmeyen e-postalar için “*spam*” ifadesi kullanılmaktadır (Özseven, 2014: 222). İnternet üzerinden aynı

mesaj çok sayıda kopyalanarak bu şekilde mesaj alma talebi olmamasına rağmen kullanıcıya gönderilmektedir (Akarslan, 2015: 103). Bazı yazılımlarla bir internet sitesinde açık metin olarak yazılan e-postaların “@” işaretinin aranarak e-posta adreslerinin tespit edilmesi mümkündür (Şentürk, 2014: 454). Çoğu zaman bir ürünün reklamı, pazarlaması ve pornografik içerikli reklamların dünya çapında kitlelere ulaştırılması amacıyla kullanılan spam, çok sayıda e-posta adresini veri tabanında tutan kuruluşların bu bilgileri satmasıyla artış göstermiştir (Dülger, 2018: 114). Zincir iletiler ve piramit benzeri pazarlama yapıları, para kazanacağını zanneden kullanıcıya aldığı e-postayı listesindeki kişilere göndermesi için yönlendirmektedir. Bu durum da e-postanın çok sayıda ilgisiz kişiye ulaşmasına neden olarak istem dışı e-posta alımını artırmaktadır.

Bir web sitesine DNS (Domain Name Service) sunucularının bulunduğu veri tabanında tutulan alan adreslerinden ulaşılmaktadır. Web sitesine ulaşmak, web tarayıcısı alan adının DNS sorgulamasının yapılması ve web sayfasının bulunduğu sunucunun IP adresinin öğrenilmesiyle mümkündür. Bu IP adresinden web sayfası getirilmektedir. Bir web sayfası için zorunlu olan alan adı, bu konuda hizmet sağlayan servis sağlayıcıya tescil için müracaat edilmesi ve alan adının daha önce tescil edilmemesine bağlıdır. Alan adının isim hakkı ancak bu şartlar altında edinilmektedir. Servis sağlayıcı ya da alan adı kullanıcısının bilişim sistemlerine yetkisiz şekilde erişen bilişim korsanları, alan adlarını kendileri ya da bir başka üçüncü kişi lehine tescil edebilmektedir. Yine servis sağlayıcılarından kötü niyetli üçüncü kişilere alan adı tescili başvurusuna dair bilgiler de sızdırılabilir. Böylece web sayfası hırsızları tarafından edinilen alan adlarının gerçek sahiplerine yüksek ücretle satılması hedeflenmektedir (Dülger, 2018: 119).

Bilişim suçlarının yöntemlerinden web sayfası yönlendirme ise, internet sitelerinin alan adları ile IP adreslerinin kayıtlı olduğu DNS sunucularında değişiklik yapılarak sahibinin rızasına aykırı şekilde web sitesinin bir başka IP adresine yönlendirilmesi şeklinde tezahür etmektedir. Kullanıcı alan adını tarayıcıya girmiş olmasına rağmen DNS kayıtlarındaki değişiklik nedeniyle başka IP adresine yönlendirildiğinden istediği web sayfasına ulaşamamaktadır. Yine alan adları tarayıcıya yazılırken çokça yapılan yanlışlardan hareketle bilişim korsanlarının, kullanıcıları kendi sayfalarına yönlendirdikleri bilinmektedir (Alaca, 2008: 71).

Ulusal ve uluslararası hukuk tarafından suç kabul edilen şiddeti teşvik etme, nefreti körükleme, ayrımcılık, ırkçılık, kişilik haklarına tecavüz, çocuk pornografisi ve insan ticareti gibi alanlardaki içeriğin internet kullanıcılarının erişimine açık bulundurulması hâlinde hukuka aykırı içerik sunma söz konusu olmaktadır. Dosya paylaşımı, e-postalar, forumlar, web sayfaları yönlendirmesi aracılığı ile buna maruz kalılabilmektedir (Sürer, 2014: 45). Hukuka aykırı içerik sunma, bilişim suçlarının yöntemleri arasındadır.

,

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RİSK TOPLUMUNDA SUÇ:

BİLİŞİM SUÇLARI

1. RİSK TOPLUMUNDA BİLİŞİM SUÇLARI

1.1. RİSK TOPLUMU

Tehlikeli durumları nitelemek amacıyla kullanılan “*risk*”, insanoğluyla yaşıt olmakla birlikte özellikle kullanıldığı zamana göre etkenleri açısından farklılıklar barındıran bir kavramdır. Bu kavram, eski çağlarda insanın müdahale etme şansının bulunmadığı doğa olayları ve doğaüstü olayları açıklıyorken, bugün için genel olarak insan müdahalesi neticesi gerçekleşen durumları ifade etmek üzere kullanılmaktadır. Risk kavramı, ilk kez bankacılık ve sigortacılık alanlarında dile getirilmiştir. Riskin ölçülebilir özelliğini zamanla kaybetmesi, günümüz toplumu açısından risk kavramının temel karakteristiği olarak karşımıza çıkmaktadır (Soydemir, 2014: 57).

Modernitenin hazırladığı bireyselleşme süreci ve kapitalizmin özelliği bencillik tarafından inşa edilen modern toplum sonrası oluşan sosyal yapı, Beck tarafından “*risk toplumu*” şeklinde kavramsallaştırılmıştır. Beck, riski modernleşmenin kendisi tarafından yaratılan ve tanıtılan tehlike ve güvensizliklerle sitemli bir şekilde başa çıkma uğraşının bir yolu olarak tanımlamaktadır (2017: 561).

Beck, riskin modern bir kavram olarak ifade etmiştir. Modernleşme ile birlikte risk, felaket, kriz ve tehlike kavramları ayrı anlamlarda kullanılmak zorundadır. Fakat risk kavramı, diğerlerinden farklı olarak önceden öngörülmesi mümkün olmayan ve dolayısıyla tedbir alınması imkânı bulunmayan durumları açıklamaktadır (Çelik, 2014: 85).

Risk, “*dışsal*” ve “*imal edilmiş*” şeklinde ikili bir ayrıma tabi tutulmaktadır. Dışsal risk, beklenmeyen bir zamanda dışarıdan gelen olayların doğurduğu riskler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tür riskler düzenliliği açısından hesaplanabilir durumdadır. Bu hesaplanabilirlik sayesinde sigortalanmaktadır (Giddens, 1999: 27).

Tarihsel süreçte birikerek ilerleyen bilim ve teknoloji de imal edilmiş riskleri doğurmaktadır. Kimyasal silahlar, küresel ısınma, küresel terör, internet, sosyal

medya, kültürel yozlaşma gibi etkenleri içerisinde barındıran imal edilmiş riskler boyutları itibarıyla doğal risklerden daha geniş bir alanı kaplamaktadır (Yalçınkaya ve Özsoy, 2003: 7). Teknoloji tarafından imal edilen riskin yayılması, yeni risklerin oluşumuna zemin hazırlamaktadır. Teknolojik ilerleme ile birlikte her yeniliğin eksisine nazaran, riskleri bakımından bugün yerine gelecekle meşgul olan insan tarafından çok kereler gözden geçirilmesi gerekmektedir (Giddens ve Pierson, 2001: 223). Buna rağmen günümüz toplumunda riskler, bilim ya da hukuk tarafından hesaplanamamaktadır (Beck, 2011: 26). Bugün için bilim, eczacılık bilgisini istismar eden uyarıcı maddeleri kullanarak sarf ettikleri çabanın anlamını yok eden olimpiik bir sporcu gibi aşırılıklar peşinde koşmaktadır. Ölümcül bir yarışa kendini kaptıran postmodern aşırılıklar bilimi, gözü dönmüş bir rekabet duygusuyla entelektüel maceralar yerine teknolojik macera batağına saplanarak hareket etmektedir. Bilim, hesaplanamayacak kadar büyük riskleri almaktadır (Virilio, 2003: 8-9).

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından silahlanma yarışına alet olan bilim, bugünkü bakış açısıyla sınır performanslar peşinde koşmaktadır. Bu faaliyet insanlığa faydalı ve tutarlı hakikatin keşfedilmesi arayışını kenara atmaktadır. Keşif amaçlı araştırma, modern bilimi giderek Virilio'nun tabiriyle "*tekno-bilim*" hâline getirmektedir. Geçmişinden farklı olarak hakikat yerine etkililiği arayan bilim, toplumları medeni olarak bir yozlaşmaya sürüklemiştir. İcatların kullanışlılığındaki başarı sayesinde yozlaşma görölmek istenmemiştir. Fakat günümüzde bilim, kendi sözde gelişmelerinin aşırılığı içinde birçok yeni riski oluşturmaktadır. (Virilio, 2003: 7-8).

Risk toplumunda modernleşmenin temel dinamikleri, yan etkiler doğurarak riskleri yaratmaktadır. Bilimsel, toplumsal, ekonomik ve teknolojik alandaki hızlı ilerlemenin akıl süzgecinden geçirilmeden uygulanmasıyla sorunlar ortaya çıkmaktadır (Çuhacı, 2004: 53). Bu bağlamda Beck tarafından, risk ve tehlikelerin belirsizliği ile birlikte bilim ve teknik alanda yaşanan hızlı ilerleme tenkit edilmektedir. Bilim ve teknoloji alanında sorgulamadan kabul edilen ilerleme "*örgütsel tembellik*" olarak nitelendirilmiştir (Beck, 1995: 63). Sanayi toplumundan bu yana var olan örgütsel tembellik, sorgulanmadan kabul edilen risklerin sorumlusu olarak addedilmektedir (Elmas, 2013: 126).

Postmodern Çağ'da riskler sadece ekolojik alanda ortaya çıkmamaktadır. Küresel ısınma, ozon tabakasının incilmesi gibi ekolojik risklerin yanında aile kurumunun zayıflaması, sosyal medyadan kaynaklanan güvenlik zaafı gibi sosyal riskler de bulunmaktadır. Kitle imha silahları teknolojik riskler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca küresel terör gibi siyasi risklerin yanında köktendincilik ve kültürel çatışma gibi riskler kültürel alanda da varlığını hissettirmektedir (Bayhan, 2006: 242). İnsanlar ve hayvanlarla birlikte tüm doğa, kontrol edilmeden büyük bir hızla ilerleyen teknoloji nedeniyle zarara uğramaktadır. Teknolojik ilerlemenin bir sonucu olarak ortaya çıkan toplumsal, ekonomik, siyasi sorunların yanında insan sağlığını tehdit eden gelişmeler de küresel sorunlar bağlamında sıkça konuşulmaya başlanmıştır (Soydemir, 2011: 171).

Modernitenin soyut olarak sistematik şekilde oluşturduğu kurumlara güven duyulmaktadır. Bu güven, geleceğin modernlik şartlarında olumlu olarak görülmesini sağlamaktadır (Giddens, 1998: 38). Ancak modern topluma hâkim olan kapitalizm ve onu besleyen büyük anlatıların ürünü olan yerleşik normlar, Çernobil patlaması gibi olayların ardından sorgulanmaya başlanmıştır. Çernobil patlamasının doğa olayı ya da doğüstü bir olay olmadığına farkına varan insan, bu felaketi siyasi ve ekonomik kararlarla ilişkilendirmiştir. Modern topluma hâkim olan ilerleme fikrine duyulan güven, politikacılar ve mühendisler gibi grupların sorgulanmaya başlamasıyla eski manasını yitirmiştir. Beck, bu durumu risk toplumunun ortaya çıkmasına bağlayarak, modernizmin kendini sorguladığı düşünümsel modernliği doğurduğundan bahisle ifade etmektedir (Akay, 2000: 8-9).

Sanayi toplumunda bilim ve teknolojideki ilerleme risklere nazaran daha fazla servet ürettiyorken, bugün için risklerin üretimini servete nazaran daha fazla artırmaktadır. Sanayi toplumunda örtük yan etkiler olarak addedilen riskler masum görülmektedir. Günümüzde riskin küreselleşme eğilimi göstermesi nedeniyle hakkında yapılan araştırmalar artmış ve riskin masumiyetiyle üzerindeki örtü kaldırılmıştır. 19. yüzyıldan 20. yüzyılın ilk yarısı arasındaki süreçte fabrikalarda iş kazaları gibi oluşan riskler, yerini ulusal sınırları dahi tanımayan ve sınıf ayrımı yapmayarak herkesi muhatap alan risklere bırakmaktadır (Beck, 2011: 14).

Modern toplum sonrası dönemde riskler herkese etki etmektedir. Nesnel açıdan riskler, ondan etkilenen kişiler bazında eşitleyici bir etkiyle hareket etmektedir. Örneğin, sanayi toplumunda sınıfsal farklılıklara göre gerçekleşen yoksulluk hiyerarşik bir yapı arz ederken, risk toplumunda hava kirliliği demokratik seyretmektedir. Üretimin artması, küreselleşme eğilimi içerisinde nerede üretildiklerinden bağımsız şekilde riskleri ayırma yapmadan tüm toplumla karşı karşıya bırakmıştır (Beck, 2011: 49). Modernizasyon sürecinin yarattığı sistematik seyreden riskler, politika ve bilim düzeyinde günden güne fark edilen radyoaktif sızıntı ve toksinler gibi tehlikelerle organizmalar üzerinde kalıcı ve telafisi mümkün olmayan zararlara yol açmaktadır (Eşkinat ve Tepecik, 2012: 29). Bu bağlamda Beck Postmodern Çağ'da toplumu, risk toplumu yaklaşımıyla açıklarken 1986 yılında gerçekleşen Çernobil patlaması gibi çevreye zarar veren felaketleri örnek vererek temellendirmiştir (Elmas, 2010: 62).

Günümüzde riskin hesaplanamamasından kaynaklı olarak Beck, sanayi toplumunda oluşan sınıflı toplumun sloganını "*Açım!*" olarak görüyorken bugünün sloganını "*Korkuyorum!*" olarak belirlemiştir (Beck, 2011: 71). Postmodern Çağ'da, sanayi toplumundan farklı olarak risklerin küreselleşme eğilimi göstererek çeşitlilik arz etmesi, tüm çelişki ve çözümsüzlükleriyle birlikte belirsizlik ve güvensizlik yaratmaktadır (Bayhan, 2002: 198). İnsan eliyle imal edilen riskler, bireylerin kendisini güvende hissetmesini engelleyerek toplumsal güven duygusuna dahi zarar vermektedir (Öztürk, 2016: 238-239).

Modern toplumda bilim ve tekniğin rasyonalite iddiasının başarısızlığına rağmen Beck, kendisini modernleşme karşıtı olarak konumlamamaktadır. Beck'e göre, belirlenecek olan yeni şartlar altında modernleşmenin gelişimi sağlanmalıdır. Toplum, analiz edilirken eleştirisinde ve politikasında yeni yöntemler ortaya koyulup denenmek zorundadır. Rasyonelleşmenin yeniden rasyonelleştiği, modernleşmenin de yeniden modernleştiği bu süreç düşünsel modernleşme kavramsallaştırmasıyla ilerlemeye mecbur olarak değerlendirilmektedir (Erdoğan, 2003: 105-111).

Beck'in risk toplumu yaklaşımı, günümüzde risk konusundaki algılama ve korkuların sadece teknolojiye verilen bir tepki olarak açıklanamayacağından bahisle eleştirilmektedir. Bu yaklaşıma göre bugün hâlen açlıktan ölen insanların sayısı,

gıdalardaki toksik maddelerden ölenlerinkinden çok daha fazladır. Çevre ve teknoloji den kaynaklı kaygılar, risk olarak görülenlerin sadece bir kısmını oluşturmaktadır. 11 Eylül saldırısı gibi küresel çapta etkiler yaratan bir vaka bile nefret dolu bir avuç fanatik tarafından gerçekleştirilen eski tip bir terörist faaliyetidir. İnsanların Beck'in ortaya koyduğu teorik risklerle ilgili takıntıları nedeniyle gerçek risklerle mücadele es geçilmiştir. Beck'in yaptığı gibi güvenliğin kutsanması gelişmenin önündeki en büyük engeldir (Furedi, 2001).

Risk toplumu yaklaşımı ve eleştirilerinin bugün için dayandığı tehlikelerin ampirik verilerle ortaya koyulması mümkün görünmemektedir. Zaten risk toplumu yaklaşımı, riskin hesaplanamaz olduğu iddiasındadır. Hesaplanamazlık, günümüz bilim anlayışının yarışçı aşırılıklarından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla geleceğe yönelik risklerin onları üreten bilim tarafından ortaya konulması zaten bilimsel olmayacak, taraftar bir bakış açısını yansıtacaktır. Risklerin sadece teknolojik ilerlemeden kaynaklanıp kaynaklanmadığı sorunu bir yana, tekno-bilim anlayışının ürettiği her yeni icadın eskiden var olan riskleri de kuşatarak daha kompleks bir yapıya büründürdüğü aşikârdır. Bugün hukuk, kriminoloji, psikoloji, sosyoloji gibi bilimler bilişim teknolojilerinin ürettiği yeni suçlarla karşı karşıyadır. Bu suçlar hukukun kavramsallaştırmalarına sığmamakta, mevcut kriminolojik kuramlarla açıklanamamakta ve hatta suçlularının ruh hâlleri bile klasik anlayıştan farklılaşmaktadır. Toplum, yeni suç tipleriyle karşı karşıya kalmanın yanında bir de klasik suçların işlenmesinde bilişim teknolojilerinin kullanılmasından kaynaklı problemlerle uğraşmaktadır.

Bilişim teknolojilerindeki gelişmelere bağlı olarak suçun geldiği noktada çok yakın gelecekte sınıflandırmanın “*bilişim suçları ve diğer suçlar*” şeklinde olacağı konuşulmaktadır. Bilişim teknolojileri bilişim sistemlerine yetkisiz erişim, banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması gibi suçları doğurmasının yanında diğer suçları da bilişim teknolojileriyle bütünleşik hâle büründürmektedir. Dijital uçurumun da tetiklediği terörist faaliyetler ve organize işlenen suçlar açısından internet ve ona bağlı çalışan anlık haberleşme programları bulunmaz bir nimet olarak konumlanmaktadır. İletişimden propaganda aracı olmaya kadar bu tip faaliyetlerin içinde bilişim teknolojileri bulunmaktadır. Beyaz yaka suçları da artık bilgisayarların başında verilerin silinerek, tahrif edilerek, nakledilerek ya da değiştirilerek

işlenmektedir. Savaşlar bile sanal âleme taşınmıştır. Irk, din gibi temellere dayanan ayrımcı yaklaşımlarla toplumsal barışa zarar veren nefret söylemi internetle kitlelere uzanarak gerilimi artırmaktadır. Sanal bağımlılıkları olsun ya da olmasın çocuklar, kontrolü mümkün olmayan internetin pedofiller de dâhil herkese açık mecralarında cinsel yönden istismara ve şantaja uğramaktadır. Kişisel mahremiyetin, internet ortamında birey tarafından ihlal edilmesi bir yana, bu alandaki gözetleme imkânı fişleme gibi verilerin hukuka aykırı depolanmasına yol açmaktadır. Suçun unutulması dahi mümkün olmamakta, hakaret suçuna vücut veren bir sosyal medya paylaşımı internetin ucu bucağı olmayan zamanında yaşamaktadır. Dolayısıyla risk toplumu yaklaşımın argümanları, suçları tartışılmayacak şekilde teknolojik ilerlemenin etkisinde kuşatmıştır.

1.2. İMAL EDİLMİŞ RİSK: BİLİŞİM SUÇLARI

Beck, modern toplum sonrası özellikle küresel boyutları aşikar olan hava kirliliği, nükleer tehdit, gıda maddelerindeki toksinler gibi risklere dikkat çekmekle birlikte risklerin sadece bunlarla sınırlı olmadığını savunmaktadır. Beck'e göre risk toplumunda teknolojik ilerleme toplumsal, ekonomik ve siyasi alanda da tehlikelere yol açmıştır. Piyasaların çökmesi, sermayenin değer kaybetmesi, siyasi baskılar, mahkemelerde açılan davalar ve itibar kayıpları bu yan etkilerin varlığını kanıtlamaktadır (Beck, 2011: 117).

Günümüz toplumunda riskler, eskisinden farklı olarak insan emeğinin ve teknolojik ilerlemenin bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır (Franklin, 1998: 10). Bilişim teknolojilerinin yarattığı risklerin en somutu kuşkusuz bilişim suçlarıdır. Her geçen gün yeni bir yöntemle işlenen bilişim suçları, bu özelliği ile kimi zaman tedbir imkânı vermeyen öngörülemeyen riskler oluşturmaktadır. Sosyal statü ve gelir durumu ayırt etmeksizin topluma yönelen ve küreselleşen bilişim suçları, suç olarak tanımlanmasına rağmen önlenemedikçe sapma kavramı açısından meşrulaşmaktadır. Örneğin, fikir ve sanat eserleri, sahibinin üzerindeki hukuken tanınan haklarına rağmen bilişim teknolojileri kullanılarak telif ödenmeden kopyalanıp rahatlıkla dağıtılmaktadır. Ceza kanunları kapsamında bu tip eylemler kanuni koruma altına alınmış olmasına rağmen takibindeki zorluk sebebiyle çoğu zaman siyah sayılar arasına karışmaktadır.

Sanayi toplumunda sınıfsal pratiklere bağılı olarak gelişen toplumsal kontrol mekanizmaları eski gücünü yitirmiş durumdadır. Kişisel refahı, sosyal aidiyeti ve aile yaşantısı toplumsal otoriteye itaat etmekten geçmeyen birey, içinde olduğu topluma karşı yabancılaşma yaşamaktadır. Ortak ihtiyaçların giderilmesine yönelik toplumsal kontrol mekanizmalarının etkisini yitirmesiyle beraber, herkesi tehdit altında tutan ve mücadelenin tek başına olduğu endişe hâkimiyetinde bir toplum yaratılmıştır. Risk toplumunda daha küçük yaşta sosyal medya kullanıcısı olan birey, kullandığı jargon ve ifade biçimleriyle gündelik hayatında garipsenerek sanal âlemdeki çevresiyle daha fazla meşgul olmaktadır (Alkin, 2017: 49). Bireyin sanal çevresi ise bilişim korsanlarının cirit attığı, pedofillerin fırsatlar kovaladığı, dolandırıcıların rahatlıkla gizlendikleri mecralardır.

Postmodern Çağ'da bilişim teknolojilerinden özellikle internetin kullanımıyla zaten kontrolü zor olan bu alan üzerinde egemenlik kurmak neredeyse imkânsız hâle gelmiştir. Fiziki dünyaya nazaran sanal dünyasında daha fazla arkadaşı bulunan, onlarca farklı siteye üye olan, alışverişinden cinsel tatminine kadar tüm ihtiyaçlarını internet üzerinden karşılayan bireylerden oluşan bir toplum doğmuş durumdadır. Bürokratik kısıtlamalardan uzak olan internetin yarattığı alanda hapsolan birey, fiziki dünyanın toplumsal kontrol mekanizmalarının da aşınmasına neden olmaktadır (Alkin, 2017: 50). Günlük hayatında fiziki alanda oluşan sosyal çevresinden çekinen birey klavye başında güdü, haz ve heyecanlarının kurbanı olmaktadır. Rahatlıkla cinsel taciz, hakaret, tehdit, şantaj, intihara yönlendirme, uyuşturucu madde kullanımını özendirme gibi suçlara vücut veren iletileri internet ortamında çekinmeden paylaşmaktadır.

Risk toplumuna hâkim olan belirsizlik, bilişim teknolojilerinin yarattığı alanların hukuki arka planlarını da etkilemiştir. Örneğin, sosyal medya üzerinden birey veya kurum ayırt etmeksizin yapılan karalamalar rahatlıkla gözlemlenmektedir. Ancak hukuk, bireyleri bu tür bir risk alanından uzaklaştıracak bir çözüm üretememektedir. Cezalandırma süreçlerinin risk toplumundaki belirsiz yapısı, hukukun etkinliğinin azaldığı ya da yok olduğu bir döneme işaret etmektedir (Alkin, 2017: 51). Bu bakımdan ülkemizde 2014 yılı itibarıyla Twitter adlı sosyal medya sitesine erişimin engellenmesine rağmen birçok milletvekili ve belediye başkanı

tarafından DNS ayarlarının değiştirilerek ya da VPN gibi servisler kullanılarak tweet atılmaya devam edilmesi dikkat çekici şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Beck'in risk toplumu yaklaşımına göre küresel riskler mahalsizleşmiş, hesaplanamaz olmuş ve telafi edilemez boyutlara ulaşmıştır. Riskler, sebepleri ve sonuçları açısından mekânla sınırlanmadığından her yerde bulunmaktadır. Ulus devletlerin sınırlarını aşması ve karmaşık sosyal problemler ortaya koyarak etki alanlarını büyümesi sebebiyle telafi edilememektedir. Kural olarak hesaplanamamaktadır ve bilimsel olarak varsayım derecesinde var olmaktadır (Beck, 2011: 357-358). Günümüz toplumunun risklerinden bilişim suçlarının siyah sayılardaki yoğunluğu bizzat bu belirsizlik ve hesaplanamazlığa kanıt oluşturmaktadır. Mantık dışı komutlara karşı hissizlik yaşayan bilişim sistemlerindeki yoğun bilgi, nitelik ve nicelik açısından giderek artan bir ivmeyle büyüyerek muhtemel zararın belirsizliğini artırmaktadır. Sınır tanımadan anonim işlenme özelliği nedeniyle bilişim suçları, zararları engellenemeyen boyutlara ulaşmıştır.

Beck'e göre bilim, toplum, ekonomi ve teknoloji alanında süratle seyreden ilerlemenin akıl süzgecinden geçirilmeden hesapsızca kabul edilmesi nedeniyle yan etkileri ortaya çıkmaktadır (Çuhacı, 2004: 53). Modernleşme sürecinde bilimin verili olan doğa, insan ve topluma uygulanması süreci sona ermiştir. Modernleşmenin düşünümseelliği neticesi bilimler, eksiklikleriyle ortaya koydukları sosyal problemler çıkaran ürünleriyle yüzleşmiştir. Modern toplumdan risk toplumuna geçiş, bilimselleşme ve teknolojik gelişmelerin sürekliliği içerisinde gerçekleşmektedir (Beck, 2011: 232). Bilişim hukukunun, bilişim teknolojilerini arkadan takip etmesi bu varsayımın çarpıcı misallerindendir. Örneğin, yakın geleceğin muhtemel yaygın teknolojisi bilişim sistemleriyle bütünleşik çalışan sürücüsüz arabalar yeni hukuki tartışmalar doğurmaktadır. Ölümlü ya da yaralamalı trafik kazasının kaçınılmaz olduğu durumlarda sürücüsüz arabanın zarar verme ya da zarar vermeme noktasında kimleri neye göre seçeceği büyük bir tartışma konusudur. Yaş, cinsiyet, sosyal statü gibi kavramların bu seçimde ne kadar etkili olacağı konuşulmaktadır. Bu tip tartışmalarda kuşkusuz toplumsal değerlere göre cevaplar oluşacak fakat muhtemelen üretici ülkelerin toplumsal değerlerine göre oluşturulan normlar çerçevesinde yazılımları yüklenen sürücüsüz arabalar diğer dünya ülkelerine etik, ahlak ve hukuk

alanında hiç tartışılmadan ithal edilecektir. İkinci bir seçenek olarak, Beck'in tespitleri ışığında tüm bu tartışmalara rağmen sürücüsüz arabalar kullanıma sunulacak ve ağır aksak çalışan yasama ortaya çıkan toplumsal sonuçları göz önünde bulundurarak hukuk kuralları ihdas edecektir. Bu durumda da hukuk, bilişim teknolojilerindeki gelişmeyi çok arkalardan takip etmiş olacaktır.

1.3. KÜRESELLEŞME VE BİLİŞİM SUÇLARI

Bilişim ve ulaşım teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte bireyin, bilginin, fikirlerin, malların ve hizmetlerin sınır tanımaksızın dolaşması küresel bir dünya düzenini doğurmaktadır. Bununla birlikte veri aktarma ağı, teleteks, uydu, televizyon, slayt, film gibi iletişim teknolojilerinin bilgisayar ile bütünleşip internet ile kullanılmaya başlanması bilişim teknolojilerinin de küreselleşmesine sebep olmaktadır (Avcıoğlu, 2011: 21-22).

Bilişim teknolojilerinden internet önceleri ticari alanda yaygın şekilde kullanılmaktayken, bugün için günlük yaşamın ihtiyaçları doğrultusunda tüm alanlara nüfuz ederek dünyanın her yerinden insanları birbirine bağlamıştır. Bu bağlantı insanların iletişim kurmasını, bilgiyi çeşitli medyalara aktarabilmesini ve hatta alışveriş yaparak özgür bir ortamda küreselleşmesini sağlamaktadır (Sucu, 2016: 54). Bilişim alanındaki devrim niteliğindeki gelişmeler, tarım ve sanayi toplumlarından sonra ortaya çıkan çok ilerlemiş çağdaş toplumlara, dünyanın elektronik bir köy hâline geldiğini ifade eden küreselleşme olgusuyla birlikte yeni bir düzen yaratmaktadır (Köksal, 2003: 256).

Bilişim araçlarıyla birlikte bilginin ölçülerek hızla taşınabilir ve iletilebilir hâle gelmesi, toplumları yeni bir ekonomik sürece itmektedir. Her zamankinden daha fazla küreselleşen bu ekonomik düzende en başta müşteri, fikriyle üretime katılabilir hâle gelerek aracısız şekilde mal ya da hizmetleri satanlarla buluşmaktadır. İnternet üzerinden mal ve hizmet alışverişini her yönüyle ifade eden “*e-ticaret*” kavramının tırmandığı bu yeni ekonomide amaç sürekli yenilik ve yaratıcılıktır. Yeni olan ürün bir öncekini kenara atmaktadır. Ekonomideki ulusal ve uluslararası boyutlar yerini küresel bir alana bırakmıştır (Özgüler, 2003: 80). Tüketici, internet ortamında satın aldığı mal ya da hizmet hakkında ürüne dair ya da alışveriş sürecine ilişkin satın alıp ürünü kullandıktan sonra bile özgürce alışveriş sitelerinde yorumlar yapabilmekte ve

ürün veya satıcıya dair şikâyetlerini alışveriş sitesi dışındaki bu iş için var olan internet sitelerinde açığa vurma şansını yakalamaktadır.

Sanayi sonrası toplumda gerçekleşen bireyselleşme süreci yaşam tarzlarını geleneklerden arındırmaktadır (Beck, 2011: 229). Bilişim teknolojilerinin yoğun kullanımıyla birlikte kişisel alanların genişlemesi, toplumsal iletişim zayıflatarak yüz yüze etkileşim azaltmıştır (Küçükvardar, 2015: 137-138). Gerçek dünyadan soyutlanma, bireyi internetin zaman ve mekânla sınırlı kalmayan iletişim imkânları ile espri, duygusal ilişkiler, bilimsel tartışma, dedikodu, düşmanlık gibi birçok konunun bulunduğu sanal cemaatlere itmektedir. Sanal cemaatlere aidiyet insanları başka istikametlere yönlendirerek gerçek yaşamdaki aile ile olan da dâhil ilişkilerini yoksullaştırmaktadır (Bozkurt, 2012: 85-92). Forumlar, sosyal medya siteleri ve arkadaşlık siteleri gibi mecralarda özel hayatını yaşayan birey, mahremiyetini de fotoğraf ve video paylaşarak, depolayarak ya da fikirlerini internet ortamında açıklayarak bu alana kaydırmaktadır.

Günümüzde devletler dahi hükûmet ederken bilişim teknolojilerini kullanmak zorundadır. Devletin idare edilmesindeki bu zorunluluk öyle boyutlara ulaşmıştır ki, bugün için siber hükûmetlerden söz edilmektedir. Siber hükûmetten maksat, internet kanalıyla yapılan devlet idaresidir. İnternet bağlantısı ile birlikte artık devletin yasama, yürütme ya da yargı organları içerisinde yer alan her birim kanun, kararname, karar, emir ya da her türlü bildiriye terminal durumundaki kurum ya da kuruluşlara iletmektedir. Bu kurum ve kuruluşlar da gelen talimatlara istinaden yapılacak uygulamaya ilişkin soruları rahatlıkla idari merkezlere ulaştırabilmektedir. Klasik yönetim sisteminden farklı olarak artık verilen talimatlar bürokrasi çarkları arasında bir binadan diğer binaya, bir masadan diğer masaya dolaşmadan süratle yerine getirilmektedir (Akman, 2003: 325-326).

Bilişim teknolojileriyle küreselleşme arasındaki bağlantıyı açıklayan Castells, 1980’li yılların ardından bilişim teknolojilerinin yaygın olarak kullanılmaya başlamasıyla dünyada mesafe kavramının eski anlamını yitirdiğini ve ağ toplumu denilen yeni bir toplumsal örgütlenmenin söz konusu olduğunu ifade etmektedir (Dilmen, 2007: 10). Castells’e göre, teknoloji zamanı birkaç rastgele ana sıkıştırmaktadır. Bütün ifadeler anlık ya da tahmin edilebilir bir sıraya sahip olmadan

ortaya koyulmaktadır. Hâkim değerler ve çıkarlar bilgisayar ağlarının ve elektronik medyanın zamansız mekânlarında geçmiş ya da geleceğe atıf yapılmadan inşa edilmektedir. Bugünün gerçekliği olan bu sanallık davranışları; siyaseti, hayalleri ve korkuları zaman ve uzamı aşan küresel akışlar içinde şekillendirmektedir (Castells, 2013b: 503-504). Ekonomik yaşamın, kişisel mahremiyetin ve devletin bilişim teknolojileriyle sanal alana taşınması, suçları da küresel akışın içine sokarak yeni bir şekillenme sürecine itmiştir. En başta suçun, toplumsal değerler ekseninde tanınan ve hukuki normlarla koruma altına alınan hak ihlalleri olması karşısında toplum ya da kişiye atfedilen hakların ihlali de sanal ortamda gerçekleşmektedir.

Castells, yeni süreçte teknolojik gelişmelerle birlikte bilgi ve iktidar biriktirenlerin sahip olduğu zenginliğin son derece eşitlikten uzak şekilde her şeyi ve herkesi bilgi teknolojisi sayesinde birbirine bağladığını, ayrıca bunun dışında kalan geniş kesimleri etkisiz bırakan sosyal veya ülkesel dışlanma ve kapsanma süreci başlattığını ifade etmektedir. Bu sosyal dışlanma süreci, dışlanan kesimleri dünyanın büyük bir bölümünde toplumsal dinamiklerin temel niteliği hâline gelen ve nüfus anlamında giderek yoğunlaşan bir yeraltı dünyası oluşturmaktadır. Özellikle küresel uyuşturucu trafiğini de sağlayan bu yeraltı dünyası küresel nitelikte kriminal bir ekonomi ortaya koymaktadır (Castells, 2013b: 97). Kuşkusuz yeraltı dünyasını oluşturan suç örgülerinin en azından bir iletişim aracı ya da para aklama mekanizması olarak bilişim teknolojileri ellerinin altındadır (Birdişli, 2017: 249).

Küresel kriminal ekonomi uyuşturucu kaçakçılığı, silah ticareti, nükleer madde kaçakçılığı, göçmen kaçakçılığı, kadın ve çocuk kaçakçılığı, organ kaçakçılığı gibi faaliyetleri kapsamaktadır. Daha 1990'lı yıllarda Amerika Bileşik Devletleri'nin federal bütçesine denk gelen bir hacim oluşturmuştur. Bu ekonomideki yüksek getirinin cazibesi, suç örgütlerinin hükûmetlerle bile ortaklaşa iç içe geçerek çalışmasına neden olmuş, bir araya gelmesi mümkün görünmeyen yerel, ulusal ve etnik düzeyde farklı grupları bir araya getirmiştir. Daha evvel birbiriyle savaşıyor suç örgütlerinin ortaklaşa çalıştıkları gözlemlenmektedir (Castells, 2013b: 224-239).

Beck'e göre de belirli bir coğrafyada doğan riskler dünyaya yayılarak küreselleşme eğilimi göstermektedir (Beck, 2011: 14). Soğuk savaş dönemindeki silahlanma yarışında Amerika Bileşik Devletleri'ni merkeze alarak gelişen teknoloji

ve bilim, ortaya koyduğu yeni iletişim araçları özellikle internetle yayılıp bilişim ağları oluşturarak küresel bir etki yaratmıştır. Castells'in ağ toplumu, Beck'in ise risk toplumu diye tabir ettiği yeni oluşan bu yapı, merkezi bulunmayan ve hiyerarşik olmayan örgütlenmelerle kontrol edilmektedir. İletişim şekilleri, sermaye ilişkileri, medya, toplumsal hareketler ve çalışma biçimleri bile bu ağlardan etkilenecek bağımlılık içinde küresel bir toplum oluşturmaktadır. Riskler de aynı ölçüde küreselleşerek teker teker ortaya çıkmaktadır. Örneğin, siber terör ve bilişim teknolojilerini araç olarak kullanan küresel terör, riskin küreselleşmesinden kaynaklanmaktadır.

Bilişim teknolojileri suç örgütlerine küresel ağlar kurma imkânı vererek ve suç örgütlerini dönüştürerek güçlendirmektedir. Ağların son derece hareketli ve esnek olması, suçluların ulusal kanunlardan ve güvenlik güçlerinin uluslararası düzeyde yaptıkları işbirliğinden kaçmalarına imkân tanımaktadır (Castells, 2013b: 271).

Bugün için devletlerin, savaşları dahi bilişim alanına taşıdıkları görülmektedir. Klasik savaştan farklı olarak saldırının nereden kaynaklandığının tespit edilememesi, çok hızlı cereyan etmesi, bilgi ve iletişim sistemlerinde etkili olması, maliyetinin çok düşük olması, büyük zararlar oluşturması gibi sebepler savaşların uluslararası rekabette bilişim alanında tercih edilmesini sağlamaktadır. Bilişim alanına taşınmış bir savaşta saldırganın rafinerilerde ve nükleer tesislerde yangın çıkarması, uçak ve tren gibi araçların trafik kontrol sisteminde arızaya neden olarak kazalara neden olması, uydu sistemlerini ele geçirmesi ya da uyduları yörüngesinden çıkarması, internet ve elektriğe erişimi engellemesi bile mümkün olmaktadır.

Bilişim alanında yaşanan uluslararası çatışmalar, genelde kinetik bir çatışmanın devamı niteliğindedir. Siber savaşlar küresel çapta politikayı dahi belirleyebilmektedir. Yakın gelecekte siber savaşların, fiziki şiddeti içeren başka devletlerarası çatışmaları da tetikleyeceği rahatlıkla söylenebilir (Akyeşilmen, 2017: 177). Bugün için Amerika Bileşik Devletleri, Çin ve Rusya gibi ülkelerin olası siber savaşlara hazırlık amacıyla çok para harcayarak yatırım yaptıkları bilinmektedir. Örneğin, 2010 yılında Amerika Bileşik Devletleri'nin tehdit olarak algıladığı

İran'daki nükleer çalışmayı engelleyebilmek için “*stuxnet*” adlı bir virüs geliştirdiği iddia edilmektedir. Bu virüs çalışmaları tam beş yıl kadar geriye götürmüştür (Dülger, 2018: 182).

Beck'e göre bugün için risk ve zenginlik dağılımı farklılaşmıştır. Riskler zengin ve yoksul demeden sınıf ve ülke sınırlarını aşarak bir etki doğurmaktadır. Riskleri oluşturup onlardan para kazananlar dahi bumerang gibi kendilerine dönen risklerle karşı karşıya kalmaktadır (Beck, 2011: 50). Gerçekten günümüzde küresel şirketlerden tutun da antivirüs yazılımı satan ya da bilişim teknolojilerini üreten şirketlere kadar birçok kurum bilişim korsanlarının hedefi konumundadır. Bilişim teknolojilerinin yaygın kullanılmasıyla birlikte birey, bilişim suçlarının potansiyel mağduru durumundadır. Bu teknolojilerin kullanılmaması hâlinde bile bankalar, devlet kurumları, özel hastaneler gibi yapılara ait bilişim sistemlerine parmak izi, vatandaşlık numarası, hesap numarası gibi verileriyle kaydedilen insan bilişim suçlarının yarattığı risklerle kuşatılmıştır. Bilişim teknolojilerini üretenlerden savrulan bumerang, yarattığı yeni suç işleme yöntemleri ve ortaya çıkan bilişim suçlarıyla bu teknolojileri kullananlardan üretenlere doğru hareket ettiği alanlarda riskleri herkese doğru savurmaktadır.

Bilişim teknolojileriyle ivme kazanarak boyutlarını genişleten küreselleşme, olumlu etkilerinin yanında suçun boyutunu da genişletmiş durumdadır. En başta küresel köy içinde suçlular ve mağdurlar dünyanın neresinde oldukları ve rızalarının var olup olmadığı fark etmeksizin karşı karşıya gelmektedir. Şehir pazarlarında yankesicilerden sakınması geren insan, adeta bütünleştiği e-ticaret ile birlikte artık bilişim korsanlarından korunmak için elinden geleni yapmak zorundadır. Türkiye'deki mağdurun İngiltere'de bulunan bir bankadan açılan hesabındaki paranın, Afganistan'da sağlanan bir internet bağlantısıyla Fransa'da bulunan bir banka hesabına aktarılıp İsviçre'de bir bankamatikten çekilmesi ve hatta eylem sırasında kullanılan internet bağlantısının Meksika'da gösterilmesinin mümkün olduğu bir dünyada suçlar da küreselleşmiştir. Demokrasilere karşı her türlü terör faaliyeti için internet bir buluşma mekânı, iletişim ve propaganda aracı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Küreselleşme ile boyutları büyüyen etkileşimdeki bilgisayarlaşma süreci, özellikle suç açısından yeni fırsatlar yaratmaktadır. Dolandırıcılığın, korsanlığın, savaşın ve terörün bile sanal alana kayması bilişim suçlarını karanlıkta bırakarak suçun boyutlarına yönelik korkuları büyötmektedir. Devletlerin sırları ve hizmet veren bilişim sistemleri, şirketlerin ticari itibarları ve ekonomik istikrarları, bireyin kişisel mahremiyeti ve malvarlığı hakları, ebeveynlerin pedofillerle dolu sanal oyun ve sohbet odalarındaki çocukları suç mağduru olma riski ile karşı karşıya kalmıştır.

Bilişim teknolojilerinin yarattığı suç fırsatlarının küresel kapasitesi, bilişim suçlarının çeşitliliğini artırarak yarattığı sosyal problemi karmaşıktırmaktadır. Suçun faili açısından nerede olunduğı fark etmeksizin iletişim hizmetlerinin manipölasyonunun mümkün olması, terör faaliyetlerinde bulunulması, dijital para kullanılarak kara para aklanması, kişi ya da kurumlara ait mahrem bilgiler içeren verilerin ele geçirilmesi, hukuka aykırı şekilde para transferi yapılması gibi faaliyetlerin icrası suçun yeni yüzleri olan bilişim suçlarının takibini zorlaştırmaktadır. Çoğı zaman işlendiğı yer ve faili tespit edilemeyen bilişim suçları açısından kanun koyucu ve yargılama makamları çaresiz kalmaktadır. Bilişim suçlarının küresel boyutu, suçun taraflarının bile çoğı defa farklı ölkelerde bulunmasına imkân tanıdığından suçla mücadelede yerel önlemlerin yetersiz kalmasına yol açmıştır.

Risk toplumunda açığa çıkan tehlikelerin küresel boyutu, coğrafya ayırt etmeksizin tüm insanları tehdit eder durumdadır. Artık riskler tek boyutuyla ele alınmayan kompleks yapıdadır (Kılıç, 2008: 33). Beck'e göre de sanayi toplumunda belirli sınıfları ilgilendiren fakirlikten farklı olarak, çevreyi tehdit eden riskler gibi meseleler günümüzde tüm insanlığın sorunları arasındadır. Dolayısıyla bugün için risklerin aştığı zaman ve mekân boyutlarının ele alınması gerekmektedir. Ayrıca risklerin gelecek nesillere uzanan etkileri takip edilmek zorundadır (Elmas, 2010: 74). Bilişim teknolojileri tarafından yaratılan ve küresel boyutlara ulaşan bilişim suçlarıyla mücadele açısından da bu zorunluluklar geçerliliğini korumaktadır. Ölkemizin de taraf olduğu birçok uluslararası işbirliği platformu ve uluslararası sözleşmelerin varlığı, bilişim suçlarıyla mücadelede bu gereklilikleri ve yerel düzeydeki önlemlerin yetersizliğini kanıtlamaktadır.

2. RİSK TOPLUMUNDA HUKUKUN ETKİNLİĞİ

2.1. HUKUKUN ETKİNLİĞİ

Sosyolojik bakımdan hukuk, ihlal edilmesi hâlinde sosyal bakımdan yetkili görülen kişi ya da grubun tehdidi veya fiziki zorlaması ile karşı karşıya kalınmasını sağlayan kurallar olarak tanımlanmaktadır (Hoebel, 1958: 471). Pozitif hukuk bilimine göre kuralların ihlali hâlinde yaptırım devlet eliyle uygulanıyorken, sosyolojik bakış açısında yaptırım devletle birlikte toplum tarafından da uygulanmaktadır. Her iki bakış açısında da yaptırımın niteliği din kuralları, görgü kuralları ve ahlak kurallarından farklıdır. Sosyolojik bakış açısıyla da hukuk kurallarını ihlal edenler ayıplanmakla kalmayıp ceza görerek, bir şeyi yapmaya zorlanarak, toplumdan atılarak ya da öldürülerek fiili bir zorlama ile karşılaşmaktadır (Topçuoğlu, 1960: 150).

Sosyolojinin hukuka yaklaşımındaki fark, hukukun sosyal bir olgu olarak ele alınmasından kaynaklanmaktadır. Sosyolojik bakış açısında hukuk kurallarının devlet tarafından ihdas edilmesinden ziyade, o kuralın etkin olup olmaması önem arz etmektedir. “*Etkinlik*” ile kuralın gerçekten uygulanıyor olması kastedilmektedir. Bireyin hukuk kurallarına istinaden hukuki ilişkiler kurması, hukuki işlemler yapması ve bu nedenlerle çıkan uyuşmazlıkların hakem ya da mahkemelere başvurularak çözüme kavuşturulması hâlinde hukukun etkinliğinden söz etmek mümkün olacaktır (Gürkan, 2005: 36).

Hukukun etkinliğinin tespit edilebilmesi açısından, sadece devleti yetkili organları tarafından yaptırımı çok ağır da olsa o konu ile ilgili kural koyulmasının bir önemi bulunmamaktadır. Hukuken var olmasına rağmen fiilen toplumda uygulanmayan hukuk normları, ölü kurallar olarak yaşayan hukukun dışında kalmaktadır (Gürkan, 2005: 37). Dolayısıyla hukuki normun istikrarlı şekilde uygulanıp uygulanmadığının tespiti, hukukun etkinliğinin belirlenmesi açısından büyük önem arz etmektedir.

Mahkeme kararlarının sosyolojik açısından sosyal olgu olarak ele alınması, olayların ve delillerin yargılama süreçlerinde ne şekilde değerlendirildiğinin belirlenmesiyle hukukun etkinliğinin saptanması arasında bağ oluşturmaktadır. Özellikle mahkeme kararlarının doğurduğu fiili sonuçlar ve hukukun amaçladığı

hedeflere ulaşıp ulaşmadığının belirlenmesi sosyolojinin inceleme alanındadır (Gürkan, 2005: 27).

Hukukun sosyal hayatla ilişkisinin belirlenmemesi hâlinde hukuka dair de tam manasıyla bilgiye ulaşmak mümkün görünmemektedir. Hukukla toplumsal yaşam arasında uyumun ölçülmesi, yasama faaliyetinin dahi başarısının tespitinde değerlendirmeye tabi tutulmak zorundadır. Uyumsuzluk hâli, bizzat kanun koyucunun toplumsal gerçeklik hakkındaki bilgisizliğini vurgulamaktadır (Topçuoğlu, 1960: 124-130).

Risk toplumunda bilişim teknolojilerindeki ilerlemenin bir sonucu olarak ortaya çıkan bilişim suçlarının oluşturduğu veya oluşturmaya muhtemel zararın tespit edilememesi, bilişim sistemlerinde ve özellikle sosyal medya gibi mecralarda muhafaza edilmekle birlikte nitelik ve nicelik olarak hesaplanması mümkün olmayan bilgi miktarı ve bilişim suçlarının gizlenme eğilimi gösteren mağdurlarının motivasyonları gibi sebepler riskin hesaplanmasında güçlükler ortaya koymaktadır. Bu belirsizlikleriyle birlikte faillerinin gizlenme imkânı da bilişim suçlarının siyah sayılardaki yoğunluğuna neden olmaktadır. Bilişim suçları, işlenmeleri üzerine en başta ceza kanunlarında bir yaptırım ile karşılaşmamakta ve hukuk tarafından takip edilmek durumunda kalmaktadır. Bu nedenlerle bilişim suçları bağlamında hukukun etkinliği açısından birçok problem bulunmaktadır.

2.2. RİSK TOPLUMUNDA HUKUK

Yaşadığı tarihi sürecin başında yazılı nitelik taşımayan hukuk kuralları yazının bulunmasıyla teknolojinin toplumsal, ekonomik ve kültürel gelişmelerin neticesi olarak yazılı hâle gelmiştir. Modernleşme ile devletin toplumsal yaşama etkisinin giderek arttığı ve hukuk kuralları ihdas edilerek toplumsal ilişkilere müdahale edildiği gözlemlenmektedir. Bu durum hukuk kurallarının karmaşıklaşmasına ve sistematik bir hâl almasına neden olmaktadır. Örneğin, modernleşme sonrası dönemde sosyal ve kültürel alana da sirayet eden köklü değişim süreci, kültürel etkileşimin yoğun olarak yaşandığı büyük göç hareketlerine yol açmıştır. Bu değişim süreci hukuku, ulus devletlerin vatandaşları ve eskisine nazaran daha fazla muhatap olduğu yabancılar için ayırmasını sağlamıştır (Yüksel, 2002:

172-179). Dolayısıyla toplumsal değişme en başta güncelliğini yitiren hukuku birçok sorunla karşı karşıya bırakmaktadır.

Modern hukuk eşitlik, özgürlük, kardeşlik gibi kavramlar üzerine umutla inşa edilmiştir. Fakat köleliği, sömürgeciliği, yayılcılığı engelleyebilmiş değildir. Modernizm, hukukun evrensel ilkeleri kapsamında şekillenen hukuk anlayışına rağmen iki dünya savaşı sırasında yaşanan trajedileri önleyememiştir. Büyük anlatılarına rağmen hukuk Yahudi kamplarında yaşanan trajediyi, Hiroşima'ya atılan bombaları, Irak'ta yaşanan işgali ve işkenceleri engelleyememektedir (Yüksel, 2010: 118-119). Bugünün dünyasında bile Suriye, birçok küresel terör örgütü ve devletlerin işgalinde bir dramı yaşamaktadır.

Modern hukuk sistemi, kanunların amacını araştıran hukukçu ve uzmanlarla birlikte rasyonelleşme çabası içerisinde giderek kapalı bir sisteme dönüşmektedir. Bu kapalı sistem, hukukun elastikiyetini azaltarak insanın deneyimlerinden uzak bürokratik ve şekilci bir hâl almasına yol açmıştır. Hukukun temel ilgi alanı, hayatın özünden ziyade hukuk kurallarının lafzına kaymaktadır. Vatandaşların hukuka ilişkin kanaatleri dışlanmıştır (Murphy, 2000: 124). Modern hukuk anlayışı hukuku kutsayarak hakları ikinci plana atmıştır (Yüksel, 2003: 149). Örneğin, bilişim korsanlarının birçok devlete ait farklı bilişim sistemlerine sızmasıyla edinilen bilgileri de içeriğinde barındıran Wikileaks, toplumdan uluslararası düzeyde yüksek güvenlikle gizlenen sistematik işkenceler, büyük yolsuzluklar, savaş suçları gibi yaşanan gelişmeleri tüm ayrıntısıyla ortaya dökmektedir. Gerçekler, devletler ve idari makamlarca toplumdan gizlenirken bu tip organizasyonlar şeffaf bir topluma hizmet etmektedir (Artut, 2014: 149). Fakat birçok ülkede hukuk, veri güvenliği ile şeffaf toplum ikileminde güvenlikçi davranarak bu tip faaliyetleri birçok kesimin beklentilerinin aksine suç olarak soruşturmaktadır.

Sanayi toplumundaki yaşam tarzlarının geleneklerden arınarak eksen değiştirmesi, bu dönemin sona ermesiyle birlikte bireyi günümüzün temsili bir işlev üstlenen kurumlarının sistemleriyle karşı karşıya bırakmaktadır. Bu yüzden kurumsal olarak planlanan normallik ile sosyal gerçeklik arasında çelişkiler oluşmaktadır. Dolayısıyla risk toplumu, sanayi toplumunun yapısını normatif yasallığa doğru kaydırmaktadır. Kurumlar hukuken saptanmış normal biyografi kategorileri

kapsamında icraatta bulunurken, gerçeklik bu kategorilerden giderek uzaklaşmaktadır (Beck, 2011: 203-204). Bilişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte suç açısından sosyal gerçekliğin bilişim alanına kaymasına rağmen sanayi toplumunun bakış açısıyla hukuk kurallarının ihdas edilip mahkemelerce yorumlanması, bilişim suçları riskini özellikle tüketiciler açısından yoğunlaştırmaktadır.

Sanayi toplumunda olduğu gibi risk toplumunda da bilim insanlarının rasyonalizm üzerinde tekel sahibi olma iddiasıyla risk araştırmalarında belirleyici olmaları, bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Risklerin önceden oluşturacağı zararın niceliği açısından tespit edilmesi mümkünken bilim insanlarının risk analizinde söz sahibi olmaları, en baştan teknik yönetilebilirlikle birlikte analiz sonucunu tahmin edilebilirlik ölçüsüyle sınırlandırmaktadır. Dolayısıyla teknik yönetilebilirliği olmadığı değerlendirilen riskler, bilimsel hesaplamaların yanında yargı kararları açısından var olamamaktadır (Beck, 2011: 38). Bu durum da risk toplumunda var olan hukuk kurallarının, hedefleri açısından başarısız olmasına yol açmaktadır.

Tüm risklere karşı güvenliği sağlaması beklenen hukuki düzenlemeler, yetersizlikleri nedeniyle çoğu zaman ölü kurallar olarak kâğıt üzerinde kalmaktadır. Yasama, uygulanmayacağından emin de olsa risklere karşı güvenlik talimatları çıkarmakta ısrar etmektedir. Böylece hukuk, oluşan zararın sorumlusunu risk körlüğü olarak ilan etmektedir (Beck, 2011: 59-60). Şirketlerin ve bankaların bilişim sistemlerine sızılarak ifşa olan ticari sırları, banka müşterilerinin internet bankacılığı üzerinden boşaltılan hesapları, ünlülerin internet üzerinden gönderdikleri ifşa olan mahrem mesajları faillerin tespit edilememesiyle birlikte ortada kalmaktadır. Bu durumda zararın asıl sorumlusunu tespit edemeyen hukuk, sorumluluğu kullanıcıların ihmalkârlıklarına ya da basiretsizliklerine bağlamaktadır.

Risk toplumunda ortaya çıkan tehlikelerin, nedensel yoruma dayalı olarak bilgi çerçevesinde var olması ve geleceğe yönelik olması, ilk etapta fark edilmelerini engellemektedir. Yine riskler, bilgi çerçevesinde değişebilmekte ve olduğundan küçük ya da büyük şekilde lanse edilebilmektedir. Bu sebeple risklerin tespiti medya

ve bilimin yanında hukuk uygulayıcılarına toplumsal ve siyasi manada kilit rol oynatmaktadır (Beck, 2011: 27).

Medya, bilim ve hukukun risklerin tespiti hususundaki kilit rolüne rağmen risk toplumunda teknolojik gelişmelerin yarattığı tehlikelere maruz kalınması, tehlikenin bilincine varılmasını beraberinde getirmemektedir. Aksine yaşanan korku nedeniyle tehlikenin inkâr edilmesi provoke edilmektedir. Tehlikenin boyutlarının büyümesiyle birlikte yok sayılması ve önemsizleştirilmesi eğilimi gözlemlenmektedir. Hatta risklerin ortadan kaldırılmasındaki güçlükler, yaşanan korkuları basit bir düşünce olarak görme ve tecrübesizlik olarak değerlendirilmekle birlikte endişeli eski insanların dalga geçilen bir yönü olarak konumlanabilmektedir (Beck, 2011: 113). Yakın zamanda ülkemizde bir ceza hukuku profesörü ve tıp profesörünün bilişim araçları kullanılarak dolandırılması, risklerin inkârına işaret eder şekilde sosyal medyada mizah konusu olmuştur.

Risklerin hukuk düzeni içerisinde yok sayılmasıyla da bağlantılı olarak, modern hukuka yöneltilen eleştirilerin başında toplumsal olarak önem arz eden sorunların hukuk sistemi tarafından benimsenmemesi yatmaktadır. Örneğin Çernobil patlaması ve AIDS gibi sorunlara rağmen devlet ya da hukuk tarafından bu tip sorunlarla ilgilenilmemektedir. Mevcut hukuk sistemi Çernobil patlamasını çok kamusal, AIDS'i ise çok özel alana ilişkin görmektedir. İnsanlık için çok önemli sorunların hukuken ele alınmaması sıkça eleştirilmektedir (Güriz, 1997: 148).

Kamuda risk duyarlılığı arttıkça tehlikeyi göstermeyen bilimsel araştırmalara siyaset tarafından daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Siyaset ve hukukun riskleri meşrulaştıran temsiliyeti bilimsel olarak garanti altına alınmıştır (Beck, 2011: 341). Örneğin, siyasi kararlarla yüksek hızla araç kullanmaya imkân tanıyan otoyollar inşa edilmekte ve hukuk kuralları bu yollarda belli bir hızın üstünde seyretmeyi yasaklamaktadır. Ancak hız limitlerinin çok üzerinde spor otomobillerin üretilmesinde sakınca görülmemektedir.

Beck, bugünün risklerinin daha çok geleceğe yönelik tehlikeler barındırdığını iddia etmektedir (Beck, 1992: 3). Sanayi toplumunda bilinçsiz şekilde seyreden ilerleme risk toplumunu yaratmıştır. Toplumsal kontrol mekanizmalarının yetersizliği riskleri tüm dünyaya yaymaktadır. Yaşanan kontrolsüzlük ise zamanla

meşrulaşma eğilimi içerisinde hareket etmektedir (Soydemir, 2011: 173). Bugün için Youtube gibi küresel video paylaşım sitelerinde dahi telif hakları gözetilmeden filmler, klipler ve yazılı eserler videolarla birlikte tüm dünyayla paylaşılmaktadır. Toplum nazarında hukuksuz görülmeyen bu davranış sapma olarak değerlendirilmemekle birlikte meşrulaşmıştır. Telif haklarını koruyan kanunlar, bu tip eylemleri suç olarak tanısa da faillerinin adalet kurumlarınca ne kadar takip edildiği tartışmalıdır. Sosyal medyada yaşanan itibar linçleri ceza soruşturmasına çoğu zaman konu olmamakta ve kişinin haysiyetine saldırı fiziki dünyaya taşınmamış ise olağan olarak algılanmaktadır. Bilişim korsanlarınca hack eylemleri neticesi devletlerin ifşa olan sırları, başka ülkelerin sınırlarında kanuni korumaya rağmen cezalandırılmamaktadır.

Risk toplumunda tehditlerin farklılaşması güvensizliğin boyutlarını da değiştirmektedir. Tahmin edilemeyen risklerin oluşturduğu belirsizlik çaresizlik hissini hâkim kılmaktadır. Geleneksel sosyal yapının çözülmesiyle birlikte siyasete önem atfetmeyen bir toplumsal zemin oluşmaktadır (Koyuncu ve Delibaş, 2012: 165). Dolayısıyla yaşamaya etki eden siyasetin önemini yitirmesi, hukuku da belirsiz ve güvenilmez kılarak etkinliğini azaltmaktadır.

Sanayi toplumunda teknolojinin doğurduğu ekonomik düzene karşı siyasetin müdahale şansı bulunmaktadır. Siyaset, bilime karşı göreceli bir özerklik altındadır. Fakat risk toplumunda siyasi sistem demokratik yapısını korumasına rağmen iktidarsızlaşmaktadır. Siyasi kurumlar bilim ve iş dünyasının planlamasında ve yapılandırılmasında etkisiz olmakla birlikte bu alanlardaki faaliyetlerin haklılığını savunan konumdadır. Toplumsal değişme yaratması beklenen siyasi kararlar ve dolayısıyla hukuk kuralları çoğu zaman uygulama alanı bulamamaktadır. Değişim iş dünyasının yatırım kararlarına bağlanarak teknolojik ilerlemenin görünmeyen yan etkilerine kapı aralanmaktadır (Beck, 2011: 280).

Araştırma, teknoloji ve bilimin yarattığı toplumsal değişim imkânı örgütlü gücün siyasi alandan uzaklaşmasına neden olmaktadır. Ortaya çıkan yeni toplum, günümüzde yasama faaliyetinin icra edildiği parlamentoların aksine bilişim teknolojilerinin kullanım şekillerinde tartışılmaktadır. Siyasi tartışmalar yerine teknolojik ilerlemenin spekülâtif yan etkileri konuşulmaktadır. Gelecek, siyaset

alanında tartışılmayıp araştırma laboratuvarlarında dolaylı olarak tasarlanan bir hâl almaktadır (Beck, 2011: 337-338).

Risk toplumunda bireyselleşmenin kapsamı gelenekten arınmayla birlikte özel alanı genişletmiştir. Bu genişlik, özel alana dayatılan sosyal ve hukuki sınırların geleneksel şekilde ayrımını güçleştirmektedir. Kabul edilebilir davranışla kabul edilemez davranış arasında ayırım yapmakta yaşanan zorluklar, kültür ve karşı kültür arasında ya da toplum ile alternatif gruplar arasında bölünmelere yol açmıştır. Kültürel ve sosyal alanda oluşan yeni kimlik şekilleri çoğu zaman siyaseten kısıktıcı etkiler yaratmaktadır (Beck, 2011: 149). Örneğin, gelişimi desteklemeyi hedeflediğini iddia eden toplumun çeşitli kesimleri tarafından fikri mülkiyet haklarını koruyan kanunlar olumlu karşılanmaktadır. Bazı karşıt gruplar ise, bu kanunların hedeflenenin aksine baskıcı, kapalı ve korumacı bulmaktadır. Fikri mülkiyet haklarına karşı çıkanlar, ilerlemenin açık paylaşım ile mümkün olduğunu ileri sürmektedir. Kapitalist yapıya direnen açık paylaşım anlayışı büyük bir kitle tarafından desteklenmektedir (Artut, 2014: 143). İzinsiz bilişim sistemlerine erişmek dahi çoğu ülke tarafından suç olarak tanımlanmışken, özgür bilginin kısıtlanmasını mümkün görmeyen ve bir alt kültür olarak gelişen hack kültüründe bu eylem sıradan bir faaliyet olarak görülmektedir.

Teknolojik ilerlemenin yarattığı risk yaratan durumların sorumluluğu onları üretenlerden ziyade, üzerinde etki etme şansı bulunmayan siyasete yüklenmiş durumdadır. Ticaret sebep olduğu şeyden sorumlu değilken, siyaset kontrol imkânının bulunmadığı teknolojik ilerlemenin sorumluluğunu taşımaktadır. Bu durumda teknolojik alandaki gelişmelerin yan etkileri engellenememektedir (Beck, 2011: 342). Örneğin, internet bankacılığının kullanıldığı bilişim sistemlerinin yaratıcıları sistemlerin açıklarından dolayı sorumlu tutulmazken, banka veya kredi kartının kötüye kullanılması ve bilişim araçları kullanılarak işlenen dolandırıcılık gibi suçların işlenmesinde çoğu zaman fail tespit edilemediğinden oluşan zarar banka müşterisinin üzerinde yıkılmaktadır. Aynı şekilde sosyal medya sitelerini yöneten şirketlerin bilişim sistemlerindeki açıklar sebebiyle bireyin mahremiyeti çoğu zaman ihlal ediliyor olmasına rağmen, sorumluluk bu şirketlere atfedilmemektedir. Bilişim suçlarının faillerini çoğu zaman suçun anonim işlenme özelliğinden dolayı tespit

edemeyen ve banka ya da şirketlerden failin bulunması noktasında bilgi de alamayan devlet ise kusurlu görülmektedir.

Risk toplumunda teknolojik değişimin yaratacağı zararlar toplumsal sonuçlar olarak algılanmaktadır. Bu sonuçlar tartışılmasına rağmen teknolojik gelişmenin kendisi tartışılmamaktadır. Teknolojik gelişme eleştiri kabul etmeyen, siyasi kararlardan etkilenmeyen ve kendine özgü nesnel mantık içerisinde hareket etmektedir (Beck, 2011: 303). Dolayısıyla hukuk da getirisinden çok götürüsü olsa bile teknolojik gelişmenin önünde duramamakta, siyaset gibi teknolojik ilerlemenin toplumsal sorunlarıyla ilgilenmektedir.

Postmodern Çağ'da bilişim teknolojileriyle birlikte yaşanan gelişmeler neticesi hukukun etkinliği açısından zayıflama süreci yaşanmaktadır. Küreselleşme sürecine paralel olarak sınırları aşar şekilde normların ihlali, ulus düzeyindeki hukuki kuralların muhatabı olan suçlular açısından hukukun üzerindeki tahakkümünü ortadan kaldırmaktadır. Yaşama dair alanların belirsizlik ve kontrol edilemezlik olgularının hâkim olduğu internet dünyasına kayması, bireyleri korumasız bir zemine doğru çekmektedir. Toplumsal değişim süreçlerine ayak uyduramayan hukuk, güvenilirliğini kaybederek toplumsal kontrol mekanizmalarını sakatlamaktadır. Risk toplumu, teknolojinin kazanımları ve kaybettirdikleri karşısında gerileme temelli bir dönüşüm yaşamaktadır (Alkin, 2017: 51-52).

Risk toplumunda ortaya çıkan tehditlere karşı ancak neyin yapılmaması gerektiği açıklanmaktadır. Bu tehditlere karşı ne yapılacağı ise muammadır. Birey, riskler tarafından kontrol altına alınmıştır (Beck, 2005: 47). Risklerin kontrol altına alınmaya çalışılması ise güvenlik ve özgürlükler arasında tercih yapma durumunu doğurmaktadır. Örneğin, bilişim suçlarının önlenmesi açısından sosyal medya sitelerine kısıtlamalar getirilmesi demokratik değerler açısından tartışılmaktadır. İnternet bankacılığı hizmeti sunan bankalar ve e-ticaret kapsamında faaliyet gösteren internet sitelerince alınacak önlemler de kullanışlılığı azaltmaktadır. Dolayısıyla bilişim suçları kullanışlılık, özgürlük ve güvenlik arasındaki çelişkiler içinde artarak işlenmeye devam etmektedir.

3. RİSK TOPLUMUNDA HUKUKUN ETKİNLİĞİNİN SAPTANMASI: KURAL VE YARGILAMA

3.1. HUKUKUN RİSKİ BELİRLEYEMEMESİ ÖRNEĞİ

Bir Yargıtay kararına¹⁰ konu olayda; mağdura ait e-posta adresinin şifresi kırılarak irtibatlı bulunduğu Facebook hesabına giriş yapılmış ve şifresi değiştirilerek erişimi engellenmiştir. Bilişim sistemine girme suçunun tartışıldığı olayda virüs, solucan, Truva atı, tuş kaydediciler gibi yöntemlerin kullanılması mümkün gözükmemektedir. Ancak gerek Cumhuriyet savcısı tarafından yürütülen soruşturmada, gerekse ilk derece mahkemesince yapılan yargılamada bu husus açığa kavuşturulmuş değildir.

İncelemeye konu olayda Yargıtay tarafından delillerin ne şekilde toplanması gerektiği kararda özellikle belirtilmiştir. Bu tip olaylarda öncelikle e-posta adresinin mağdura ait olup olmadığının belirlenmesi gerekmektedir. E-posta adresinin mağdura ait olduğu bilgisinin edinilmesi üzerine, erişimin engellendiği iddia olunan tarihler nazara alınarak e-posta adresine mağdurun giriş yapıp yapmadığı ve şifre değiştirme işleminin yapılıp yapılmadığı internet sağlayıcısından sorulmalıdır. İlgili şirketten kullanılan IP numaraları da istenerek e-posta adresine erişim sağlayan internet bağlantıları tespit edilmek zorundadır.

Sadece internet bağlantı noktalarının ve e-posta hesabına dair aidiyet bilgisinin elde edilmesi, maddi gerçeğe ulaşmaya çalışan ceza yargılamasına yetmemektedir. Özellikle aynı internet bağlantısının çok sayıda kişi tarafından kullanılabileceği akla gelmektedir. Bu durum olaya konu bilişim suçunun anonim işlenme özelliğine işaret etmektedir.

İncelenen olaya konu bu tip olaylarda yetkisiz erişim gerçekleştirdiği iddia olunan kişi veya kişilerin mümkün olduğu ölçüde kullanımındaki akıllı cep telefonu, bilgisayar gibi bilişim sistemlerinin ele geçirilip incelenmesi gerekmektedir. İnceleme neticesi sosyal medya hesabı kullanılarak başkalarıyla iletişime geçilmişse bu şahıslar tanık olarak dinlenmeli ve yetkisiz erişim sağlayan şahıs ya da şahısları bu şekilde başkaca suçlar işleyip işlemedikleri tespit edilmelidir.

¹⁰ Yargıtay 8. Ceza Dairesinin 2017/11114 karar sayılı ilamı (Benzer nitelikte birçok Yargıtay kararı bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak Yargıtay 8. Ceza Dairesinin 2017/13811 ve 2018/10274 karar sayılı ilamları verilebilir.)

İncelemeye konu olayda Yargıtay tarafından yargılamada dikkat çeken eksiklikler şu şekilde belirtilmiştir:

“....Somut olayda; sanığın, şikayetçinin kullandığı ".....@hotmail. com" e-posta adresi ile irtibatlı olan facebook adresine bilgisi ve rızası olmaksızın şifreyi değiştirerek erişilmez kıldığından bahisle açılan davada, yapılan soruşturma ve kovuşturma yetersiz olup olaya ilişkin deliller toplanmadan hüküm kurulmuştur. Sanığın suçlamayı kabul etmediği gibi hattına başkalarının girmiş olabileceği savunmasına ilişkin olmak üzere internet hattını sanık dışında başkalarının da kullanıp kullanmadığı ve kendisine ait olduğu belirtilen e-mail adresinin sanığa aidiyeti hususunda dosyada bir bilgiye rastlanmamıştır. Şikayetçinin 05.12.2012 tarihinden itibaren e-mail adresine giremediğini belirttiğinin anlaşılması karşısında, anılan tarihten şikayet tarihine kadar olan dönemde, bu adresin faal olup olmadığı, şikayetçi tarafından kendi adresine erişim sağlanıp sağlanmadığı tespit edilmemiştir. Sanık tarafından suç tarihinden sonra giriş yapıp yapılmadığı, adrese ait şifrenin değiştirilip değiştirilmediği, şifre değiştirilmişse hangi tarihte ve hangi IP numarası ile erişim sağlanarak şifrenin değiştirildiği ilgili internet sağlayıcısından sorulmadan hüküm kurulmuştur....”.

Görüldüğü üzere somut olayda işlenen bilişim suçunun boyutları tam manasıyla ortaya koyulmuş değildir. En başta mağdura ait Facebook hesabına yetkisiz erişim yapıldıktan sonra başkaca suçların da işlenip işlenmediği hiç araştırılmamıştır. Bununla birlikte yetkisiz erişim sağlanan sosyal medya hesabının mağdura aidiyeti belirlenmemiş, sanık tarafından kullanılan internet bağlantısının başkalarının da kullanılıp kullanılmadığı tespit edilememiştir. Bilişim suçlarının anonim işlenme özelliği yargılama süreçlerinde yapılacak araştırmanın en büyük çekincesidir.

Yargıtay tarafından eksik araştırma yapılarak sanık hakkında beraat kararı verilmiş olduğu vurgulanmaktadır. Bu durum hukuka aykırı görülmüş fakat beraat kararının onanması yoluna gidilmiştir. Yargıtay işlenen bilişim suçunun belirlenmesi ve ceza hukuku disiplini içerisinde kontrolünün sağlanamadığını “....*Bu itibarla; yukarıda açıklanan yöntem izlenmeden yapılan soruşturma ve kovuşturma sonucu aradan geçen sürede dikkate alındığında bu eksikliklerin yerine getirilmesi imkansız hale gelmiş olmakla tebliğnamedeki bozma düşüncesine iştirak edilmemiştir....*” şeklinde ifade ederek ortaya koymuştur. Hukuk, zamanaşımı süresi içerisinde bilişim suçunu aydınlatamayarak risk toplumundaki risklerin hesaplanamaz olduğunu ve bunun çaresizlik hissi yaratarak toplumsal güveni zedelediğini göstermektedir.

3.2. HUKUKUN KÜRESEL RİSKİ KONTROL EDEMEMESİ ÖRNEĞİ

Yargıtay incelemesine konu olan bir olayda¹¹ mağdura ait fotoğraf profil resminde kullanılarak Facebook hesabı açılmış ve telefon numarası yayımlanmıştır. Soruşturma kapsamında bahse konu profile giriş yapılan internet bağlantısının, olaydan üç ay kadar sonra bir kez bağlantı gerçekleştirildiğini gösterir şekilde IP bilgileri itibarıyla sanığı işaret ettiği anlaşılmaktadır. Bundan başka sanığa ait bilgisayara el konulup incelenmesine rağmen suçun işlendiğine dair bulguya rastlanmamıştır.

Sanık yargılama aşamalarındaki savunmalarında bilişim suçlarının anonim işlenme özelliğine işaret ederek 5 çocuklu bir ev kadını olduğunu, evindeki bilgisayarı çocukları ve onların eve gelen arkadaşlarının kullandığını, olayın açığa çıkmasının ardından oğlunun internet bağlantısının şifreyle kullanılmasını sağladığını, bir başkasının kendisine ait internet bağlantısını kullanarak suç işlemiş olabileceğini beyan etmiştir. Toplanan deliller ve savunmalar kapsamında ilk derece mahkemesi tarafından suçun her türlü şüpheden uzak, kesin ve inandırıcı delillerle ispat edilemediğinden bahisle delil yetersizliği gerekçe gösterilerek beraat kararı verilmiştir.

İlk derece mahkemesinin beraat kararını temyiz makamı olarak inceleyen Yargıtay, sanığın kişisel durumunu ve değinilen delil durumunu gerekçe göstererek maddi gerçeğin açığa çıkarılabilmesi açısından yargılamada toplanması gereken başkaca delillerin de bulunduğunu belirtmektedir. Yargıtay, bilişim suçlarının değişik yöntemlerle anonim şekilde işlenme kabiliyetinden bahsederek şu şekilde tespitlerini güçlendirmiştir:

“....değişken tipli aynı IP bilgisi hizmet sağlayıcılarca farklı zamanlarda farklı bilgisayarlara verildiği gibi çeşitli yöntemlerle (proxy, IP kopyalama, şifresiz kullanım vs) aynı zaman aralığında farklı bilgisayarlara verilmesinin de mümkün olduğu, bu bağlamda, profil hesaplarının sanık tarafından açılarak hesaplardaki yapılan tüm işlemlerin onun tarafından yapıldığının kabul edilemeyecek olması...”.

Somut olay açısından sanığın Facebook profilini oluşturan kişi olup olmadığının tespit edilmesi, bahse konu sosyal medya platformunu kullandıran firmadan bilgi edinilmesini gerektirmektedir. Bu eksikliğe Yargıtay tarafından da

¹¹ Yargıtay 12. Ceza Dairesinin 2015/14 karar sayılı ilamı

işaret edilmesine rağmen ilk derece mahkemesi kararının onanması yoluna gidilmiştir.

Bilindiği üzere Facebook, Instagram, Twitter, Youtube gibi sosyal medya platformlarının merkezleri Amerika Bileşik Devletleri’nde bulunmaktadır. Öncelikle Amerika Bileşik Devletleri’nde suç olarak düzenlenen fiillere ilişkin olarak yer sağlayıcı şirketlerden talep edilmesi hâlinde, diğer ülkelerin adli makamlarına bilgi vermesi söz konusudur. Böylece suçun zamanın yanında mekâna göre de değişen yapısı nedeniyle birtakım fiillerin Amerikan hukuk sisteminde suç olarak addedilmemesi, delillerin toplanamamasına neden olmaktadır. Örneğin, hakaret ve sövme fiilleri, ifade özgürlüğünün geniş yorumlanması nedeniyle Amerikan hukuk sisteminde suç olarak görülmemekte ve belli şartlar altında tazminata konu olan eylemler arasında gösterilmektedir. Dolayısıyla Türkiye’de soruşturma konusu yapılan ya da yargılamaya konu olan hakaret suçlarında, Amerika Bileşik Devletleri merkezli yer sağlayıcılardan bilgi edinilmesi mümkün gözükmemektedir.

Suçun dinamik ve göreceli yapısı nedeniyle ülkemizde işlenen birçok suça ilişkin delillerin elde edilememesinden başka, bilişim teknolojilerini tüketen yapıda bulunulması nedeniyle delil elde etme süreçlerinde başka sorunlarla da karşılaşmaktadır. Örneğin, Amerika Bileşik Devletleri mevzuatı internet ortamında işlenen suçlara ilişkin trafik bilgilerinin 90 gün süreyle saklanmasına imkân tanımaktadır. Bu süre kısıtlılığı da Türkiye açısından küresel nitelik taşıyan bilişim suçlarına ilişkin delillerin toplanmasını zorlaştırmaktadır.

Yargıtay tarafından incelemeye konu olayda bu tespitlere işaret eder şekilde yargılamadaki eksikliklerden bahsetmiş ancak ilk derece mahkemesi kararının onanmasına hükmetmiştir. Gerekçe olarak şu ifadelere yer verilmiştir:

“....Adalet Bakanlığı Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğünün İnternet Ortamında İşlenen Suçlarda Uluslararası Ceza İstinabe İşlemlerine ilişkin yazısına göre, google, yahoo, facebook, skype, hotmail, twitter, youtube gibi internet ortamında yaygın olarak kullanılan yer sağlayıcı firmaların merkezinin Amerika Birleşik Devletleri’nde bulunduğu, ABD mevzuatına göre, internet ortamında işlenen suçlara ilişkin trafik bilgileri, yer sağlayıcılar veya erişim sağlayıcılar tarafından 90 gün süreyle saklandığı, bu süre içinde resmi otoritelerce başvurulduğunda anılan saklama süresine 90 gün daha ilave edildiği belirtilmiş olmakla ve aradan geçen süre gözetildiğinde, facebook sosyal paylaşım sitesinde hesap açarak işlem yapan bilgisayara ait IP bilgileri ile modemde ve bilgisayarda yapılacak incelemede yeni delil elde edilmesinin mümkün görülmemesi karşısında,

sanığa atılı suç sabit olmadığından beraatine karar verilmesinde isabetsizlik görülmemiş....”.

İncelenen olaya benzer şekilde Yargıtay tarafından incelenen bir başka olayda¹², soruşturma aşamasında sosyal medya platformu üzerinden işlenen hakaret suçu hakkında Facebook, Twitter, Instagram gibi sosyal paylaşım siteleri ile ilgili olarak adli yardımlaşma taleplerinin Amerika Bileşik Devletleri adli makamlarınca cevaplanmadığından kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilmiştir. Ancak Yargıtay, bu kez Amerika Birleşik Devletleri adli makamlarından adli yardımlaşma talebinde bulunulması ve sonucuna göre karar verilmesi gerektiğinden kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararı itiraz makamı olarak inceleyip reddeden hâkimlik kararını bozma yoluna gitmiştir.

Yargıtay’ın her iki kararında da artık deliller toplanamayacak ve riskin kontrolü sağlanamayacaktır. Ancak delillerin toplanmasının imkânsız olduğunu tespit eden Yargıtay ilk incelenen kararında kanuna aykırı verilmesine rağmen ilk derece mahkemesinin beraat kararını onamış, benzer ikinci olayda ise delillere artık ulaşmanın mümkün olmadığını bile bile normatif bakış açısıyla hâkimlik kararını kaldırmıştır. Bu durumda soruşturmaya devam etmek zorunda olan adli makamlar cevap verilmeyeceği belli olmasına rağmen birçok bürokratik süreçler içeren uluslararası adli yardımlaşma kurumunu işleterek yabancı şirketlerden silinen bilgileri soracaktır. Dolayısıyla dünyanın dört bir yanına dağılan delilleri toplamakta zorlanan ve etkinliğini zayıflatan hukuk, küresel boyutlara ulaşan bilişim suçlarıyla mücadele ederken bir yandan da çaresizliği içerisinde kendi içinde çelişkiler oluşturmaktadır.

3.3. HUKUKUN KAVRAM KRİZİ: SUÇUN İŞLENDİĞİ YER

Ceza yargılamasının amacı Yargıtay tarafından bir kararında¹³ şu şekilde belirtilmiştir:

“....Amacı, maddi gerçeğe ulaşarak adaleti sağlamak, suçu işlediği sabit olan faili cezalandırmak, kamu düzeninin bozulmasını önlemek ve bozulan kamu düzenini yeniden kurmak olan ceza yargılamasının en önemli ilkelerinden birisi de öğretici ve uygulamada; "suçsuzluk" ya da "masumiyet karinesi" olarak adlandırılan kuralın bir uzantısı olan ve Latince,"in dubio pro reo" olarak ifade edilen "kuşkudan sanık yararlanır" ilkesidir....”.

¹² Yargıtay 18. Ceza Dairesinin 2019/3576 karar sayılı ilamı

¹³ Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 2011/202 karar sayılı ilamı

Kuşkusuz, adaletin sağlanması ve suç işlenmesi sonucu bozulan kamu düzeninin tekrar inşası hızlı ve etkin şekilde gerçekleşmelidir. Geciken adaletin adaletsizlik olduğu fikri maddi gerçeğin olabildiği kadarıyla süratle ortaya çıkarılmasını zorunlu kılmaktadır. Hukukun etkinliği bir yandan da hızıyla ölçülmektedir.

Medeni yargılama hukuku sistemine hâkim olan “*usul ekonomisi ilkesi*” adaletin ucuz, çabuk ve isabetli olarak sağlanması şeklinde tarif edilmektedir (Yılmaz, 2008: 245). Ceza yargılamasında ise bu ilke “*makul sürede yargılanma hakkı*” olarak karşımıza çıkmaktadır (Kaşıkara, 2009: 245). Anayasa’nın 141. maddesinde de “*Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması yargının görevidir.*” denilerek ilkenin uygulanma zorunluluğu vurgulanmaktadır.

Ceza yargılamasının süratle yapılabilmesi açısından kamu davasının hangi mahkemede görüleceğinin tespiti büyük önem arz etmektedir. Bu sebeple en başta davası görülen suça ilişkin hangi seviyedeki ilk derece mahkemesinin görevli olduğu ve görevli olan ilk derece mahkemelerinden neredekinin davayı görmekte yetkili olduğunun belirlenmesi zorunludur.

Ceza yargılamasında görev kuralları, ceza uyuşmazlığının konusunu teşkil eden olayın hukuki boyutunu ifade eden suç türünün yargılaması itibariyle ilk derece mahkemelerinin hangisinde yapılacağını ifade etmektedir. Yetki kuralları ise, ülkenin mahkemeler arasında yargı çevrelerine coğrafi alan olarak bölünmesi anlamına gelmektedir (Kunter, Yenisey ve Nuhoglu, 2009: 214-237). Yetki kuralları ile hâkimin nerede işlenen suçlara bakması gerektiği çözüme kavuşturulmak istenmiştir. (Erem, 1978: 137). Yetki kuralları kolay, ucuz ve çabuk şekilde ulaşılmak istenen yargılamanın amacına hizmet etmektedir (Yurtcan, 2007: 108).

Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 12. maddesinin 1. fıkrasında davaya bakmak yetkisi suçun işlendiği yer mahkemesine bırakılarak ana yetki kuralı “*suçun işlendiği yer*” kavramından hareketle belirlenmiştir. Ayrıca ceza yargılamasında suçun işlendiği yerin ülke dışında olması, belli olmaması ya da birden fazla olması gibi durumlar açısından yetki kuralları getirilmiş, kademeli olarak yetki kuralları ihdas edilerek ceza yargılamasında dosyaların sürüncemede kalması engellenmek istenmiştir.

Suçun işlendiği yer kavramından ne anlaşılması gerektiği ceza yargılamasında yetki kurallarının ana meselelerinden birisidir. Suç, failin hareketi ile nedensellik bağı bulunan neticenin ortaya çıkması sonucu gerçekleşmektedir. Dolayısıyla doktrinde hareketin gerçekleştiği yeri suçun işlendiği yer olarak değerlendirenler bulunmakta birlikte, birçok yazar yetkili mahkemenin belirlenmesi açısından neticenin gerçekleştiği yeri suçun işlendiği yer olarak kabul etmektedir (Yurtcan, 2007: 110). Yargıtay kararlarında¹⁴ suçun işlendiği yer, neticenin gerçekleştiği yer olarak nazara alınmış ve bu uygulama istikrar kazanarak içtihat edilmiştir.

Mahkemelerin ceza yargılamasının belirli aşamalarında davayı görmek açısından yetkinin kendilerinde olmadığını değerlendirmesi durumunda, yetkisizlik kararı verilerek dosyalar yetkili olduğu değerlendirilen mahkemelere gönderilmektedir. İki veya daha fazla mahkemenin davadan yetkisizlik kararıyla el çekmesi durumunda ise olumsuz yetki uyuşmazlığı söz konusu olacaktır. Bu durumda Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 17. maddesi uyarınca ceza yargılamasında yetki uyuşmazlığı ortak yüksek görevli mahkemelerce çözüme kavuşturulmaktadır. Ceza yargılamasında farklı bölge adliye mahkemelerinin yargı çevresi içerisinde bulunan mahkemeler arasında ortaya çıkan yetki uyuşmazlıkları Yargıtay 5. Ceza Dairesi tarafından kesin olarak karara bağlanmaktadır (Centel ve Zafer, 2010: 513).

Ceza yargılamasında yetki kurallarına ilişkin değinilen genel açıklamalarla birlikte, bilişim suçları açısından “*suçun işlendiği yer*” kavramının birtakım sorunlara neden olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Zamanın rastgele birkaç ana sıkıştığı ve mesafe kavramının anlamını yitirdiği Postmodern Çağ'da küreselleşen suçlar, klasik suç anlayışıyla oluşturulan yetki kurallarıyla ceza yargılamasının amaçlarına ulaşmasını engellemekte ve hukukun etkinliğini azaltmaktadır.

Risk toplumu, hiyerarşik olmayan yapılarla kontrol edilmekte ve ev merkezli toplum içinde sanal bağımlılıklarıyla bireyler sınıf farkı olmadan mesafenin kıymetsiz olduğu bilişim teknolojileriyle karşı karşıya gelmektedir. Bu husus da en başta bilişim suçlarını mekânsız yaparak “*suçun işlendiği yer*” kavramıyla yetki

¹⁴ Yargıtay 11. Ceza Dairesinin 2006/6680 karar sayılı ilamı bu kararlardan birine örnek teşkil etmektedir.

kurallarının açıklanmasını güçleştirmektedir. Mekân açısından dağınık olan bilişim suçları açısından âdeta her yer, her yerdedir.

Daha evvel de değinildiği üzere Türkiye'deki mağdurun İngiltere'de bulunan bir bankadan açılan hesabındaki paranın, Afganistan'da sağlanan bir internet bağlantısıyla Fransa'da bulunan bir banka hesabına aktarılıp İsviçre'de bir bankamatikten çekilmesi ve hatta eylem sırasında kullanılan internet bağlantısının Meksika'da gösterilmesi mümkündür. Dolayısıyla suçun nerede işlendiği sorusu, bilişim suçlarıyla birlikte her zamankinden daha fazla ceza yargılamasının gündemindedir.

Ülke ekseninde konunun ele alınması açısından dolandırıcılık suçunun değerlendirilmesinde fayda görülmüştür. Türk Ceza Kanunu'nun 157. maddesi kapsamında *“hileli hareketlerle bir kimsenin aldatılıp, onun veya başkasının zararına olarak, kendisine veya başkasına yarar sağlanması”* şeklinde tanımlanabilecek olan dolandırıcılık suçu açısından, suçta bilişim sistemlerinin kullanılması suç mahallinin tespitini güçleştirmektedir. Suçun tarafları sosyal medya siteleri, alışveriş siteleri, satılık ilan siteleri gibi internet kanallarında karşı karşıya gelmektedir. Telefonla arama yapmak suretiyle bile olsa iletişim kurabilen suçun tarafları, çoğu zaman internet bankacılığı, POS makinesi ve ATM gibi bilişim sistemlerini kullanarak para yatırmakta, para transfer etmekte, para çekmekte ya da ödeme yapmaktadır.

Suç tanımından da anlaşılacağı üzere dolandırıcılık suçu menfaatin temini ile birlikte neticelenerek oluşmaktadır. Bilişim sistemlerinin kullanıldığı ya da kullanılmasıyla birlikte suçta araç vazifesi gördüğü dolandırıcılık olaylarında menfaatin nerede temin edilmiş olduğu yer başlı başına bir muammadır. Suçun işlendiği yerin yetki kuralları açısından tespiti bu sorunun çözülmesine bağlı durumdadır. İnternet ortamında mağdur tarafından yapılan bir ödeme ya da para transferi hâlinde suç mahalli neresi olacaktır? Örneğin, dolandırıcılık olaylarının bilişim sistemleri kullanılarak mağdurun hesabından failin belirttiği bir hesaba para transferi şeklinde gerçekleştiği durumlarda, ilk derece mahkemelerinin menfaatin elde edildiği yere dair mağdura ait banka hesabının bulunduğu yer, mağdur tarafından para transferi işleminin yapıldığı yer, fail tarafından belirtilen banka

hesabının bulunduğu yer, fail tarafından paranın çekildiği yer, fail tarafından internet bankacılığı işlemlerinin yapıldığı yer gibi değerlendirmelerle yetkisizlik kararları verdiği görülmektedir.

Açıkçası Yargıtay da bilişim sistemlerinin kullanıldığı dolandırıcılık suçlarında menfaatin temin edildiği yere ve dolayısıyla suçun işlendiği yere dair tespitlerinde çelişkiler barındırmaktadır. Örneğin Yargıtay incelemesine konu bir olayda¹⁵; failler mağdurla telefonla irtibat kurmuş, bir asistanlık şirketine borcu olduğunu ve ödemediği takdirde icra takibi ile karşılaşacağını beyan etmişlerdir. Bunun üzerine Kilis ilinde bulunan mağdur korkuya kapılarak kredi kartı bilgilerini faillere vermiş ve telefon görüşmesi sırasında 3D güvenlik sistemi çerçevesinde telefonuna gönderilen 375 TL bedelli harcamaya dair şifreyi faillere vermiştir. Bunun üzerine bir şirketin banka hesabına yatan para İstanbul ilinin Esenyurt ilçesinde çekilmiştir. Bu yargılama kapsamında Yargıtay Esenyurt ilçesinde işlendiğine hükmetmiştir.

Yargıtay incelemesine konu bir başka olayda¹⁶, fail bir ilan sitesine cep telefonu sattığından bahisle ilan vermiş ve bunun üzerine mağdur kendisiyle irtibat kurmuştur. Tarafların telefonun satışı noktasında anlaşmaları üzerine mağdur Muğla ilinde parayı failin Bursa ilinin Mustafakemalpaşa ilçesindeki bir bankada bulunan hesabına yatırmıştır. Bu durumda Yargıtay paranın müşteri tarafından yatırıldığı Muğla ilini suçun işlendiği yer olarak belirlemiştir.

Yargıtay tarafından incelenen başka bir olayda¹⁷ da failler İstanbul alan kodlu numarası bulunan telefonla mağdura ulaşmışlardır. Daha sonra sigorta poliçesinden kaynaklanan para iadesi hakkı olduğundan bahisle mağdura ait kredi kartı bilgilerini edinmişler ve alışveriş sitelerinden altın ile cep telefonu satın almışlardır. Soruşturma kapsamında faillerin alışverişleri Afyonkarahisar ilindeki internet bağlantısıyla gerçekleştirdikleri ve sipariş ettikleri ürünlerin aynı ilde teslimatının yapıldığı belirlenmiştir. Bu hâlde Yargıtay, suçun internet bağlantısının gerçekleştirildiği ve sipariş edilen ürünlerin teslim alındığı yer olan Afyonkarahisar ilinde işlendiğini kabul etmiştir.

¹⁵ Yargıtay 5. Ceza Dairesinin 2019/39 karar sayılı ilamı

¹⁶ Yargıtay 5. Ceza Dairesinin 2019/55 karar sayılı ilamı

¹⁷ Yargıtay 5. Ceza Dairesinin 2019/76 karar sayılı ilamı

Bir başka dolandırıcılık olayında¹⁸ mağdur Konya ilinin Karatay ilçesindeki bir bankada bulunan hesabındaki parayı mobil bankacılık hizmetini kullanarak failin banka hesabına transfer etmiş ve para fail tarafından Adana ilinin Kozan ilçesinde bizzat çekilmiştir. Bu olayda Yargıtay, suçun mağdurun hesabının bulunduğu yer olan Karatay ilçesinde işlendiğinden bahisle Konya Ağır Ceza Mahkemesini yetkili addetmiştir.

Farklı bir dolandırıcılık olayında¹⁹ ise fail telefonla irtibat kurduğu mağdurdan kredi kartı harcamasına dair iade yapılacağından bahisle kredi kartı bilgilerini ve cep telefonuna gelen şifreleri edinmiştir. Bunun üzerine failin kredi kartı nakit avans hesabından kredi kullanılarak bir miktar para failin İstanbul ilinin Ümraniye ilçesindeki banka nezdinde bulunan hesabına yatırılmıştır. Bu durumda Yargıtay, paranın yatırıldığı faile ait hesabı işleten bankanın bulunduğu Ümraniye ilçesini suçun işlendiği yer olarak belirlemiştir.

Görüldüğü üzere bilişim sistemlerinin kullanıldığı ya da araç vazifesi gördüğü dolandırıcılık suçlarında suçun işlendiği yerin belirlenmesi içtihatlarla net kriterlere bağlanmış değildir. Benzer olaylarda bazen müşterinin banka hesabının bulunduğu yer, bazen de failin banka hesabının bulunduğu yer suç mahalli olabilmektedir. Bunun yanında suçun işlendiği yer yönünden mağdur tarafından paranın yatırıldığı yer, fail tarafından paranın çekildiği yer, internet üzerinden harcama ya da para transferinin yapıldığı yer, internet üzerinden alınan ürünün faile teslim edildiği yer gibi kabuller bilişim sistemlerinin kullanıldığı ya da araç vazifesi gördüğü dolandırıcılık suçlarında yetki kuralları açısından kaotik bir duruma işaret etmektedir.

Türk Ceza Kanunu’nun “*Topluma Karşı Suçlar*” kısmının “*Bilişim Alanında Suçlar*” bölümünde yer alan banka kartı veya kredi kartının kötüye kullanılması suçu 245. maddede düzenlenmiştir. Dolandırıcılık gibi banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması suçunda da Yargıtay’ın suçun işlendiği yeri belirlerken olayın mahiyetine göre farklı kriterleri nazara alarak karar verdiği gözlemlenmektedir. Örneğin, banka veya kredi kartının kötüye kullanılması suçunun konu olduğu bir

¹⁸ Yargıtay 5. Ceza Dairesinin 2019/104 karar sayılı ilamı

¹⁹ Yargıtay 5. Ceza Dairesinin 2019/154 karar sayılı ilamı

olayda²⁰ mağdurun kredi kartı bilgileri edinilerek harcama yapılmış ve harcamanın yapıldığı şirkete ait kullanılan POS cihazının bulunduğu yer suç mahalli olarak kabul edilmiştir. Bir başka olayda²¹ fail tarafından mağdura ait kredi kartı bilgilerinin edinilmesi üzerine birkaç alışveriş sitesinden ürün satın alınmış ve GSM hattına para yüklemesi yapılmıştır. Bu durumda Yargıtay cep telefonunun fail tarafından kullanıldığı yeri suçun işlendiği yer olarak tespit etmiştir. Farklı bir olayda²² da Trabzon iline bulunan mağdurun kredi kartı bilgileri edinilmiş ve İstanbul merkezli bir şirketten internet aracılığı ile fatura ödemesi yapılmıştır. Bu durumda failin bulunduğu İzmir ili suç yeri olarak kabul edilmiştir.

Başka bir olayda²³ mağdura ait kredi kartının bilgileri edinilerek bir alışveriş sitesinden alınan ürün fail tarafından sipariş edilmiştir. Bu olayda Yargıtay ürünlerin kargo şirketi tarafından teslim edildiği yeri suçun işlendiği yer olarak kabul etmiştir.

Araştırma kapsamında bir olayda²⁴ da mağdurun Manisa ilinde bulunan bir banka şubesinden temin ettiği kredi kartı bilgileri fail tarafından edinilmiş ve internet bankacılığı kullanılarak İzmir ilindeki bir banka şubesi nezdinde bulunan failin banka hesabına kredi kullanılarak edinilen para transfer edilmiştir. Ancak Yargıtay tarafından paranın bir kısmının çekildiği İstanbul ili suçun işlendiği yer olarak belirlenmiştir.

Verilen örnekler bağlamında yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, risk toplumunda doğan ve mekândan bağımsız şekilde işlenen bilişim suçları açısından çağdaş ceza hukukunun suçun işlendiği yer kavramı çalışmamaktadır. Bilişim suçlarının konu olduğu dosyalar istikrar kazanamayan, belirsiz ve karmaşık içtihatlardan esinlenerek yetkisizlik kararlarıyla bir adli makamdan diğerine sürekli dolaşmaktadır. Bu arada suçlar aydınlatılamamakta, deliller kaybolmaktadır. Hukukun etkinliği işlemeyen kavramlarına bağlı olarak azalmaktadır.

3.4. HUKUKUN RİSKİ CEZALANDIRMA EĞİLİMİ

Sanayi, tıp, nükleer, gen teknolojisi ve bilişim gibi alanlarda yaşanan kontrolsüz ilerleme neticesi ortaya çıkan risk toplumunda yeniliklerden ve bu

²⁰ Yargıtay 5. Ceza Dairesinin 2019/27 karar sayılı ilamı

²¹ Yargıtay 5. Ceza Dairesinin 2019/238 karar sayılı ilamı

²² Yargıtay 5. Ceza Dairesinin 2019/151 karar sayılı ilamı

²³ Yargıtay 5. Ceza Dairesinin 2019/124 karar sayılı ilamı

²⁴ Yargıtay 5. Ceza Dairesinin 2019/166 karar sayılı ilamı

yeniliklerin doğurduğu hukuki değerlerden yararlanma biçimleri ortaya çıkmıştır. Bu durum, hukuku ve özelinde ceza hukukunu oluşturduğu normlar ve kurumlar ekseninde değişiklikler yapmaya mecbur kılmaktadır. Risk toplumunda ortaya çıkan yeni suç tipleri ve suç işleme yöntemleri çağdaş ceza hukuku normlarının ortadan kaldırılmasını ya da yeni kurallar belirlenmesini gerektirmektedir. Risk toplumunun yeni yaşam şekillerine uygun davranış modellerinin saptanması, hukukun amacına uygun olmak ve mevcut hukuki değerlerin korunması anlayışına dayanmalıdır (Ünver, 2003: 500).

Risk toplumunda yaşanan gelişmeler, bilişim suçları başta olmak üzere karmaşık yapıda suç tipleri doğurmuştur. Küreselleşme ile birlikte ülke sınırlarını aşan suçların işlenmesi açısından yeni fırsatların ortaya çıkması ceza hukukunun yerel düzeydeki sınırlarını zorlamaktadır. Bu duruma bağlı olarak dünyada benimsenen suç siyaseti küreselleşme eğilimi göstermiştir. Toplum ve bireye ait hak ve özgürlüklerin korunması amacı, ceza hukukunun yapısına ait sınırları zorlayarak doğurduğu sorunlar etrafında tartışmalara neden olmaktadır (Jescheck ve Sieber, 2007: 175). Daha evvel doğa olayları ya da doğaüstü güçlerden kaynaklanan risklerin insan hareketinden ya da ihmalden kaynaklanması hukuki tartışmaların tam ortasındadır. Tarihi süreç içerisinde teknolojik ilerlemeye bağlı olarak insanın kazandığı yetenekler bizzat suçu doğurmaktadır. Risk toplumunda doğan suçların ve yeni suç işleme yöntemlerinin küresel boyut kazanarak zaman ve mekândan bağımsız şekilde hareket etmesi, çağdaş ceza hukukunun bazı kavramlarının suçla mücadelede etkinliğini azaltmaktadır. Ceza hukukunun nedensellik, kusurluluk, sorumluluk gibi kavramları yeni toplumun belirsiz ve kontrol edilemeyen risklerine karşı çalışmamaktadır (Keçelioğlu, 2015: 629).

Risk toplumunun yapısı içerisinde oluşan risklerin hukuk aracı kılınarak kontrol edilebilirliğinin artırılması, suçluluğun da azalma eğilimi göstermesine neden olacaktır. Riskin kaynakları üzerinde hukukun etkin bir kontrol sağlayamaması ise suçluluğu artırmaktadır. Riskin kontrol edilebilirliği ile suçluluk arasındaki bu ters orantı, ceza hukukunda suçu önleme düşüncesini hiç olmadığı kadar ön plana çıkarmaktadır (Jescheck ve Sieber, 2007: 173). Suçu önleme düşüncesinin bir ürünü olarak ceza hukukunun korunan hukuki değere zarar verilmesi hâlinde yaptırıma başvurma eğilimi, hızla ilerleyen teknoloji alanında klasik zarar suçlarının yetersiz

kalmasına bağılı olarak değişiklik göstermektedir. Risk toplumunda ortaya çıkan hukuki değerlere daha etkin bir koruma sağlanması fikri, cezalandırma alanını daha da öne çekmiştir. Günümüzde ceza hukukuna ait uygulama alanının öne doğru çekilmesi bir ihtiyaç olarak görölmektedir (Ünver, 2003: 946-947).

Ceza hukukunun zarar suçları endeksli sistematığı, her geçen gün dönüşüme uğrayarak tehlike suçlarının²⁵ sayısını artırdığı bir yapıya doğru evirilmektedir. Günümüzün eşitlikçi ve demokratik seyrederak herkesi etkileyen anonimleşmiş riskleri, ölkelerin egemenlik alanında geçerli olmak üzere ihdas ettikleri hukuk kurallarına rağmen toplumsal yaşamı tehdit eder şekilde güvenlik zafiyetine neden olmaktadır. Bununla birlikte her geçen gün yeni suç işleme tekniklerinin ortaya çıkması, ceza hukukunun önleyici işlevini öne çekmektedir (Hong, akt. Tepe, 2009: 22). Risk toplumunda ortaya çıkan hukuki değere yönelik muhtemel saldırıların hesaplanamaz, belirsiz ve kontrol edilemez oluşu yarattığı çaresizlik duygusu ile birlikte ceza hukuku politikasında değişiklere sebep olmuştur. Artık ceza hukuku, zarar suçlarına nazaran icra edilen fiilin zarar meydana getirmesine aldırış etmeden sadece korunan hukuki değeri tehlikeye atan ya da tehlikeye attığını varsaydığı eylemleri cezalandırmaktadır.

Konu Türk Ceza Kanunu'nun 243. maddesinde düzenlenen bilişim sistemine girme suçu açısından ele alınabilir. Aynı maddenin 1. fıkrasında “(1) Bir bilişim sisteminin bütününe veya bir kısmına, hukuka aykırı olarak giren veya orada kalmaya devam eden kimseye bir yıla kadar hapis veya adli para cezası verilir.” denilerek yetkisiz erişim suçunun cezalandırılması yoluna gidilmiştir. Bilişim sistemine girme suçu, tehlike suçları kategorisinde yer almaktadır. Suçun oluşması açısından herhangi bir zararın oluşması gerekmemektedir (Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2009: 4634).

Bilişim sistemine girme suçunun oluşabilmesi açısından, kanun maddesinin lafzı gereği hukuka aykırı olarak bilişim sistemine girilmesi yeterlidir. Bunun

²⁵ Hukuk tarafından haksız olarak değerlendirilen bir fiilin işlenmesiyle birlikte suçun konusu zarara uğramakta ya da tehlikeye atılmaktadır. Fiilin, suçun konusu üzerinde meydana getirdiğı bu etkiye göre suçlar, “zarar suçları” ve “tehlike suçları” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Zarar suçlarında fiilin işlenmesiyle birlikte suçun konusu ekonomik ya da başka şekillerde zarara uğramaktadır. Tehlike suçlarında ise, işlenen fiilin cezalandırılması suçun konusunda herhangi bir zararın meydana gelmesine bağılı değildir. Kanun koyucu, bazı hukuki değerleri tehlikeye atan ya da attığını varsaydığı fiilleri cezalandırma niyetindedir.

yanında hukuka aykırılık teşkil etmeyen bir erişim söz konusu olsa bile, bilişim sisteminde hukuka aykırı olarak kalmaya devam edilmesi de suçun tanımı içerisinde değerlendirilmiştir. Bu kapsamda örneğin, sadece bilgisayarı aşabilme duygusunu tatmin etmek isteyen bir bilişim korsanı sisteme giriş yapmasıyla birlikte hukuken koruma altına alınan ticari sır ya da kişisel veriler gibi herhangi bir bilgiye erişim sağlamasa dahi bilişim sistemine girme suçunu işlemektedir. Burada hukuk, geleceğe yönelik riski cezalandırmaktadır. Hatta bilişim sisteminde herhangi bir verinin tehlike altında olmaması da suçun oluşmasını engellememektedir. Örneğin, fotoğraf ve telefon numarası gibi herhangi bir verinin kaydedilmeyip sosyal medya sitesinde sadece açılması ile yetinilen sevgilisine ait hesaba, şifreyi daha evvel kendisinden öğrenen kıskanç sevgili tarafından girilmesinde durum böyledir. Herhangi bir veri somut şekilde tehlike altında olmamasına rağmen riskli değerlendirilen davranış suç olarak yaptırım tehdidi altındadır.

Kanunlaştırma faaliyetlerinde yeni eğilim, hukuk tarafından cezalandırılan alanın suçun işlenmesinden öncesine kaydırılması şeklinde tezahür etmektedir. Çağdaş ceza hukukunun yüzlerce yıllık birikiminin sonucu olarak ortaya çıkan hazırlık hareketlerinin cezalandırmasının istisna oluşu kuralı, istisnaları artırarak seyretmektedir (Keçelioğlu, 2015: 633). Türk Ceza Kanunu'na 2016 yılında eklenen 245/A maddesi kapsamında “*Yasak Cihaz veya Programlar*” başlıklı norm, bu duruma delil teşkil etmektedir. Anılan kanun maddesi şu şekildedir:

“Bir cihazın, bilgisayar programının, şifrenin veya sair güvenlik kodunun; münhasıran bu bölümde yer alan suçlar ile bilişim sistemlerinin araç olarak kullanılması suretiyle işlenebilen diğer suçların işlenmesi için yapılması veya oluşturulması durumunda, bunları imal eden, ithal eden, sevk eden, nakleden, depolayan, kabul eden, satan, satışa arz eden, satın alan, başkalarına veren veya bulunduran kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.”.

Düzenlemeden de anlaşılacağı üzere Türk Ceza Kanunu'nda yer “*Bilişim Alanında Suçlar*” başlıklı bölümde yer alan bilişim suçları ve bilişim sistemlerinin araç olarak kullanılması suretiyle işlenen diğer suçların işlenmesi için yapılan cihaz ve programların üretilmesi, bulundurulması, satılması gibi eylemler cezalandırılmaktadır. Böylelikle bırakın zarara yol açmayan ancak risk doğuran eylemlerin cezalandırılmasını, bazı bilişim suçlarının bile işlenmesinde kullanılabilecek cihaz ya da programların dahi üretimi yasaklanmıştır. Risk

toplumunda tehlike oluşması ihtimali dahi cezalandırılmaktadır.

Risk toplumunda ceza hukuku, hukukun evrensel ilkelerini merkezinden çıkararak çağın sorunlarını aşma niyetindedir. Bu niyet, hukukun ilkelerden oluşan çatısının dışında esnek ve amaca uygun oluşturulan yeni kurumlarla gerçekleşmektedir. Bilişim suçlarıyla birlikte terör suçluluğu ve organize suçluluk gibi alanlarda yaşanan artış, hukukun teknolojik ilerlemeyle değişen toplumu risk altında yaşayan bir yapı olarak görme eğilimini güçlendirmektedir (Jescheck ve Sieber, 2007: 173). Bugün için ülkemizde de internet ortamında gerçekleşen bazı fiiller riskli görülerek güvenlik tehdidi oluşturduğundan bahisle değerlendirilmektedir. Yakın zamanda, Türkiye'nin Suriye'de gerçekleşen iç savaşa destek vermekle suçlandığı iki İngilizce içeriğin kaldırılmaması nedeniyle Wikipedia'ya erişim engellenmiştir. Kısa süre de olsa birtakım içerikler nedeniyle URL bazlı ilgili içeriğin engellenmesi yerine, Twitter'a erişim tümüyle kaldırılmıştır. Günümüz Türkiye'si internet üzerinden para karşılığı üyelerine film ve dizi izleme olanağı tanıyan Netflix ve Blutr gibi mecraların RTÜK kanalıyla denetimini konuşmaktadır. Bugün için hukuk, risk toplumunda güvenlik ile özgürlük arasında seçimler yapmak zorundadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Gücün bilgi ile ölçüldüğü günümüzde ve tarihin her döneminde teknoloji alanında gelişen toplumların, diğer toplumlara nazaran daha üstün olduğu görülmektedir. Yazı ile kaydetmeye başlayan insan pusula ile yeni yerler keşfetmiş, barutun icadı ve top teknolojisindeki ilerlemeyle kale savunması yapan imparatorlukları darmadağın etmiş, matbaayı bulup bilimsel bilgiyi yeryüzüne yaymış ve buhar makinesiyle sanayileşmiştir. Telefon, elektrik, araba, uçak, radyo derken bilgisayar ve internetle birlikte zaman ve mekândan bağımsız hareket ederek her yere ve herkese ulaşıp dünyayı küresel bir köy hâline dönüştürmüştür.

Bilgiyi merkeze alan bugünün insanı bilişim teknolojilerindeki gelişmelerle siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik alanda hâlâ devam edegelen köklü değişimler yaşamaktadır. Alışveriş yapmak, diğer bir kıtadaki yakınıyla iletişim kurmak, bilimsel bir makaleye ulaşmak, uluslararası bir protestoya katılmak bireyin bir tık uzağındadır. Görece ucuz bir bilgisayar ve internet bağlantısıyla insan, düşük maliyetlerle çok hızlı şekilde dünyanın her yerine ulaşabilmektedir. Telefonlara entegre edilen bilgisayar ve internet, sadece iş yerimizde ya da evimizde değil, artık cebimizdedir.

Bankacılık ve ticaret gibi sektörlerdeki şirketlerden başka günümüz devletleri de bilişim teknolojilerindeki gelişmelere kayıtsız kalamamış ve elektronikleşerek dijital ortama taşınmıştır. Bugün Türkiye’de e-devlet üzerinden birçok hizmet verilmekte, UYAP gibi bilişim sistemleriyle adalet hizmeti dahi dijital ortamda görülmektedir. Hastanede kan tahlili veren bir hasta, tahlil sonucunu almak için hastaneye gitmeden cep telefonundaki bir uygulama ile kan değerlerini öğrenebilmektedir.

Tüm yaşamımızı çepeçevre saran, bireyin konforunu artıran ve insan ürünü olan bilişim teknolojileri birçok alanda yarattığı kolaylığın yanında, birtakım riskleri de doğurmuştur. Bu riskler, hukuk alanında görünürlüğünü her geçen gün artırmaktadır. Bilişim teknolojileri yeni hukuki ilişkiler ortaya koymasının yanında, özellikle ceza hukuku açısından hedefin bilişim sistemleri ya da bu sistemlerdeki veriler olduğu yeni suç tipleri doğurmuş ve var olan suçların işlenmesinde araç

olarak kullanılmıştır. Bir suç işleme aracı olarak bilgisayar ve internet sağladığı hız, düşük maliyet ve etkinlik yönünden bilişim suçları failleri için bir nimet olmuştur.

Bilişim teknolojilerinin hâkim olduğu toplumda mal ve hizmetin niteliğinin değiştiğini Bell, Masuda, Castells gibi birçok yazar açıkça ortaya koymaktadır. Bu değişim bile başlı başına yeni suç tipleri doğurmaktadır. Amiyane tabirle artık kalabalık caddelerde dolanan yankesiciler, kamera sistemleri ve sivil gezen kolluk güçlerinin çabalarıyla cüzdanları aşırılamamaktadır. Ancak internet âleminin yankesicileri sanal oyunlarda yaratılan ve oluşan piyasasında maddi değer atfedilip alınıp satılabilen oyun karakterlerini bile araklamaktadır.

Daha evvel kapı arasından ihlal edilen kişisel mahremiyet, iCloud ve Google Drive gibi kişisel fotoğrafların depo edilip internet üzerinden ulaşılabilirdiği bilişim sistemlerine girilerek gözler önüne serilmektedir. Neredeyse her hafta dünya çapında bir ünlünün müstehcen görüntüleri internette servis edilmektedir. Momo ve Mavi Balina gibi dijital oyunlarla milyonlarca çocuk intihara yönlendirilebilmektedir. Daha yakın zamanda Amerika Bileşik Devletleri vatandaşı olan Lübnan asıllı pornografik film sektöründe çalışan Mia Khalifa'nın, dünyanın dört bir yanındaki sahte sosyal medya hesaplarından DAESH militanlarınca ölümle tehdit edilmesi gündeme gelmiştir. Bilgi ve iletişimin dijitalleşerek sanal âleme kayması suçları da bu alana doğru taşınmıştır.

Kanlı meydan muharebeleri bile internete taşınarak gizli servislerin organizasyonunda büyük zararlara neden olan siber savaflara evrilmiştir. Örneğin, Wikileaks olayıyla süper güç olarak nitelenen devletlerin sırları ifşa olmuş, bilişim sistemleri üzerinden yapılan Amerika Bileşik Devletleri'ndeki başkanlık seçiminde Rusya'nın müdahalesi konuşulmuştur.

Çoğu zaman kişilerin malvarlığı haklarına yönelse de bilişim teknolojilerinin doğurduğu suçlar, bireysel suçlarla sınırlı kalmamaktadır. Özellikle gizli haberleşme, propaganda yapma gibi amaçlarla bilişim teknolojilerini kullanan suç örgütleri, ulusal ve uluslararası düzeyde büyük menfaatlere yönelmiş ve hatta devleti zafiyete uğratacak faaliyetlere girişmiştir. Diğer yandan başta bilişim araçlarıyla daha etkin organize edilen terör örgütlerinin kullanımı da dâhil olmak üzere, ülkeler arası siyasi ve ekonomik rekabetin yakın gelecekte tamamen bilişim teknolojilerinin yoğun

kullanıldığı bir alanda gerçekleşeceği konuşulmaktadır. Bilişim korsanlarınca protesto gerekçesiyle hedef ülkelerin devlet sırrı niteliğindeki dijital ortamda saklanan belgelerine yönelik siber saldırılar ve sosyal medyadan patlak veren sözde demokrasi çılgılığı Arap Baharı'nın Ortadoğu'yu kan gölüne bulması bu tespitin işaretleridir. Yine devletlere ait orduların çok yakın zamanda yapay zekâ teknolojisinin ilerlemesiyle bilgisayarla bütünleşik ve yıkım gücü çok yüksek robotlardan oluşacağı söylenmektedir.

Beck'in risk toplumu kuramı, günümüz toplumunda risklerin eskisinden farklı olarak insan emeğinin ve teknolojik ilerlemenin bir ürünü olduğunu iddia etmektedir. Artık risk imal edilmektedir. İnsan emeğinin ve teknolojik ilerlemenin bir ürünü olarak bilişim teknolojilerinin doğurduğu suçlar bu iddiayı bizzat güçlendirmektedir. Bilişim teknolojilerinin yaygın kullanımıyla birlikte insan, bu teknoloji ürünlerini kendisi kullanmasa bile bankalar, devlet kurumları, özel hastaneler gibi yapılara ait bilişim sistemlerine parmak izi, vatandaşlık numarası, hesap numarası gibi verileriyle kaydedildiğinden bilişim suçlarının mağduru olma riski altındadır. Modern toplumdakinin aksine artık riskler, sınıf farkı gözetmeden eşitlikçi ve demokratik şekilde seyrederek ayırım gözetmeksizin herkesi muhatap almaktadır.

Risk toplumu kuramı nazarında teknoloji alanında süratle seyreden ilerlemenin akıl süzgecinden geçirilmeden hesapsızca kabul edilmesi ya da düşünülmesine rağmen bilimin rekor denemeleri içindeki aşırılıklarında tehlikelere aldırması, başlı başına riski doğuran bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanayi toplumuyla başlayan bireyselleşmenin boyutları, günümüzde sosyal sınıfları yok etme eğilimi göstermektedir. Buna bağlı olarak sabit toplumsal cinsiyet ve ailenin toplumsalın ne olduğunu belirlemedeki rolü de kenara itilmiştir. Artık toplumsal, bireysel kararlar ışığında şekillenmektedir. Bireyselleşme süreçlerinde bilişim teknolojilerinin yaygın kullanımıyla birlikte zaman ve mekân kaygısının yok edilmesi sosyal ilişkileri yeniden yapılandırmaktadır. Bireyselleşmenin getirdiği bencillik en başta sosyal medya gibi mecralardan dolayı uyandırılmış beklentiler yaratmaktadır.

Risk toplumunda bireyselleşme ve küreselleşme süreçlerinin boyutları, sınıflı toplum yapısı nazarında ele alınan klasik suç kuramlarının bilişim suçlarını açıklamakta yetersizliğine neden olmaktadır. Örneğin, bilişim suçlarının anonim özelliğinden dolayı faillerinin hiç ortaya çıkmaması ve hatta suçtan failin çevresiyle birlikte mağdur ya da devletin dahi haberdar olmaması karşısında, en azından fail açısından herhangi bir toplumsal etiketlemeden söz edilmemektedir. Buna rağmen etiketleme kuramının savlarının aksine bilişim suçları işlenmeye devam etmektedir. Sosyal öğrenme kuramı açısından aile, okul gibi kısmen seçme imkânının bulunmadığı çevrelerde öğrenilen suçun bugün için sanal âlemde gerçekleştirilip öğrenildiği gözlemlenmektedir. Geleneksel yerleşim şekillerinin değişiklik göstermesi nedeniyle sosyal ilişkilerin gevşediği kentlerde yaşayan bireyin, en azından sanal âlemde çevresini seçmedeki serbestisine rağmen suç öğrenme mahallerinin değişmesi sosyal öğrenme kuramının yeniden gözden geçirilmesini gerektirmektedir.

Hâl böyleyken mevcut bilişim suçlarıyla mücadelenin yanında teknolojik ilerleme takip edilmeli ve bilişim teknolojilerinin gerisinde kalan hukuk yeni hak ihlallerini tahmin etmelidir. Mahalsizleşen ve belirsiz bir hâle bürünen bilişim suçları riskinin çağdaş hukukun etkinliğini azaltması çaresizlik hissi uyandırmamalıdır. Riskleri bertaraf etmenin çaresi olarak modernleşmenin modernleşmesi, rasyonelleşmenin rasyonelleşmesi gerekmektedir. Risk toplumundaki sosyal problemlerin çözümü için yeni yöntemler bulunup denenmek zorundadır.

İnsanlara dahi çip takılması, yapay zekâ bilişim sistemlerinin robotlara entegre edilmesi, sürücüsüz arabalar gibi teknolojiler gelecek için konuşulurken şimdiden yaratacağı suçlar tartışılmak zorundadır. Bu tartışma ortamı yaratılmadığı takdirde, Türkiye açısından bilişim teknolojilerini ithal eden yapısı nedeniyle toplumsal değerlerle uyuşmayan, teknoloji ihraç eden ülkelere belirlenmiş hukuki normların da alelacele dışarıdan getirilmesi söz konusu olacaktır. Bu durum sosyal bir olgu olan suçun, ithal normlarla toplumsal değerlerin inşa ettiği normlardan uzaklaşarak sapma kavramından uzaklaşmasını sağlayacaktır. Kültürel olarak toplumsal değerlerle oluşan normlara aykırılık olarak değerlendirilemeyecek olan ve o toplumda sapma kavramı içerisinde bulunmayan suçlar da kamu vicdanını rahatsız eden içselleştirilmemiş cezalar ya da cezasızlıklar doğuracaktır.

Geleceğe yönelik tahminler geliştirmenin yanında günümüzün bilişim suçları da hâlen açıklanmaya ihtiyaç duymaktadır. Bu suçlarda modern hukuka ait ilkelerin çalışmaması, mevcut suç kuramlarının açıklama getirmekteki yetersizliği, suçların belirsiz ve kontrol edilemeyen yapısı, siyah sayılar gibi sebepler umutsuzluk hissi yaratmamalıdır. Bilişim suçlarıyla ilgili olan her bir disiplin içindeki problem, disiplinler arası bir bakış açısıyla araştırılmak zorundadır. Örneğin sosyoloji açısından risk toplumunda bilgi ve iletişim teknolojileriyle ortaya çıkan e-ticaret, e-devlet, dijital uçurum, sanal cemaatler, sanal bağımlılık, ev merkezli toplum, tüketim toplumu, hack kültürü gibi kavramlar suçla ilişkilendirilerek açıklanmak zorundadır. Kuşkusuz bu açıklama suça ilişkin modern sosyolojik kuramlar merkezinde yapılacaktır. Sonrasında ise bilişim suçlarını tek başına açıklamakta zorlanan sosyolojik suç kuramları, bilişim teknolojilerinin ortaya koyduğu sosyal olgularla birlikte revize edilmek durumundadır. Örneğin, günümüz toplumunda yüz yüze etkileşimin azalmasıyla aile bağlarının zayıflaması ve sanal cemaatleşme, suça ilişkin öğrenme mecralarının değişmesi nedeniyle sosyal öğrenme kuramı çerçevesinde tekrar ele alınmalıdır. Toplum tarafından sunulan kültürel hedefler ve beklentilerle, bunlara ulaşmada izlenilecek meşru yollar arasındaki uyumsuzluk nedeniyle dijital uçurum ve tüketim toplumu gibi kavramlar gerilim kuramıyla birlikte suçla ilişkilendirilmek zorundadır.

Bilişim suçlarıyla mücadele edilmesi ve en önemlisi bu suçların işlenmesinin önlenmesi, ilk önce sebeplerinin açığa çıkarılmasına bağlıdır. Suç ve özelinde bilişim suçlarının sosyal bir olgu olması sebebiyle sosyolojik suç kuramları, farklı bakış açıları kazandırarak sorunların tespitinde kilit rol oynamaktadır. Örneğin, hack kültürü açısından bilginin özgür olduğu fikrine rağmen birçok bilişim korsanı davranışının cezalandırılması, suçun güçlü çıkarlarına uygun olarak yaratıldığını söyleyen çatışmacı suç kuramları ve suçun toplumsal damgalamadan kaynaklandığını iddia eden etiketleme kuramı çerçevesinde nazara alınmalıdır. Wikileaks belgeleri internet üzerinden dünyaya saçılan devletlere ait bilgilerle Amerika Bileşik Devletleri'nin organize ettiği koalisyon güçlerinin Afganistan'daki savaşta yüzlerce sivil katlettiği, Guantanamo'daki hapishanede insanların sistematik şekilde işkencelerden geçtiği, terör örgütlerinin birtakım devletlerce desteklendiği gibi gerçekleri hack faaliyeti ile ortaya koymuşken, suça ilişkin bu tartışmalar yeni

boyutlarıyla bilişim suçları açısından yapılmak zorundadır. Hack kültürünün erkek egemen olmasının açıklanması ise, feminist bir bakış açısını mutlaka içerisinde barındırmalıdır.

Postmodern toplum kuramı, sanayi toplumunun büyük anlatı ve meta anlatı fikrini reddederek bilimsel kanunları parçalanmış, istikrarsız ve çeşitlilik içinde olduğundan bahisle kabul etmemektedir. Modernizme yönelen bu eleştiri, klasik suçlara dair kuralların bilişim suçlarını karşılayamamasında karşılık bulmaktadır. Örneğin, çalışmanın üçüncü bölümünde değinildiği üzere klasik suçlar temel alınarak oluşturulan yetki kuralları mekân kavramının kaybolduğu bilişim suçlarına ilişkin çözümler getirmek bir yana, Türk ceza yargılamasında kaotik bir duruma sebep olmaktadır. Ceza hukukunda yer alan “suçun işlendiği yer” kavramı bilişim suçlarında anlamsızlaşmıştır.

Klasik yöntemlerle işlenen cinayet, hırsızlık, cinsel saldırı gibi bir olayda deliller bir tek olay mahallindeyken, zaman ve mesafe tanımaksızın işlenebilen bilişim suçlarında çoğu zaman birçok olay mahalli bulunmaktadır. Örneğin, internet üzerinden mağdura ait kredi kartı bilgilerinin rızası dışında kullanılarak fail tarafından alışveriş yapılması olayında durum böyledir. Mağdurun kredi kartı bilgilerinin muhafaza edildiği kendisine ait bilgisayar ve bankanın bilişim sistemi, internet sitesi üzerinden alışverişe imkân veren şirketin bilişim sistemi ve failin alışveriş yaparken internete girişi sırasında kullandığı bilgisayar, delillerin bulunduğu birer olay mahallidir. Her olay mahalli de bilişim suçunun açığa çıkarılabilmesi açısından inceleme gerektirmektedir.

Bilişim teknolojilerinin anonim yapısı ve bilişim suçu faillerinin mekâna bağlı olmadan elde ettikleri suç işleme imkânı, çoğu zaman delil toplama ve yargılama faaliyeti açısından yabancı unsur ortaya koymaktadır. Ülkemiz açısından bilişim suçlarında kullanılan araç ve hizmet sağlayıcı bilişim teknolojilerinin tüketilen yapıda olması da ayrıca ortaya çıkan yabancı unsuru kuvvetlendirmektedir. Bilişim suçlarının işlenmesiyle birlikte dünyanın her bir yerine dağılması mümkün olan delillerin toplanması başlı başına güçlük arz etmektedir.

Ülkemiz açısından çalışmanın üçüncü bölümünde değinildiği üzere ceza yargılamasında yetki kurallarının bilişim suçları açısından doğurduğu sorunların

çözümü adına yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Aksi halde bilişim suçlarından haberdar olup soruşturma başlatan Cumhuriyet başsavcılıkları ve iddianame düzenlenmesi üzerine yargılamaya girişen ilk derece mahkemelerinin yetkisiz olduklarından bahisle verdikleri kararlar nedeniyle dosyalar sürüncemede kalacak ve adaletin geciktiği bu süreçte ceza yargılaması, amacına ulaşamayacaktır. Bu nedenle en azından Türk Ceza Kanunu'nun "*Bilişim Alanında Suçlar*" bölümünde yer alan mekânsız suçlar açısından "*ilk usuli işlemin yapıldığı yer*" gibi bir kriterin temel alınarak ceza yargılamasında bu suçlar açısından yeni yetki kurallarının getirilmesi tartışılmak zorundadır.

Risk toplumunda hukuk, düşünümsel modernleşme süreci içerisinde suçun konusunda gerçekleşen zararın yanında tehlikeyi, suç oluşturan fiilin icra hareketleri yanında hazırlık hareketlerini cezalandırma eğilimindedir. Bu eğilim özgürlük ile güvenlik arasında oluşan ikilem arasında ve normatif modern ceza hukukunun kutsiyet atfedilen ilkeleri bağlamında tartışılmaktadır. Bunun yanında kanun koyucunun bilişim teknolojilerinin yarattığı suçlar açısından, isabetli tahminlerde bulunup önceden düzenleme yapması çoğu zaman mümkün görünmemektedir. Ancak bilişim teknolojilerinin klasik suçların işlenmesinde bir araç olarak her zaman kullanılabileceği nazara alınırsa, klasik suçların işlenmesinde bilişim teknolojilerinin kullanılması genel bir ağırlaştırıcı neden olarak ceza kanunlarında kendisine yer bulabilir. Böylece riski cezalandırma eğilimi gösteren ceza hukuku, birçok zarar suçunda bilişim teknolojilerini kullanarak kendine avantaj sağlayan ve eylemin haksızlık içeriğini artıran failleri ceza adaleti içinde yaptırımla karşılayacaktır. Bu durum aynı zamanda hukuku, belirlilik ve öngörülebilirlik arz eden modern anlatılarına yakınlaştıracaktır.

Mesele Türk Ceza Kanunu anlamında ele alınacak olursa kanun koyucu bilişim sistemine girme, sistemi engelleme, bozma, verileri yok etme veya değiştirme, banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması ile yasak cihaz ve programların üretilmesi ve ticareti eylemlerini bilişim alanındaki suçlar olarak belirlemiştir. Bilişim alanındaki suçlar, bilişim sistemleri ya da bilişim sistemlerindeki verilere yönelik suçlardır. Hırsızlık, dolandırıcılık ve kumar oynanması için yer ve imkân sağlama suçları açısından da bilişim araçlarının suçta

kullanılması, haksızlık içeriğinin suçun basit hâline nazaran daha fazla olması nedeniyle cezayı artıran nitelikli hâl olarak kendisine yer bulmuştur.

Kuşkusuz bilişim araçlarının suçta kullanılması faile genel olarak anonim özelliklerinden dolayı kolay saklanma ve tespit edilememe olanağı tanımaktadır. Bunun yanında fail, suçun işlenmesinde gerçek dünyadaki fiziksel bir harekette bulunma zorunluluğuna karşılık, dijital ortamda kendisine daha rahat hareket etme imkânı bulmaktadır. Bilişim araçlarının sırf kendine has özelliklerinin kullanılması suretiyle işlenen klasik suçlarda, failin hareketlerinin haksızlık içeriğinin olağan suç işleme yöntemlerine nazaran daha ağır olduğu söylenebilir. Hırsızlık, dolandırıcılık ve kumar oynanması için yer ve imkân sağlama suçları açısından fazla görülen haksızlık içeriği kendisine düzenleme alanı bulmuş ancak diğer klasik suçlar açısından doğrudan bilişim araçlarının suçta kullanılması ayrıca hüküm altına alınmamıştır.

Basit hâllerine nazaran haksızlık içeriğinin fazla olduğu ve bilişim araçlarının kullanılmasıyla beraber işlenen klasik suçların, bilişim araçlarının suçta kullanılmasını genel bir ağırlaştırıcı neden olarak düzenleyen bir kural içinde değerlendirilmesi yoluna gitmek, hakkaniyete daha uygun düşmektedir. Bu sayede risk toplumunda önleyici işlevini öne çeken hukuk, daha fazla kutsanan değerlerin korunması işlevi lehine dengeyi hareket ettirecektir.

Klasik suçlardan farklı olarak bilişim suçlarının risk toplumunda imal edilmiş riskler arasında yer alması, sorunun siyaseten yok sayılmasına neden olmaktadır. Yaşam tarzlarının gelenekten arınmasıyla birlikte birey ve toplum arasındaki bağın zayıflaması, bu suçların yaşanılan grup içinde dahi algılanışını farklılaştırmaktadır. Yarattığı zarar ve tehditler ekseninde toplumsal krize dahi neden olabilecek bir toplumsal sorun olmasına rağmen bilişim suçları bireysel mağduriyet olarak algılanmaktadır. Örneğin, bir mahallede sokak ortasında bir çocuğun cinsel tacize uğraması, birkaç evin yakın zamanda soyulması, aynı kavşakta birkaç trafik kazasının yaşanması gibi eylemler protest bir dille tepki alırken internet ortamında küçük bir çocuğun şantajla müstehcen görüntülerinin edinilerek istismar edilmesi mahallesinde tepkiyle karşılanmamaktadır. Her yıl milyonlarca lira zarara neden olan bilişim suçlarına karşı, ekolojik riskler çerçevesinde protestocularla riskin doğrudan

üreticisi olmayan siyaset arasındaki gibi bile bir çatışma oluşmamıştır. Bu nedenle ülkemiz açısından internet kullanıcılarının bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılmalı, özel sektörün bilişim sistemlerini güvenli hâle getirmesi teşvik edilmeli, bilgisayar ağı savunması hususundaki araştırma ve geliştirme faaliyetleri ile bilişim güvenliği uzmanlarının eğitimi desteklenmelidir. Toplumsal bilincin kazandırılması ve bilişim suçlarının işleme yöntemlerinin ifşası açısından önemli görülen olaylar, kolluk ve yargı teşkilatlarının yanı sıra kamu spotu gibi yöntemlerle tüm internet kullanıcılarına duyurulmalıdır.

Bilişim teknolojilerindeki ilerlemenin yarattığı bilişim suçlarıyla birlikte risklerin gelecek açısından daha da büyüyecek artacağı açıktır. Üstelik bu riskler içeriği itibarıyla mekân ve zamandan ayrı olanlar arasında bile doğrudan ve tehdit eder mahiyette bağlantı oluşturmaktadır. Dolayısıyla günümüz risk toplumunun güncel risklerinden olan bilişim suçlarıyla başa çıkmak, geniş bir bakış açısıyla yerel sınırları aşan ve özen gösterilen bir işbirliğini zorunlu kılmaktadır. Bilişim teknolojileri nedeniyle küreselleşen suçlarla mücadele hiçbir ulusun tek başına altından kalkamayacağı bir hâl almaktadır.

Bilişim suçları riski birbirinden ayrı duran suç teorileri, suç işleme pratikleri, siyaset, bilim, ekonomi gibi alanların tam ortasında konumlanmaktadır. Dolayısıyla bu alanlar arasında ortak bir dil oluşturmak ve farklılıkların arınmasını sağlamak bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilişim suçlarıyla mücadele etmek birçok alandan uzmanın birbirleriyle olan irtibatına bağlıdır. Bu yüzden uzmanlar arası ağların oluşturulması ve bilişim suçlarıyla mücadelede uyumlu çalışan örgütlerin ortaya konması büyük önem arz etmektedir.

Dünyanın dört bir yanına delillerinin dağılması mümkün olan bilişim suçlarında kullanılan araçlar, suçun konusu, suçun işleniş yöntemi, suçun taraflarının kim olduğu gibi hususlarda bilgi toplamak gerek ülke içinde, gerekse ülke dışında adli yardımlaşma gibi çoğu zaman aylar ve hatta yıllar alan, bunun yanında geçen uzun sürede delillerin kaybolmasına ya da ulaşılamaz hâle gelmesine neden olan süreçleri içerisinde barındırmaktadır. Uluslararası işbirliğinin sağlanmasının yanı sıra, ülke içinde özellikle banka, şirket, kamu kurumu gibi birimlerden bilgi alınması süreçlerindeki bürokratik engeller kaldırılmak zorundadır. Örneğin; bilişim

sistemlerinin kullanılması suretiyle hırsızlık, bilişim sistemlerinin araç olarak kullanılması suretiyle dolandırıcılık ve banka kartı veya kredi kartlarının kötüye kullanılması suçlarında çoğu zaman mağdurun hesabı, internet alışverişinin hangi site üzerinden yapıldığı, alışveriş esnasında 3D güvenlik gibi bir yöntemin kullanılıp kullanılmadığı, para transferinin hangi banka hesabına yapıldığı, yapılan alışveriş neticesi ürünün nereye sipariş edildiği, ürün siparişinde hangi kargo şirketinin kullanıldığı gibi bilgilere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bilgilere ulaşılması ise çok uzun vakit almaktadır. Bilişim suçu faili açısından fiilin icrası bir tık uzaktayken, eylem hakkında bilgi toplanması uzun süreçleri içerisinde barındırmaktadır. Bu durumda adli makamların kullandığı UYAP adlı bilişim sisteminin bankalar, internet üzerinden alışveriş imkânı veren şirketler, kargo şirketleri gibi kurumlara ait bilişim sistemleriyle entegre edilmesi düşünülebilir. UYAP üzerinden yetkililerin giriş yaparak ve ticari sırların açığa çıkmasının önüne geçilerek sadece işlenen bilişim suçuyla sınırlı şekilde e-imza kullanılıp herhangi bir yazışmaya mahal vermeden otomatik bir işlemle bilgi edinilmesi sağlanabilir.

Risk toplumunun insan eliyle inşa edilen risk ve tehlikelerine rağmen karamsar bir tablo çizmek yerine bir farkındalıkla hareket edilmek zorundadır. Bu farkındalıkla birlikte kuşkusuz gelecekte üstünlüğü internet üzerinden her türlü bilgiye ulaşacağını zannedenlerin aksine, sanal âlemde bulunmayıp saklanan bilgiye sahip toplumlar elde edecektir. Kuşkusuz bilişim teknolojilerine yapılacak olan yatırımın maliyeti çok yüksektir. Süper güç olarak nitelenen birçok ülkenin bu alandaki araştırma ve geliştirme faaliyetleri için ayırdığı bütçe milyarlarca doları bulmaktadır. Ayrılan bütçenin kısıtlı olmasına rağmen Türkiye de elinden geldiğince bu alandaki yatırımlarını artırarak yoluna devam edip geleceğini kurtarmak ve doğan riskleri bertaraf etmek zorundadır. Tarihin hiçbir döneminde bilginin bu kadar değerli olmadığı, Whatapp gibi basit bir yazılımın 19 milyar dolar gibi bir paraya satıldığı, Güney Kore gibi bir ülkenin kısa sürede bilişim teknolojilerine görece kısıtlı kaynaklarıyla yaptığı yatırım neticesi kalkındığı, yatırım maliyetlerinin yüksek olmasına rağmen buluşların en başta zihinlerde gerçekleştiği hatırdan hiç çıkarılmamalıdır. Kısıtlı imkânlarla rağmen hâlâ bilişim alanındaki bir fikir, Türkiye'yi çağların ötesine taşıyabilir.

KAYNAKÇA

- Ada, N. (2007). Örgütsel İletişim ve Yeni Bilgi Teknolojileri. *Havacılık ve Uzay Teknolojileri Dergisi*, Sayı 2, 59-67.
- Akarслан, H. (2012). *Bilişim Suçları*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Akarслан, H. (2015). *Bilişim Suçları*, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Akay, A. (2000). Risk Toplumunun Belirsizlikleri, *Cumhuriyet Kitap Eki*, Sayı 518, 8-9.
- Akbulut, B. (2017). *Bilişim Alanında Suçlar*, 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Akman, T. (2003). *Sibernetik (Dünü, Bugünü, Yarını)*, 1. Baskı, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Akyeşilmen, N. (2017). Rethinking Cybersecurity: A Quick Transformation. *Cyberpolitik Journal*, 2(4), 176-182.
- Alaca, B. (2008). *Ülkemizde Bilişim Suçları ve İnternetin Suça Etkisi (Antropolojik ve Hukuki Boyutları İle)*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Alacakaptan, U. (1958). *İngiliz Ceza Hukukunda Suçların ve Cezaların Kanuniliği Prensibi*, Ankara: AÜHF Kriminoloji Enstitüsü Yayınları.
- Alkın, R. C. (2017). Ulrich Beck'in Risk Toplumu Kavramsallaştırması Ekseninde Toplumsal Kontrolün Dönüşümüne Giriş Denemesi, *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, Sayı 1, 35-54.
- Altınkaynak, M. (2018). *Uygulamalı Siber Güvenlik ve Hacking*, 5. Baskı, İstanbul: Abaküs Yayın.
- Arslan, A. ve Çağlayandereli, M. (Ed.). (2016). *Sosyoloji Günlük Yaşamı Anlamak*, İstanbul: Paradigma Akademi.
- Artuk, M. E. ve Gökçen, A. (2017). *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 11. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Artuk, M. E., Gökçen, A. ve Yenidünya, A. C. (2009). *Türk Ceza Kanunu Şerhi*, Ankara: Turhan Kitabevi.

- Artut, S. (2014). *Teknoloji-İnsan Birlikteliği*, 1. Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Atasoy, F. (2007). Kùltürler Üzerinde Bilişim Devriminin Etkileri, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Sayı 2, 163-178.
- Avcioğlu, G. Ş. (2011). *Küresel Bilgi Teknolojileri ve Küresel Değerler*, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Avşar, B. Z. ve Öngören G. (2010), *Bilişim Hukuku*, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliğı.
- Aydın, E.D. (1992). *Bilişim Suçları ve Hukukuna Giriş*, Ankara: Doruk Yayınları.
- Bahar, A. (2018). Bilişim Suçları, İletişim ve Sosyal Medya, *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 3, 1-36.
- Bal, H. (2008). *Hukuk Sosyolojisi*, 2. Baskı, Isparta: Fakùlte Kitabevi Yayınları.
- Bal, H. (2013). *Suç Sosyolojisi*, 1. Baskı, Isparta: Fakùlte Kitabevi Yayınları.
- Bauman, Z. (1999). *Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları*, (A. Yılmaz çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bauman, Z. (2003). *Yasa Koyucular ile Yorumcular*, 2. Baskı, (K. Atakay çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Bayhan, V. (2002). Risk Toplumu, *Doğı Batı Dergisi*, Sayı 19, 193-209.
- Bayhan, V. (2006). *Küresel Risk Toplumunda Sosyal Hizmetlerin Önemi*, T.C Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Küreselleşen Dünyada Sosyal Hizmetlerin Konumu Hedefleri ve Geleceğı Sempozyum Sunum Kitabı.
- Beccaria, C. (2018). *Suçlar ve Cezalar Hakkında*, 7. Baskı, (S. Selçuk çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Beck, U. (1992). *World Risk Society*, Cambridge: Polity Press.
- Beck, U. (1995). *Ecological Politics In An Age Of Risk*, (A. Weisz, Trans.) Cambridge: Polity Press.
- Beck, U. (2005). *Siyasallığın İcadı*, 2. Baskı, (N. Ülner çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Beck, U. (2011). *Risk Toplumu Başka Bir Modernliğe Doğru*, 1. Baskı, (K. Özdoğan ve B. Doğan çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Beck, U. (2017). Risk Toplumu: Yeni Bir Moderniteye Doğru. (G. Altaylar çev.). A. Giddens, (Ed.), *Sosyoloji Başlangıç Okumaları* içinde (558-564). İstanbul: Say Yayınları.
- Becker, H. (1963). *Outsiders, Studies in the Sociology of Deviance*, New York: The Free Press.
- Bell, D. (1973). *The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting*, New York: Basic Books.
- Bell, D. (1989). Communication Thechnology; For Better or For Worse? *The Information Society Edit: Jerry L. Salvaggio*, London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Beyaz Şapkalı Hacker Nedir?, (b.t.). 27 Nisan 2019, <https://www.intell4.com/beyaz-sapkali-hacker-nedir-haber-182297>.
- Bilek, B. T. (2012). *Bilişim Suçları ve Üniversite Lisans Öğrencilerinin Bilişim Suçlarına Yönelik Görüşleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Bilton, T., Bonnett, K., Jones, P., Lawson, T., Skinner, D., Stanworth, M. & Webster, A. (2009). *Sosyoloji*, (K. İnal, Y. Kartal, N. Özkale, K. Toraman, Y. Özkan, A. R. Güngen, A. Aydın, B. Özçelik ve K. E. Başaran çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Birdişli, F. (2017). *Teori ve Pratikte Uluslararası Güvenlik*, 3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Bozkurt, N. (2009). *İşletmelerin Kara Deliği Hile: Çalışan Hileleri*, 1.Baskı, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Bozkurt, V. (2004). *Değişen Dünyada Sosyoloji*, Bursa: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Bozkurt, V. (2012). *Endüstriyel & Post-Endüstriyel Dönüşüm Bilgi, Ekonomi, Kültür*, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

- Bozkurt, V. (2018). *Değişen Dünyada Sosyoloji*, 14. Baskı, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Browne, K. (2005). *An Introduction to Sociology*, US: Polity Press.
- Burkay, S. (2008). Teorik Çerçeve ve Suç, *Ethos: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar Dergisi*, Sayı 2/4, 1-15.
- Bülbül, İ. ve Bingöl, P. E. (2018). *Etik Hackerlığa Giriş*, 5. Baskı, İstanbul: Hayygrup Yayıncılık.
- Castells, M. (2013a). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür Ağ Toplumunun Yükselişi*, (E. Kılıç çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castells, M. (2013b), *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür Binyılın Sonu*, (E. Kılıç çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Centel, N. ve Zafer, H. (2010). *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 7. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları.
- Citycomp Service GMBH, (b.t.). 23 Temmuz 2019, <https://www.citycomp.de/English/enterprise/stellungnahme.html>.
- Coenen-Huther, J. (2013). *Durkheim'i Anlamak*, (S. Akyüz çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Coleman, G. (2010). *The Anthropology of Hackers*, *The Atlantic*, September 21, 2010, from <https://www.theatlantic.com/technology/archive/2010/09/the-anthropology-of-hackers/63308/>.
- Coşkun, S. (2011). *Küreselleşme Sürecinde Tüketim Toplumu ve Tüketim Kültürü*, (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Çakır, H. ve Kılıç, M. S. (Ed.). (2014). *Güncel Tehdit: Siber Suçlar*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Çakmak, T. (2017). *Kültürel Bellek Kurumlarında Dijitalleştirme ve Dijital Koruma Politikaları*, İstanbul: Hiperyayın.
- Çalık, E. (1996). *Suçlar ve Cezaların Şahsileştirilmesi ve Cemiyet Tipi Münasebetleri Üzerine Bir İnceleme*, İstanbul: MEB Yayınları.

- Çelik, H. (2014). Ulrich Beck: Küresel Risk ve Kozmopolitan Politika. *Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 5, 82-100.
- Çelik, M. (2004). *Bilgi ve Hikmet Enformasyon Toplumunun Belleği*, 1. Baskı, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Çifci, H. (2017). *Her Yönüyle Siber Savaş*, 2. Baskı, Ankara: TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları.
- Çuhacı, A. (2004). *Ulrich Beck'in Risk Toplumu Kuramı*, (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Daban, C. (2016). Siber Güvenlik Ve Uluslararası Güvenlik İlişkisi. *Cyberpolitik Journal*, Sayı 1, 78-94.
- Daly, K. & Chesney-Lind, M. (1988). Feminism and Criminology, *Justice Quarterly*, 5(4). 497-538.
- Darcı, E. (2014). Kadın Mahkûmların Cezaevinden Çıktıktan Sonra Toplumsal Hayata Katılmada Yaşadıkları Zorluklar, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Sayı 32, 87-111.
- De Borchgrave, A., Cilluffo, F. J., Cardash, S. L. and Lederwood, M. M. (2000). *Cyber Threats and Information Security Meeting the 21st Century Challenge*, Washington, DC: Center for Strategic and International Studies.
- Değirmenci, O. (2002). *Bilişim Suçları*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Demir, A. (2016). *Hukuk Metodolojisi*, 1. Baskı, Ankara: Astana Yayınları.
- Demirbaş, T. (2005). *Kriminoloji*, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Dilmen, N. E. (2007). Bireyselleşen Küre. O. Kaymakçı, (Ed.). *Küreselleşme Üzerine Notlar içinde* (99-120). Ankara: Nobel Yayınları.
- Dolgun, U. (2015). *Şeffaf Hapishane Yahut Gözetim Toplumu (Küreselleşen Dünyada Gözetim, Toplumsal Denetim ve İktidar İlişkileri)*, 3. Baskı, Ankara: Ötüken Neşriyat.
- Dolu, O. (2010). *Suç Teorileri: Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji*, 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi.

- Dolu, O. (2011). *Suç Teorileri: Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji*, 3. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Dolu, O. (2014). Suç ve Sapma Teorileri. A. Geleri, (Ed.), *Suç Sosyolojisi içinde* (2-23). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Downes, D. (1999). Crime and Deviance. In a S. Taylor, (Eds.). *Sociology, Issues and Debates*, London: Macmillan Publication.
- Dönmezer, S. (1989). *Yeni Türk Kanunu Öntasarısı-Ceza Hukuku El Kitabı*, İstanbul.
- Dönmezer, S. (1994). *Kriminoloji*, 8. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Drucker, P. F. (1993), *Kapitalist Ötesi Toplum*, (B. Çorakçı çev.). İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Drucker, P. F. (2017). Bilgi Devriminin Ötesinde. (G. Altaylar çev.). A. Giddens, (Ed.), *Sosyoloji Başlangıç Okumaları içinde* (66-70). İstanbul: Say Yayınları.
- Durkheim, E. (1985). *Toplumbilimsel Yönetim Kuralları*, (C.B. Akal çev.). İstanbul: B/F/S Yayınları.
- Durkheim, E. (1994). *Sosyolojik Metodun Kuralları*, (E. Aytekin çev.). İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Durmaz Ş. (2006). *Bilişim Suçlarının Sosyolojik Analizi*, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Dülger, M. V. (2018). *Bilişim Suçları*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Efendioğlu, A. ve Sezgin, E. (2011). *Her Yönüyle Bilgisayar Eğitimi*, 2. Baskı, Adana: Karahan Kitabevi.
- Ekinci, E. B. (2017). *Hukukun Serüveni*, 3. Baskı, İstanbul: Arı Sanat Basımevi.
- Ekrem, F. (1955). *Adalet Psikolojisi, Suçlu Psikolojisi-Usul Psikolojisi-Maphusun Psikolojisi*, 2. Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- El-Kaide'den Çarpıcı Porno Yöntemi*, (b.t.). 22 Mart 2016, <https://www.sabah.com.tr/dunya/2012/05/03/el-kaidedern-carpici-porno-yontemi>.
- Elmas, M. S. (2010). *Güvenlik Paradigmasının Değişimi: Küresel Risk Toplumu*, (Yüksek Lisans Tezi), Polis Akademisi, Ankara.

- Elmas, M. S. (2013). *Modern Toplumun Güvenlik Çıkmazı: Tehdit, Risk ve Risk Toplumu Perspektifinde Risk Toplumu*, Ankara: Usak Yayınları.
- Erdağ, A. İ. (2010). Bilişim Alanında Suçlar (Türk ve Alman Hukukunda), *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı 2, 275-303.
- Erdoğan, T. (2003). Risk Toplumu, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 2, 105-111.
- Erem, F. (1978). *Ceza Usulü Hukuku*, 5. Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Erkan, H. (1998). *Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme*, 4. Baskı, İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Erkan, H. (2008). *Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme*, İstanbul: TÜSİAD Yayınları.
- Ersoy, Y. (1994). Genel Hukuki Koruma Çerçevesinde Bilişim Suçları, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Sayı 3, 149-183.
- Eşkinat, R. ve Tepecik F. (2012). İnşaat Sektöründe Küresel Bakış. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı 1, 25-41.
- FETÖ ve DAEŞ'in Ortak Silahı Telegram, (b.t.). 11 Mayıs 2019, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2016/09/14/feto-ve-daesin-ortak-silahi-telegram>.
- Fichter, J. (1990). *Sosyoloji nedir?*, (N. Çelebi çev.). Konya: Toplum Yayınları.
- Foucault, M. (1992). *Hapishanenin Doğuşu*, (M. A. Kılıçbay çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Franklin, J. (Ed.). (1998). *Politics Of Risk Society*, Malden: Polity Press.
- Furedi, F. (2001). *Korku Kültürü; Risk Almamanın Riskleri*, (B. Yıldırım çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Geray, H. (2003). *İletişim ve Teknoloji: Uluslararası Birikim Düzeninde Yeni Medya Politikaları*, 1.Baskı, Ankara: Ütopya Yayınları.
- Giddens, A. & Pierson, C. (2001). *Anthony Giddens'la Söyleşiler-Modernliği Anlamlandırmak*. (S. Uyrkulak ve M. Sağlam çev.). İstanbul: Alfa Yayınları

- Giddens, A. & Sutton, P. (2018). *Sosyolojide Temel Kavramlar*, 3. Baskı, (A. Esgin çev.). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Giddens, A. (1998). *Modernliğin Sonuçları*, (E. Kuşdil çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (1999). *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*, (O. Akınhay çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*, 5. Baskı, (C. Güzel çev.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Goodman, S. E., Hassebroek, P. & Klein, H. (2003). *Network Security: Protecting Our Critical Infrastructures*, October 23, 2019, from <https://www.itu.int/osg/spu/visions/papers/securitypaper.pdf>.
- Göker, A. (Eylül 2001). *Bilim ve Teknoloji Politikalarına Giriş İçin 'Enformasyon Toplumu' Üzerine Kavramsal Bir Yaklaşım Denemesi*. 02 Şubat 2019, <http://www.inovasyon.org/pdf/AYK.Mulkiye.Der.Ag.01.pdf>.
- Gri Şapka Nedir?*, (b.t.). 12 Mayıs 2019, <https://wmaraci.com/nedir/gri-sapka>.
- Güriz, A. (1997). *Femizmizm Postmodernizm ve Hukuk*, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Gürkan, Ü. (2005). *Hukuk Sosyolojisine Giriş*, 4. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Gürkaynak, M. ve İren, A. A. (2011). Reel Dünyada Sanal Açmaz: Siber Alanda Uluslararası İlişkiler. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı 2, 263-279.
- Hafizoğulları, Z. ve Özen, M. (2010). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Ankara: US-A Yayıncılık.
- Hamzaçebi, C., Çetiner, E. ve Zeydan, Ö. (Ed.). (2010). *Bilgisayara Giriş*. 2. Baskı, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Haralombos, M. & Holborn, M. (1991). *Sociology*, London: Harper Collins Publication.
- Hekim H. ve Başıbüyük O. (2013). Siber Suçlar ve Türkiye'nin Siber Güvenlik Politikaları. *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, Sayı 2, 135-158.

- Hoebel, E. A. (1958). *Man in the Primitive World*, New York: McGraw-Hill.
- Hong, S. H. (2007). *Flexibilisierungstendenzen des Modernen Strafrechts und das Computerstrafrecht*, September 17, 2007, from <http://w3.ub.unikonstanz.de/v13/volltexte/2003/954/pdf/Hong.pdf>, , akt. İ.
- Tepe. (2009). *Modern Ceza Hukuku Anlayışında İnternet Suçluluğu ve Türk Ceza Kanunundaki Yansımaları*, (Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- İçel, K. ve Ünver, Y. (2009). *Kitle Haberleşme Hukuku*, 8. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- İçli, T. G. (2003). Toplumdan Kopuş: Suç ve Şiddet. İ. Sezal, (Ed.), *Sosyolojiye Giriş* içinde (498-558). Ankara: Martı Yayınları.
- İçli, T. G. (2004). *Kriminoloji*, Ankara: Martı Yayınları.
- İçli, T. G. (2007). *Kriminoloji*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- İnternet Tarihi*, (b.t.). 11 Mayıs 2019, <http://www.internetarsivi.metu.edu.tr/tarihce.php>.
- Jescheck, H. & Sieber, U. (2007). *Alman Ceza Hukukuna Giriş-Kusur İlkesi-Ceza Hukukunun Sınırları*, (F. Yenisey çev.), İstanbul: Beta Yayınları.
- Karagülmez, A. (2005), *Bilişim Suçları ve Soruşturma-Kovuşturma Evreleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Karagülmez, A. (2014), *Bilişim Suçları ve Soruşturma-Kovuşturma Evreleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kaşıkkara, M. S. (2009). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. Maddesi Çerçevesinde Makul Süre İçerisinde Yargılanma Hakkı, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 84, 231-259.
- Keçelioğlu, E. (2015). Risk Toplumunda Ceza Hukukunun Değişen Yüzü. M. Özen, M. Feyzioğlu, T. Katoğlu, D. Güngör, G. Okuyucu Ergün, H. Toroslu, F. G. Taner ve Y. Öntan, (Ed.), *Prof. Dr. Nevzat Toroslu'ya Armağan* içinde (627-638). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

- Keleş, A. R. ve Sal, Y. (Ed.). (2013). *Hack Kültürü ve Hacktivizm: Yeni Bir Siyaset Biçimi*, İstanbul: Alternatif Bilişim.
- Kelsen, H. (2016). *Saf Hukuk Kuramı*, 1. Baskı, (E. Uzun çev.). İstanbul: Nora Kitap.
- Kılıç, S. (2008). Küreselleşme Sürecinde Ekonomik, Ekolojik ve Toplumsal Riskler, *Akademik İncelemeler*, Sayı 1, 31-54.
- Kızmaz, Z. (2005), Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusuna Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 29-2, 147-174.
- Kızmaz, Z. (2013), Modernleşme ve Suç: Kuramsal Açından Bir Bakış, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 1, 229-240.
- Kocacık, F. (2003). *Toplum Bilim Ders Notları*, 3. Baskı, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.
- Koyuncu, A. ve Delibaş, K. (2012). Risk Toplumu ve Siyasal Eylem: Risk Olgusunun Türk Siyasetine Yansıması, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Sayı 1, 160-177.
- Köksal, A. (1991). *Bilişim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Köksal, A. (2003). *Bilişim Toplumu*, İstanbul: Toroslu Kitaplığı.
- Kumar, K. (1999). *Sanayi Sonrası Toplumdan Post-modern Topluma Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları*, (M. Küçük çev.). Ankara: Dost Kitabevi.
- Kumar, K. (2013). *Sanayi Sonrası Toplumdan Post-modern Topluma Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları*, (M. Küçük çev.), Ankara: Dost Kitabevi.
- Kunter, N., Yenisey, F. ve Nuhoğlu, A. (2009). *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, 17. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Kurt, L. (2005). *Bilişim Suçları ve Türk Ceza Kanunundaki Uygulaması*, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Küçüktaşdemir, Ö. (2014). Aydınlanma ve Ceza Hukuku, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Sayı 113, 57-98.

- Küçükvardar, M. (2015). *Bilişim Devrimi: Sanal Gerçekliğin Yapısal Dönüşümü*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara, İstanbul.
- Macionis, J. J. (2012). *Sosyoloji*, (V. Akan çev.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Macionis, J. J. (2017). *Sosyoloji*, (V. Akan çev.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Marshall, G. (2005). *Sosyoloji Sözlüğü*, 2. Baskı, (O. Akınhay ve D. Kömürcü çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Masuda, Y. (2009). Computopia, Rebirth of Theological Synergism. In E. R. Mansell (Ed.), *The Information Society: Critical Concepts in Sociology*, London & New York: Routledge.
- Merton, R. K. (1938). Social Structure and Anomie, *American Sociological Review*, 3(5), 672-682.
- Moyer, I. L. (2001). *Criminological Theories*, London: Sage Publications.
- Murphy, J. W. (2000). *Postmodern Sosyal Analiz ve Postmodern Eleştiri*, (H. Arslan çev.). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- National Cieber Security Center, (b.t.). 23 Temmuz 2019, <https://www.ncsc.gov.uk/news/most-hacked-passwords-revealed-as-uk-cyber-survey-exposes-gaps-in-online-security>.
- Oppenheimer, H. (2016). İlk Suçlar, (D. Aydın çev.), *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı 4, 271-288.
- Önder, A. (1992). *Ceza Hukuku Dersleri*, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Öymen, O. (2018). *Geleceği Yakalamak: Fırsatlar, Sorunlar, Çözümler*, 4. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Özcan, M. T. (2008). *Modern Toplum ve Hukuk Devleti*, İstanbul: On İki Levha Yayınları.
- Özçağlayan, M. (1998). *Yeni İletişim Teknolojileri ve Değişim*, İstanbul: Alfa Basım.

- Özgüler, V. C. (2003). *Yeni Ekonomi Anlayışı Kapsamında Gelişmiş ve Gelişmekte olan Ülkeler: Türkiye Örneği*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Özkalp, E. (2018). *Sosyolojiye Giriş*, 28. Baskı, Bursa: Ekin Yayınevi.
- Özler, İ. (2007). *Bilgi Güvenliği ve Elektronik İmza Kavramları, Ekonomik Boyutlarının Güncellenmesi ve Elektronik İmza Uygulamaları*, (Yüksek Lisans Tezi), Dicle Üniversitesi, Diyarbakır.
- Özseven, T. (2014). *Bilgisayar Ağları*, 2. Baskı, Bursa: Ekin Yayınevi.
- Öztürk, M. (2016). Kent ve Suç Korkusu: Kuramsal Temeller. A. Esgin ve Ö. Sarı (Ed.), *Toplumsal Analizler Ekseninde Kent Fragmanları* içinde (237-274). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Parillo V., Stimson J. & Stimson A. (1995). *Contemporary Social Problems*, USA: Allyn and Bacon.
- Payne, B. K. (2011), *White-Collar Crime*, Los Angeles: Sage Publications Inc.
- Pazarcı, M. (1997). Şifreli Yayınların Hukuki Konumunu Aydınlatan İki Önemli Görüş. *İstanbul Barosu Dergisi*, Sayı 1, 30-48.
- Poe, M. T. (2014). *İletişim Tarihi: Konuşmanın Evriminden İnternete Medya ve Toplum*, (U. Y. Kara çev.), İstanbul: Isık Yayınları.
- Quinney, R. (1972). The Ideology of Law: Notes for a Radical Alternative to Legal Opression. *Issues in Criminology*, 7(1), 1-35.
- Quinney, R. (1973). Crime Control in Capitalist Society: Critical Philosophy of Legal Order. *Issues in Criminology*, 8(1), 75-99.
- Rice, E. R. & Katz, E. J. (2003) Comparing Internet and Mobile Phone Usage: Digital Divides of Usage, Adoption, and Dropouts, *Telecommunications Policy*, 27 (8-9), 597-623.
- Ritzer, G. & Stepnisky, J. (2014). *Sosyoloji Kuramları*, (H. Hülür çev.). Ankara: De Ki Basım Yayım.
- Roth, M. P. (2017). *Göze Göz: Suç ve Cezanın Küresel Tarihi*, 1. Baskı, (B. Erdoğan çev.). İstanbul: Can Sanat Yayınları.

- Sadler, P. (1988). *Menagerial Leadership in the Post-Industrial Society*, UK: Gower Pub. Comp. Ltd.
- Sanders, (1983). *Criminology*, London: Addison-Wesley Publication.
- Sarı, Ö. ve Önkal G. (2008). Suçun Sosyolojisi-Cezanın Felsefesi. *HFSA Hukuk Sosyolojisi ve Felsefesi Arkivi*, Sayı 21, 167-178.
- Schaefer, R. T. (2013). *Sosyoloji*, (S. Coşar çev.). Ankara: Palme Kitabevi.
- Schmallegger, F. (2006). *Criminology Today*, New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- Singer, P.W. & Friedman, A. (2018). *Siber Güvenlik ve Siber Savaş*, (A. Atav çev.), Ankara: Buzdağı Yayınevi.
- Sokullu Akıncı, F. (2018). *Kriminoloji*, 13. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Soyaslan, D. (1998). *Kriminoloji (Suç ve Ceza Bilimleri)*, 2. Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Soydemir, S. (2011). Modernizm Karanlık Yüzü: Risk Toplumu, *Sosyal ve Beşeri Dergisi*, Sayı 3(2), 169-178.
- Soydemir, S. (2014). Küreselleşme Ekseninde Sosyal Risklerin Kurumsallaşması, *Hukuk Ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 6(2), 44-63.
- Sucu, A. (2016). *Manuel Castells'in "Ağ Toplumu" Çerçevesinde Sosyal Ağlar ve Yeni Toplumsal Hareketler*, (Doktora Tezi), Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Sutherland, E. (1947). *Principles of Criminology*, Chicago: Philadelphia J.B. Lippincott Company.
- Sürer, M. (2014). *Siber Suçlar Üzerine Bir Araştırma Afyonkarahisar Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Şaylan, G. (2003). *Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi*, 2. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi.
- Şenel, A. (1968). *Eski Yunan'da Siyasal Düşünüş*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Şenel, A. (1996). *Siyasal Düşünceler Tarihi*, 6. Baskı, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

- Şentürk, A. (Ed.). (2014). *Temel Bilgi Teknolojileri ve Bilgisayar Kullanımı*, 2. Baskı, Bursa: Ekin Yayınevi.
- Tapscott, D. (1998). *Growing up Digital (The Rise of the Net Generation)*, New York: McGraww Hill Books.
- Tarhan, K. (2018). *Uluslararası Güvenliğin Bir Bileşeni Olarak Siber Güvenlik*, (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Tavukçuoğlu, C. (2004). *Bilişim Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Asil Yayınları.
- Tekeli, Ö. (2011). Bilişim Suçlarıyla Mücadelede Polisin Yeri. *SAYDER Dış Denetim Dergisi*, Sayı Temmuz-Ağustos-Eylül, 183-192.
- Thomson, W. E. & Hickey, J. V. (1999). *Society in Focus*, New York: Longman.
- Thurston, A. (2012), Digitization and Preservation: Global Opportunities and Culturel Challenges. *The Memory of the World in the Digital Age: Digitization and Preservation* (31-37). Vancouver: UNESCO.
- Timisi, N. (2003). *Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi*, Ankara: Dost Kitabevi.
- Toffler, A. (2018)., *Üçüncü Dalga*, (S. Yeniçeri çev.). İstanbul: Koridor Yayınları.
- Topaloğlu, M. (1997). *Bilgisayar Programları Üzerindeki Haklar ve Bu Hakların Korunması*, İstanbul: TBV Yayını.
- Topçuoğlu, H. (1960). *Hukuk Sosyolojisi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Turan, M. (2017). *Bilişim Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Turhan, O. (2006). *Bilgisayar Ağları ile İlgili Suçlar (Siber Suçlar)*, (Planlama Uzmanlığı Tezi), Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
- Uslu, T. (2007). *İnternet Güvenliği ve Risk Yönetimi*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul.
- Ünal, H. (2012). Sapma ve Suç. M. Tuna, (Ed.), *Sosyolojiye Giriş* içinde (326-348). Ankara: Detay Yayıncılık.

- Ünver, Y. (2003). *Ceza Hukukuyla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Virilio, P. (2003). *Enformasyon Bombası*, 1. Baskı, (K. Şahin çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- William III, P. F. & McShane, M. D. (2004). *Criminological Theory*, New Jersey: Prentice Hall.
- Yalçinkaya, T. ve Özsoy, E. (2003). Risk Toplumu: Bilgi Toplumunun Evriminde Yeni Boyut. (II. Uluslararası Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi), Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi İİBF.
- Yaman, Ö. M. ve Acar, B. (2016). *Disiplinler Arası Suç ve Suçluluk Çalışmaları (1923 - 2015)*, İstanbul: Bir Yayıncılık.
- Yarsuvat, D. (2011). *Hukuk'ta Bilgisayar Kullanımı ile Ortaya Çıkan Sorunlar ve Türk Hukuku*, 26 Eylül 2015, <http://www.yarsuvatlaw.com.tr/articles/article7.pdf>
- Yavuzer, H. (1996). *Çocuk ve Suç*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2001). *Çocuk ve Suç*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yazıcıoğlu, Y. (1997). *Bilgisayar Suçları Kriminolojik, Sosyolojik ve Hukuksal Boyutları ile*, İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Yenidünya, C. ve Değirmenci, O. (2003). *Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Bilişim Suçları*, İstanbul: Legal Yayıncılık.
- Yılmaz, D. (2005). *Hacking Bilişim Korsanlığı ve Korunma Yöntemleri*, İstanbul: Hayat Yayınları.
- Yılmaz, E. (2008). Usul Ekonomisi, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı 246, 243-274.
- Yurtcan, E. (2007). *Ceza Yargılaması Hukuku*, 12. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım.
- Yücel, M. (1992). Bilişim Suçları, *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı 4, 505-512.

Yüksel, M. (2002). Modernleşme Bağlamında Hukuk ve Etik İlişkisine Sosyolojik Bir Bakış, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 1, 177-195.

Yüksel, M. (2003). *Hukuki Plüralizm*, İstanbul: Beta Basım Yayım.

Yüksel, M. (2010). *Hukuka Postmodern Yaklaşım*, 1. Baskı, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

